

V
ROCZNIK
POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO

1911.

NAKLAD POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO
WARSZAWA, Aleje Jerozolimskie 29.

Członku, który nie może podać wyżej podanych obowiązków — zjedną przynajmniej w ciągu roku jednego nowego członka dla Tow. Krajoznawczego i jednego prenumeratora „Ziemi”.

Czy warto być członkiem Towarzystwa Krajoznawczego?

Członkowie Towarzystwa Krajoznawczego mają moralny obowiązek:

1. Brać udział w zebraniach i pracach Towarzystwa.
2. Zdawać sprawę z odbytych wycieczek i zdobytych naukowych.
3. Czuwać nad całością zabytków i osobliwości krajowych.
4. Popierać zadania naukowe Towarzystwa i przyczynić się do jego rozwoju (§ 20 Ust. a, b, c, d, e).
5. Opłacać należne (trzyrublowe) składki (§ 7 Ust.).
6. Zawiadamić Zarząd o zmianie swego adresu.
7. Zjednywać Towarzystwu nowych członków — czynnych i popierających.
8. Prenumerować „Ziemię” i czuwać nad jej rozwojem, oraz zjednywać jej prenumeratorów.

Członkowie Towarzystwa Krajoznawczego mają przywileje:

1. Bezpłatnego uczestniczenia w zebraniach i konferencjach Towarzystwa.
2. Korzystania bezpłatnego z biblioteki Towarzystwa.
3. Zwiedzania i korzystania naukowego ze wszelkich zbiorów Towarzystwa.
4. Korzystania z 10% ustępstwa od prenumeraty „Ziemi”.
5. Korzystania z 10%—40% od wydawnictw własnych Towarzystwa.
6. Korzystania z 10% ustępstwa od wydawnictw Krajoznawczych, otrzymanych przez Towarzystwo w komis.
7. Korzystania z wycieczek organizowanych przez Towarzystwo z ustępstwem 10%—20% od kosztów uczestnictwa.
8. Prawa wstępu na wystawy, organizowane przez Towarzystwo z ustępstwem 20%—40%.
9. Zadolenia, że przyczyniają się do rozwoju nauki i że służą użyteczności publicznej.

V

ROCZNIK

POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO

1911.

NAKLAD POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO
WARSZAWA, Aleje Jerozolimskie 29.

I-132p/a

I.

Rozwój Towarzystwa.

Różnorodna działalność Towarzystwa Krajoznawczego za rok sprawozdawczy, tak w Centrali Warszawskiej jak i w Oddziałach Prowincjonalnych, znajduje swój wyraz i odbicie w poszczególnych rozdziałach niniejszego Rocznika. Wyniki dokonanych prac, oraz skala dalszych zamierzeń widoczne są z nich bez wszelkich ogólnikowych wyjaśnień i komentarzy. Podkreślić tu za ledwie należałoby skonsolidowanie się w roku ubiegłym prac naukowych Towarzystwa, ześrodkowanych, w nowo utworzonej *Komisji Fizjograficznej*, oraz w Komitecie do wydania dzieł W. Nałkowskiego, jako otwierających nowy okres prac naukowych Towarzystwa, prac, które w ciągu lat ubiegłych, zachowując charakter dorywczych poczynąń, ustępowały pierwszego miejsca pracom popularyzacyjnym i organizacyjnym.

Wydaje nam się natomiast wskazanem zilustrować w tem miejscu postępowy rozwój Towarzystwa za ubiegły okres pięcioletniego istnienia w tych przedewszystkiem liczbach, które posiadają największą wymowę; najlepszym są wskaźnikiem ewolucji naszej organizacji.

OTO LICZBY TE W ZESTAWIENIU:

	R. 1907	R. 1908	R. 1909	R. 1910	R. 1911
·Ilosć Oddziólów czynnych	—	13	14	19	22
Ogólina ilość Członków (ręcznyw., korespondentów, honorow. i popier.)	271	1305	1854	2814	3785
Wydatki Oddziólów	—	1692	4249	6622	12230
Wydatki Centrali rb.	1374	6531	11208	14119	17522
Wydatki Centrali razem z „Ziemią” rb.	—	—	—	30173	32456
Ogólne wydatki całego Towarzystwa rb.	1374	8223	15450	36795	44695

Ogólna ilość Oddziałów czynnych w roku sprawozdawczym pozostała bez zmiany — zawiazano bowiem trzy nowe (Grójec, Olkusz i Kutno) i tyleż z powodu bezczynności zwinieto (Sandomierz, Tomaszów i Wieluń).

Z końcem roku sprawozdawczego Towarzystwo posiadało następujące Oddziały:

	Ilość Członków
Częstochowski	72
Chelmski	118
Jędrzejowski	33
Grójceki	65
Kaliski	65
Kielecki	107
Kujawski	263
Kutnowski	?
Lubelski	94
Łapski	15
Łódzki	299
Łomżyński	56
Łowicki	75
Miechowski	?
Olkuski	?
Piotrkowski	162
Pińczowski	32
Radomski	60
Siedlecki	78
Suwalski	47
Żawiercki	86
Zagłębia	392
	<hr/>
Razem	2120
Warszawa	1503
	<hr/>
Ogółem	3623

Nowych Członków na liście Centrali przybyło 524.

Przyrost ten, stosunkowo dość znaczny, świadczyłby o pomyślnym rozwoju Towarzystwa i w tym

kierunku, gdyby nie ta okoliczność, że, jak to wykazują dane liczbowe, wskazane przy liście Członków, nowi Członkowie wprowadzeni zostali przez stosunkowo nieznaczoną ilość Członków dawnych, a Uchwały Zebrania Ogólnego z dnia 26 lutego 1911 roku (ob. protokół str. 10), obowiązującej wszystkich Członków do wprowadzenia przynajmniej jednego nowego Członka, większość nie wykonała.

Protokół Ogólnego Zebrania

Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

d. 26 lutego 1911 r.

Zebranie, prawomocne w drugim terminie, odbyło się w wielkiej sali Muzeum Przemysłu i Rolnictwa przy udziale 130 Członków. Zagaił je w imieniu ustępującego Zarządu p. Kaz. Kulwiec, proponując od siebie obranie na przewodniczącego Zebrania prof. Króla, co przez akklamację dokonane zostało. Ze swej strony przewodniczący zaprosił do stołu prezydjalnego: na sekretarza — p. Stanisława Thugutta, na asesorów zaś: dr. Łuczkowskiego z Chełma, prof. T. Włoszka z Kielc, p. Hirszberga z Łodzi, p. M. R. Witanowskiiego z Piotrkowa, dyr. A. Sujkowskiiego z Zagłębia i p. Olszakowskiiego z Włocławka. Zatwierdzono projektowany porządek dzienny, przenosząc jedynie dokonanie wyborów bezpośrednio po odczytaniu protokołu poprzedniego Zebrania Ogólnego. Protokół ten odczytany został przez p. Rodysównę i zatwierdzony przez obecnych, poczem p. Kaz. Kulwiec w dłuższem przemówieniu zdał sprawę z rozwoju Towarzystwa w ubiegłym okresie, charakteryzując jego wzrost, a zarazem i czyn-

niki, które go hamowały. Jeśli bowiem z jednej strony niewątpliwie stwierdzić można żywy i stały rozwój Towarzystwa: przyrost Członków (obecnie 2652), wzmożenie się sprzedaży wydawnictw, otwarcie nowych Oddziałów (ob. 23), pozyskanie nowych Członków-korespondentów (ob. 167), utworzenie wydziału meteorologicznego z siecią stacji pomocniczych, samorzutne ukonstytuowanie się, bez inicjatywy Zarządu, sekcji Miłośników Gór, powstanie sekcji etnograficznej i dochodów niestałych; to z drugiej strony zaznaczyć z żalem należy, że wzmożonej działalności Towarzystwa nie zawsze i w stopniu niedość wystarczającym odpowiada zachowanie się szerszych warstw, które niedość licznie zapisują się na Członków; co gorsza, nawet z posiadanej już ilości Członków trzeba było wykreślić część pewną za uporczywe w ciągu lat paru niewnoszenie składek, wogóle zaś daje się zauważyć pod tym względem karygodna opieszałość, nie tylko wprowadzająca Zarząd przy wykonywaniu zamierzonego budżetu w ambaras, ale wręcz tamująca rozwój Towarzystwa. Ze smutkiem też podniósł mówca, że organ Towarzystwa „Ziemia“ nie wzbudził po roku istnienia dość żywego zainteresowania wśród Członków, dużym zaś ciężarem dla Towarzystwa jest utrzymywanie odziedziczonego po Macierzy muzeum, na co brak odpowiednich środków. Tak, jak dziś rzeczy stoja, pozostaje do wyboru: albo obniżyć lot, zwęzić działalność Towarzystwa, albo poczynić najwyższe wysiłki, aby się na pierwotnej wysokości utrzymać.

Mówca komunikuje o projekcie Zarządu, utworzenia ściślejszego nadzoru nad działalnością Oddziałów prowincjonalnych, celem dopomożenia ich rozwojowi.

Szczegółowe sprawozdanie z działalności Zarządu za rok ubiegły przeczytała p. Rodysówna. Działalność komisji oświetlił p. Wisznicki, stwierdzając brak ludzi, chcących w nich owocnie pracować; prócz tego spotykają się niekiedy komisje z dzi-

wną obojętnością ogółu, jak np. komisja ochrony osobliwości przyrody, która na rozesłany kwestionariusz otrzymała trzy odpowiedzi; niektóre komisje wobec tego zmuszone były ograniczyć się do porządkowania zbiorów.

O działalności Oddziałów mówił p. Janowski — było ich 23, ale 5 nie funkcjonowało stale, 2 zaś były w stanie organizacji.

Oddziały stwierdzają również obojętność ogółu Członków, wobec czego niektóre Oddziały przewidują zamknięcie. Ludzie nie chodzą na odczyty, nie jeżdżą na wycieczki, nie czytają i nie pisują — słowem, nie robią nic dla idei pozornie tak umiłowanej. Co prawda, jak okazuje się z nadesłanych sprawozdań, nie lepiej funkcjonują i niektóre z Zarządów, w których sami nawet prezesi i sekretarze nie uczęszczają na zebrania.

Co może jednak zrobić energiczne kierownictwo, pokazuje przykład Zagłębia, którego Oddział rozwinął się świetnie.

Naogół stwierdzić też można zbyt oszczędną gospodarkę Oddziałów; zdawałoby się, że Oddziały zapomniały zupełnie o słusznej zasadzie Staszyca, podług której „pieniądze publiczne nigdy w kasie leżeć nie powinny“. Tymczasem przelane do kas pozostałości kasowe Oddziałów wynoszą z górą 30% obrotów, na biblioteki zato wydano 5%.

Działalność Oddziałów możnaby pomimo to wszystko uznać za dodatnią, gdyby nie pewna zaściankowość, pewna nieruchliwość w podejmowaniu badań, interesujących szerszą naukę krajoznawczą polską. Za połowę zaoszczędzonej sumy możnaby przysporzyć nauce tej wiele pożytku, a może i chwały.

P. Heilpern przedstawił w streszczeniu działalność organu Towarzystwa „Ziemi“, co wywołało wśród obecnych żywe oznaki uznania w postaci oklasków.

P. Kosmowska zdaje sprawę z utworzenia Wystawy zdobnictwa ludowego, zainicjowanej po niedojściu do skutku Wystawy etnograficznej we Lwowie.

P. Janowski omawia ruch wycieczkowy, stwierdzając największą w tej dziedzinie żywotność i ruchliwość Towarzystwa. Zarząd ze swej strony przygotował dla przyjezdnych 30 sienników, utworzył schronisko pod Łysicą i ma na składzie dla wycieczkowiczów worki podróżne.

P. Zaborski zapytuje, czy do Członków wykreślonych za niepłacenie składek, przysłano uprzednio inkasenta; w odpowiedzi na co Zarząd zaznacza, że posyłano go sześciokrotnie; po za tem p. Zaborski proponuje, aby Ogólne Zebranie doroczne urządzano w porze odpowiedniejszej, nie, jak dziś, w ostatki; okazuje się jednak, że termin Zebrania określony jest ściśle ustawą. Co do „Ziemi“, proponuje p. Zaborski rozesłanie odezwy, wystaranie się o większą ilość ogłoszeń i uzyskanie poparcia Tow. Miłośn. Przyrody; co do Oddziałów, wina leży, zdaniem p. Z., po stronie Zarządu, który winien w najbardziej ospaniałych okolicach budzić ludzi odezwy; proponuje zresztą p. Z. wysłanie urządzonej Wystawy zdobnictwa na prowincję w podróż okólną. Wyjaśnień na kwestje powyższe udziela p. Kulwiec.

P. Bakowski mniema, że niedomaganiem pieniężnym „Ziemi“ zaradzić można przez wciągnięcie większej ilości ludzi do grona przyjaciół wydawnictwa.

P. Lencewicz zapytuje, jakimi zasadami kieruje się Zarząd przy mianowaniu Członków-korespondentów, którzy nie zawsze spełniają swoje zadania; prace naukowe, zdaniem p. L., nie zawsze kierowane są fortunnie. Wycieczki Towarzystwa, jak sądzi p. L., są właściwie majówkami bez uwzględnienia strony przyrodniczej; muzea prowincjonalne wymagają nadzoru z Warszawy. Mówca proponuje nabywanie Karczówki pod Kielcami w cenie rubli 300, co, jak twierdzi, jest transakcją możliwą do wykonania. W „Ziemi“ widzi p. L. wiele artykułów zawierających błędy naukowe, błędów tych jednakże mówca wskazać nie może; wogóle bliższych szczegółów

mówca nie cytuje. Wyjaśnień udzielają pp. Janowski i Kulwieć.

P. Grabowski odczytuje sprawozdanie kasowe i sprawozdanie komisji rewizyjnej.

P. Janowski odczytuje wniosek, złożony przez p. Łapińską, urządzania wycieczek letnich, uznając wniosek ten za słuszny i proponując zalecenie go do wykonania komisji wycieczkowej.

P. Denter wypowiada życzenie, aby bardziej ogłędnie przyjmowano zgłoszenia na wycieczki; zdarza się bowiem, że biorą w nich udział osoby nie należące do Tow. i nie wprowadzone przez nikogo.

P. Kulwieć podkreśla, że do tej pory troska o wyszukanie funduszków leżała wyłącznie Zarządowi na sercu; nadal, o ile Towarzystwo ma nie tylko istnieć, ale i rozwijać się, Zarządowi ulżyć w tem musi cały ogół Członków, wobec czego mówca proponuje uchwalenie wniosku:

„Wobec rozwijającej się pomyślnie działalności Towarzystwa Krajoznawczego, wobec rosnących niepomierne z tego względu potrzeb finansowych i konieczności przysporzenia środków materialnych na przewidziane w budżecie 1911 r. prace krajoznawcze, którym sprostać nie mogą dotychczasowe skromne wpływy, ciężące wyłącznie na zabiegach Zarządu Głównego w Warszawie, Zebranie Ogólne w d. 26 lutego 1911 r. uchwała:

1. Wezwać wszystkich Członków Towarzystwa do wzmożonego dobrowolnie poparcia działalności Towarzystwa według sił i możliwości.
2. Uznać za obowiązujące dla wszystkich czynnych i popierających Członków Towarzystwa wprowadzenie w ciągu 1911 r. przynajmniej jednego nowego Członka.
3. Zobowiązać Zarząd do rozesłania w ciągu miesiąca wszystkim dotychczasowym Członkom Towarzystwa deklaracji dla Członków nowowstępujących, z odpowiednią odezwą objaśniającą.

Zebranie uchwała wniosek z poprawką, aby w przyszłym roczniku umieszczano nazwiska Członków z zaznaczeniem, ilu nowych Członków każdy Towarzystwu przysporzył.

Następny wniosek w imieniu Zarządu zgłasza p. Rakowiecki, a mianowicie:

Zarząd wnosi, ażeby ewentualna spodziewana przewyżka wpływów z wystaw i innych dochodów nadzwyczajnych, ponad przewidywaną w budżecie na 1911 rok sumę ogólną 700 rb., była przeznaczona na pokrycie ewentualnych niedoborów tygodnika „Ziemia”, uznanego za organ Towarzystwa Krajoznawczego, a wydawanego przez prof. Kulwiecia.

I ten wniosek zostaje przyjęty.

P. Grabowski odczytuje projekt budżetu na rok przyszły.

P. Kączkowski proponuje wyrażenie wdzięczności ustępującemu Zarządowi.

Po obliczeniu oddanych kartek wyborczych, do Zarządu na rok 1911 wybrani zostali:

Aleksander Janowski (129 gł.); Kazimierz Kulwiec (129 gł.); Mikołaj Wisznicki (121 gł.), Kazimierz Rakowiecki (114 gł.), Antoni Ojrzyński (113 gł.), Janina Rodysówna (109 gł.), Kazimierz Stołyhwo (103 gł.); Maksymiljan Heilpern (97 gł.), Kazimierz Grabowski (94 gł.), Leon Ostaszewski (92 gł.) i Irena Kosmowska (85 gł.).

Po za tem największa ilość głosów otrzymali: dr. Teofil Żera, Konstanty Paprocki, Kazimierz Sławiński, dr. Wł. Staniszewski, K. Pawłowicz i W. Szmidecki.

Do Komisji Rewizyjnej wybrano: Pawła Sosnowskiego (123 gł.), Konrada Olchowicza (121 gł.) i Ignacego Bendetsona (113 gł.).

Posiedzenie przewodniczący zamknął o godz. 12 w nocy.

Przewodniczący Zebrania Ogólnego K. Król.

Sekretarz Stan. Thugutt.

Działalność Zarządu.

W roku sprawozdawczym Zarząd odbył 26 posiedzeń, z których najkrótsze ciągnęło się 2 godziny, a najdłuższe 4½ godzin. Najliczniejsze zebrania składały się z 12, a najmniej liczne z 6 uczestników.

Oprócz załatwiania spraw bieżących, jak balotowanie Członków, których przyjęto 524, mianowanie Członków-korespondentów, akceptowanie wypłat i t. p., Zarząd w roku sprawozdawczym zorganizował nową Komisję, a mianowicie Fizjograficzną, a zamierzał wskrzesić Biblijograficzną. Utworzono też: Wydział handlowy wydawnictw, Komitet wystawy „Krajobraz polski” i Komitet do wydawania dzieł Wacława Nałkowskiego.

Zorganizowano: Wystawę zdobnictwa ludowego, Koncert muzyki ludowej, dwa odczyty w Filharmonji, badania naukowe na jeziorach kujawskich, w Zamoyszczyźnie, nad Pilicą, pod Olkuszem, wyprawę fotograficzną na grzbiet Krakowsko-Wieluński, udział w wystawie pocztówek w Warszawie i w wystawie fotograficznej w Ciechocinku.

Wyznaczono zapomogi na badania magnetyczne, dla Muzeum Łowickiego, oraz paru wycieczkom po kraju. Ułatwiono nabycie heliografu dla Oddziału w Jędrzejowie.

Delegaci Zarządu brali udział w posiedzeniach: Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Stowarzyszenia Techników, Towarzystwa równouprawnienia Kobiet, w Zjeździe przyrodników w Krakowie, oraz wizytowali Oddziały prowincjonalne, z których 3 przybyło nowych, a mianowicie w Grójcu, Kutnie i Olkusz.

Nadto Zarząd bądź zainicjował, bądź obradował nad sprawami, z których za ważniejsze uważać należy: zabiegi koło stworzenia własnej siedziby, projekt wydawania tanich ludowych wydawnictw kra-

joznowczych, zabiegi nad ożywieniem działalności Członków-korespondentów i Oddziałów prowincjonalnych, gromadzenie materiału do albumu sztuki zdobniczej z naszej wystawy zdobnictwa, oraz do angielskiego pisma „Studio“, utworzenie sądu konkursowego na prace krajoznawcze i wiele drobniejszych.

Wielostronne te prace, prowadzone przez Zarząd, oraz przygotowywane w Komisjach, wymagały wiele czasu od Członków Zarządu i Komisji, a same posiedzenia Zarządu zajęły w ciągu roku sprawozdawczego 89 godzin, przy obecności w ciągu roku 206 osób, co czyni 18334 osobo-godzin, a zaznacza się to jedynie ku wiadomości tych Oddziałów prowincjonalnych, których Zarządy w ciągłych narzekaniach na brak czasu i moc zajęcia, albo nie odbywają wcale posiedzeń, albo nadzwyczaj rzadko i obojętnie, co się bezpośrednio odbija na „wynikach pracy“ Oddziału.

Zarząd Towarzystwa.

Prezes: *Kazimierz Kulwieć.*

Vice-Prezesi: { *Aleksander Janowski.*
 { *Mikołaj Wisznicki.*

Sekretarz: *Janina Rodysówna.*

Skarbnik: *Kazimierz Grabowski.*

Bibliotekarz: *Kazimierz Rakowiecki.*

Gospodarz lokalu: *Irena Kosmowska* i kooptowany *Władysław Dąbrowski.*

Członkowie Zarządu: *Stefan Dziewulski, Maksymilian Heilpern, Leon Ostaszewski, Kazimierz Stolykwo* i *Kazimierz Sławiński.*

Komisja Rewizyjna.

Paweł Sosnowski, Konrad Olechowicz; Ignacy Bendetson.
Radca Prawny, Mecenasa *Oskar Scheller.*

ZEBRANIA MIESIĘCZNE.

Zebrań tych odbyło się 11, wszystkie w wielkiej sali Muzeum Przemysłu i Rolnictwa i wszystkie pod przewodnictwem Prezesa Towarzystwa p. Kulwiecia. Na zebraniach miesięcznych zgromadzeni zawsze mają komunikowane wiadomości o działalności Zarządu, oraz sprawy bieżące.

Zebrania miesięczne odbyły się w terminach następujących:

18 stycznia p. Wisznicki mówił o „pięknie naszego kraju“, a p. Janowski „Jasełka w Wiśle“.

8 lutego p. Król wygłosił wspomnienie o zmarłym Mieczysławie Brzezińskim, a p. Jezierski—o Wacławie Nałkowskim, których pamięć uczczono przez powstanie; p. Teofil Wiśniowski mówił następnie o „Malborgu“.

8 marca p. W. Jacuński mówił o „dziedzictwie epoki lodowcowej w Polsce“.

27 marca prof. Eugenjusz Romer ze Lwowa mówił o „względnej wysokości i o sieci wodnej w Polsce“.

3 kwietnia p. Stanisław Kalinowski mówił o „badaniu magnetyzmu ziemskiego“, a p. Leon Ostaszewski o „półwyspie Birsztąńskim“.

10 maja p. Franciszek Bąkowski mówił o „Pomorzu Polskiem“.

7 czerwca pp. Kazimierz Kulwieć i Mikołaj Wisznicki zdawali sprawę ze swej wycieczki na Polesie Wołyńskie.

13 września p. Kazimierz Rakowiecki zdał sprawę ze zjazdu konserwatorów w Krakowie, a p. Al. Janowski mówił o „pamiętkach polskich w Padwie“.

4 października p. Mikołaj Wisznicki wygłosił referat o swojej wycieczce pieszej z Warszawy do Zakopanego.

8 listopada p. Zygmunt Wolski mówił o „najstarszych rękopisach i drukach polskich“, a p. Al. Janowski o „tanioci dawnych czasów“.

6 grudnia p. Edmund Krzyżanowski mówił o „komunikacjach wodnych na Ziemiach Polskich“, a p. Stanisław Lenczewicz o swojej „wyprawie antropologicznej nad Pilicę“. Nadto oglądano „Mapę poglądową przemysłu polskiego“, wykonaną przez uczniów Szkoły Handlowej Łódzkiej, oraz b. cenne i ciekawe zbiory przyrodnicze i etnograficzne z Parany, ofiarowane Towarzystwu przez p. Chrostowskiego.

Co do frekwencji uczestników Zebrań miesięcznych, tę można określić z dwu źródeł: z list zapisów i z zapełnienia sali. Dane te jednakże będą bardzo różne, gdyż wiele osób omija listę zapisów i chociaż jest na sali, nie figuruje jednak w liście obecności.

Listy zapisów wskazują osób:

W styczniu	Członków	138	gości	179	Razem	317
„ lutym	„	95	„	118	„	213
„ marcu (8-go)	„	129	„	189	„	318
„ „ (27-go)	„	90	„	71	„	161
„ kwietniu	„	135	„	127	„	262
„ maju	„	148	„	121	„	269
„ czerwcu	„	123	„	82	„	205
„ wrześniu	„	148	„	155	„	303
„ październiku	„	149	„	170	„	319
„ listopadzie	„	146	„	147	„	293
„ grudniu	„	151	„	126	„	277

Razem Członków 1452 gości 1485 Ogółem 2937

Zapełnienie sali jednakże co innego wskazuje, sala bowiem zawsze prawie całkowicie jest zapełniona, a że krzeseł posiada ona 520, przeto przy 10 posiedzeniach miesięcznych należy liczyć, że liczba uczestników Zebrań wyniosła około 5200 osób.

Stwierdzić należy, że i zapisy z roku na rok są coraz sumienniejsze, gdyż zapisało się do list uczestników:

w roku 1909	—	1765
„ 1910	—	2230
„ 1911	—	2937

Co do opłat wejściowych, te wyniosły:

w roku 1910 — rb. 83 kop. 64
" 1911 — " 177 " 50

Gdybyśmy jednak mogli dożyć tej poeiechy, by każdy uczestnik sumiennie wrzucił do puszki swoje 5 kop., to dochód roczny z Zebrań miesięcznych przyniósłby $5200 \times 5 = 260.00$, co choć w części pokryłoby koszt urządzania Zebrań, który wyniósł w roku sprawozdawczym rb. 307.

KALENDARZYK

Zebrań miesięcznych Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego
w 1912 roku.

17 stycznia	17 kwietnia
7 lutego	1 maja
25 lutego (Zebranie Ogólne roczne sprawozdawczo-wyborcze o godz. 7 wieczorem)	12 czerwca
13 marca	11 września
	2 października
	6 listopada
	4 grudnia

Zebrania miesięczne zaczynają się o 8-ej wieczorem w Wielkiej Sali Muzeum Przemysłu i Rolnictwa Krakowskie-Przedmieście № 66.

KRONIKA ŻAŁOBNA.

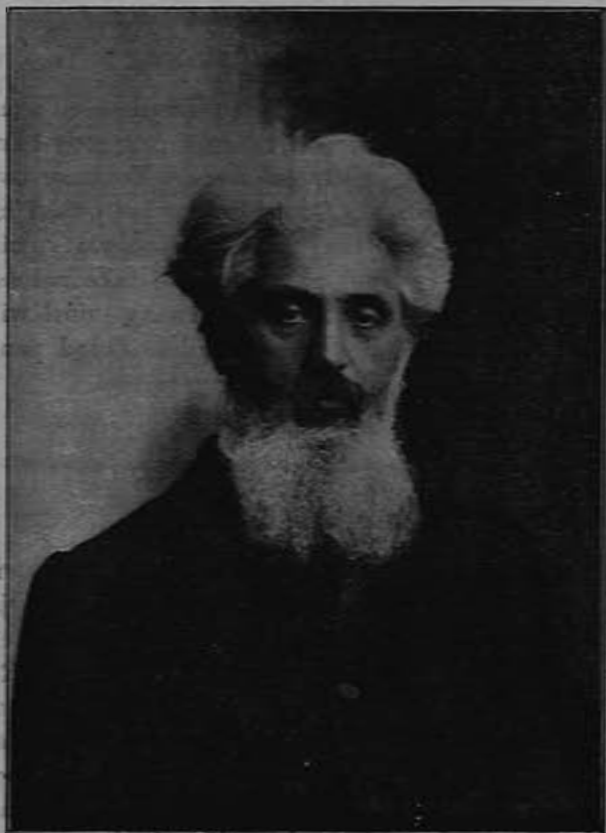
MIECZYŚLAW BRZEZIŃSKI.

W dniu 25 stycznia 1911 r., zmarł jeden z najbardziej zasłużonych popularyzatorów przyrody i krajoznawstwa, Członek-założyciel naszego Towarzystwa, Mieczysław Brzeziński. Jeżeli kiedyś lud polski będzie upamiętniał zasłużonych dla jego oświaty działaczy, to w pierwszym rzędzie cześć taka należeć się będzie Brzezińskiemu. On pierwszy niósł wiedzę przyrodniczą pod strzechy, gdzie dotąd panowały bezwzględnie zabobon i ciemnota.

WAĆLAW NAŁKOWSKI.

Krajoznawstwo polskie spotkał niepowetowany cios skutkiem zgonu tak wybitnego uczonego, jakim był Waćław Nałkowski. „Rys geografji ziem dawnej Polski“, rozwijający na tle „Geografji Rozumowej“ nowe i szerokie poglądy naukowe na ziemię naszą, stworzył podstawę do nowych badań i pogłębił wiedzę krajoznawczą. Europejskiej miary uczoney — Waćław Nałkowski — gdyby pisał po francusku, angielsku lub niemiecku, byłby chlubą każdego piśmiennictwa naukowego, u nas był mało rozumiany i niedoceniany.

MIECZYŚŁAW BRZEZIŃSKI.

WACŁAW NAŁKOWSKI.

Zmarli Członkowie.

Baliński Stanisław	z Warszawy.
Czamański Herman	z Oddz. Kujawskiego.
Hirsbergowa Gustawa	z Oddz. Łódzkiego.
Jabłoński Tymoteusz	z Oddz. Kujawskiego.
Konopczyński Emiljan	z Warszawy.
Kukawski Emil	z Oddz. Częstochowskiego.
Lange Marja	z Warszawy.
Mierzanowski Gustaw	z Oddz. Radomskiego.
Hr. Plater-Zyberk	z Konstantynowa.
Rembowski Zygmunt	z Oddz. Kaliskiego.
Unruh Konrad	z Warszawy.
Ufnalewski Wacław	z Oddz. Zagłębia.
Ungier Józef	z Oddz. Kieleckiego.
Umiński Edmund	z Oddz. Chełmskiego.
Wilke Adolf	z Oddz. Kujawskiego.

O innych zmarłych Członkach Towarzystwu nie było komunikowane.

Członkowie Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

zapisani na liście Zarządu Głównego w Warszawie.

- a) *Honorowi*: Bronisław Chlebowski
Aleksander Jabłonowski
- b) *Popierający*: Stefan Dziewulski
Bertold Lewy
Księżna M. Ogińska (Płungiany)
Gabryela Roesnerowa
Bronisław Szlubowski
Feliiks hr. Tyszkiewicz (Połoga)
Hr. Ordynat Maurycy Zamoyski
- c) *Rzeczywisci*: **)

Adamiecki Wiktor	Arlitewicz Tomasz 1
Adamowicz Marjan	Arlitewicz Ziemowit
Adamowiczówna Julja	Augustowicz Kazimierz 1
Alchimowiczowa Jadwiga	Augustowicz Ludwik
Alchimowicz Wacław	Babička Marja
Alkiewicz Marcełi	Babiński Wacław
Anuczynowa-Nynkowska Jadwiga	Babiński Leon
Anders Ludwik	Bachrach Feliks
Andersówna Janina 1	Balisiński Jan
Antecki Kazimierz 1	Bagiński Karol
Antecki Stanisław	Bagiński Ignacy
Antoniewicz Aleksander 1	Bagniewska Antonina
Antosiewicz Stefan	Balaban Tadeusz (Lwów)
Antosiewiczówna Zofja	Banachiewicz Tadeusz (Pulkowo)
Antoszewski Witold	Barbier Edward
Arct Michał	Bardzki Artur
Arct Stanisław	Barszczewska Marja
Arct Zygmunt	

*) Liczby obok nazwisk wykazują ilość wprowadzonych nowych Członków.

***) Członkowie, przy których nazwisku nie oznaczono miejsca zamieszkania, mieszkają w Warszawie.

Bartnikowski Bolesław	Bogdański Julian
Baruch Maksymiljan	Bogucka Helena (Szczep- brzeszyn)
Barylski Henryk	Bogucka Cecylja
Barylski Kazimierz	Bojanowska Jadwiga (Klice)
Bąkowski Alfred	Bojanowski Henryk (Hu- mięcin)
Bąkowski Franciszek	Bojanowski Ignacy (Grü- dusk)
Bedelek Waclaw	Bongard Edward
Bednawska Marja	Bońkowski Szczepan
Bekker Zofja	Borkowski Zenobjusz (Zmierzynka)
Belżyński Stefan	Borkowski Bogumił
Bendetson Ignacy	Borowski Władysław (Ur- synów)
Bereza Aleksander 1	Boryssowiczowa Helena
Berger Eugenjusz	Borzymówna Janina
Bergson Ludwik	Brenneisen Leopold 2
Bernard Jadwiga	Brenejzen Waldemar
Betley Stanisław (Płock)	Bromirski Waclaw
Białkowski Franciszek	Bretschneider Julian 1
Białecka Marja	Bruner Edward 1
Białowiejski Maksymiljan	Brzechowska Teodora
Bielówna Lucyna	Brzeska Janina
Biernacki Aleksander	Brzezińska Jadwiga 1
Biernacki Stefan	Brzeziński Marjan
Biernat Albert	Brzozowska Stefanja
Biedrzycki Stefan	Buchowiecki Stefan (Ol- kusz)
Biliński Ludwik	Buchner Władysław
Biliński Antoni (Rypin)	Buczkieviczowa Jadwiga
Biling Waclaw	Dr. Buczyński Konstanty
Binzer Alfred	Buczyński Tomasz (Cięż- kowice)
Binzer Szarlota	Budagowski Włodzimierz
Biskupski Wincenty	Budagowska Julja
Biskupska Halina	Budziszewski Józef
Blumental Juljusz	
Bobińska Emilja	
Bobińska Marja	
Bobotkówna Marja	
Bochenek Włodzimierz	
Bożkowska Zofja	
Boczkowski Aleksander	
Bogacki Czesław	

Budzyński Stefan		Chrupczałowski Stefan 1	
Budzyński Jan		(Kütno)	
Bujalska Ludomira		Chruszczyński Jan	
Bukowiński Władysław		Chrzanowski Ignacy	
Buszkowski Leon 1		Chrzanowski Aleksy (Bło- nie)	
Bykowski Ludwik (Lwów)		Chwat Wiktor	
Bykowski Stanisław		Chwalibóg Włodzimierz	
		Ks. Cielecki Antoni (De- bno)	
Celejewski Władysław		Cieśla Adam	
Centnerszwerowa Róża		Cieszkowski Michał (Be- dzin)	
Cesarczyk Adam 1		Cybulski Józef	
Cetnarowicz Stefan		Czajkowski Juljan	
Chanecki Jan		Czapczyński Antoni	
Chadzyńska Czesława		(Trzebieszawice, przez Koprzywnicę)	
Chelchowski Kazimierz		Czaplicka Zofja	
Chelmiński Henryk Jan 3		Czapliński Stefan 4	
Chelmiński Stefan		Czarnocki Romuald	
Chelmińska Helena		Czarnowski Kazimierz	
Chelmiński Jarosław 1		(Prusinowice, przez Szadek)	
Chelmiński Witold		Czartkowski Adam	
Chelmońska Marja 1		Czempiński Bronisław	
Chelmońska Stefanja		Czermiński Stefan (Łe- czna)	
Chelmońska Wanda		Czerński Tadeusz	
Chętnik Adam		Czerwiński Jan	
Chmielewski Konrad		Czerwiński Kazimierz	
Chmielewska Jadwiga		Czerwiński Konstanty	
Cholewiński Aleksander		Czerwiowski Faustyn	
Cholewiński Andrzej		Czubalska Zofja	
Cholewiński Rajmund 1			
Choloniowska Franciszka		Dajkowski Czesław 10	
Chomicz Bolesław		Danielewicz Zofja	
Choromańska Aniela (Żo- chy, przez Gasocin)		Danielewiczówna Marja	
Choromańska Wanda		Danyszówna Regina 3	
Chrempińska Jadwiga (Łę- czyca)			
Chróścielewski Franciszek			
Chróścielewski Stanisław			

Daszewski Stefan		Drege Wanda	
Dawert Włodzimierz		Drejszer Zygmunt	1
Dąbrowski Ignacy		Droste Karol	
Dąbrowska Julja		Drozdowiczowa Francisz.	
Dąbrowski Stefan		Drzewiecka Helena	
Dąbrowski Roman (cukr.		Drzewiecki Adam	
„Józefów”, przez Pru-		Drzewiecki Kazimierz	
szków)		Drzewiecki Ludwik	
Dąbrowski Karol		Drzewiecki Wacław	
Dąbrowski Mieczysław		Dubowski Marjan	
Dąbrowski Witalis	1	Dunin Antonina	
Dąbrowski Władysław	3	Dunin-Sulgustowska M.	1
Dąbski Leon		Dutkiewicz T.	
Dehnel Paweł (kopalnia		Dydyński Konrad	
„Saturn” p. Sosnowiec)		Dymarska Eugenia	1
Delinikajtys Jan		Dymarski Stefan	1
Denter Zygmunt	1	Dytkowski Bolesław	1
Dickstein Samuel		Dziamarski Stanisław	
Diehl Gustaw		Dziekoński Józef (Berdy-	
Diehlowa Fanny		czów)	
Dietr Hubert		Dziekoński Marjan (Cza-	
Dłutek Ignacy		drec, p. Pruzany)	
Dłużniewska Leokadja		Dzierżyński Ignacy	
Dmitrowicz Józef (Bere-		Dziwulski Wacław	
żanka, p. Lanckoroń)		Dzięgielewski Leon	
Dobrowolski Zygmunt		Dzikiewicz Feliks (Ber-	
Dobrowolski Stefan		dyczów)	
Dobrowolski Stanisław		Dziubałowski Seweryn	
Dobrzański Włodzimierz			
(Budziszowice, przez		Eberhardt Julian	
Skalbmierz)		Elwertowski Kazimierz	
Domański Stanisław		Erdman Alfons	
Dorent Włodzimierz		Esmanówna Walentyna	
Dorot Adam			
Downarowiczówna Marja		Fabiani Marja	
Dramiński Piotr		Fabiani Wiktoryn	
Drege Helena	1	Fabijanowski Juljusz	
Drege Jan		Fafius Adolf	
Drege Irena		Fajge Stefan	

Faleńska Marja	Gasiorowski Stanisław
Felix Bronisław	Gdesz Antoni 1
Felsenhardt Józef	Gebethnerowa Marja
Feltner Aleksander 1	Gebethnerówna Jadwiga
Ferens Bolesław	Gebethnerówna Józefa
Fertner Antoni	Geisler Edward
Fiszer Stanisław	Gembarzewski Bronisław
Flatau Henryk	Gepner Bolesław 6
Florjańska Mieczysława	Giedroyć S. (Olkusz)
Franaszek Aniela	Ginejko Irena
Francikowski Florjan	Gizaczyński Kazimierz
Francman Adolf	Glass Alina
Francman Stanisława	Glierówna Julja
Frank Adam	Glińska Irena
Freyer Zdzisław	Gloch Aleksandra
Frackiewiczowa Halina	Glötzówna Marja
(Wieprzowe jezioro)	Glötzówna Janina
Friesendorff Henryk	Glogerowa Kazimiera 1
Fryben Janina 1	Goebel Marja 3
Fryben Mieczysław	Goebel Waclaw 2
Fuchs Adela 1	Goebel Emilja
Fukier Henryk	Goleczewski Bronisław
Fynsztykowa Lucyna	Golfarthówna Julja
Fynsztykówna Władysława	Goliszewski Eugenjusz
	(st. Włochy)
Gabszewiczówna Stefanja	Gołombiowski Józef 3
Gaczeński Stanisław	Gołębiowski Franciszek
Gajewska Janina	Gołębiowski Stanisław
Galecki Tadeusz 1	(Roś)
Gałęzowska Jadwiga	Gorazdowska Wanda
Gardowska Marja	Goriaczkowski Włodzim.
Gardowski Waclaw 1	Gorczyński Władysław 1
Gartkiewiczówna Eugenja	Gosiewski Jerzy
Gaszyńska Wanda	Gościcki Kazimierz
Gawecki Stefan	Goździcki Waclaw
Gawecki Mieczysław	Górecki Józef
Gawroński Wincenty	Górecki Rudolf
Gay Juljan (Odessa)	Górnicki Aleksy
	Górnicki Józef

Ks. Górnicki Józef (Gołymin, p. Ciechanów)	Gurney Arthur
Górski Zygmunt (Charków)	Gutman Marja
Grabiński Z.	Guzowska Jadwiga
Grabowski Edward	Malicki Mieczysław
Grabowski Ignacy	Hanneman Edmund
Grabowski Kazimierz 5	Hanowska Irena
Graff Rudolf	Harasimowicz Julian 1
Ks. Gralewski Jan	Hauszylđ Amelia
Gralewski Stanisław	Hälpern Ignacy
Granowska Helena	Hawelka Romuald
Gregorowicz Ludwik	Heilpern Maksymiljan
Grąbczewski Feliks	Hempel Antoni (Wałowice, p. Józefów)
Grodzińska Helena	Hennenbergowa Halina
Gromadzki Jan	Herlaine Tadeusz
Gross Feliks	Herlaine Jerzy 1
Grossówna Helena	Herse Bogusław
Grotkowski Jan 1	Herse Emilia
Gruszczyńska Zofja	Herse Wanda 1
Gryżewski Jan	Hertzówna Helena
Grzankowska Zofja (Stanisławów, p. Grodno)	Heurichówna Helena
Grzędzińska Marja 1	Hewelkówna Paulina
Grzelińska Marja 1	Hildebrand Aleksander
Grzeliński Edward 18	Hildt Ludwik Fryderyk
Grzeźulko Jan	Hiszpańska Zofja
Grzeźulkowa Stefanja (Stanisławów, p. Grodno)	Hiszpański Stanisław
Grzędzica Ignacy	Hiż Tadeusz
Grzędziński Feliks	Hłasko Bronisław
Grzybowski Aleksander	Hoch Zofja
(Zasław. majątek Stare Sióło)	Hoffman Karol
Grzymska Anna	Hołownia Władysław (Kamieniec Pod.)
Gubbis Martin	Hölub Marjan
Gudowicz Wincenty (Tambów)	Homolicki Jan
Guirard Kazimiera	Horbaczewska Aniela
Gurbiel Józef (Olkusz)	Horodyska Janina (Puławy)
	Hoser Piotr

Hoser Wincenty		Januszkiewiczówna Julja	
Hummel Bogumił		Januszkiewiczówna M. 1	
Huskowska Marja		Jarmułowiec Henryk	
Huskowski Stanisław		Jaroszyński Jan	2
Huskowski Tadeusz		Jaroszyński Józef	
Huszczowa Ludwika		Jaroszyński Władysław	
Huwalt Wincenty		Jarzębińska Kazimiera	
Idzkowski Antoni		Jasińska Zofja	
Idzkowski Henryk	2	Jaskulski Józef (Lwów)	
Idzikowski Jan		Jastrzębska Marja	
Iwanowski Eugenjusz (Mo- skwa)		Dr. Jastrzębski Henryk	
Iwazskiewicz S. (Olkusz)		Jastrzębski Marjan	
Iwazskiewicz T.		Jawdyński Stefan (Wilno)	
Iwiński Walenty		Jaworowski Tomasz	1
Izdebski Stanisław		Jaworski Leon	
Jablęczyński Apolinary		Jaworski Michał	
Jabłońska Helena		„Jedność“ (Towarzystwo Dr. Ż. W.-W.)	
Jackowski Aleksander		„Jedność“ Tow. Koło IV	
Jacobson Tadeusz (Ząbko- wice)		Jeleński Władysław	
Jacuński Wacław	1	Jenike Julian	1
Jaczynowski Adam	1	Jentys Zygmunt	
Jagielski Jan		Jeromin Mieczysław	
Jagodziński Rygobert		Jezierski Wacław	1
Jakowicki Wincenty		Jezierski Wojciech	
Jakubowska Kazimiera		Jeżewski H.	
Jakubowski Bronisław		Jeżyński Stanisław	
Jakubowski Jan (Kijów)		Jung Seweryn	1
Jakuszowa Marja		Juraszyński Jan	
Ks. Jamiołkowski Józef		Jurowska Aurelja	
Janikowski Leopold		Juskowski Franciszek	
Jankowska Janina		Kacicka Irena	
Jankowski Edmund		Kaczkowska Zofja	
Jankowski Mieczysław	1	Kaczmarkiewicz Euge- njust (Opole)	
Janowska Zofja (Milano- wek)		Kaczorowski Władysław	
Janowski Aleksander	16	Kaczorowski Andrzej (Warta)	

Kadziłdowski Mieczysław (Józefów)	Kisielnicka Matylda (Gzy Pułtusk)
Kaliciński Ludwik	Klawer Włodzimierz
Kalinowski Stanisław	Kleczeński Czesław 1
Kaliński Stanisław 1	Kleczyński Kazimierz
Kałużński Władysław	Ks. Klęczynski Konstanty
Kalisz Franciszek	Kleczyński Mieczysław (Szepietówka)
Kałużyński Franc. Wacl. 1	Kleczyńska Idalja 2 (Kijów)
Kamieniecka Kamilla	Kłobukowska Halina 1
Kamiński Feliks	Kłyszewski A.
Kamińska Helena 1	Knappe Zofja 1
Kamiński Aleksander	Knechowicz Jan
Kaniowski Teodor 2	Knichowiecka Jadwiga 1
Kanigowski Mieczysław	Knothe Waclaw (Świato- szyn)
Kanigowska Lucyna (Ru- dniki)	Kobyłańska Aniela 1
Kapp Jan (Tomaszów Raw- ski)	Kobyliński Władysław
Karczewski Stanisław	Kochanowski Julian 2 (Milanówek)
Kasperowicz Eligjusz (Włodawa)	Kochanowski Zdzisław
Kasprzycki Wincenty	Kochanowski Wiktor
Ks. Karwicki Dunin Jan (Połonne)	Koelichen Zygmunt
Karwosiecki Zdzisław	Koepke Julja
Karwowski Czesław	Kolendo Władysław
Kawecki Zygmunt	Kołąkowski Franciszek
Kączkowski Józef	Kołąkowski Feliks
Kempner Jan	Kołąkowski Konstanty
Kernbaumówna Jadwiga 1	Kołodziejczyk January (Kraków)
Kessel Irena (Poschia p. Pilawa)	Kołodziejczyk Tadeusz
Kęcka Józefa	Kołodziejska Mária 2
Ks. Kiełduszys Jerzy 3 (Niegów, p. Tłuszcz)	Kołodziejska Karolina (Jó- zefów)
Kietliński Karol	Konarzewska Alina
Kijewska Stanisława	Kondratowicz Hieronim
Kinartowski Józef (Olkusz)	Kondratowiczowa Broni- sława
Kisielewska Zofja	

Konic Józef Stanisław		Kotwicki Feliks	
(Ratowo, p. Szreńsk)		Kowalewska Jadwiga	
Konopeczyńska Łucja (Mo-		Kowalska Marja	
nachjum)		Kowalska Stefanja	
Konopeczyński Adam (Mo-		Kowalski Franciszek	
nachjum)		Kowalski Tadeusz (Józe-	
Konopski Wincenty		fów, p. Pruszków)	
Kohnówna Zofja		Kowalski Władysław 2	
Konówna Wanda		(Józefów p. Pruszków)	
Kontkiewicz Stanisław		Koźbiałł Marja	
Kontkiewiczowa		Kozerski Adolf	
Konwerski Stanisław		Kozerski Konstanty	
Konwicki Mikołaj		Koziętulski Władysław	
Kopczyński Wacław		(Katy, p. Sochaczew)	
Ks. Koperski Franciszek		Koziński Konstanty	
(Bidziny, przez Oza-		Kozłowski Władysław	
rów)		Kozłowska Helena	
Korbuszówna Wanda 2		Kozłowska Zofja	
Korniłowicz Rafał		Kozłowski Wiktor 4	
Korniłowicz Witold		Koźmińska Anna 1	
Dr. Kozubowski Jan		Krajewicz Adam	
Korzon Tadeusz 1		Krajnik Czesław	
Korzonowa J.		Krakowiński Cezary	
Kosicka Marja		Kraków Ludwik	
Kosińska Wanda (Żbików,		Krammówna Janina	
p. Pruszków)		Kramszyk Zygmunt	
Kosiński Władysław		Kramszyk Marja	
Kosmowska Irena 5		Kramszyk Kazimierz	
Kossakowski Jan		Krasnościelski Józef 2	
Kossecka Stanisława		Krassowski Stanisław	
Kossowski Zygmunt		Kraszewski Krzysztof	
Kostecki Antoni		(Romanów, przez Sła-	
Kostro Apolinary		watycze)	
Kostro Ludwika		Krauze Zofja	
Koszutski Tadeusz 10		Krąkowski Edward	
Kościńska Eugenia		Krąkowski Mieczysław	
Kościukiewicz Zofja		(Łazy, p. Ojców)	
Koterwas Stanisław		Krąkowski Michał 2	
Kotwicka Joanna		Kręcki Jan	

Kręcki Waclaw	2	Kulwieciowa Julja	2
Kreczmer Arkadiusz		Kuhnke Irena	1
Krosnowski Marjan	3	Kuhnke Tadeusz	
Król Kazimierz	2	Kupczyk Władysław	
Kucałło Kamilla		Kuratow Marek	1
Krukowski-Zdanowicz Juljan		Kurcewski Kazimierz	
Krukowska-Zdanowiczowa Ewa		Kurmanowa Zofja	
Krupecka Wacława	1	Kurnatowski Jerzy (Wo- la Krokocka, p. Sza- dek)	
Kruszewska Helena		Kurtz Stanisław	
Kruszyński Jan		Kurtz Jan	
Krynicka Zofja (Pilawa)		Kuszelewska Stanisława (Emilezyn)	
Kryńska Marja		Kuszelewska Emilja	
Krypski Wiktor		Kutzner Maryla	
Krysiński Antoni		Kurzyjanski Józef	
Krzeczkowski Jan		Kwiatkowski Jan (Sando- mierz)	
Krzemiński Stanisław		Kwiatkowski Wacław	
Krzewski Jan		Kwietniewski Jan	
Krzywdziński Wiktor (Frampol)		Kwietniewski Stefan	
Krzywicki Ludwik		Lampe Jadwiga	
Krzyżanowski Edmund		Lampe Tadeusz	
Krzyżanowski Walery		Lamprecht Helena	
Krzyżanowski Jerzy Wło- dzimierz		Lande Jerzy	1
Kuczewski Andrzej		Lange Marja	
Kuczyńska Bronisława		Laskauer Piotr	
Kudasiewicz Antoni		Lasocki Jerzy	
Kudelski Adam		Lasocki Wacław (Nałę- czów)	
Kujawska Anna	8	Lauvernay Bronisław	
Kujawski Kazimierz		Lauterbach Bernard	1
Kukier Władysław		Lebiedziński Witold	
Kulczycki Marjan		Lebiedzińska Marja	1
Kuleszyna Antonina		Lechowski Antoni	
Kulińska Marja		Lembke Teofil	
Kuliński Mieczysław		Lencewicz Stanisław	3
Kulwiec Józef			
Kulwiec Kazimierz	45		

Lenkiewicz Ignacy	Łojkówna Marta
Leppert Stanisław	Łokcikowski Włodzimierz
Leppertówna Marja	(Liège)
Leśniewiczowa Iza (Wiel-	Łokcikowska Janina
ka Muksza, p. Kamie-	Łokcikowska Antohina 1
niec Pod.)	Łokuciejewski Zygmunt
Leśniewska Cecylja	(Odessa)
Leśniowska Wanda	Łomżyński Kazimierz
Leszczyński Władysław	Łopuski Czesław
(Wilno)	Łotuszyńska Iza
Lewandowska Stefanja	Łotuszyńska Leokadja
Lewandowska Marja	Łoziński Czesław (Kijów)
Lewiński Jan	Łubieński Józef
Liczbiński Ignacy	Łuczycki Tadeusz (Zwie-
Liedtkówna Jadwiga 4	rzyniec, p. Józefów)
Liedtke Aleksandra	Łukaszek Franciszek
Lietz Jerzy	Łukaszewiczowa Alina 2
Lingenau Jan 2	Łukawski Zygmunt
Lipka Stefan	Łypaciewicz Waclaw
Lipska Jadwiga	
Lisowska Zofja	Machlejd Juljan
Lisowski Stefan (Tambów)	Maciejewski Pawel
Listopad Waclaw	Mackiewicz Antoni (Pi-
Littman Ludwik	lawa)
Liszewski Lambert	Madaliński Antoni (Tam-
Lothowa Anna	bów)
Lutostański W. (Niebo-	Magielski Stanisław (Ja-
rzyn, p. Kleczew)	błonka, p. Kleczew)
Lutostańska Aleksandra	Majewski Ludwik
Lübek Jan Alojzy (Odessa)	Majewski Stanisław
	Majewski Franciszek
Łabuński Józef	Majewski Tadeusz
Łaganowski Stefan	Majewski Erazm
Łagunianka Waclawa	Majewski Ignacy
Łaparewiczowa Józefa	Majlert Zdzisław
Łapińska Aurelja	Makarczyk Stefan
Ławreńczukówna M.	Makowski Feliks
Łazarowicz Klemens	Makólski Józef 1
Łacki Stanisław	Malinowski Ignacy

Malinowski Wiesław (Grodzisk)	Mazurék Ignacy
Malinowski Henryk	Mączyński Zdzisław 1
Malinowski Kazimierz	Mączewski Wacław
Maliński Antoni	Mączyński Antoni
Malińska Anna	Mąkowska Janina (Osiek, p. Rypin)
Maliszewska Jadwiga	Mech Kazimierz
Maliszewski Edward	Medyńska Julja
Małachowski Leon (Wiedledniki)	Meller Eugenjusz (Brzozowa, p. Iwangród)
Małdowski Adam	Mellerowiczówna Kazim.
Małkowska Zofja	Meijer Franciszek
Mamezar Kazimierz (Żyrardów)	Meijerowa Wanda
Mann Aleksander	Mędrecki Antoni
Mańkowska Janina	Mędrzecki Władysław (Łódź)
Marczak Aleksander (Wąchock, p. Wierzbnik)	Mętlewicz Antoni
Marendowska Bronisława	Michaeli Władysław
Marendowska Irena	Michalska Pelagja
Marendowska Helena	Michalski Karol
Marendowski Kazimierz 10	Michalski Stanisław 1
Markiewicz Bolesław	Michalski Stanisław (Perepiatycha p. Hrebionki)
Markowicz Stanisław	Michalski Ludwik
Markowska Marja	Michalski Jan (Kamińsk piotr.)
Markowski Juljan	Michałowski Tadeusz
Markowski Tadeusz	Michałowska Marja
Markowski Konstanty	Michałowski Stanisław 10
Marszewski Mieczysław	Miechowska Zofja
Masiewicz Jan (Trzebieślawice, p. Koprzywnicę)	Mieczyński Stanisław
Masiewicz Aniela	Mierczyńska Kazimiera
Maszkiewicz Kazimierz 2	Mierczyńska Marja
Maślakiewicz Antoni	Mierosławski Stanisław
Matlakowska Helena	Mierzejewska Halina
Mazaraki Karol (Brzozowa, p. Opole)	Mierzejewski Marcin (Borowina, p. Iwangród)
Mazaraki Stanisława (Scieszyn)	Mikłaszewski Bolesław
	Dr. Mikłaszewski Walenty

Miklaszewski Sławomir	Multanowski Stanisław
Mikoszewska Anna	Muszyński Stanisław 3
Mikułowska Zofja (Woronna, p. Kowel)	Muszyński Tadeusz
Milarski Jan (Szumsko, p. Łagów)	Muszyńska Antonina 1
Milewska Teodozja	Muszyńska Zofja 1
Miller Teodor	Muszyński Janusz
Milicer Józef (Kielce)	Muttermilch Leonard
Miłobędzka Helena	Muttermilch Stanisław
Miłobędzki Józef (Regny przez Koluszki)	Muttermilch Waclaw 1
Miłobędzki Tadeusz	Mück Czesław
Mineyko Ludwik (Dubniki, p. Worniany)	Myszkowska Marja 2
Minkiewicz Antoni (Olkusz)	Myszkowski Adam
Miracki Mieczysław	Nadratowski Stefan 1
Mirosławska Leokadja	Narkiewicz-Jodko Roman
Misiak Leon	Narożna Marja 1
Mittelstaedt Henryk (Łuszczew, p. Skulsk)	Natanson Antoni
Młodecki Ludomir	Natanson Stanisław
Modro Amalja	Nałęcz Włodzimierz 2
Mogilnicki Ludwik	Neubelt Kazimierz
Mojkowska Marja	Neuman Leonard
Molska Felicja	Neumanówna Stefanja
Morawski Zygmunt	Nichnirowska Jadwiga
Morawski Kazimierz	Nieciengiewicz Heljodor
Morawski Tadeusz	Niedzialkowska Jadwiga
Moskalewski Stanisław (Zwierzyniec, p. Zamość)	Niekrasz Jan
Motz Helena	Niemira Maksymiljan
Moszkowski Zygmunt	Niemira Feliks
Moździński Stanisław (Zwierzyniec)	Nieniewski Paweł (Skotniki, p. Ozorków)
Moźdżeński Sylwester	Niewiadomska Zofja
Müller Henryk	Niewiadomski Eligjusz
	Niewiarowski Jan
	Norkowska Marta
	Noskiewicz Karol
	Nowacka Ludwika 2
	Nowak Józef
	Nowakowska Janina
	Nowakowski Roman

Nowakowski Henryk (Beł- życe Lub. gub., w Je- żowie)		Osiecki Stanisław	
Nowakowski Zygmunt		Ossowicz Leon	
Nowca Julian (Ostrów, Łomż.)		Ossowski Tadeusz (Pu- stocha, p. Rożyn)	
Nowicki Franciszek		Ossowska Zofja	
Nowosielska Stanisława		Ossowski Roch	
Nusbaum Jan		Ossowska Lucyna	10
Nynkowska Jadwiga		Ostaszewska Bronisława	
		Ostaszewska Marja	4
		Ostaszewski Leon	10
		Osten-Sacken Stefanja	
		Dr. Ostrowski Tadeusz (Lwów)	
Obrębski Daniel		Ostrowska Helena	
Obuszyński Ludwik		Ostrowska Malwina	
Ochrymowiczówna Justyna		Ostrowska Józefa	
Ojrzyński Antoni	11	Ostrowska Stanisława	
Okrajni Antoni (Olkusz)	1	Osuchowski Franciszek	
Olehowicz Konrad		Oswald Henryk	
Olendzka Marja		Oxiński Tomasz (Lwów)	
Olendzka Zofja	2	Oyrzanowski Kazimierz	
Olesiński Kazimierz	1	Oziębłowski Julian	
Oleśzyński Leonard		Ożarowski Franciszek	
Olewińska Karola			
Olewski Władysław		Pajewska Janina	
Olszewicz Bolesław		Palmirska Julja	
Olszewicz Waclaw		Palmirski Władysław	
Olsztyński Wojciech		Paprocki Konstanty	
Dr. Opalski Józef (Olkusz)		Paprocka Matylda	
Oppman Artur		Paradowska Anna	2
Ordęga Zygmunt (Żele- chów)		Paschalis Konstanty	
Ordeżyna Zofja		Paschalis Zofja	
Orenstein-Oreński Jerzy		Paszkiwicz Lucjan (Skierniewice)	
Orłowski Antoni	1	Paszkowski Walenty	
Orłowski Jerzy	2	Patzer Kazimierz	
Orłowski Leon	2	Patzer Stefan	
Ortheim Helena		Patzer Jan	
Oryng Alfred		Patzerówna Iręna	2
Orzechowska Izabella			
Orzechowski Bolesław			

Pawińska Jadwiga		Hr. Plater-Zyberkowa Elżbieta (Swojatyce, p. Pohorelce)
Pawłowski Roman		Hr. Plater-Zyberk Henryk (Swojatyce, p. Pohorelce)
Pawlikowski Jan		Pląskowska Józefa
Pawłowicz Bronisław		Pleszczyńska Teresa
Pawłowicz Kazimierz	1	Plewakówna Franciszka
Pawłowiczowa		Plewiński Stanisław
Pawłowska Julja		Pochmarski Bolesław (Dębica)
Peel Henryk		Podczaski Władysław (Czeladź, p. Sosnowiec)
Pełczyński Teodor		Podkomorski Tadeusz
Pełka Antoni		Podworski Aleksander
Pełka Jarosław (Łódź)		Podwiński Wacław
Perkowska Wanda		Pogorzelski Czesław (Kielce)
Perycz Mieczysław (Włodawa)		Pohoska Eleonora
Peszke Ignacy		Pohoska Józefa
Petsch Wacław		Poleski Franciszek (Petersburg)
Petrykowska Jadwiga		Pol Józef (Grodno)
Piaskowski Adam		Polkowski
Piaskowski Stanisław		Poll Marja
Piaszczyński Karol (Łubnica, p. Piątek)		Połatkiewicz Daniel (Lwów)
Piatkowski Antoni		Poniatowska Halina
Piechowska Wienysława		Ponikiewski Gustaw
Piechowski Zygmunt		Ponikowski Kazimierz
Piechowski Michał	1	Ponikowski Zdzisław
Piechowski Władysław	1	Ponikowski Antoni
Pietraszewski Józef		Poraziński Zygmunt
Piotrowski Ignacy		Porazińska Janina
Piotrowska Marja	3	Poraziński Wacław
Pietruszczyński Zygmunt (Puławy)		Popielawski Władysław
Pilinowski Zbigniew		Popielawska Janina
Piętkowa Zofja		
Piłsudzki Stefan		
Piwnicka Marja		
Hr. Plater-Zyberk Elżbieta (Konstantynów, p. Janów)		

Popławska Stanisława
 Popławski Bartłomiej
 Popławski Cezary (Kijów)
 Powierza Paweł
 Powiatowska Antonina
 Poznański Zygmunt
 Pozowski Wacław
 Pracown. Handl. i Przem. T-wo.
 Pronaszko Władysław
 Pronaszko Bronisław
 Pronaszko Stanisław 4
 Prószyński Wacław (Zwiozdzin, p. Lucyn)
 Prószyńska Wanda Stefanja
 Pruszyńska Ewelina
 Prüffer Józef
 Przanowski Władysław
 Przedpeński Bronisław
 Przedrzymirska Wanda
 Przesmycka Antonina
 Przestrzelski Romuald
 Przyborowski Stefan
 Przybylska Zofja (Humań)
 Przybylski Zygmunt
 Przybylski Apolinary
 Pszczółkowski Jan
 Puchalski Stanisław
 Puciata Kazimierz
 Pulikowski Władysław
 Puławski Feliks
 Hr. Pusłowski Wojciech (Zawieszczyn, p. Juchnowicze)
 Pytelski Marcei
 Pytlewski Stanisław (Działoszyce)

Ks. Pyzowski Adam
Rabek Feliks (Kalisz)
 Raczkowska Teodora
 Raczyńska Eugenia
 Raczyńska Zuzanna 4
 Raczyński Teodozjusz
 Radlińska Janina (Żytomierz)
 Radomyski Jan (Sierpc)
 Radoński Feliks (Kobierzyczo, przez Sieradz)
 Radwan Kazimierz
 Radziszewski Henryk
 Rakowiecki Kazimierz 9
 Rakowiecka Marja
 Dr. Rakowiecki Ta-deusz
 Rakowski Tomasz
 Ramisz Alfred (Łódź)
 Raniecka Marja (Ciechanów)
 Rapacki Piotr
 Rażniewska Janina
 Reczko Mieczysław
 Reklewski Wacław
 Rekoszowa Aniela (Kowno)
 Rembertowicz Marjan
 Rettinger Leonard 1
 Reychman Kazimierz
 Remier Jan (Płock)
 Richling Janina 1
 Rodysowa Zofja
 Rodys Witold
 Rodysówna Janina 7
 Rodziewiczówna Marja 1 (Hruszowa, p. Antopol)

Rogaliński Konstanty		Russocki Karol (Ruszeza przez Klimontów)	
Rogowa Jadwiga		Ruszkowska Marja	
Ks. Rogowski Kazimierz (Niemenczyn)		Rutkowski Stanisław	
Rogowski Michał (Piotr- ków)		Rutkowski Zenobjusz	
Rogowska Romana		Rybączuk Bolesław	
Rogowska Jadwiga		Dr. Rybka W. (Wyszków)	
Rokicki Józef		Rychłowski Marjan	
Rolińska Antonina		Rychter Tadeusz	
Roliński Feliks		Ryczywolski Edmund	
Rosnowski Kazimierz		Rydzewska Marta	
Rost Aleksander		Rydzewski Kazimierz	
Dr. Rostański Jan (Mo- szna, p. Pruszków)		Rykowski Janusz (cukr. Józefów, p. Pruszków)	
Rostański Józef		Rymkiewicz Julian (Prza- snysz)	
Rostworowski Antoni (Mi- lejów, p. Jaszczów)		Ryntlejsz Zygmunt	2
Roszkowski Zygmunt		Rzeszotarska Jadwiga	
Roszkowska Jadwiga		Rzeszotarska Amelja	4
Roszkowski Bartosz		Rzeszotarski Zygmunt (Skalmierz, p. Zbojno)	
Rottermund Julja		Rzewnicki Jan	
Rouppert Kazimierz (Lwów)		Rzewnicka Jadwiga	
Römer Kazimierz (Jano- pol, przez Rzerzycę)		Rzewuska Marta (Żbi- ków, p. Pruszków)	
Różański Jerzy	1	Sadkowska Jadwiga	
(Kamińsk, gub. Piotr- kowska)		Sadkowska Marja	1
Różnicki Ignacy		Sadkowski Aleksander	1
Rubach Helena		Salatyński Lucjan	
Rubach Marja		Samborska Ala	
Rudnicka Antonina		Samborska Zofja	
Rudnicki Jan		Sandałowicz Jan	
Rudowska Helena		Sapiecha Leon	
Rudziński Jan	1	Sapiejewski Józef	
Rudzka Leonja		Sawicka Stanisława	
Rudzki Zdzisław	1	Sawicki Aleksander (Wie- deń)	
Rudzki Stefan		Sawicki Ludwik	1

Sawicki Kazimierz	Siwek Stanisław
Ks. Sądowski Franciszek (Cygów, p. Tłuszcz)	Skibiński Maksymilian 12
Scheller Oskar	Skierski Henryk
Scheller Ryszard 3	Skorupka Stanisław 1
Scheller Wanda	Skorupka Marjan
Scheller Adolf	Skorupska Helena
Scheunert Kazimiera	Skorupska Klementyna
Schmidt Ludwik	Skorupska Marja
Schneider Fryderyk	Skrobońska Stefanja
Schoenbornówna Antonina	Skrobański Zygmunt
Schott Karol	Skrodzki Jan
Schönfeld Emil	Skulski Ignacy
Schupp Zygmunt	Skrzetuski Zygmunt
Schupp Józef	Skrzyńska Kazimiera
Schuppówna Walerja	Skrzyńska Stefanja
Schweitzer Jadwiga 1	Sławiński Kazimierz
Serafinowicz Władysław	Słoński Stanisław
Serini Karol (Zgierz)	Słonimski Piotr
Seweryński Bolesław (Włoszczowa)	Smoliński Józef 1
Sędziuk Michał 1	Smotrycki Jan
Sieciński Henryk	Smużyński Feliks
Sieczkowski Władysław	Sobolewska Stefanja
Siedlicka Wanda	Sochacki August (Iwan- gród)
Siemiątkowski Antoni (Wojślawice, p. Szadek)	Socharski Stefan
Siemiątkowski Stefan (Mińsk)	Sokołowska Iza
Siemiątkowski Zygmunt (Męcka Wola, p. Siemradz)	Sokołowski Włodzimierz
Sienkowski Józef	Sokołowska Zuzanna
Siennicki Przemysław	Sołtys-Jaworski Antoni (Opatów)
Siewierski Kwiryn	Sopoćko Eugenjusz
Sikorska Jadwiga	Sosnowski Paweł 1
Sikorska Julja	Sosnowski Jan
Silnicka Jadwiga	Spirowa Regina
	Sporzyński Ksawery 1
	Spotowska Natalja
	Srzednicki Józef
	Srzednicki Bolesław
	Srzednicka Helena

Stajewski Wacław	Strzelecki Rudolf
Stamirowska Gabryela	Strzelecki Cezarjusz 2
Stankiewiczowa Marja	Strzelecki Władysław 5
Stankiewicz Antoni	Stupnicki Jan
Dr. Stankiewicz Czesław	Sturgólewski Stanisław
Stankiewiczówna Zofja 5	Sulikowski Karol (Popień, przez Rogów)
Staniszewski Władysław 1	Suszczyńska Amelja 2
Starczewski Feliks	Swiontek Franciszek
Statkiewicz Czesław 1	Syrokomla-Syrokomski Jan
Starzeński hr. Adam (Klu- kowo, przez Ciecchano- wiec, g. grodzieńska)	Szalay Stanisław
Starzyński Klemens	Szamota Zofja
Stecki Lucjan (Łódź)	Szczawiński Zygmunt
Stafański Kazimierz	Szczekowski Czesław
Steinhagen Aleksander (Myszków)	Szczepankowski Zygmunt (Brzeziny, g. Piotrk.)
Steinhagen Henryk (My- szków)	Szczepańska Helena
Sterczyński Stanisław 1	Szczepkowski Jan 1 (Pruszków)
Dr. Sterczyński Adam	Szczepkowski Stanisław
Sterling Stefan	Szczepkowski Stefan
Stębowska Józefa	Szczuka Witold
Stodólkiewicz Zygmunt (Brzeziny)	Szczutowski Jan 1
Stokowski Tadeusz (Pru- szków)	Szczutowska Janina
Stokowska Wanda 3	Szczypiorski Wiesław (Swojatyce, p. Poho- relce)
Stokowska Wanda Anna 1	Szczyt Kazimierz (Kozan- Dworzec, p. Łuniniec)
Stokowska Zofja	Szelągowski Kazimierz
Stolarski Edward	Szelażek Marja
Stołyhwo Kazimierz 3	Szelażek Wacław 2
Stożkowski Tomasz (Łódź)	Szelemetko Julian
Strauch Henryk	Dr. Szelest Mieczysław
Strasburger Julian (Niem- ce, przez Granicę)	Szeliga Mieczysław
Stroińska Helena	Szeliga Zofja
Stronczyński Kazimierz	Szeligowska Magdalena 1
Strzałecki Antoni Jan	Szeligowska Emilja

Szkaradzińska Aleksandra		Święcicka Eugenja	
Szkaradzińska Jadwiga	3	Świętochowska Kazimiera	
Ks. Szkopowski Marcin		Świętochowski Andrzej	
Szmidecki Wincenty		Świętochowski Ignacy	
Dr. Sznabl Jan		Świętosławski Władysław	
Szober Stanisław	1	Świrski Władysław (Ka- mieniec)	
Szober Stefanja			
Szołowski Brunon (Stara- chowice, p. Wierzbnik)		Tacikowski Kazimierz (Olkusz)	
Szperl Ludwik		Taczanowska Jadwiga	
Szpyrkówna Marja		Tańska Marja	
Szreder Edward		Ks. Targowski Karol	
Sztachelski Jarosław (Pu- ławy)		Tarnowska Anna	
Szteinbokowa Jadwiga		Tarnowska Michalina	
Szteinbok Karol	1	Tarnowska Stefanja	
Szteinbokówna Emilja		Tatarkiewicz Stanisław	
Szteinbokówna Janina	1	Telatycki Edward	
Sztokówna Marja		Thugutt Stanisław	4
Szule Józef		Toczyski Konrad	
Szumowski Teodor	1	Tomczycki Jan	
Szwemin Jan		Tomerski Gerard	
Szyszko Halina	1	Tomerski Ludwik	
		Torzewski Stefan	
Ścibor Waclaw		Tosio Dorota	
Ślaski Julian		Tosio Kacper	
Śliwowska Zofja	1	Trenerowski Bolesław	
Ślósarski Michał		Troczevska Wanda	
Śmigiel'ska Jadwiga		Trojanowski Waclaw	
Śmitkowska Stefanja		Trojanowski Edward (Ale- ksandrów pogr.)	
Śniegocka Cecylja	1	Truskolaska Janina (Bo- bownia, p. Nieśwież)	
Ks. Światopełk-Mirski Czesław		Truszkowski Teofil	
Świątkowski Józef		Trynkina Zynaida	
Świdorski Bogdan		Trzebiński Józef (Śmiła, gub. Kijowska)	
Świdorska Łucja		Trzebiński Marjan	
Święcicki Julian Adolf		Tuhulko Marja	
Świda Florjan (Glewin, p. Nowoborysów)			

Turoboyska Ludwika	Wasiutyński Aleksander
Tuwan Helena	Waśniewski Karol
Twardowski Stefan	Wawrzynowicz Józef
Twarowska Marja	Wasowicz Stanisława 2
Tworowski Adolf	Wasowiczowa Janina
Tylicki Stanisław	Wehr Stanisław (Golice przez Poddębice)
Tyszka Jadwiga 2	Weigelt Stanisław
Tyszka Zygmunt	Weisheit Karol
Tyszka Józef	Wellisch Leopold
Tyszkowa Ludwika	Werecka Aniela
Umiński Władysław	Werner Leonard 1
Unieszowski Agustyn	Werner Romuald
Dr. Urbanik Ryszard	Wernik Konrad
Urbańska Marja	Werpachowski Władysław (Paryż)
Uzdowski Józef	Ks. Wesołowski Stanisław
Vogel Teodozja	Wejmarn Teresa
Vorbrodtówna Halina	Wejss Adam
Vrla Franciszek	Weychert Jan
Wadowski Ignacy	Weychert Helena
Wagnerowa Cecylja	Weychert Marja
Wagner Joanna	Węgierski Emiljan
Walc Zdzisław	Węgierski Stanisław
Walewski Kazimierz (Tu- będzin, p. Błaszk)	Węgliński Adam
Walewski Kazimierz (Zglinna, p. Skiernie- wice)	Węgliński Witold
Walewski Stanisław	Węgrzecki Kazimierz
Walicka Antonina 1	Widychowska Janina
Wanke Janina	Wierzbicki Michał
Wańkowiczówna Regina (Kówno)	Wierzbicki Bolesław
Warnka Jadwiga	Wigurska Bronisława
Warcholik Stanisław	Wielądkówna Marja (Wo- la Pękoszowska)
Warszawskie Towarzy- stwo Wioślarskie	Wierciochowski Edmund
	Wierzejski Robert
	Will Henryk
	Wilczyński Stanisław
	Wilczyński Stanisław (Kamińsk Piotrk.)

Wilewski Bronisław		Wolff Natalja	
Wilke Zofja		Wolicki Bolesław	
Winawer Stefan		Wolski Tadeusz	
Winkler Edward		Wolski Jan	
Dr. Wiskontt Władysław		Wolski Zygmunt	3
(Kostroma)		Wolska Marja	
Wisłocki Kazimierz		Wolszczan Julja (Fundu-	
Wisznicka Dora	6	klejówki Kijow. gub.	
Wisznicka Janina		Osota)	
Wisznicki Mikołaj	8	Wołkowicz Ignacy	
Wisznicki Ryszard (Kijów)		Wołodkiewicz Włady-	
Wiślicki Waclaw		sław	
Wiśniewski Eugenjusz		Wołodkiewicz Wincenty 2	
(Rokotów, p. Socha-		(Iwańsk, p. Czaszniki)	
czew)		Wołodkiewicz Józef (Smol-	
Wiśniewski Juljusz		ance, p. Czaszniki)	
Wiśniowski Teofil		Wołodkiewiczowa Zofja	
Wiśniewski Filip (Radom)		Wołyncewiczowa Anto-	
Wiśniewski Leon		nina	
Witkowski Józef		Woyde Stefanja	
Witkowski Władysław		Wojniłowicz Kazimierz	
Ks. Witort Antoni		Wróbel Józef	
Włoczewski Władysław		Wróblewski Teofil	1
(Ślepków, p. Staro-		(Kamińsk)	
źreby)		Wróblewski Witold	
Włodarski Józef (Ursynów)		Wróblewski Stanisław	
Włodarska Ludwika		Wróblewska Emilja	
Włodarski Włodzimierz		Wroński Józef	
Włodkowski Stanisław		Wrześniowski Władysław	
Włoskiewicz Józef		(Częstochowa)	
Wojciechowski Jarosław		Wrzosek Kazimierz	
Wojciechowski Karol		Wyczałkowska Zofja	
Wojdalski Stanisław		(Wierzbno)	
Wojno Tadeusz (Heidel-		Wykowski Gustaw (Po-	
berg)		lanów)	
Wojtkiewiczówna Wła-		Wysocki Józef	
dysława		Wyszomirski Edward	
Wolff Andrzejowa		Wyszyński Michał	
Wolff Gustaw	1	Wyszyńska Zofja	

Wytrzygówna Gertruda	Zbrowski Jan
Xięzopolski Władysław	Zbyszewski Mieczysław
Zaboklicki Julian	Zdanowicz Stanisław
Zaborowski Stefan (Rawa Mazowiecka)	Zdrowska Janina
Zaborski Dyonizy Stefan	Zgorzalewicz Julian
Zaborski Józef 1	(Iskorość, Woł. gub.)
Zachertówna Emilja	Ziatkowski Antoni (Rudka, p. Szepletowo)
Zadrowski Jerzy	Ziatkowska Helena
Zahrt Tadeusz	(Otwock)
Zajkowska Adelina (Wólka, p. Łuck)	Zieleniewska Marja 1
Zakrzewski Roman	Zieleniewski Emil 4
Zakrzewski Adam	Zieliński Zdzisław
Zalas Władysław	Zieliński Edward
Zaleski Sarjusz Seweryn (Pastowarnia, przez Skwirę)	Zieliński Wiktoryn Jan 3
Zaleska Stefanja	Zielińska Janina
Ks. Zalewski Teodor (Pabjanice)	Zienkowska Halina 1
Zaliwska Joanna	Zientarski Stefan
Zamojski Zygmunt	Złocka Helena (Wólka, p. Łuck)
Zaręba Józef	Znamierowski Mieczysław 1
Zaręba Feliks 1	Znatowiczówna Zofja
Zarębska Stefanja 1	Znatowiczówna Marta
Zawadzka Marja	Zubelewicz Zofja
Zawadzki Czesław 1	Zubowicz J. (Ostrołęka)
Zawadzki Grzegorz	Zubowicz Piotr
Zawadzki Józef 2	Zweigbaum Maksymiljan
Zawadzki Józef (Brazylja)	Zwierzchowski Józef 3
Zawistowski Eugenjusz	Ks. Zaboklicki Władysław
Zboiński Mieczysław	Żarynówna Anna
Zbroński Kazimierz (Kopytów, p. Hrubieszów)	Żbikowski Albin (Żyrardów)
Zbrowska Zofja 1	Żbikowski Tomasz
	Żebrowska Wiktorja
	Żebrowska Natalja
	Żera Janina 2

Żera Teofil
Żórawski Wacław (Żyrardów)
Żórawski Władysław (Ciechanów)

Żukiewicz Henryk (Kijów)
Żukiewicz Zofja (Kijów)
Żychlińska Zofja (Buszkowo, p. Skulsk)
Życki Kazimierz.

CZŁONKOWIE-KOESPONDENCI

Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Aleksandrów Pograniczny — Konstanty Krynicki.

Araucaria (Parana) Jadwiga Jaholowska.

Berlin — Dr. Karol Rose.

Będzin — Antoni Sujkowski.

Białowieża — Dr. Jan Łowczyński.

Biskupice — (przez Siemradz) — Stanisław bar. Graeve.

Bodzentyn — S. Pawłowski.

Borysław — (Galicja) — Wit Sulimirski.

Brok (gub. łomż.) — Inż. Rolbiecki.

Brussów (przez Ryki) — Piotr Danysz.

Brzesko Nowe — Józef Ostrowski.

Buenos Ayres — Dr. Jasiński Gustaw.

Bychawa (gub. lubelska) — Ks. Antoni Kwiatkowski.

Bytom — Adam Napieralski.

Chełm — Dr. Edward Łuczkowski.

Chicago - Illinois — Siemiradzki Tomasz.

Chodecz — Dr. Helena Boryssowiczowa.

Chorzele — Henryk Leszek, rojent.

Ciechanów — Jadwiga Milewska (w Rembówku).

Ciechocinek — Dr. Teodora Ruppertowa.

Cieszyn — Hilary Filasiewicz. — Ks. Józef Londzin.

Czładź — Józef Glejzer.

Czerepowszczyzna (p. Kublicze) — Malinowski.

Częstochowa — Dr. Pietrasiewicz.

Danków (p. Kleczew)—
Franciszek Chrzanowski.

Dąbrowa Górnicza—Ka-
zimierz Srokowski.

Dobrzyń nad Wisłą —
Apt. Wiktor Raniecki.

Dołhe — (st. Prużany)
Bogusław Kraszewski.

Garbów (gub. lubelska)
— Józef Nakoneczny.

Gniezno — Józef Choci-
szewski.

Grodno (w Stanisławo-
wie) — Grzeźuiko Jan. —
Zygmunt Busz.

Hrubieszów — Dr. Wa-
cław Gołakowski.

Iwańsk (p. Czaszniki).—
Wincenty Wołodkiewicz.

Izabelin (p. Połonne) —
Hr. St. Karwicki.

Janów (gub. siedlecka)—
— Ks. Karol Dełiński.

Jeleniów (p. Ostrowiec)
— Józef Świeżyński. — Jan
Konarski.

Jędrzejów—Feliks Przy-
pkowski.

Kalisz — Józef Radwan.

Kamieniec Podolski —
Aleksander Prusiewicz. —

Kielce — Stefan Sienic-
ki. — Bolesław Markow-
ski). — Józef Stankiewicz.

Kijów — Józefat Andrze-
jowski. — Edward Pasz-
kowski (Dziennik Kijow-
ski)—Wiktor Woldt (Pro-
rieznaja 7).

Klukow (przez Ciecha-
nowiec, gub. grodzień-
ska) — Hr. Adam Sta-
rzeński.

Konin — Antoni Pu-
ławski.

Końskie — Inż. Karol
Hube. — Hr. Juljusz Tar-
nowski.

Kowno—Starewicz Wła-
dysław. — Dowgird Ta-
deusz.

Kórnik (Ks. Poznańskie)
— Dr. Zygmunt Celichow-
ski.

Kraków — Prof. Franci-
szek Bujak. — Bohdan
Dyakowski. — Stefan Ko-
mornicki. — Feliks Kope-
ra, Dyrektor Muzeum Na-
rodowego. — Sawicki Lu-
domir. — Stanisław Tom-
kiewicz.

Krzemieniec—Ks. Michał
Bielecki.

Krzyżkowice (przez Som-
polno)—Karol Rozdajezer.

Książ Wielki — Florjan
Dotkiewicz.

Kurytyba (Brazylja) —
Kazimierz Warchałowski.

Lipno — Ludomir Dmo-
chowski, rejent.

Lublin—Ludwik Kowal-
czewski. — Łuczycki Ta-
deusz. — Władysław Sto-
dolnicki.

Lwów Prof. Eugenjusz
Romer.

Łęczycza — Konstanty Cuevas.

Łomża — Dr. Konstanty Alchimowicz. — E. Cabert — Franciszek Hryniewicz.

Łowicz — Władysław Tarczyński.

Łódź — Wiktor Czajewski.

Maciejowice (p. Sobolew, gub. siedlecka) — Ks. Adolf Pleszczyński.

Miechów — Stanisław Czarnowski.

Międzyrzec — Witold Pracki.

Mińsk gub. — Witold Godlewski. — St. Sylwestrowiczowa.

Mława — Bronisław Grzeliński.

Muchlin (przez Turek) — Wincenty Orłowski.

Muchówka przez Nowogródek, w g. mińskiej — Karol Karpowicz.

Myszyniec (gub. łomżyńska) — Władysław Teplicki.

Nałęczów — Henryk Wiercieński.

Nieszawa — Julian Brzeziński.

Nowa Słupia (przez Bodzentyn) — Wacław Hubert.

Ojców — Baltazar Wolniewicz. — (W Łazach) Jadwiga Żukowska.

Oknica (bessarabskiej g.) — Różański Zygmunt.

Olkusz — Inż. Antoni Minkiewicz. — Jan Osmołowski.

Opatów — Seweryn Hórodyński.

Ostrołęka (w Kaczynkach) — Dr. Psarski.

Ostrów — Dr. J. Harusewicz.

Peresieka (p. Mińsk) — Jan Bułhak.

Pieńki (p. Starokonstantynów) — Franciszek Kraśzewski.

Pieskowa Skała — Dr. St. Kozłowski.

Pińczów — Antoni Świerczewski.

Piotrków — Michał Rawita-Witanowski.

Płock — Adam Grabowski. — Dr. Aleksander Maciesza.

Poznań — Dr. Franciszek Chłapowski. — Dr. Bolesław Erzepki. — Wojc. Trąmpczyński.

Proszowice — Antoni Gałęzowski.

Puławy — Br. Albrychtówna.

Radom — Szczęsny Jastrzębowski.

Rio de Janeiro — Jahołkowska Jadwiga

Rumbowice (przez Oltę). — Leon Wiszniewski.

Ryga—Gustaw bar. Mantouffiel (Ritterstrasse 8).

Rypin—Aleksander Gosiowski.

Ryżawka (p. Ternówkę)—August Iwański.

Sandomierz — St. Włodarski.

Sejny — Ks. Jalbrzykowski.

Siedlce—Dr. Szawelski.
— Adw. Toczyski.

Sieradowice (p. Bodzentyn)—Roman Pniewski.

Sierpc — Wacław Gurb-ski, rejent.

Skorczyce (przez Urzędów) — Hempel Leon.

Słomniki — Władysław Maszadro.

Sochaczew—Franciszek Turkowski.

Solec nad Wisłą — Ks. Władysław Fudalewski.

Sosnowiec— Władysław Goebel.

Stara Słupia (p. Bodzentyn) — Majewski.

Staw (p. Chełm) — Kozerski Tadeusz.

Sterdyń — Włodzimierz Dorant.

St. Matheus (Brazylja)—Dr. Szymon Kossobudzki.

Suliszów (przez Klimontów) — Maksymiljan Russocki.

Sułgudzki (g. wileńska) — Mieczysław Jałowicki.

Suwałki — Tadeusz Wisznicki.

Symferopol — Zygmunt Mokrzecki (dyrektor muzeum).

Świda (przez Czerniachów, gub. wołyńska) — Ewelina Kwaśnicka.

Św. Krzyż (p. Kielce)—Dr. Władysław Wojewódzki.

Tomaszów Rawski— Dr. Władysław Sękowski.

Toruń—Ks. Kujat.

Trempiny (przez Kalwarię)—Kazimierz Aufszlag.

Tuhanowicze (przez Horodyszcze, g. mińska) — Józefa Tuhanowska.

Uładówka (gub. podolska)—dr. Karol Wisznicki.

Wałowice (p. Józefów)—Hempel Antoni.

Wielka Muksza (g. Kamieniec Pod.) — Zygmunt Leśniewicz.

Wilczyn (p. Klęczew) — Marja Taczanowska.

Wilno — Wincenty Kulwiec. — Stanisław Jarocki. — Brensztejn Michał. — Zahorski Władysław. — Ignacy Turski.

Wiślica — Stanisław Pfiadt.

Witebsk — Wacław Federowicz.

Wodzisław — Ksawery Kłopotowski.

Wolbrom — Wacław Kwiecień.

Woroniecz (witebsk. g.) — Julia Lisowska.

Zamość (lubelski) — Romuald Jaśkiewicz. — Zdzisław Kłossowski.

Zamość (g. mińsk. p. Uzłany) — Aleksander Jelski.

Złoty Potok — Bolesław Dzierzbicki.

Zwierzyniec (przez Zamość) — Karol Czarnowski. — Stanisław Moskałowski.

Żytomierz — Bohdan Bieliński (ulica Trypolska). — Dr. Chobrzyński Piotr.

Żywiec — Bronisław Gustawicz.

Wydział Meteorologiczny.

W końcu okresu sprawozdawczego Wydział Meteorologiczny wcielony został do nowoutworzonej Komisji Fizjograficznej przy Towarzystwie Krajoznawczem. Liczba stacji meteorologicznych, zorganizowanych przez Wydział i nadsyłających wyniki swych spostrzeżeń w 1911 roku, wynosiła 9, a mianowicie:

1) W **Bielinach** (pow. kielecki) funkcjonowała stacja pluwiometryczna, z której od sierpnia 1909 r. są bez przerwy dostarczane wykazy przez p. Ignacego Sabbata pod kierunkiem ks. E. Jeziorowskiego.

2) Z **Św. Krzyża** (pow. kielecki) od lipca 1909 r. nadsyła regularnie wykazy pluwiometryczne Dr. Wojewódzki.

3) Z **Suchedniowa** (pow. kielecki) od lutego 1910 r. nadsyła bez przerwy spostrzeżenia pluwiometryczne p. T. Michnowski.

4) W **Wysokiem** (pow. krasnostawski) istnieje stacja pluwiometryczna od połowy 1910 r., pod kierunkiem ks. A. Jędrzejewskiego (od lipca ks. Kwiatkowskiego).

5) W **Nowej Słupi** (pow. kielecki) obserwacje prowadzone były w dalszym ciągu przez p. W. Huberta i dotyczyły, oprócz opadów, także i temperatury, oraz wilgotności. Ten staranny i cenny materiał nadsyłany jest regularnie od lipca 1909 r.

6) W **Jędrzejowie** (pow. jędrzejowski) zainstalowany został heliograf, przy czem odnośne dane co do usłonecznienia nadsyłane były od czerwca 1911 r. wraz z wykazami opadowymi. Z inicjatywy Dr. F. Przypkowskiego, zamierzone jest rozszerzenie spostrzeżeń meteorologicznych od 1 stycznia 1912 r.; w tym celu stacja jędrzejowska zaopatrzona została przez Biuro Meteorologiczne w Warszawie w komplet termometrów oraz w klatkę angielską do ich umieszczenia.

Nadmienić także wypada, że Dr. F. Przypkowski opracował dawne obserwacje pluwiometryczne z Jędrzejowa za lat 20 (od 1886 do 1905 r.; wyciąg z tej interesującej serji spostrzeżeń ukaże się w osobnej książce „O opadach w Królestwie Polskiem“.

7 i 8) Nowe stacje pluwiometryczne powstały w 1911 r. w Częstochowie i Dąbrowie Górniczej, (pow. będziński) staraniem miejscowych oddziałów Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Obserwacje z Częstochowy nadeszły tylko za miesiące: styczeń, luty i kwiecień i były nadesłane przez p. W. Szudejko; z Dąbrowy Górniczej otrzymano wykazy za styczeń, luty, marzec i kwiecień, podpisane przez obserwatorów pp.: E. Gemborka i K. Wieczorkowicza.

9) Do **Chodcza** (pow. włocławski) wysłane były w połowie roku sprawozdawczego: komplet termometrów wraz z klatką angielską i pluwiometr. Wykazy miesięczne z tych spostrzeżeń nie zostały dotąd nadesłane do Warszawy.

W tygodniku „Ziemia“ ogłaszane były co miesiąc przeglądy pogody w Królestwie Polskiem, opracowywane przez p. Wł. Smosarskiego.

Komisja Fizjograficzna.

Prezydjum: *L. Krzywicki*
K. Kulwieć (skarbnik)
St. Lencewicz (sekretarz)
J. Lewiński (przewodniczący)
K. Stolyhwo (zastępca przewodniczącego)

Członkowie: *R. Błędowski, M. Brennstein, J. Czarnocki, S. J. Czarnowski, J. Czekanowski, K. Czerwiński, R. Danyszówna, T. Dowgird, I. Dzierżyński, S. Dziubaltowski, M. Federowski, W. Gorczyński, W. Goriaczkowski, L. Hildt, B. Hryniewiecki, St. Karczewski, St. Kontkiewicz, W. Konówna, P. Koroniewicz, Kosieradzki, A. Kresmer, J. Krukowski, M. Lempicki, Cz. Lopuski, A. Maciejsza, E. Majewski, E. Malinowski, B. Miklaszewski, St. Miklaszewski, B. Możejko, W. Olechnowicz, J. Paczowski, A. Piwowar, P. Przesmycki, Z. Rudzki, L. Rutkowski, M. Rzewuska, J. Samsonowicz, J. Sioma, P. Sosnowski, K. Steinbok, A. Sujkowski, J. Szabl, J. Sztolcman, W. Szukiewicz, J. Trzebiński, St. Tylicki, M. Wawrzyniowski, F. Werwiński, H. Wierciński, M. Wisznicki, T. Wolski, Z. Wolski, Z. Woycicki, A. Zakrzewski, W. Zielński, B. Znatowicz.*

Komisja Fizjograficzna została zorganizowana w dniu 27 września 1911 roku, na skutek wniosku złożonego Zarządowi P. T. K., przez Stan. Lencewicza. W ciągu 3-ch miesięcy swego istnienia, Komisja odbyła 3 posiedzenia plenarne, niezależnie od 4-ch posiedzeń Zarządu K. F. Dotychczas zajmowano się głównie ukonstytuowaniem i zorganizowaniem Komisji, stworzeniem własnego organu, jak również podjęto szereg prac naukowych.

Istniejące dawniej w P. T. K. Komisje Ochrony osobliwości przyrody i Etnograficzna, oraz Wydział meteorologiczny wcielono do K. F.

Korzystając z zaofiarowania „Pamiętnika Fizjograficznego“ przez jego wydawców na organ Komisji, Zarząd tejeż zakrzętał się około pozyskania odpowiednich prac do druku; jakoż dotychczas mamy zapewniony dział meteorologiczny, geologiczny, etnograficzny i archeologiczny, które to działy wypełnią prace członków Komisji pp. W. Gorczyńskiego, L. Krzywickiego, J. Lewińskiego i M. Wawrzeńskiego. Niezależnie od tego K. F. zajęła się przejrzaniem i przygotowaniem do druku nagromadzonych w P. T. K. dawniej jeszcze materiałów florystycznych i faunistycznych. Wyniki obserwacji meteorologicznych, dokonywanych na stacjach P. T. K., Komisja zamieszczała w „Ziemi“.

Oprócz tego K. F. podjęła następujące prace:

- 1) wykonanie mapy archeologicznej kraju;
- 2) badania antropologiczne nad ludnością naszą: a) ściślejsze, przez specjalistów; b) statystyczne nad barwą oka, skóry i włosów, przy pomocy członków P. T. K. mieszkających na prowincji;
- 3) badania jezior.

Na plenarnych posiedzeniach Komisji wygłoszono następujące referaty:

1) L. Krzywicki: Pilkalnie litewskie w świetle materiału kopalnego.

2) St. Lencewicz: W sprawie ujednostajnienia terminologii geograficznej jednostek administracyjnych kraju.

Regulamin Komisji Fizjograficznej.

§ 1. Komisja Fizjograficzna powstaje przy Tow. Kraj. na zasadzie §1 p. 2 ustawy tegoż Towarzystwa.

§ 2. Komisja ma na celu:

a) Gromadzenie i opracowywanie materiałów naukowych z zakresu fizjografii krajowej, a mianowicie: z florystyki, faunistyki, geologii, antropologii,

etnografji, archeologii, meteorologii i nauk pokrewnych.

b) Podejmowanie wydawnictw naukowych z zakresu fizjografji.

§ 3. Dla osiągnięcia tych zadań Komisja:

a) opracowuje plany i programy badań fizjograficznych:

b) deleguje specjalistów na studia naukowe do oznaczonych przez nią miejscowości;

c) udziela rad i wskazówek osobom prowadzącym badania fizjograficzne;

d) udziela zapomóg i subsydjów na podjęte lub prowadzone studia;

e) urządza posiedzenia, poświęcone rozważaniu spraw naukowych z fizjografją związanych.

§ 4. Stosunek Komisji do Zarządu Głównego Towarzystwa normują następujące przepisy:

a) Komisja rozważa sprawy przekazane jej przez Zarząd Główny i udziela mu swych opinii i wskazówek;

b) Komisja przedstawia do aprobaty Zarządu kosztorysy wydawnictw naukowych, przeznaczonych do wydania z ogólnych środków Towarzystwa;

c) wystąpienia Komisji na zewnątrz (udział w zjazdach, delegacjach, wystawach i t. p.), odbywają się za aprobatą Zarządu;

d) środkami, przeznaczanymi corocznie w budżecie P. T. Kr. na cele fizjograficzne, rozporządza Komisja F. i komunikuje kosztorysy swoje Zarządowi P. T. K.;

e) Zarząd Główny otwiera w swych księgach specjalny rachunek K. F., na który wnoszone będą wszelkie dochody i wydatki teje.

§ 5. Stosunek do innych Komisji Towarzystwa:

a) Komisja Fizjograficzna korzystać może z wszelkich zbiorów, pod zarządem lub dozorem innych Komisji pozostających (muzealna, fotograficzna, wydawnicza, biblioteka) w porozumieniu z przewodniczącymi tych wydziałów;

b) wszelkie zbiory swoje, mające wartość muzealną lub archiwalną, Komisja przekazuje odpowiednim wydziałom Towarzystwa.

Uwaga. Na oddanie zbiorów swych innej instytucji, poza Tow. Krajoznawczem stojącej, Komisja Fiz. uzyskać winna aprobatę Zarządu Głównego.

c) Strona handlowa wydawnictw Komisji należy do administracji wydawnictw Towarzystwa.

§ 6. W stosunku do Oddziałów prowincjonalnych:

a) Komisja korzysta ze zbiorów naukowych Oddziałów w porozumieniu z Zarządem danego Oddziału;

b) Komisja Fizjogr. ma prawo i obowiązek udzielać kierownikom zbiorów prowincjonalnych odpowiednich wskazówek w sprawach gromadzenia, przechowywania i opracowywania naukowego zbiorów.

c) Zarząd Główny wyjednywa ze strony Oddziałów prowincjonalnych i Członków korespondentów wszelką niezbędną pomoc i współdziałanie w podejmowanych przez K. Fiz. pracach.

§ 7. Corocznie przed upływem 15 stycznia Komisja składa Zarządowi wyczerpujące sprawozdanie ze swej czynności, sporządzając wykaz rozważonych spraw, podjętych i opracowanych tematów naukowych oraz zgromadzonych zbiorów, nabytych narzędzi i przyrządów i t. p.

§ 8. Komisja rozporządza następującymi środkami:

a) sumą, przeznaczaną corocznie na badania fizjograficzne przez Zebranie ogólne Towarzystwa;

b) wpływami nadzwyczajnymi staraniem własnym K. F. pozyskanymi;

c) wszelkimi ofiarami i subsydjami specjalnie na rzecz Komisji przelanymi;

d) wpływami za wydawnictwa K. F.

§ 9. Członkami K. F. są osoby pierwotnie uproszone przez Zarząd zarówno jak i kooptowane przez Komisję na propozycję prezydium tejże.

Uwaga. Osoby, nie będące członkami T-wa mogą być powołane czasowo przez K. F., jako rzeczoznawcy.

§ 10. posiedzenia Komisji bywają administracyjne i naukowe:

a) posiedzenia administracyjne odbywają się obowiązkowo w kwietniu i grudniu, a mogą być zwoływane i częściej w miarę potrzeby;

b) posiedzenia naukowe zwołuje Prezydjum Komisji przynajmniej 4 razy do roku.

§ 11. Na posiedzeniach administracyjnych Prezydjum Komisji:

a) zdaje sprawę ze swej działalności,

b) przedstawia do zatwierdzenia K. F. plany i kosztorysy badań i wydawnictw, i

c) przedstawia do zatwierdzenia K. F. listę nowych Członków.

§ 12. Decyzje Zebrań K. F. zapadają prostą większością głosów Członków obecnych na posiedzeniu.

§ 13. Na posiedzeniach naukowych są rozpatrywane referaty z badań fizjograficznych i dyskutowane programy badań zamierzonych.

§ 14. Na posiedzeniu grudniowym K. F. wybiera z pośród swoich Członków na rok Przewodniczącego, Zastępcę przewodniczącego i 3 Członków Zarządu.

§ 15. Prezydjum K. F. wybiera ze swego łona Skarbnika i Sekretarza.

§ 16. Prezydjum K. F. ma następujące obowiązki:

a) rozsyłanie w porozumieniu z kancelarją P. T. Kr. zaproszeń na posiedzenia:

b) przygotowywanie materiałów i porządku dziennego na posiedzenia K. F.

c) wykonywanie uchwał i zleceń K. F.:

d) reprezentowanie K. F. przed władzami głównymi Towarzystwa.

§ 17. Posiedzenia Prezydium K. F. odbywać się winny przynajmniej raz na miesiąc za wyłączeniem miesięcy wakacyjnych.

§ 18. Kom. Fizjogr. może być rozwiązana przez Zarz. P. T. K. lub z mocy uchwały, powziętej większością $\frac{2}{3}$ głosów przy obecności co najmniej połowy Członków Komisji w pierwszym terminie i bezwzględną ilością obecnych w drugim.

Badania naukowe.

Badania naukowe w roku ubiegłym prowadzone były z ramienia Towarzystwa na czterech terenach: 1) na jeziorach Kujawskich, 2) w Zamoyszczyźnie, 3) w Olkuskim i 4) nad Pilicą pod Tomaszowem Rawskim.

Studja limnologiczne na jeziorach Kujawskich prowadzone były pod kierunkiem d-ra Ludomira Sawickiego i przy czynnym udziale Oddziału Kujawskiego. Badanie topograficzne i fizyczne prowadził sam p. P. Sawicki; szczegółową mapę wykonał delegat Oddziału Kujawskiego; studja faunistyczne i nad planktonem prowadzili: pp. T. Wolski i P. Słonimski, florystyczne zaś — J. Niekrasz.

Zebrane materiały podlegają opracowywaniu naukowemu i w zestawieniu z wynikami obserwacji meteorologicznych na założonej przez Towarzystwo w Chodczu stacji, oraz dopełnione dalszemi studjami w roku przyszłym, wejść mają do opracowywanej przez p. L. Sawickiego monografii jezior Kujawskich. Głównym terenem badań były jeziora Chodeckie i Kromszewickie. Pomoc i ułatwienia prowadzącym studja okazało miejscowe obywatelstwo, przede wszystkim zaś pp. dr. Boryssowiczowie, p. Werner, p. Czempiński, p. Ostaszewski i p. Byszewski.

Do Zamoyszczyzny delegowani byli na miesiące letnie pp. L. Hildt i Sz. Tenenbaum na studia entomologiczne, p. Niedziałkowski—na florystyczne, p. J. Domaniewski zaś—na ornitologiczne.

Zebrańe materiały pod względem ilościowym i naukowym wypadły bardzo pokaźnie: przez samego p. Tenenbauma zebrane okazy liczą 3218 egzemplarzy w 620 gatunkach. Są między nimi gatunki nowe dla ziem polskich wogóle, a dość dużo pierwszy raz zaobserwowanych w Królestwie Polskiem.

W dziale florystycznym zanotowano i zebrano paręset gatunków.

Okazów ornitologicznych p. Domaniewski zanotował lub zebrał 130 gatunków, w tem kilka bardzo rzadkich.

Zbiory prowadzono głównie w okolicach Podlesia, Książpola, Florjanki, Margoli, Biłgoraja, Smołyńia i Panasówki.

Na studia te w roku sprawozdawczym, dzięki poparciu p. plenipótenta generalnego Karola Czarnowskiego, Ordynacja wyznaczyła zapomogę w kwocie rb. 200.

Pozatem pomoc i ułatwienia delegatom Towarzystwa dali: pp. Stankiewiczowie z Panasówki, pp. Sobolewscy z Podlesia, p. Feifer z Florjanki i p. B. Danowski z Obroczy.

Wyniki przeprowadzonych w ciągu dwóch lat ubiegłych badań przyrodniczych, będą przygotowane do druku w najbliższym tomie Pamiętnika Fizjograficznego.

Subsydjowani przez Towarzystwo pp. K. Stolyhwo i St. Lencewicz, rozpoczęli badania antropologiczne w Olkuskiem, Paraszczańskiem i Tomaszowskiem. Wyniki badań ogłoszone będą w wydawnictwie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Pozatem p. Jan Niekrasz delegowany został na pasmo gór Krakowsko-Wieluńskich, w celu dokonania zdjęć fotograficznych skał wapiennych, zasługujących z jakichbądź względów na szczególną uwagę.

W tym celu p. Niekrasz dokonał z Zawiercia szeregu wycieczek, korzystając z ułatwień okazanych mu ze strony pp. Kulczyckich, Członków Zarządu miejscowego Oddziału Tow. Kraj. i wzbogacił fotograficzne zbiory Towarzystwa o 54 pięknych zdjęć, posiadających dużą wartość naukową.

Romisja Muzealna.

Zbiory Towarzystwa w roku sprawozdawczym zwiększyły się we wszystkich działach, a mianowicie:

Zoologia zawiera 595 okazów; w ciągu roku 1911 przybyło 60 okazów.

Botanika zawiera 281 okazów (przyczem jako pojedyncze okazy przyjmowano całe zielniki); w roku bieżącym przybyło 8 okazów.

Mineralogja — 469 egzemplarzy; w ciągu roku przybyło 40 okazów.

Geologja — 118 okazów.

Etnografja — 644 okazy; w ciągu roku przybyło 92 okazy.

Archeologja — 171 okazów; w ciągu roku przybyło ich 30.

Numizmatyka — 616 okazów; w roku bieżącym przybyło 36 szt.

W ostatnich dniach roku sprawozdawczego do Muzeum złożył bogate swe zbiory, pochodzące z kolonji polskich w Paranie, p. Tadeusz Chrostowski. Zbiory te zawierają bardzo cenne w dużej ilości egzemplarze ptaków, okazy monet dzisiejszych, stroje ludowe, narzędzia, produkta spożywcze i t. p. Zbiory te wymagają dłuższego czasu do opracowania i skatalogowania.

Muzeum było otwarte dla publiczności w ciągu roku sprawozdawczego przez 331 dni (w dni powszednie od 11-ej do 3-ej, w niedziele i święta od 12-ej do 3-ej). Zwiedziło je około 2000 osób.

Wypożyczalnia przezroczy zawiera 6521 sztuk.

W ciągu roku sprawozdawczego wypożyczono 21795 szt. przezroczy.

Za wypożyczanie przezroczy i latarń wpłynęło 714 rb. 73 kop.

Zbiory Towarzystwa wzbogacone zostały w ciągu roku sprawozdawczego darami następujących osób:

Pp. Abczyński, Biedrzycki Z., Bieliński B., Chrostowski T., Danyszówna R., Dąbrowski Wł., Dudrewicz W., Dunin-Karwicki St., Gampf H., Goebel W., Głowacki F., Grabowski K., Jackowska M., Kaznowski St., Kisielnicka K., Komorowska Z., Koszutski T., Kozłowski T., Krzywicki L., Kulwieć K., Kulwieć Z., Kuszelewska E., Kuszelewski, Lisowski O., Makowski Cz., Mikulski J., Miler L., Moraśński H., Niekrasz J., Olewiński P., Orlicka M., Piwnicka L., ks. Pleszczyński, Przyszychowski, Rapačka H., Rouppertowa K., Rudzki Z., Rusiecka L., Rybka Z., Sawicka S., Sławiński K., Sterczyński A., Szczepkowski J., Szczuka M., Teplicki Wł., Trzebiński J., Tyszkówna J., Winklerowa, Wisznicki M., Wisznicka J., Wodzińska J., Wojnowski E., Zakrzewski H., Zamecki J., Żera T.

Biblioteka.

W ciągu 1911 r. biblioteka Towarzystwa rozwijała się w dalszym ciągu.

W roku tym przybyło ogółem 630 tomów, książeczek, map, rycin, które częściowo zostały włączone

do dawniej istniejących pozycji katalogowych, a po-
zatem uformowały 316 nowych pozycji katalogowych,
tak, iż katalog porządkowy biblioteki wzrósł w cią-
gu 1911 r. od № 1319 do № 1634.

Z ogólnej liczby 630 przybyłych tomów, ksią-
żeczek, map i rycin — 76 jednostek biblioteczných
zostały nabyte z funduszków Tow., pozostałe zaś 554
jednostek biblioteczných zostały ofiarowane przez
kilkadziesiąt osób.

Znaczniejsze ofiary, powyżej 10 tomów, złożyli:
pp. Al. Janowski—23, K. Kulwiec—11, p. Łokcikow-
ska—20, p. Maleszewska—15, p. Machczyńska—13,
p. A. Nałkowska—50, p. K. Porazińska—21, p. K. Ra-
kowiecki—24, Redakcja „Ziemi”—25, prof. J. Rosta-
fiński—25, p. E. Schönfeld—19, Towarzystwo Nauko-
we w Toruniu—30 i p. Z. Wolski—57.

Przez styczeń i luty 1911 r. bibliotekę prowa-
dził p. Antoni Ojrzyński, po rezygnacji zaś p. Oj-
rzyńskiego, który podczas sprawowania kilkoletnich
obowiązków bibliotekarza Tow. duże na tem polu
położył zasługi, bibliotekarzem od marca został
p. K. Rakowiecki.

Oprócz gromadzenia nowych książek, czemu
zresztą staje na przeszkodzie, między innymi, brak
wielki miejsca w teraźniejszym lokalu, biblioteka
zajęta była w roku sprawozdawczym stworzeniem
katalogu kartkowego, w 2-ch egzemplarzach, z któ-
rych jeden układa się alfabetycznie podług autorów,
drugi zaś podług działów, w poszczególnych zaś dzia-
łach bądź, o ile to jest możliwe, alfabetycznie po-
dług opisywanych miejscowości, bądź też alfabety-
cznie podług autorów. Katalog powyższy w ciągu
1911 r. został opracowany niemal w całości, miano-
wicie doprowadzony do № 1600, tylko praca nad
ułożeniem kartek katalogowych nie jest jeszcze ukoń-
czona i będzie wymagała pewnego czasu.

W pracy nad sporządzeniem katalogu kartko-
wego lub też nad przepisywaniem 2-go egzemplarza
tego katalogu, oprócz bibliotekarza Towarzystwa,

niosły w ofierze dla Tow. swą pracę i swój czas pp. E. Dąbrowska, H. Drège, J. Liedtkówna, J. Łokcikowska, M. Paprocka, M. Płaskowska i W. Schellerówna, oraz pp. Dąbrowski i Maszki. Układaniem kartek katalogowych zajmowali się p. W. Schellerówna i p. K. Rakowiecki. Należy zaznaczyć, że potrzeba katalogu kartkowego w bibliotece, wobec wzrostu tejże, była wielka i dawała się silnie odczuwać.

Jeszcze przed ukończeniem katalogu Zarząd, na wniosek bibliotekarza, uprzyściplenił korzystanie z biblioteki wszystkim Członkom Tow., przez wydawanie bezpłatne książek na czas pewien do domu. Opracowany został regulamin biblioteczny tymczasowy, główne warunki którego, wydrukowane na odwrotnej stronie pokwitowania, które dają Członkowie przy otrzymaniu przez nich książek do domu, są następujące:

„Książki wypożyczają się Członkom Towarzystwa bezpłatnie na czas do 2-ch tygodni. Jeśli w ciągu 2-ch tygodni książka nie będzie zwrócona do biblioteki, pobierana będzie opłata za wypożyczenie książki na czas dłuższy od 2-ch tygodni, w stosunku po 2 złote miesięcznie od każdego tomu, licząc niecałkowite miesiące za całkowite, a prócz tego, wypożyczający winien zwrócić kosztą marek pocztowych, zużytych na kartach, wysłanych po 2-tygodniowym terminie, o zwrot książek.“

„W razie zgubienia lub znacznego uszkodzenia książki wypożyczonej, wypożyczający winien nabyć taką samą książkę, zawierającą te same prace i tego samego wydania, dobrze zachowaną i porządnie oprawioną; książkę nabytą wypożyczający winien oddać Towarzystwu wzamian za zgubioną lub uszkodzoną.“

„Gdyby wypożyczający nie mógł lub nie chciał nabyć książki zgubionej lub uszkodzonej, obowiązany będzie zwrócić Towarzystwu: a) koszt nabycia takiejże książki, podług rzeczywistych cen księgarskich; b) koszt oprawy. Prócz tego w każdym wy-

padku zgubienia lub uszkodzenia książki, wypożyczający winien zwrócić Towarzystwu, stosownie do powyższego, koszt marek pocztowych i opłatę za wypożyczenie książki. Towarzystwo może uważać książkę za zgubioną i żądać oddania innej takiejże książki lub też zapłacenia kosztów nabycia i oprawy, o ile książka nie zostanie zwrócona w ciągu 2-ch miesięcy od daty wypożyczenia.

Należy zaznaczyć, że następnie czas bezpłatnego trzymania książki w domu został przedłużony z 2-ch tygodni do 1 miesiąca. Na zasadach powyższych biblioteka rozpoczęła wydawać książki Członkom od 1 października 1911 r. Dyżury dwugodzinne w bibliotece objęły pp. Dąbrowska, Łokcikowska, Paprocka i Schellerówna.

W ciągu października, listopada i grudnia, t. j. 3-ch miesięcy, z biblioteki Tow. korzystało 35 osób (z nich wiele osób brało książki kilkakrotnie), które wypożyczyły 99 tomów; z tej liczby 76 tomów zostało do 1 stycznia 1912 r. zwróconych, zaś 23 tomy były na d. 1 stycznia 1912 r. w czytaniu.

Wogóle przy przyjętym systemie kartek z pokwitowaniami własnoręcznymi, Członkowie, korzystający z biblioteki, zwracają w czasie właściwym pożyczone książki.

Oprawionych zostało w ciągu 1911 r. około 300 tomów. Wydatkowano na kupno książek, na oprawę książek i na książki do kontroli ogółem rb. 249 k. 76.

Romisja Wydawnicza.

Skład Komisji:

Przewodniczący *Władysław Umiński*.

Sekretarz *Bąkowski Franciszek*.

Członkowie: *Kazimierz Kulwieć, Wacław Szela-
żek, Stanisław Thugutt, Mikołaj Wisznicki, Władysław
Wolodkiewicz, Witold Wróblewski.*

Komisja Wydawnicza, zdając sobie sprawę, że głównem zadaniem Towarzystwa winno być wydawanie nadal i doprowadzanie do pożądanego stopnia doskonałości „Ziemi“, organu Towarzystwa, która pochłania znaczne środki, ograniczyć się musiała w swej działalności, i przeważnie przedsiębrała w ciągu roku sprawozdawczego takie wydawnictwa, które, obok niewątpliwego pożytku, mogły przynieść pewną materialną korzyść Towarzystwu.

Takim artykułem wydawniczym, który zdobył sobie popularność nietylko w pośród Członków Tow., ale i wśród szerokich kół społeczeństwa naszego, są niewątpliwie pocztówki.

Pocztówki są wydawane przez Tow. z pewnym planem. Dajemy zawsze pierwszeństwo tematom aktualnym, czyniąc zadość mniej lub bardziej realnej potrzebie. Przedewszystkiem wydano powtórnie serje: niemeńską i białowieską. W czerwcu wypuszczono serję z 10 kart na temat Starej Warszawy.

W chwili, kiedy kreślimy te słowa są w opracowaniu i ukażą się niebawem następujące serje:

1) Dalsza serja tak dobrze przyjętych Zamków Polskich; 2) Serja kaszubska, która będzie się składała z kilkunastu numerów. Niezależnie od tego są w opracowaniu serje: 3) lubelska i 4) sandomierska.

Zorganizowano przytem osobny oddział handlowy, który zajmie się rozpowszechnieniem wydawnictw Towarzystwa. Podniesiono także i ustalono rabat Członków na wydawane przez Tow. pocztówki, mianowicie: na pojedynczych egzemplarzach 10%, a na serjach 20%.

Nie znaczy to bynajmniej, żeby Komisja Wydawnicza miała się zasklepiać w wydawnictwie pocztówek z uszczerbkiem poważniejszych nakładów.

W roku sprawozdawczym podjęto doniosłe wydawnictwo Albumu Pamiątkowego z Wystawy Zdobnictwa Ludowego, która miała miejsce w r. z. Sfotografowano 150 najgodniejszych uwagi okazów i po-

wołana Komisja opracowuje album, który ma być reprodukowany barwnie.

Dalej Towarzystwo uchwaliło wziąć udział w wydawnictwie dzieł niezapomnianego W. Nałkowskiego i zamiar ten wprowadza w wykonanie.

Pod egidą Towarzystwa wyszła dobra książka Ks. Pleszczyńskiego p. t. „Opis Parafji Międzyrzeckiej“. Dziełko to wzbogaca tak szczupły w naszej literaturze krajoznawczej dział monografji.

Wreszcie projektowane jest duże wydawnictwo albumowe z zakresu krajoznawczego.

Komisja ma nadzieję, że wraz ze wzrostem liczby Członków, a więc i środków materialnych Towarzystwa, działalność jej w roku 1912 będzie mogła wejść na szersze tory.

Komisja do Spraw Oddziałów Prowincjonalnych.

Skład Komisji:

Przewodniczący *Jarosław Chelmiński*

Sekretarz *Helena Chelmińska*

Członkowie: *Biernacki Stefan, Chojnacki Antoni, Gryćewski Jan, Grzebińska Marja, Grzebiński Edward, Jacuński Wacław, Kulciec Kazimierz, Masurek Ignacy, Ryczewolski Edmund, Stankiewicz Antoni, Szczepkowski Stefan, Wilke Wacław i Weigelt Stan.*

W roku sprawozdawczym Komisja odbyła 7 posiedzeń. W I-em półroczu Komisja była nieliczna, gdyż składała się tylko z 6 osób i wskutek tego nie mogła rozwinąć szerszej działalności. W II-em półroczu Komisja wzrosła do liczby 15 osób i wtedy działalność znacznie się ożywiła. Komisja uporządkowała materiał, dotyczący rozwoju i działalności Oddziałów za ubiegłe lata, obrazując go w poglądo-

wej tablicy, która o tyle jest ścisła i dokładna, o ile takimi są sprawozdania w rocznikach.

Komisja uważa za pożądane, ażeby Oddziały podawały w sprawozdaniach rocznych więcej szczegółowe dane, dotyczące działalności Oddziałów.

Komisja uznała za najlepszą formę podziału pracy, rozebkanie poszczególnych Oddziałów przez Członków Komisji w ten sposób, ażeby każdy Oddział posiadał Członka Komisji, który zająłby się już tylko sprawami danego Oddziału.

Oprócz tego Członkowie Komisji rozegrali poszczególnie czasopisma prowincjonalne, w celu zbierania wszelkiego materiału, dotyczącego krajoznawstwa.

Obecnie Komisja zajęta jest zorganizowaniem grona prelegentów, którzy mogliby na życzenie Oddziałów wygłaszać odczyty na warunkach ściśle określonych, o czym Oddziały będą zawiadomione.

Komisja Dochodów Niestatych.

Skład Komisji:

Przewodniczący *Kazimierz Marendowski*

Skarbnik *Julja Kulwieciowa*

Sekretarz *Władysław Dąbrowski*

Członkowie: *Ela Dąbrowska, Helena Drège, Anna Kujawska, Jadwiga Liedtkówna, Kazimiera Mierczyńska, Bronisława i Helena Marendowskie, Lucyna Ossowska, Wanda Stokowska, Jadwiga Tysskówna, Dora Wisniewska, Kazimierz Kulwiec, Kazimierz Maszki, Kazimierz Rakowiecki, Zygmunt i Władysław Strzeleccy.*

Komisja po ukończeniu się skierowała swą działalność w dwu kierunkach: towarzyskim i dochodowym.

W pierwszym, mając na względzie rozwój życia towarzyskiego wśród Członków, staraniem Komisji urządzono w lokalu Towarzystwa trzy zebrania, zwane „czarne kawy“, z programem muzykalno-wokalnym, w wykonaniu osób z grona Członków lub przez nich zaproszonych artystów-amatorów.

Zebraniom tym sprzyjało stałe powodzenie, lecz szczupły lokal nie pozwalał na liczniejsze zebrania w sali lokalu, to też Komisja urządziła w dniu 30 maja liczniejsze zebranie: „pływającą czarną kawę“ na statku „Pan Tadeusz“ dla 200 przeszło osób, zadowolonych z wieczornej przejażdżki po Wiśle, przy dźwiękach orkiestry rzemieślniczej z fabryki Tow. Lilpop, Rau i Loewenstein. Szkoda tylko, że skutkiem zachmurzonego nieba nie mogła dojść do skutku zapowiadzana pogadanka profesora M. Heilperna „O niebie“.

Wystawa Zdobnictwa Ludowego, która cieszyła się wielkiem powodzeniem, zbudziła wśród organizatorów myśl uzupełnienia jej koncertem, poświęconym specjalnie muzyce i pieśni ludowej. Wykonanie tego zamiaru podjęła Komisja dochodów niestałych i w d. 5 kwietnia odbył się w Wielkiej Sali Filharmoniji koncert: „Grajże grajku“. Zaproszono na kierownika artystycznego Dyrektora H. Opieńskiego, który skupił około siebie szereg wybitnych sił artystycznych z warszawską orkiestrą symfoniczną i chórem ochro- niarek z Włoch, a wysoce interesujący program koncertu zapewnił mu powodzenie.

Wystawa Zdobnictwa Ludowego.

W marcu 1910 r. utworzona została przy Pol. Tow. Krajoznawczem Komisja Etnograficzna. Postawiła ona sobie za zadanie zbierać materiały do zebra- zowania Królestwa pod względem etnograficznym.

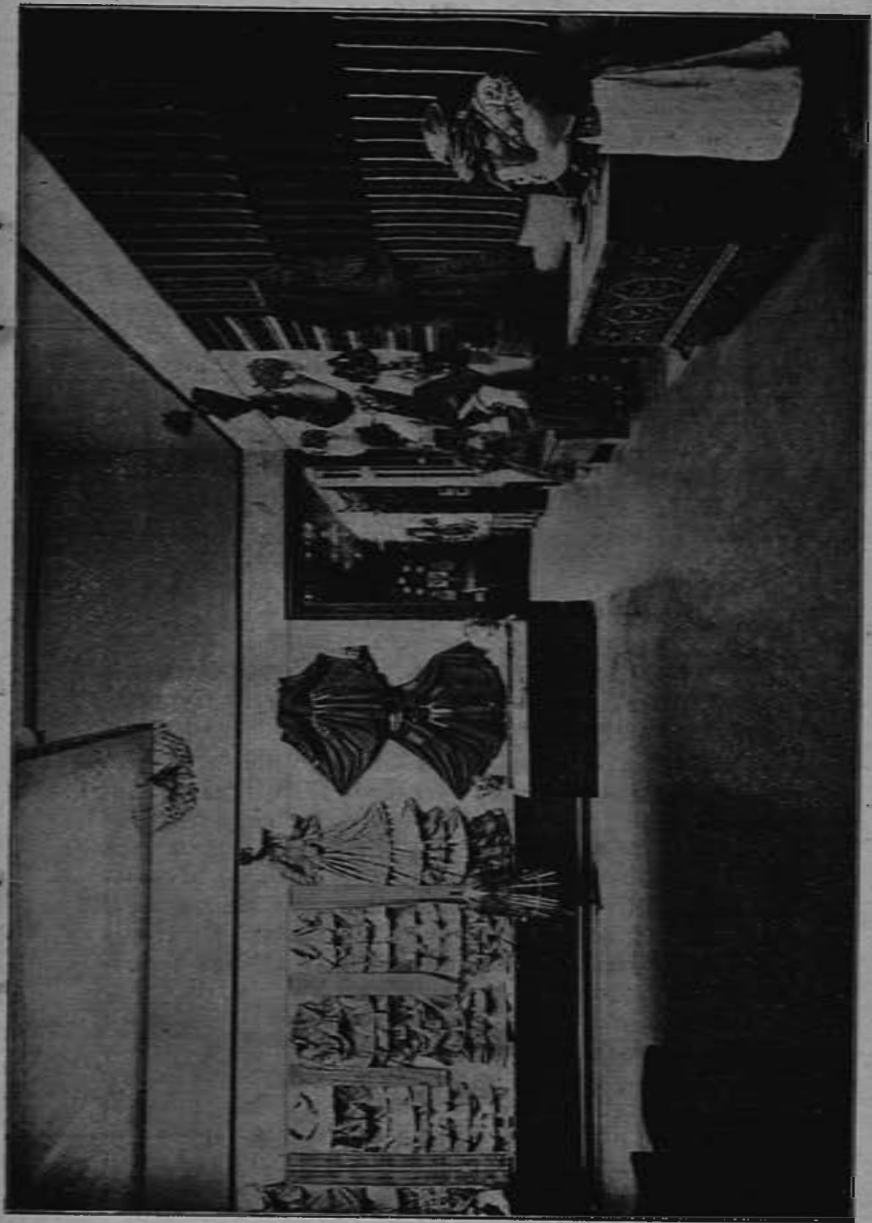
W październiku tegoż roku w Komisji wyłonił się projekt zorganizowania Wystawy. Stworzenie pełnego obrazu ziem polskich pod względem etnograficznym wymaga długiego czasu, wobec olbrzymiego a rozproszonego materiału, na razie zakresło no sobie plan ciasniejszy. Postanowiono przedstawić jedną dziedzinę życia ludowego—jego twórczość artystyczną, czyli zgrupować na Wystawie w okazach to wszystko, co może dać pojęcie o zmysle estetycznym ludu, o jego upodobaniach, stopniu biegłości w sztuce plastycznej i o jej charakterze.

Z licznego grona Członków Komisji etnograficznej, oraz osób zaproszonych, które chętną pomocą przyczyniały się do pomyślnego przeprowadzenia przedsięwzięcia, wybrany został **Komitet wykonawczy**, w którego skład weszli: pp. Edward Trojanowski, Ap. Kędziński, Gerson-Dąbrowska, Zofja Stankiewiczówna, Stan. Tylicki, Helena Kamińska, Irena Kosmowska, K. Kulwiec, R. Danyszówna, A. Smiszkowa, Aniela Chmielińska, K. Paprocki.

Przeprowadzone porozumienie z Tow. Zachęty Sztuk Pięknych pozwoliło pomieścić Wystawę w tym gmachu, w którym też, w dniu oznaczonym, t. j. 18 lutego, otwartą została.

Rozpoczynając swą pracę, Komitet postarał się o zapewnienie przedsięwzięciu funduszu gwarancyjnego, który drogą podpisów zebrany został w wysokości 1300 rb. Suma ta zrealizowaną nie została, gdyż Wystawa nietylko nie przyniosła deficytu, ale dość znaczną przewyżką dochodową. Na rozesłane odezwy i ogłoszenia Komitet otrzymał około 60-ciú odpowiedzi deklarujących udział w Wystawie, poczem zaczęły napływać okazy.

Z Oddziałów prowincjonalnych P. T. K. przyłączyły się czynnie do usiłowań Komitetu: 1) **Łowicki** z przedstawicielką swoją dr-ową Chmielińską na czele, przy wydatnej pomocy ks. kanonika Niemiry, 2) **Piotrkowski**, 3) **Kujawski**, 4) **Zagłębia**, 5) **Jędrzejowski**.

SALA WYSTAWY ZDOBNICTWA LUDOWEGO W ZACHECIE.

Wybitnie przyczynili się do wypełnienia Wystawy zbieracze i miłośnicy: dr. Lasocki z Nałęczowa, p. Aufszlag z Kutna, p. Brandt ze Smorynia, p. Bisier z Warszawy, pp. W. i Z. Plewińscy z Warszawy, p. Glassowa z Warszawy, p. Teplicki z Kadzidła i wielu innych, którzy z ochotą podążyli na wezwanie Komitetu.

Nie zbrakło też okazów (szczególniej w dziale Łowickim) nadsyłanych bezpośrednio przez właścian. Łaskawie udzieliły też niektórych swoich okazów, potrzebnych dla dopełnienia całokształtu, zbiory Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie i Muzeum w Lublinie.

Na komplet okazów wystawowych złożyło się 650 numerów katalogowych, pojedynczych przedmiotów lub kompleksów,—świadomych dzieł lub odruchów artystycznej myśli ludowej. Katalog wydany jako odbitka z organu krajoznawczego „Ziemia“, ukazał się w chwili otwarcia Wystawy. Artystyczny afisz wykonał p. M. Wisznicki.

Wystawa trwała od 18 lutego do 18 marca; w ciągu tego czasu zwiedziło ją 25000 osób. Ta cyfra frekwencji świadczy o powodzeniu i zainteresowaniu ogółu.

Wystawę Zdobnictwa Ludowego uważać możemy za przedsięwzięcie przeprowadzone nader pomysłnie. Cel został osiągnięty, a celem tym było zbliżenie szerokiej ludności miejskiej z ożywczem tchnieniem samorodnej twórczości ludowej, błysnięcie przed oczyma bogactwem barw ze słońca i pól ezerpanych, zwrócenie myśli do rodzimego źródła kultury. Po za tym celem, osiągniętym drogą jednorazowego pokazu, Wystawa dała materiał do trwałego przechowania w skarbnicy narodowego dorobku wybitniejszych wysiłków twórczości ludowej.

Ciekawsze pod względem artystycznym okazy zostały zebrane w kopjach barwnych lub fotograficznych i przekazane specjalnej Komisji wydawniczej, która zamierza przystąpić do wydawnictwa albu-

mu sztuki ludowej. Znaczenia takiego wydawnictwa uzasadnić nie trzeba. Ukaże się ono w najbliższym czasie w handlu księgarskim. Ważność i pilność sprawy zbierania i utrwalania okazów sztuki ludowej podnosi ta okoliczność, że zmiany życiowych warunków i sięgający do najdalszych zakątków zalew produkcji fabrycznej grozi zupełną ich zagładą.

Materiały do „Studio“.

Konsekwentnie z Wystawy Zdobnictwa wypłynęła sprawa, którą zajmowało się Towarzystwo w drugim półroczu roku sprawozdawczego, a mianowicie: angielskie czasopismo „Studio“ zwróciło się do Towarzystwa z prośbą, o skompletowanie działu zdobnictwa ludowego polskiego w opracowywanym numerze zdobnictwa w Państwie Rosyjskiem. W odpowiedzi na to zawiądomiono redakcję „Studio“, że mamy tak bogaty materiał zdobniczy, iż moglibyśmy wypełnić całkowity jeden zeszyt, jako zdobnictwo specjalnie polskie. Redakcja jednak odrzekła, że wydaje numery tylko państwowe, że wyszła już Szwecja, następnie Austro-Węgry, gdzie już zamieszczono Galicję, i może tylko dać dział polski w tomie poświęconym Państwu Rosyjskiemu, gdzie będą poddziały: Wielkorosja, Małorosja, Polska i Litwa.

Zażądano artykułu, złożonego z 3000 wyrazów i 250 ilustracji. Zgromadzenie tego powierzył Zarząd pp. Janowskiemu i Wisznickiemu. Najbogatszym źródłem były materiały z Wystawy Zdobniczej, oraz cenne zbiory Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, którego Zarząd z całą gotowością pozwolił czynić zdjęcia z potrzebnych okazów. Zdjęcia te robił Członek Towarzystwa, p. Wacław Goebel, a roboty rysunkowe i malarskie Szkoła malarska p. Antoniny Duninówny, oraz pp. Piotr i Stanisław Olewińscy.

Zgromadzony materiał przejrzeni i rozsegregowali pp. Edward Trojanowski i Marjan Wawrzeniecki, który też napisał artykuł dla „Studio“, przetłumaczony następnie przez mieszkającego w Warszawie Anglika, p. A. B. Boswell'a.

Artykuł ten, jako posiadający dużą wartość naukową, zamieszczony będzie w dziale naukowym niniejszego Rocznika.

Wystawa Krajobraz Polski.

Ponieważ Wystawa „Zdobnictwa Ludowego“ urządzona staraniem Tow. Krajozn. w roku 1910 w Salonach Tow. Zachęty Sztuk Pięknych cieszyła się dużym powodzeniem i zgromadziła sporo nieznanego dotychczas materiału, mającego wartość i dla artystów i dla etnografów, w roku bieżącym na wniosek Komisji Fotograficznej postanowiono urządzić w Warszawie Wystawę poświęconą „Krajobrazowi polskiemu“. W Czerwcu r. b. Komisja Fotograficzna opracowała i ogłosiła następujący program zakreslony dla wystawy:

Zależność człowieka od przyrody kraju, przezeń zamieszkiwanego, wykazana szczegółowo przez socjologów i biologów, przez historyków i geografów, stanowi najwzięczniejszy bodaj temat wszelkich dociekań krajoznawczych. Przyroda stanowi to tło, tę glebę, na których człowiek wyrósł i ukształtował się, tak w swej istocie fizycznej, jak i w strukturze duchowej. Z niej on czerpał, czerpie i po wsze czasy czerpać będzie umiejętną ręką środki swego bogactwa materialnego, z niej chłonie natchnienie, bodźce do swych produkcji duchowych.

To też badania przyrody ojczyznej, jej jak najgłębsza analiza, stanowić musi podwalinę krajoznawstwa dzisiejszego. Do zadań tych musi być powołana florystyka i faunistyka, mineralogja i geologja, tak w swym czystym, naukowym zakresie, jako też i w granicach zastosowania praktycznego.

Przy poznawaniu nieznanego człowieka przede wszystkim zwrócić musimy i zwracamy uwagę na jego oblicze, by z niego wyczytać tajniki jego duszy, upodobań, uzdolnień, jego składniki życia fizycznego i duchowego. Powierzchnowy rzut oka na oblicze człowieka ułatwia nam niekiedy dokładniejsze jego poznanie.

Krajobraz dla człowieka, umiającego nań patrzeć, czytać z niego i rozumieć go — jest takim właśnie *obliczem* ziemi.

Od krajobrazu zaczynać się muszą najbardziej nawet zmułne studia fizjograficzne.

Lecz krajobraz ma i inne niemięniej doniosłe znaczenie — on decyduje o *pięknie* przyrody ojczyznej, on jest źródłem najczystszych wzruszeń estetycznych, z niego rodzą się wszelkie produkcje artystyczne.

Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, podejmując różnosporne prace krajoznawcze, oczywiście, nie mogło pominąć materiału, jaki zilustrować może *krajobraz polski*.

Bogate zbiory fotograficzne Centralnego Muzeum Krajoznawczego, oraz gromadzone materiały krajoznawcze licznych oddziałów prowincjonalnych Towarzystwa, wreszcie kolekcje prywatne członków Tow. krajoznawczego, ośmieliły komisję fotograficzną do podjęcia myśli urządzenia w Warszawie wielkiej wystawy p. t. *Krajobraz polski*.

Zwracając się niniejszem z gorącą prośbą o współdziałanie do wszystkich, by posiadaniem fotografjami, obrazami, sztychami lub rysunkami przyczynić się chcieli do jak najbogatszego zobrazowania kraju naszego pod względem krajobrazowym,

Komisja fotograficzna Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego zakreśla projektowanej Wystawie program następujący:

I. *Krajobrazy ogólne*, dające pojęcie o typowych widokach, właściwych poszczególnym okolicom kraju, obserwowanych wśród: 1) pól, 2) lasów, 3) wsi, 4) miast, 5) gór, 6) stepów, 7) jezior, 8) bagien i łąk.

II. *Krajobrazy szczegółowe*, ilustrujące poszczególne składniki krajobrazu, a więc ilustracje, charakteryzujące:

A. *Roślinność*: 1. typowe grupy roślin krajowych lub ich poszczególne okazy.

2. obrazy charakteryzujące zależność szaty roślinnej od charakteru zarośniętego terenu: a) przy wodzie, b) w wodzie, c) na bagnach, d) w gęstwinach leśnych, e) na brzegach leśnych, f) na pustkowiach i wśród pól, g) wśród mokradeł, i) przy drogach, j) na miedzach.

3. okazy roślin lub ich zbiorowiska, pokierowane ręką człowieka: a) aleje i poręby, b) parki, d) ogrody, e) klomby, f) ogródki wiejskie, g) drzewa ochronne.

4. okazy roślin, ukształtowane pod wpływem świata zwierzęcego: roślinność pastwisk i drzewa rozrośnięte potwornie.

B) *Przyrodę martwą*: 1) pustkowia, 2) piaski, 3) skały, 4) głazy narzutowe, 5) diuny, 6) ilustracje, wykazujące na przyrodę martwą wpływ: a) wody: jary, grotty, odkrywki naturalne, rzeźba denudacyjna; b) roślinności — zarastanie; c) zwierząt — kretowiska, nory, gniazda; d) człowieka — przekopy, tunele, odkrywki sztuczne, groble, kurhany, grodziska, różne roboty ziemne.

7) wodę: a) jeziora, b) rzeki, c) stawy, d) łąchy, e) strumienie, f) wpływ na krajobraz wodny: aa) przyrody skalnej; namuliska, wyspy, mielizny, wodospady; bb) roślinności — zarastanie jezior i rzek,

zwały leśne; ce) człowieka — kanały, regulacje, groble.

III. *Siedziby człowieka i jego prace, ich wpływ na charakter krajobrazu:*

a) czem u nas człowiek krajobraz *zdobi*: 1) w mieście, 2) na wsi, 3) na polach, 4) w lasach, 5) na łąkach, 6) na drogach.

b) czem u nas człowiek krajobraz *szepeci*: 1) w mieście, 2) na wsi, 3) na polach, 4) w lasach, 5) na łąkach, 6) na drogach.

IV. *Krajobraz w czterech porach roku.*

V. *Retrospektywne zbiory krajobrazów polskich:*

a) ilustrujące dawniejsze środki techniczne, rysunkowe i malarskie;

b) obrazujące dawniejszy stan krajobrazów.

Oprócz krajobrazów, przedstawionych na Wystawie w płaszczyźnie, Komitet projektuje urządzić wystawę panoramiczną zdjęć stereoskopowych.

Na wystawę nadsyłane być mogą:

1. Zdjęcia fotograficzne dowolnego formatu i wielkości, wykonane na papierze, nienaklejonym na karton, a co najwyżej osadzone w passe-partout.

2. Rysunki ręczne. 3. Obrazy. 4. Klisze fotograficzne. 5. Odbitki lub klisze stereoskopowe.

Od wszystkich nadesłanych ilustracji Komitet, kwalifikujący eksponaty do umieszczenia na Wystawie, wymagać będzie:

1. aby posiadały na odwrotnej stronie lub na dołączonych kartkach szczegółowe wyjaśnienia treści każdej ilustracji, jej miejsce pochodzenia, datę zdjęcia (przynajmniej rok) i nazwisko oraz szczegółowy adres wystawcy.

2. aby oznaczone były numerem porządkowym.

Ostateczny termin nadsyłania wypełnionych deklaracji — dn. 1 Stycznia 1912 r., nadesłania zaś eksponatów 15 Stycznia.

Za nadesłane zbiory fotograficzne, ilustrujące krajobraz polski w ilości nie mniejszej od 10 egzemplarzy, oraz wyróżniające się umiejętnym ujęciem treści krajoznawczej i artystycznym wykonaniem — Komitet wyznaczy nagrody w postaci dyplomów honorowych, dyplomów uznania i listów pochwalnych.

Komitet zastrzega sobie prawo reprodukcji eksponatów wyróżnionych lub nagrodzonych.

Adres Komitetu Wystawy *Krajobraz Polski*:
Warszawa, Aleje Jerozolimskie 29 m. 1.

Cena miejsce bezpłatna.

Od sprzedanych okazów Komitet zastrzega sobie 10% na rzecz Wystawy.

We Wrześniu ukonstytuował się Komitet Wystawy w następującym składzie: Austen A., Bukowski Stef., viceprezes, Cholewiński R., Duninówna A., Ejsmond F., Gerson-Dąbrowska M., Grotkowski J. T., Dr. Grudziński Z. sekretarz, Jacuński W., Janowski Al., Jaroszyński J., Kulwiec K., prezes, Liszewski F., Olszewski J., Ostaszewski L., Nałęcz Wł., Rakowiecki K., Rychter T., viceprezes, Smoliński J., Stankiewiczówna Zof. skarbnik, Stankiewiczówna Skorobohata Z., Sztejnboková J., Szanior Fr., Trzebiński M., Thugutt St., Trojanowski W., Wisznicki M., Włoskiewicz J. Przystąpiono niezwłocznie do czynności, uzyskując przedewszystkiem specjalne zezwolenie miejscowych władz krajowych i od Magistratu Warszawy Salę Aleksandryjską w Ratuszu.

Nadesłane b. liczne deklaracje i współdziałanie niektórych Oddziałów Towarzystwa dostarczyły Komitetowi obfitego materiału, który ułożony zostanie według zasad naukowych zgodnie z ogłoszonym programem. Otwarcie Wystawy nastąpić ma 1 Marca r. b.

Wystawy obce.

W roku sprawozdawczym Towarzystwo brało udział:

a) w **Wystawie Pocztówek w Warszawie**, wystawiając swoje pocztówki własne, wydane od początku istnienia Towarzystwa. Wydawnictwom tym przyznana była najwyższa nagroda, a mianowicie: Dyplom uznania;

b) w **Wystawie Fotograficznej w Ciechocinku**, wystawiając zbiory fotograficzne Towarzystwa. I tutaj prace Towarzystwa były przyjęte z uznaniem, bowiem „za celowe gromadzenie materiału fotograficznego“ przyznano Towarzystwu podziękowanie.

Sekcja Miłośników Gór.

W pierwszym roku istnienia S. M. G. liczyła 67 Członków. Zarząd Sekcji stanowili: Przewodniczący p. *B. Herse*, Sekretarz p. *M. Mierczyńska*, Członkowie Zarządu: pp. *J. Jaroszyński*, *A. Ojrzynski*, *S. Osiecki* i *K. Wernik*.

Zebrań odbyło się 8, z których jedno było ogólne roczne, a 7 zwyczajnych miesięcznych.

Treść zebrań miesięcznych stanowiły:

31 stycznia. Przewrocza z wycieczek tatrzańskich p. *M. Mierczyńskiej*.

14 marca. Przewrocza tatrzańskie p. *W. Herse*. „Wycieczki w Tyrolu“ z przewroczeniami p. *J. Jaroszyńskiego*.

25 kwietnia. Pogadanka „O sporcie zimowym w Tatrach“ p. *S. Osieckiego* z przewroczeniami.

- 31 maja.** Przewroczka tatrzańskie p. J. Lande. Przewroczka z wycieczki Członków S. M. G. do Mirowa, Bobolic, Złotego Potoku i Olsztyna.
- 17 października.** „Wycieczka 5-dniowa w Tatrach“, opowiedziana przez p. S. Osieckiego z przewroczkami.
- 21 listopada.** Przewroczka z opowiadaniem p. M. Mierczyńskiej o ostatnich wycieczkach tatrzańskich. „Wycieczka w Alpy Berneńskie“ z przewroczkami p. J. Jaroszyńskiego.
- 19 grudnia.** Pogadanki p. J. Lande „O wypadkach w Tatrach“ i „Streszczenie zasad narciarstwa“ p. S. Osieckiego, ilustrowane przewroczkami.

Oprócz tego na zebraniach miesięcznych były komunikowane wiadomości bieżące z turystyki górskiej. Zebrania częściowo odbywały się w siedzibie Tow. Krajoznawczego, przeważnie jednak, z powodu braku odpowiedniej latarni, w lokalu Towarzystwa Fotograficznego, które bezinteresownie udzielało Sekcji swej sali i latarni.

Nie urządzając wycieczek na swoją rękę, S. M. G. dawała inicjatywę i współdziałała przyjmowaniu udziału przez Członków w wycieczkach Tow. Krajoznawczego, a mianowicie: do Gór Świętokrzyskich i do Mirowa, Bobolic, Złotego Potoku i Olsztyna. W sierpniu, w czasie pobytu w Zakopanem, kilkunastu Członków S. M. G. urządziło kilka mniejszych i większych wycieczek tatrzańskich. Wreszcie w grudniu S. M. G. doprowadziła do skutku zbiorowy wyjazd do Zakopanego dla nauki narciarstwa i wycieczek górskich zimowych.

Ze skromnych składek swoich Członków (50 kop. rocznie) Sekcja nabyła kolorową mapę plastyczną Tatr i 40 pięknych przewroczki zimowych zakładu „Tatry“ w Zakopanem. Oprócz tego skompletowany został zbiór ze stu kilkudziesięciu przewroczki ze zdjęć Członków Sekcji i pozyskane dla biblioteki

kilkanaście książek i broszur traktujących o Tatrach.

Pozatem S. M. G. dała inicjatywę do wydania w roku 1912 specjalnego numeru „Ziemia”, poświęconego Tatom, dopomogła do należytego reprezentowania Tatr w wystawie „Krajobraz Polski”, nawiązała bliższe stosunki z oddziałami Tow. Tatrzańskiego i innymi towarzystwami sportowo-górskimi.

„ZIEMIA”.

W roku sprawozdawczym „Ziemia” weszła w bliższy kontakt z Oddziałami prowincjonalnymi Towarzystwa, które z mocy uchwały powziętej dnia 25 lutego i 1 listopada 1911 r. w Warszawie, zobowiązane zostały do utworzenia u siebie miejscowych administracji organu (filji) i do obowiązkowego przyjęcia pewnej minimalnej ilości numerów dla Członków Oddziału i pozyskanych na miejscu prenumeratorów.

Według ustalonej repartycji na poszczególne Oddziały wyznaczono następujące ilości numerów:

Oddział Chełmski . . . 15	Oddział Lubelski . . . 50
„ Częstochowski 60	„ Łąpski 5
„ Grójecki . . . 15	„ Łódzki 90
„ Łomżyński . . 40	„ Łowicki . . . 25
„ Miechowski . . 10	„ Olkusi 25
„ Pińczowski . . 10	„ Piotrkowski 60
„ Jędrzejowski . 10	„ Radomski . . . 40
„ Kaliski 50	„ Siedlecki . . . 30
„ Kielecki . . . 30	„ Suwalski . . . 30
„ Kujawski . . . 60	„ Zagłębia . . . 70
„ Kutnowski . . 25	„ Zawiercki . . 50

Liczby te, ustalone w stosunku do liczebności Członków poszczególnych Oddziałów, oraz do ogół-

nej ludności danego miasta, obowiązywać mają na rok 1912.

Na rok zaś 1911 dla niektórych Oddziałów (Chełmski, Częstochowski, Kujawski, Lubelski, Łowicki, Łódzki, Piotrkowski, Zagłębia i Zawiercki) były one nieco (do 10) mniejsze.

W celu materialnego zainteresowania poszczególnych filji prowincjonalnych do zabiegów o sprawę „Ziemi“, administracja przeznaczyła na rzecz tych Oddziałów, które z zobowiązań powyższych całkowicie się wywiąza, 20% rabatu.

Stwierdzić należy, że niektóre Oddziały już w pierwszym roku tego układu (1911) zajęły się należycie organem Towarzystwa, tak i z własnym pożytkiem jak i z korzyścią dla wydawnictwa pozyskały około 400 nowych prenumeratorów, co dało poważną pozycję wpływu dla pisma walczącego z niedoborami.

Niestety, nie wszystkie Oddziały zrozumiały swe względem wspólnego organu obowiązki i bądź uchyliły się od solidarnego współdziałania, bądź wykazały brak niezbędnej energii i organizacji.

Pozatem podstawę materialną do prowadzenia pisma w roku sprawozdawczym dały: zapomoga Towarzystwa z dochodów nadzwyczajnych (w myśl uchwały Zebrania Ogólnego z d. 26 lutego 1911 r.)— wysokości 2000 rb., zapomoga uzyskana przez wydawcę wysokości 1000 rb., oraz wkłady Członków Komitetu opiekuńczego „Ziemi“ — w kwocie 769 rb. 1 kop. (w roku 1910 z tej pozycji wpłynęło 1020 rb.).

Nadmienić tu wreszcie należy, że Zarząd Towarzystwa zwrócił się z odpowiednią odezwą do swych Członków korespondentów jako ludzi ustosunkowanych przesyłając im po jednym egzemplarzu rocznika Ziemi za r. 1910 z propozycją sprzedaży komisowej.

Niestety, w tej grupie ustosunkowanych Członków — z obowiązku wywiązało się należycie tylko 46 osób, reszta przesłane im roczniki bądź zwróciła,

badź zatrzymując roczniki, należności dotychczas nie nadesłała. Podkreślić tu natomiast winniśmy obywatelski czyn Członka popierającego p. Stefana Dziewulskiego, który na pokrycie niedoborów „Ziemi“ już drugi raz udzielił subwencji w kwocie 500 rb.

W takich warunkach borykając się z trudnościami finansowymi, „Ziemia“ przetrwała drugi rok swego istnienia, rozpoczynając rok trzeci z długiem, wynoszącym 2,917 rb. 69 kop. i z należnościami 1,597 rb. 80 kop. (dług z r. 1910 wynosił 2,441 rb.).

Administracja czyni ze swej strony wszelkie wysiłki, aby przez pozyskiwanie płatnych ogłoszeń, i przyrost nowych czytelników doczekać się chwili, kiedy wydawnictwo zdoła na własnych stanąć nogach. Na razie jednak dalsze istnienie i rozwój „Ziemi“ zależy musi od odpowiedniego poparcia ze strony Członków Towarzystwa i wogóle osób, doniosłość szerzenia krajoznawstwa ojczyźnego należycie oceniających.

Na tle złowrogich trudności finansowych administracyjnych jaśniejszym światłem zarysowują się warunki redakcyjne.

Dążąc wytrwale do doskonalenia pisma pod względem treści i pod względem ilustracyjnym Redakcja zdołała pozyskać, znaczną ilość poważnych współpracowników, tak, iż teka redakcyjna stale przechodzi do coraz lepszego stanu, a liczne listy, nadesłane do Redakcji z powinszowaniami noworocznymi a i przy innych okolicznościach, pełne gorących słów uznania dla Redakcji, świadczą o silnych węzłach sympatji i zrozumienia wspólnej idei, zadzierzgniętych pomiędzy czytelnikami a naszym pismem.

Wysoko sobie również cenimy opinię prasy, która bez wyjątku wypadła dla wydawnictwa pochlebnie. Niech o tem świadczy następujących kilka wyjątków:

„Ziemia” jest tem czasopismem, z którym każdy, interesujący się fizjografią lub etnografią ziem polskich, liczyć się musi”. (Kosmos — 1911, 7—9).

„Autorowie artykułów, drukowanych w „Ziemii”, należą w znacznej większości do polskiego świata naukowego, a nazwiska ich dają całkowitą rękojmię odpowiedniego traktowania dotkniętych spraw” (Książka 1911 — 2).

„Ziemia” była i jest nam potrzebna, o wiele potrzebniejsza od efemeryd artystyczno-literackich, które zjawiają się i gasną, nie pozostawiając nawet przejściowego blasku po sobie”. (Kurjer Warszawski 1911-6).

„Na bardzo licznych ilustracjach „Ziemi”, papierze i druku znać rękę staranną i umiejętną”. (Kurjer Wileński 1910-40).

„Ziemia” przy bajecznie niskiej cenie prenumeracyjnej należy do wydawnictw na jaknajszersze rozpowszechnienie zasługujących”. (Dziennik Kijowski 1910—270).

Zgodnie z zapowiedzią r. 1910 Redakcja dała dotychczas (w r. 1911) swym czytelnikom jeden numer monograficzny, potrójnej niemal objętości, obficie ilustrowany, poświęcony wyłącznie krajoznawstwu „Pomorza Kaszubskiego”; w numerze tym pomieszczone zostały prace najlepszych znawców tej naszej prastarej ziemi.

O wartości numeru tego świadczy między innymi fakt, że niespełna w pół roku rozeszło się przeszło 600 egzemplarzy oddzielnych jego odbitek. W roku 1912 „Ziemia” da dwa numery monograficzne, ułożonego według poprzedniego mniej więcej wzoru:

1) Numer poświęcony specjalnie „Krajobrazowi Polskiemu” (wyjdzie w końcu lutego; 2) Numer poświęcony Tatrom (wyjdzie w Czerwcu).

Na rok 1912 Redakcja ogłosiła następującą zapowiedź:

„Ziemia“ w roku 1912 wychodzić będzie w tym samym formacie, ten sam też obejmując zakres. Nie zmieniając programu ani rodzaju wydawnictwa, za zbędne uważamy wyjaśnianie zasad, któremi przy prowadzeniu pisma kierujemy się, poprzestając na podaniu do wiadomości łaskawych czytelników, co w tece swej posiadamy i co w najbliższej przyszłości drukować zamierzamy.

W dziale przyrodniczo-geograficznym zapewniomą mamy stałą pomoc i współpracownictwo prof. *Eugenjusza Romera*, którego świetne studjum „Japonja i Japończycy“ drukowała „Ziemia“ w 1911 roku. Oprócz tego dać będziemy mogli przedewszystkiem wyjątki większej pracy nieodżałowanego *Wacława Nalkowskiego*—„Polesie“ i cenny jego szkic ogólniejszy „Trzęsienia ziemi“. Większą również, gruntowną pracę dał nam p. *Hirsberg*—„Rys geologiczny wyżyny łódzkiej“. Dr. *Lud. Sawicki* pisać będzie o „Krajobrazie pustynnym w Polsce“, oraz z metodyki krajoznawstwa: „O unifikacji międzynarodowej na polu geografji“. P. *Stan. Lencewicz* daje „Zarys geologiczny okolic Warszawy“; p. *Feliks Rutkowski*—„Historję Bałtyku“; p. *Paweł Sosnowski*—„Jurę krakowsko-wieluńską“; drobnym ale cennym przyczynkiem są „Rzadkie ptaki w Lubelskiem“ p. *Janusza Domaniewskiego*. Pod ogólnym nagłówkiem „Ze skarbów naszej przyrody“ umieszczane będą także przyczynki pióra red. *K. Kulwiecia*.

Z działu archeologii mamy p. *S. J. Czarnowskiego*—„Wawóz Jamki“, oraz dwa niezwykle interesujące szkice *Mar. Wawrzenieckiego*—„Wawel-grodzisko“ i „Czem być mogła mogiła Wandy?“

Na polu geografji historycznej ziem polskich rozpoczniemy w „Ziemi“ pracę bardziej planową. W tym celu zwróciliśmy się do szeregu wybitnych znawców przeszłości naszej z prośbą o skreślenie krótkich ale wyczerpujących monografji terytorjalnych, mogących utworzyć potem pewną zaokrągloną całość. Monografie te, w jeden mniej więcej schemat

ujęte, traktować będą o granicach danego terytorjum w ich kolejnych zmianach, o dziejach osadnictwa i — specjalnie przy ziemiach etnograficznie niepolskich — o roli, wpływie i doniosłości kultury polskiej na danym obszarze. Dotychczas uzyskaliśmy zapowiedź prac: dr. *Ignacego Baranowskiego* — „Podlasie“, p. *Franciszka Pułaskiego* — „Podole“, p. *Witolda Kamiemieckiego* — „Czarna Ruś“ i p. *Henryka Wiercieńskiego* — „Lubelskie“. Mamy wszelką podstawę do przypuszczeń, że w najbliższej przyszłości pozyskamy dalszy szereg współpracowników, pozwalający nam objąć w ten sposób wszystkie ziemie dawnej Rzeczypospolitej.

Duży nacisk położyliśmy na rozwinięcie rozpoczętego w roku ubiegłym cyklu „Zbiorów polskich“. Z rzeczy gotowych do druku lub zapewnionych w najbliższej przyszłości wymienimy: p. *Marjana Wawrzynieckiego* — „Dział przedhistoryczny w Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie“; p. *Henr. Wiercieńskiego* — „Biblioteka im. Łopacińskiego w Lublinie“; d-ra *Mar. Gumowskiego* — „Muzeum Czapskich w Krakowie“; d-ra *Barana* — „Muzeum Czartoryskich w Krakowie“; *L. Uziębły* — „Muzeum sztuki i nauki w Wilnie“; p. *Henr. Mościckiego* — „Zbiory Towarzystwa Przyjaciół nauk w Wilnie“; d-ra *Ign. Baranowskiego* — „Biblioteki duchowne w Warszawie“; d-ra *Ad. Chmiela* — „Archiwum m. Krakowa“; d-ra *Kazim. Kaczmarczyka* — „Muzeum historyczne Krakowa“; *ek* — „Biblioteka Jagiellońska w Krakowie“; d-ra *Erzepskiego* — „Zbiory Tow. Przyjaciół Nauk w Poznaniu“; d-ra *Strzembosza* — „Biblioteka Polska w Paryżu“; d-ra *Steinborna* — „Zbiory Tow. Naukowego w Toruniu“; p. *Wł. Korotyńskiego* — „Archiwum Główne w Warszawie“; p. *T. Włoseka* — „Muzeum Krajoznawcze w Kielcach“, oraz p. *M. R. Witanowskiego* — „Muzeum Krajoznawcze w Piotrkowie“. „O muzeach lokalnych w Galicji“ dał nam pracę p. *Bohd. Janusz*. Oprócz tego dać zamierzamy z mniejszych ale niemniej nieraz ciekawych zbiorów prywatnych opisy kolekcji pp. Ja-

na Olszewskiego w Warszawie, Jeżewskiego w Głębokiem, Przybysławskiego w Uniszu na Pokuciu; Stan. Rusieckiego w Trojance na Ukrainie, hr. Tyzkiewiczów w Czerwonym Dworze i in.

Nie zaniebdamy i drugiego, już w roku 1910 rozpoczętego działu p. n. „Dwory, Zamki i Pałace“. Oprócz dalszego ciągu przeslicznych opisów *Dygańskiego* mamy w tece p. *S. Pruszyńskiego*—„Paniowce“; p. *Mich. Federowskiego*—„Dowspude“; p. *J. Bulhaka*—„Ostaszyn“; p. *St. Warcholika*—„Oświęcim“, „Zamek w Cieszynie“, „Tenczynek“ i w. in.

W dziale ludoznawstwa mamy barwne szkice p. *S. Matusiaka*: „Nasza drużyna weselna“, „Wiano i posag“, oraz tegoż autora szkic językoznawczo-krajoznawczy „Tur i Żubr“. „O budownictwie ludowem w okolicach Zamościa“ pisać będzie p. *Kas. Ruski*; „O Karaimach w Łucku“ p. *Józef Smoliński*; dr. *Stanisław Pawłowski*—„O ludowem słownictwie meteorologicznem i klimatycznym“.

O zabytkach sztuki traktują: p. *Jaroslawa Wojciechowskiego*—„Gieblo“ i „Sławków“; p. *Lud. Stasiaka*—„Podhradź i Lewocza“, oraz „Pomniki kultury polskiej w Tyrolu“; p. *Henr. Wiercieńskiego*—„Kościół Wniebowz. N. M. P. w Lublinie“; d-ra *St. Golińskiego*—„O roślinności wobec estetyki i konserwacji ruin“.

Z szerszych opisów i podróży mamy: p. *Włodz. Antoniewicza*—„Z wycieczki po Galicji“; p. *Bol. Łazarzkiego*—„Jeden dzień w Pieninach“; p. *Wacława Budzyskiego*—„Z Argentyny“; d-ra *Lud. Sawickiego*—„Z wycieczki do Anglii i Siedmiogrodu“.

O „Starem Wilnie“ przyrzekł nam szereg zawsze ciekawych i cennych artykułów doskonały jego znawca dr. *Wład. Zahorski*; oprócz tego mamy w opracowaniu p. *Wacława Gieberta Studnickiego*—„Wilno XVIII w. pg. relacji podróźnej R. von Wenera“. „Pożółkle kartki“ da wreszcie p. *Al. Janowski*.

Szereg barwnych i ciekawych wspomnień i szkiców pod ogólnym tytułem „Z galerji typów i oryginałów litewskich“ zapowiedział nam p. *Michał Fede-*

rowski, który prócz tego przygotowuje dla nas większą pracę ze źródeł archiwalnych: „Zamoyszczyzna”.

Oprócz tego, wzorem roku ubiegłego, dać zamierzamy czytelnikom naszym numer monograficzny, tym razem poświęcony **Tatrom**, wielkości potrójnej, obficie ilustrowany. Numer ten, podobnie jak zeszłoroczny numer kaszubsko-pomorski, obejmie to wszystko, co się o **Tatrach** dziś wiedzieć powinno, mamy zaś nadzieję wobec będących w toku rokowań, że artykuły w nim zamieszczone, pióra wytrawnych znawców przedmiotu, będą miały głębszą, nieprzemijającą wartość.

Rozszerzyć i pogłębić też zamierzamy dział **przeglądu piśmiennictwa krajoznawczego**, cały zaś szereg pozyskanych współpracowników i korespondentów pozwala nam mniemać, że i **Kronika krajoznawcza** będzie stała na wysokości zadania.

Skład osobisty redakcji „Ziemi” stanowią:

Kazimierz Kulwieć, redaktor naczelny,

Stanisław Thugutt, kierownik literacki,

Mikołaj Wisznicki, kierownik artystyczny.

Wydanie dzieł **Wacława Nałkowskiego**.

Przedwcześnie zmarły uczony polski, **Wacław Nałkowski**, pozostawił w rękopisie dużą pracę p. t. „**Geografia Ziemi Polskich**”. Byłoby to niepowetowaną stratą dla nauki, gdyby z powodu zgonu Autora praca ta nie została wydana, i dlatego, z inicjatywy p. **Andrzeja Świętochowskiego**, zaczęto zbierać fundusze na wydanie wspomnianej **Geografii**. Zorganizowany z okazji tego projektu **Komitet** ukonstytuował się przy **Towarzystwie Krajoznawczem**, a w skład jego wchodzi: pp. **W. Jezierski**, **S. Karczewski**, **K. Kulwieć**, **S. Michalski**, **Z. Rudzki**, **P. So-**

snowski, A. Snjkowski, A. Świętochowski i Al. Janowski.

Funduszu na wydanie Geografji w ciągu roku 1911 wpłynęło rb. 2805 kop. 23, z czego na honorarjum Spadkobiercom i drobne wydatki kancelaryjne wydano rb. 780 kop. 35.

Sam rękopis, wymagający pewnych uzupełnień i układu, powierzony został do ostatecznego wykonania pani Annie Nałkowskiej. Praca około przygotowania rękopisu do druku potrwać musi około pół roku, tymczasem zaś oddaną już została pod tłocznię broszura W. Nałkowskiego p. t. „Terytorjum Polski historycznej jako indywidualność geograficzna“. Praca ta zmarłego uczonego stanowi niejako wstęp do „Geografji“ i dlatego najpierwej ukaże się w druku. Francuski przekład tej pracy skierowany jest do czasopism geograficznych francuskich.

Komisja Wycieczkowa.

Skład Komisji:

Przewodniczący *Al. Janowski.*

Zastępca przewodniczącego *Stanisław Weigelt.*

Skarbnik *Amelja Rzeszotarska.*

Sekretarz *Kazimierz Maszki.*

Zastępca Sekretarza *Wanda Stohowska.*

Członkowie: *R. Danyszanka, J. Gebethnerówna, A. Kujawska, J. Kulwieciowa, J. Chelmiński, A. Hildebrand, T. Koszutski, K. Kulawiec, S. Lencewicz, K. Rakowiecki, M. Wisniewski.*

Komisja Wycieczkowa odbyła 5 posiedzeń, na których omawiano ważniejsze sprawy następujące: wydanie taniego 5-kopiejkowego przewodnika po dzielnicy staromiejskiej, co ma opracować p. St.

Thugutt, przygotowanie kilku osób do oprowadzania wycieczek po Warszawie, opracowanie Regulaminu dla wycieczek przybywających do Warszawy, oraz dla schroniska pod Łysicą, organizowanie wycieczek naukowych pod wodzą p. St. Lencewicza, wyrobienie znizek dla Członków Towarzystwa na wycieczkach statku „Pan Tadeusz” i in.

Troski Komisji o goszczenie wycieczek przybywających, gdzie trudy gospodyń w lokalu podjęły panie: Kulwieciowa i Kujawska, ułatwione zostały dzięki ofiarności Fabryki Akcyjnej w Zawierciu, która złożyła Towarzystwu w darze 30 kołder, przez co inwentarz noclegowy został skompletowany. Za hojną ofiarę Fabryki Akcyjnej Zawiercie raz jeszcze Komisja składa tu podziękowanie.

Sprawozdanie z wycieczek.

1. 12 lutego do Milanówka osób 39. Oglądano lasy i chaty w śniegu. Przewodnik p. Al. Janowski.

2. 6, 7, 8 maja w okolicy Kielc osób 6. Wycieczka geologiczna pod kierunkiem p. St. Lencewicza zwiedziła Kadzielnę, Zelejową, Chęciny i Miedziankę.

3. 6, 7, 8 maja do Zagłębia osób 44. Zwiedzano kopalnie Paryż i Saturn, Hutę Bankową, oraz ruiny zamku w Siewierzu i Będzinie. Prowadził p. Al. Janowski.

4. 7, 8 maja do Złotego Potoku osób 64. Wycieczka Sekcji Miłośników Gór. Prowadził p. Ojczyński. Zwiedzano Złoty Potok, Mirów i Bobolice.

5. 14 maja do Czarnolasu osób 37. Zwiedzano siedzibę Jana Kochanowskiego. Prowadził p. Al. Janowski.

6. 21 maja do Czerska osób 376. Prowadził p. Hildebrand. Zwiedzano ruiny zamku.

7. 25 maja do Włocławka osób 20. Prowadził p. Kazimierz Maszki. Wycieczka zwiedziła wystawę i miasto.

8. 28 maja do Czerska osób 112. Przewodnikiem był p. Hildebrand. Zwiedzano ruiny zamku.

9. 3, 4, 5 czerwca do Puław, Kazimierza i Janowca osób 50. Pod przewodnictwem p. Wandy Stokowskiej zwiedzano zabytki tych trzech miejscowości.

10. 3, 4, 5 czerwca w Góry Świętokrzyskie osób 41. Poprowadził p. Tadeusz Koszutki. Zwiedzano Bodzentyn, pasmo Łysogór, klasztor Świętokrzyski i Słupię Nową.

11. 10 czerwca do Sobieszyna i Podlodowa osób 23. Poprowadziła p. Regina Danyszówna. Zwiedzano Stację doświadczalną i szkołę rolniczą w Sobieszynie.

12. 24/6—3/7 do Połagi i na Litwę osób 46 poprowadził p. Kulwiec. Zwiedzano Troki, Libawę, Połagę, Kretynę, Pługiany i Wilno.

13. 17 września do Pułtusza osób 59 prowadził Al. Janowski. Zwiedzano gmachy i osobliwości Pułtusza.

14. 24 września na Księstwo Łowickie osób 115. Zwiedzano kościół w Zdunach i wieś Jackowice, prow. p. Al. Janowski.

15. 8 października do Karolina i Pszczelina osób 186. Prowadził p. Kazimierz Maszki. Zwiedzano zakład leczniczy w Karolinie i Szkołę rolniczą w Pszczelinie.

16. 22 października do Rokitna i Józefowa osób 146 prowadził p. Kazimierz Maszki. Zwiedzano kościół w Rokitnie i cukrownię Józefów.

17. 29 października do Konstancina i Obór osób 91 poprowadziła p. Janina Rodysówna. Obejrzano wille w Konstancinie, park w Oborach i kościół w Skolimowie.

Razem w wycieczkach zamiejskich wzięło udział 1,355.

Na wielu wycieczkach udzielano naukowych objaśnień, a mianowicie: pp. Piwowar o epoce węglowej, Hoffman o przemyśle górniczo-hutniczym, Nawroczyński o Janie Kochanowskim, Wisznicki o Cztersku, Kulwiec o jesieni polskiej, Lencewicz o pokładach geologicznych w okolicach Kielc. Sujkowski o Będzinie, nadto udzielali objaśnień pp. Wejtko, Szymanowski i Koralewski w kopalni Paryż, p. Strzeszewski w Muzeum Zagłębia, pp. Piwowar, Strzeszewski i Ligenza w Hucie Bankowej, pp. Mirecki i Szczotkowski na kopalni Saturn, pp. Rakowiecki i Janowski w zamku Siewierskim, ks. Gruchalski, oraz pp. Olszakowski i Moczarski we Włocławku, p. Regina Danyszanka w Cztersku, p. Wanda Stokowska w Kazimierzu i Janowcu, p. Koszutski w Bodzentynie i Łysogórach, p. Domoślawski w Szkole Sobieszyńskiej, p. Jacuński w zamku trockim, p. Kulwiec w Telszach, Dr. Jarecki w Karolinie, p. St. Rutkowski w Pszczelinie, ks. Sędziakowski w Rokitnie, p. Rodysówna w Konstancinie i Oborach.

Wycieczki doznawały wszędzie nadzwyczajnej gościnności ze strony instytucji i osób prywatnych, za co Towarzystwo składa tutaj podziękę: Oddziałowi Zagłębia, p. Biedrzyckiemu dyr. Huty Bankowej, p. Surzyckiemu, dyr. kop. Saturn, Zarządowi kopalń hr. Renarda, Oddziałowi Zawierckiemu, p. Stanisławowi Zawadzkiemu w Czarnolesie, Oddziałowi kujawskiemu, p. Albrychtównie (czł. koresp.) w Puławach, pp. Cwirko-Godyckim w Oblasach, Zarządowi stacji doświadczalnej w Sobieszynie, p. Meisnerom w Podludowie, Dyrektorowi Szkoły w Brzozowej, Józefowi hr. Tyszkiewiczowi z Zatrocza, pp. Witoldowi Grabowskiemu, ks.ks. Wizborowi i Kulwieciowi w Libawie, Feliksowi hr. Tyszkiewiczowi w Połędzie, D-rom Skowrońskiemu, Krysińskiemu i Dyr. Grabowskiemu w Połędzie, hr. Ale-

ksandrowej Tyszkiewiczowej w Poładze, ks. Michałowej Ogińskiej w Pługianach, p. Perkowskiej w Dzungianach, p. Kisielnickiej i Oddziałowi Tow. Kultury w Pułtusu, p. Wacławowi Makowskiemu w Jackowicach, Zarządowi Zakładu w Karolinie, Szkole Pszczelińskiej, Zarządowi cukrowni Józefów, hr. Potulickiej z Obór.

W tegorocznych wycieczkach była też uwzględniana i strona artystyczna, bowiem w klubie pracowników kopalni Renard śpiewał chór Sielecki pod wodzą p. Jakubowicza i chór Szkoły Będzińskiej pod wodzą p. Wąsika, w Jackowicach deklamował p. Strzelecki, Janowski, w Pszczelinie p. Januszkiewiczówna, śpiewali Pszczeliniacy.

Przewodnikami wycieczek byli pp. Danyszanka, Hildebrand, Janowski, Koszutski, Kulwiec, Lencewicz, Maszki, Ojrzyński, Rodysówna i Stokowska.

Piesza wycieczka do Zakopanego.

Dnia 22 czerwca 1911 r. wyruszyła z Warszawy wycieczka piesza pod przewodnictwem M. Wisznickiego, wice-prezesa Tow. krajoznawczego, złożona z 6-ciu uczniów szkół warszawskich (M. Danielewicz, P. i St. Olewińskich — uczniów szkoły im. Staszica i S. Krupińskiego i K. Krzyżanowskiego — uczniów szkoły W. Wróblewskiego). Zgodnie z ułożoną i przygotowaną z góry marszrutą, kierowała się wycieczka przez Radom, Ilżę, Wąchock, Nową Słupię, S-tą Katarzynę, Kielce, Chęciny, Jędrzejów, Miechów, Ojców, Kraków, Wieliczkę, Niepołomice, Wiśnicz, Nowy Sącz, Krościenko, Pieniny, Nowy Targ do Zakopanego. Cała droga podzielona została w ten sposób, aby przemarsz dzienny nie przewyższał 28—30 wiorst; tylko w 3 wypadkach mu-

siano przejść więcej — najwięcej zaś 37 w. jednego dnia. Na całej przestrzeni w ciągu 30 dni tylko 5 noclegów było płatnych — po za tem wycieczka miała z góry zapewnioną gościnę we dworach, na plebanjach, lub w szkołach. Wogóle wszędzie bez wyjątku, w Królestwie czy w Galicji, podejmowano wycieczkę z prawdziwie rozrzewniającą gościnnością tak z pałacu, jak z chaty włościańskiej, z plebanji, czy dworu, szkoły, czy resursy miejskiej, od osób pojedynczych czy instytucji zewsząd wynieśli wędrowcy nasi najserdeczniejsze wspomnienia i żywą wdzięczność za wielką serdeczność z jaką ich przyjmowano. Noclegi wypadały kolejno w następujących miejscowościach: 1-szy w Szczakach — u pp. Orsettich, 2-gi w Grójcu — w klubie miejskim — staraniem członka-korespondenta P. Tow. Kr. p. Piotrowskiego, 3-ci w Promnie — u pp. Jackowskich, 4-ty w Radomiu — u ks. Wiśniewskiego, sekretarza Oddziału Radomskiego P. T. Kr., 5-ty w Iłży na plebanji — gdzie w zastępstwie proboszcza przyjmował ks. Ciesielski, 6-ty w Wąchocku — w szkole p. Skąpskiego, 7-my w Nowej Słupi — w hotelu, 8 i 9-ty w St. Katarzynie w stodoie na sianie przy schronisku P. K. Kr., 10-ty w Kielcach — w szkole handlowej męskiej, 11-ty w Jędrzejowie — u pp. d-rstwa Przypkowskich, prezesa Oddziału P. T. Kr., 12-ty w Książu Wielkim — w Zarządzie dóbr mrgr. Wielopolskiego, 13-ty w Przybysławicach — u pp. Kozłowskich, 14-ty w Pieskowej Skale — w szopie na sianie, 15-ty w Ojcowie w hotelu, 16-ty w Krakowie — u pp. Warcholika, Kołodziejczyka, i Wolskiego, 17-ty w Niepołomicach — w wydziale Sokoła, 18-ty — w Starym Wiśniczu na plebanji u ks. Ratowskiego, 19-ty — w Tropiu na plebanji u ks. Kobieli, 20-ty — w Tęgorozży na plebanji u ks. Figla, 21-szy — w Starym Sączu u pp. Janowskich, 22-gi — w Krościenku u górala na słomie, 23-ci w Czorsztynie — w oberży w szopie na sianie, 24-ty w Nowym Targu — w domach

prywatnych dzięki uprzejmości prof. S. Udzieli i p. inspektora Lipeckiego, 25-ty i 26-ty — w Zakopanem w szkole ludowej, 27-my — w Schronisku przy Morskiem Oku, 28-my — w Zakopanem u pp. Mierczyńskich, 29-ty w Krakowie w szkole wydzielonej — staraniem koła Akademickiego T. S. L. Po za tem wycieczka korzystała z gościny pp. Leszczyńskich w Kopanej, pp. Piotrowskich w Grójcu, pp. Zielińskich w Turowicach, pp. Trzczińskich w Jedlance, p. Grobickiego w Modrzejowicach, pp. Kraszewskich w Ratajach, pp. Goebłów w Machocicach, p. Chmielewskiej w Pieskowej Skale, pp. Warcholików w Bochni, d-ra Schmidta w Lipnicy Murowanej, pp. Mierczyńskich w Przetakówce pod Nowym Sączem, pp. prof. Udzielów w Nowym Targu i pp. Mierczyńskich w Zakopanem.

Pogoda dopisywała znakomicie — przez cały czas wycieczki tylko dwa razy padał deszcz i to krótko. Mimo paru wypadków zasilnięcia (rozstrój kiszkowy, angina i róża w nodze) — wszyscy doszli na miejsce w komplecie w ściśle oznaczonym z góry czasie 16 lipca o g. 4 i pół, przebywszy pieszo około 650 klm.; jak zaś odbiło się to na zdrowiu fizycznym świadczy wymownie fakt, iż wszystkim przybyło na wadze — jednemu zaś aż 13 f.! Cóż dopiero mówić o korzyściach moralnych!

Koszta wycieczki — jak to utrzymanie, w ciągu dni 30-tu bilety wstępne przy zwiedzaniu muzeów etc. przewodnicy, łodzie na Dunajcu, w Piecinach, noclegi, nieprzewidziane wydatki i powrót koleją z Zakopanego do Warszawy — wyniosły po 34 r. na uczestnika; koszta zaś wyekwipowania się, jako to nabycie obuwia, koszulek sportowych, worków i niektórych drobiazgów — około 15 r. na osobę. Część tych kosztów została pokryta z 50 rb. zapomogi, jakiej udzielił wycieczce Zarząd P. Tow. Krajoznawczego.

objaśnień udzielali: p. Kulwiec w cieplarniach Ogrodu Botanicznego i w Muzeum hr. Branickich we Frascati, pp. inżynierowie Januszewski i Lange w Gazowni, p. Klewin na st. Telefonów, inżyn. Paszkowski na budowie 3 mostu, pp. Boczkowski i Lampe w Browarze Haberbusch i Schiele, inżyn. Król w warsztatach Awiaty, za co Towarzystwo składa im podziękę.

Nadto podziękowanie należy się p. Henrykowi Fukierowi za łaskawą uprzejmość i osobiste informacje przy zwiedzaniu piwnic Fukierowskich przez wycieczki staromiejskie.

Przewodnikami wycieczek miejskich byli pp. Janowski, Koszutski, Kulwiec, B. i H. Marendowskie, Maszki, Stokowska i Wisznicki.

Karty legitymacyjne.

W roku 1911 wydano kart 21 dla 201 osób. Karty są wydawane tylko Członkom Towarzystwa i na ich odpowiedzialność. Zdarzały się wypadki, że grupki jakichś, nieznanym Towarzystwu młodzieńców, podszywały się pod firmę wycieczek krajoznawczych, nadużywając serdecznej gościnności obywateli, zwłaszcza na Litwie i Rusi, wobec tego Towarzystwo zaznacza, że nie może brać odpowiedzialności za tego rodzaju samozwańcze wystąpienia i może jedynie odpowiadać za grupy, posiadające karty legitymacyjne Towarzystwa.

Wycieczki przybywające.

Ilość wycieczek przybywających do Warszawy w roku sprawozdawczym wzrosła, co należy przypisać Wystawie Zdobnictwa Ludowego, w czasie bowiem jej trwania przybyło z prowincji 434 osoby,

które zwiedzały i miasto i Wystawę. Ruch wycieczek, przybywających na jesień, zmniejszył się trochę w porównaniu do lat poprzednich.

Ogółem w ciągu roku sprawozdawczego przybyło do Towarzystwa 38 wycieczek z ogólną liczbą 1075 uczestników.

Zgłosiło się o ułatwienie wycieczki:

z Belska (pod Grójcem)	osób	23
„ Cesarstwa	„	24
„ Gołotczyzny	„	35
„ Grędzic	„	31
„ Janowa Lubelskiego	„	1
„ Krakowa	„	40
„ Lwowa	„	56
„ Łodzi	„	115
„ Łowicza	„	138
„ Mińska Mazowieckiego	„	12
„ Piotrkowa	„	30
„ Radomia	„	96
„ Sokołówka	„	92
„ Siedleckiego	„	20
„ Wilna	„	6
„ Warszawy	„	90
„ Włoch (pod Warszawą)	„	30
„ Włocławka	„	70
„ Zagłębia	„	146
„ różnych stron kraju	„	20

Razem osób 1075

REGULAMIN

dla wycieczek przybywających do Warszawy.

Licznie przybywające do Warszawy wycieczki wymagają starannego i wyczerpującego załatwienia ich spraw, czego Komisja Wycieczkowa może się podjąć jedynie tylko przy stosowaniu się przybywających do następujących zasad i przepisów.

§ 1. O przybyciu do Warszawy wycieczki Komisja musi być zawiadomiona jaknajwcześniej, w żadnym razie nie później, niż na 4 dni przed przybyciem, tyle bowiem potrzeba czasu na wyrobienie ulgowych biletów, pozwoleń, zaproszenie przewodników i t. p.

§ 2. Zawiadomienie powinno zawierać określone wiadomości co do daty przyjazdu, terminu zamierzonego pobytu i liczby przybywających osób, oraz zprojektowany plan pobytu w Warszawie.

§ 3. Jeżeli wycieczka potrzebuje noclegów i obiadów, Komisja powinna być zawiadomiona, dla ilu kobiet, a ilu mężczyzn, ilu starszych, a ilu młodzieży, oraz ile ma być zamawianych obiadów. Uregulowanie należności za zamówione obiady i noclegi w każdym razie obowiązuje organizatorów wycieczki.

§ 4. O zamierzonym przybyciu wycieczki organizatorowie powinni piśmiennie zawiadomić Kancelarję Warszawskiego Oberpolicmajstra.

§ 5. Wszyscy Uczestnicy Wycieczki dla uniknięcia możliwych utrudnień, winni posiadać legitymacje osobiste.

§ 6. Tylko przy zachowaniu powyższych przepisów Komisja może zapewnić wycieczce następujące ułatwienia:

a) **noclegi** z usługą dla 30 osób w lokalu Towarzystwa po 20 kop. od osoby za noc, przy liczniejszych wycieczkach mogą być zamawiane noclegi w hotelach, a dla pań—w Związku Ochrony Kobiet.

b) **Obiady** mogą być zamawiane w Kuchni współdzielczej po 43 kop., lub w Tanich kuchniach po 27 kop.

c) **Zniżki:** na kolejkę Wilanowską po 12 kop. od osoby starszej i po 6 kop. dla młodzieży do Wilanowa i z powrotem (przy wycieczkach nie mniejszych niż z 20 osób).

Do zbiorów Muzeum Przemysłu i Rolnictwa do 5 kop.

Do zbiorów i wystaw Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych od 5—10 kop.

d) **Bezpłatne bilety** na zwiedzenie Stacji Filtrów, także na zwiedzenie pałacu Łazienkowskiego i Zamku Królewskiego.

e) **Przewodników** do Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, do Zachęty, do dzielnicy Staromiejskiej i Katedry, na cmentarz Powązkowski.

§ 7. Pośrednictwa w zwiedzaniu Gabinetu zoologicznego, Obserwatorium astronomicznego, otrzymaniu zniżek na bilety w teatrach, koncertach, cyrku i t. p., wyrabianiu ulg na kolejach i **pozwoleń** u Władz Państwowych Komisja nie podejmuje się.

§ 8. Pożądane jest organizowanie do Warszawy wycieczek **jednodniowych**, nie na dni powszednie lecz **święteczne**.

Zestawienie ruchu wycieczkowego.

Ogółem ruch wycieczkowy przedstawił się jak następuje:

Wycieczki Towarzystwa	liczyły	1355	uczestników
„ miejskie	„	855	„
„ przybywające	„	1075	„
Z kart legitymacyjnych	„	201	„

Razem 3486 uczestników

Oddziały prowincjonalne urządziły wycieczek:

Częstochowski	wycieczek	4	osób	66
Chełmski	„	6	„	74
Grójecki	„	—	„	—
Jędrzejowski	„	2	„	21
Kaliski	„	7	„	194
Kielecki	„	17	„	140
Kujawski	„	3	„	190
Kutnowski	„	—	„	—

Lubelski	wycieczek	5	osób	331
Lapski	"	1	"	?
Łódzki	"	12	"	471
Łomżyński	"	8	"	229
Łowicki	"	7	"	221
Miechowski	"	—	"	—
Olkuski	"	—	"	—
Piotrkowski	"	7	"	160
Pińczowski	"	2	"	29
Radomski	"	3	"	78
Siedlecki	"	—	"	—
Swalski	"	2	"	36
Zawiercki	"	9	"	204
Zagłębia	"	28	"	1033

Razem wycieczek 117 osób 3477

Ogółem więc ruch wycieczkowy objął w roku 1911 osób:

w Warszawie	3486
na prowincji	3477

Razem 6963

Od założenia Towarzystwa ruch wycieczkowy przedstawia się jak następuje:

w roku 1907 wzięło udział 659 osób

"	1908	"	"	1230	"
"	1909	"	"	4136	"
"	1910	"	"	4876	"
"	1911	"	"	6963	"

Zamierzenia wycieczkowe na rok 1912.

5 i 6 maja: a) Ziemia Dobrzyńska, b) Czerwińsk—Sochaczew.

12 maja: Opinogóra.

16 maja: Sulejów—Piotrków.

19 maja: Podzamecze.

26 i 27 maja: a) Lublin, b) Olkusz.

2 czerwca: Bielany.

6 i 7 czerwca: a) Łomża, b) Złoty Potok.

9 czerwca: Inowłódz.

16 czerwca: Młochów.

23 czerwca: Puszcza Kampinoska.

29 i 30 czerwca: a) Ojców, b) Łysogóry.

W końcu czerwca i początku lipca: a) Jezioro Wigierskie, b) Szlak Napoleoński (Kowno — Be-rezyna).

15 września: Arkadja—Nieborów.

22 września: Grójec.

29 września: Chodecz.

6 października: Rudka.

13 października: Jabłonna.

18 października: Żyrardów.

20 października: Kobyłka.

Nadto projektowane są popołudniowe wycieczki w majowe i czerwcowe soboty do wybitniejszych ogrodów w pobliżu Warszawy.

Schronisko pod Łysicą.

W księdze zapisów w Schronisku wpisało się 41 wycieczek z różnych bliższych lub dalszych stron. Zachodzili tu letnicy z pobliskich Machocic, lub Ameljówki, uczniowie z Kielc, Kalisza, Włocławka, Łomży, Tomaszowa Rawskiego, Zwierzynca, Siedlec, Lublina i Warszawy, członkowie Towarzystwa Krajoznawczego z Warszawy, Kielc, Zagłębia, Członkowie Towarzystwa Cyklistów, studenci ze Lwowa i Krakowa, wycieczka z Dźwińska i w. in. 20 lipca 1911 zaszczycił Schronisko swą wizytacją J. E. ks. Biskup Kielecki Augustyn Łosiński ze Swoim Dworem.

Regulamin dla Schroniska we wsi Św. Katarzyna.

A. Przepisy dla turystów.

§ 1. Do wypoczynku w schronisku mają pierwszeństwo Członkowie Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego przed innymi turystami.

§ 2. Za noclegi w schronisku Członkowie Towarzystwa płać po 30 kopiejek, zaś inni turyści po 40 kop., oraz po 15 kop. za usługę od osoby i noclegu.

§ 3. W schronisku można nocować więcej niż dwie noce, jeżeli nie przybywają nowi turyści.

§ 4. Nocujący winni szanować inwentarz schroniska, nie niszczyć go, a w razie uszkodzenia zapłacić odszkodowanie według cennika, wywieszonego w schronisku.

§ 5. W schronisku znajduje się książka, w której nocujący winien wpisać: datę noclegu, swoje imię i nazwisko, odnotować czy jest Członkiem Towarzystwa czy też nie, skąd przybywa i dokąd się udaje, oraz ile zapłacił za noclegi gospodyni.

§ 6. O wszelkich niedokładnościach w schronisku nocujący raczą odnotowywać w tej samej książce, a niezależnie od tego zawiadamiać Towarzystwo kartą pocztową.

B. Przepisy dla Gospodyni.

§ 1. Schronisko powinno być trzymane w zupełnej czystości, przewietrzane, pościel trzepana, a bielizna czysto wyprana.

§ 2. Gospodyni jest odpowiedzialną za całość inwentarza według spisu inwentarjalnego.

§ 3. Za obsługę nocujących gości gospodyni pobiera od nich opłatę po 15 kop. od osoby i noclegu. Do obsługi należy: posłanie łóżek, oczyszczenie ubrania i obuwia, nanoszenie wody, wylanie brudnej i t. p.

§ 4. Dochód z dostarczonego nocującym pożywienia przypada całkowicie Gospodyni, według ustanowionego cennika.

§ 5. Należność pobrana za noclegi przypada całkowicie Towarzystwu Krajoznawczemu, które co rok według zapisów w książce otrzymuje dochód z noclegów.

§ 6. Ze schroniska nie może korzystać rodzina Gospodyni.

KONKURS.

Na konkurs, ogłoszony w 1910 r. na pracę krajoznawczą w opisie, nadesłano w terminie 1 listopada r. pięć prac, z których Sąd konkursowy na pierwszym posiedzeniu usunął jedną, jako nieodpowiadającą warunkom, ogłoszonym w 1910 r. (ob. Rocznik tom IV, str. 77 i 78).

Do Sądu konkursowego zaproszone zostały następujące osoby: Stanisław Krzemiński (przewodniczący), Adam Zakrzewski, Maksymiljan Heilpern, Konrad Chmielewski (sekretarz), Franciszek Pułaski, Ludomir Sawicki i Stanisław Thugutt.

Wyrok konkursu ma być ogłoszony w lutym.

Komisja Popularyzacji Krajoznawstwa.

a) Referaty.

Do bezpośredniego prowadzenia konferencji, powołani zostali: Mieczysław Babiński, Janusz Domaniowski, Jerzy Dutlinger, Ludwika Kawczyńska, Stefanja Kudelska, Marja Kownacka, Wacław Laskowski, Irena Milewska, Wacław Niedziałkowski. Pankiewicz, Wanda Rotwandówna, Marja Rybczyń-

ska, Piotr Słonimski, Staniszewski, Jan Szeronoś, Szymon Tenenbaum i Zofja Zawidzka.

Konferencje odbywały się w godzinach popołudniowych w niedziele i w dni świąteczne. W ciągu roku sprawozdawczego odbyły się 22 konferencje, na których wygłoszono 39 następujących referatów:

- 1) „O Matejce“ — A. Słonimski.
- 2) „O Koperniku“ — Sz. Tenenbaum.
- 3) „Samoobrona u zwierząt“ — W. Rotwandówna.
- 4) „Wacław Nalkowski“ — St. Lencewicz.
- 5) „Metodyka wycieczek geologicznych“ — St. Lencewicz.
- 6) „Bolesław Śmiały a biskup Szczepanowski“ — M. Babiński.
- 7) „Kobieta w poezji ludowej“ — Z. Zawidzka.
- 8) „O fotografowaniu jezior“ — prof. Kulwiec i prof. Ostaszewski.
- 9) „Jezioro Chodeckie“ — prof. Ostaszewski.
- 10) „Michał Anioł“ — J. Dutlinger.
- 11) „Bajronizm u Słowackiego“ — Węgierko.
- 12) „Farys“ — Jakób Appenschlack.
- 13) „Reformatorowie szkolnictwa polskiego“ — M. Babiński.
- 14) „Zwyczaj wielkanocne w Polsce“ — A. Kowalska.
- 15) „Nasze pierwotniaki“ — Piotr Słonimski.
- 16) „Steinkeller“ — Babiński.
- 17) „Wierzenia dawnej Litwy“ — Ir. Milewska.
- 18) „Pasorzyty wśród zwierząt“ — St. Kudelska.
- 19) „O termitach“ — P. Słonimski.
- 20) „Wędrowki ptaków“ — J. Domaniewski.
- 21) „Szkice florystyczne z g. Lubelskiej“ — W. Niedziałkowski.
- 22) „Wpływ czynników zewnętrznych na organizm zwierzęcy“ — M. Babicka.
- 23) „Pieśń ludowa w Mińszczyźnie“ — S. Sawicka.
- 24) „Medycyna a przesady ludowe“ — L. Kawczyńska.
- 25) „O Wojtkiewiczzu“ — A. Słonimski.
- 26) „O Siemiradzkim“ — Jakób Appenschlack.
- 27) „O Licińskim“ — M. Cukierwarówna.
- 28) „Obrzęd „Dziadów““ — J. Lewówna.
- 29) „Świat organiczny w zimie“ — I. Milewska.
- 30) „Ruch u roślin“ — Gogolewski.
- 31) „Zdobnictwo w Miechowskim“ — T. Kozłowski.
- 32) „Dlaczego zajmujemy się ludoznawstwem?“ — W. Rotwandówna.
- 33) „O Lublinie i jego okolicach“ — A. Kowalska.
- 34) „O Mińszczy-

źnie" — Czepieliński, 35) „Nasze ptaki śpiewające" — M. Sadowska, 36) „Opactwa cysterskie na ziemiach polskich" — Z. Zawidzka, 37) O „Improwizacji" — T. Rajkowski, 38) „O Włocławku" — W. Laskowski, 39) „Krakowsko-wieluńskie pasmo Jury" — Staniszewski. Przedstawione referaty i prace ilustrowane były przezroczami i zebranymi okazami. Frekwencja wahała się między 20—60 uczestnikami, średnio uczęszczało na konferencje 38 osób.

b) „Obrazki Krajoznawcze".

Do prac Komisji przybywa pod koniec roku sprawozdawczego nowy dział, zwany „Obrazki Krajoznawcze" czyli pokazy przezroczy z objaśnieniami z dziedziny: krajoznawstwa, przyrody, i beletrystyki dla dzieci członków, lub przez nich wprowadzonych, w wieku od 7 do 12 lat, odbywające się w lokalu T-wa.

Do kierownictwa, powołano Komisję złożoną z 3-ch osób: dział krajoznawczy objął p. Aleksander Janowski, przyrodniczy — p. Stefanja Lewandowska i beletrystyczny — p. Ela Dąbrowska.

W roku sprawozdawczym odbyły się 2 obrazki w m-cu grudniu: 1-y obejmujący 25 przezroczy widoków Tatr., typów ludowych, zwierząt, i roślinności, z objaśnieniami p. Janowskiego, p. Lewandowskiej i bajeczkę „Oluś u Króla zimy" odczytaną przez p. E. Dąbrowską (17 przezroczy) i

2-gi Ujście Wisły, Gdańsk, morze, typy ludowe, ryby, rośliny i zwierzęta morskie ujęte w 40-u przezroczach w opracowaniu p. K. Kulwiecia i bajeczkę „Na jagody" odczytaną przez p. E. Dąbrowską (15 przezroczy).

Dwa te obrazki zgromadziły 127 dzieci.

Na 1912 rok projektowano urządzić 16 razy „obrazki dla dzieci". Projekt podany został przez p. A. Kujawską, wykonaniem zajęło się grono wyżej wymienionych osób pod przewodnictwem p. Wł. Dąbrowskiego.

Komisja Fotograficzna.

Przewodniczący: *Leon Ostaszewski.*

Zastępca przewodniczącego: *Kazimierz Kulwieć.*

Sekretarz: *Feliks Liszewski.*

Członkowie: *Tadeusz Grotkowski, Wincenty Kasprzycki, Jan Niekrasz, Kazimierz Rakowiecki, Bolesław Rybaczuk, Józef Smoliński, Stanisław Thugutt i Mikołaj Wisznicki.*

Komisja odbyła posiedzeń 7, na których omawiane były: udział Komisji w Wystawie Fotograficznej w Ciechocinku, organizacja wyprawy na Grzbiet Krakowsko-Wieluński i projekt zainicjowanej przez Komisję wystawy p. n. „Krajobraz Polski”.

W ciągu roku sprawozdawczego członkowie Komisji odbyli szereg wypraw fotograficznych do okolic następujących: pp. K. Kulwieć i M. Wisznicki w kwietniu na Polesie Wołyńskie, p. J. Niekrasz w sierpniu na Grzbiet Krakowsko-Wieluński. Prócz tego pp. S. Thugutt, M. Wisznicki, F. Liszewski i J. Niekrasz dokonali licznych zdjęć w Warszawie.

Do zbiorów Komisji przybyło klisz 252, odbitek fotograficznych, pocztówek i rysunków z górą 1,200. Klisze zostały umieszczone w pudełkach ponumerowanych, a odbitki bądź w tekach, bądź w kopertach, przyczem zarówno klisze jak i odbitki skatalogowane podług miejscowości.

W roku sprawozdawczym złożyły dary w kliszach i odbitkach osoby następujące: pp. Badzian, Barabasz, Borzęcki, dr. Chobrzyński z Żytomierza, T. Grotkowski, A. Janowski, Z. Kossowski, T. Koszutski, F. Kraszewski, K. Kulwieć, F. Liszewski, K. Mączyński, J. Niekrasz, L. Ostaszewski, W. hr. Pusłowski z Zawieszczyna, Z. Przybylski, K. Rydzewski, ks. S. Samorek z Lublina, dr. J. Szawel-

ski z Siedlec, J. Tenenbaumówna, S. Thugutt, M. Wisznicki i Z. Wolski.

Wzorem lat ubiegłych do zbiorów Komisji włączone zostały również fotografie i rysunki nadesłane dla „Ziemi“ bez zastrzeżenia zwrotu.

Oprócz tego Komisja jest w posiadaniu pewnej ilości odbitek fotograficznych, na których, pomimo wielokrotnych próśb i wzmianek zarówno w roczniku zeszłorocznym jak i w „Ziemi“, niema danych bądź co do treści fotografii, bądź daty, bądź autora, co oczywiście zmniejsza wartość odbitki fotograficznej a często czyni ją zupełnie bezwartościową. Przeto Komisja zwraca się jeszcze raz do Sz. ofiarodawców o zaopatrywanie odbitek i klisz w dane powyższe.

Komisja Handlowa.

Powołana do życia przez Zarząd Główny w maju roku sprawozdawczego, Komisja złożona — tymczasowo — z dwóch fachowych członków, nie zdołała ogarnąć jeszcze szerokiego pola czynności, wyznaczonych w specjalnym regulaminie, a to skutkiem zbyt krótkiego okresu jej istnienia i nierozporządzenia dużą ilością czasu.

Pomimo tych dwóch bardzo ważnych przeszkód komisja urządziła skład specjalny wydawnictw i komisów Towarzystwa, mieszczący się przy ulicy Nowogrodzkiej 28, administrowała wydawnictwa własne, przyjmowała komisa, prowadziła w tych sprawach wszystką korespondencję i wreszcie zaprowadziła niezbędne księgi handlowe.

Dużą korzyścią dla Towarzystwa była działalność administracyjna komisji wydawnictw dzieł s.p. Zygmunta Glogera, otrzymanych na skład główny

od spadkobierców: p. St. Glogera i p. dr. J. Kozubowskiego, którzy nie tylko książki pozostawili na składzie Głównym, lecz jednocześnie oddali wszystkie rachunki pozostałe po zmarłym autorze z tym, ażeby Towarzystwo inkasowało od dłużników należności, ofiarując 30% od odebranych sum na rzecz Towarzystwa.

Wogóle ruch sprzedażny wydawnictw komisowych bardzo się wzmógł, co najlepiej cyfry poświadczą mogą:

W r. 1910 wydawnictw komisowych sprzedano za rb. 202 kop, 72, w r. 1911 za rb. 3,098 k. 14.

Prace w r. spraw. zakończyła komisja sporządzeniem inwentarza, którego cyfry przedstawiają się bardzo poważnie i dają nadzieję otrzymania w latach następnych dużych zysków, co jest konieczne i niezbędne dla całego rozwoju Towarzystwa.

Skład Komisji:

E. W. Szelańek, Wł. Wołodkiewicz.

Sprawozdanie Kasowe

za rok 1911.

PRZYCHÓD.

Pozostałość z r. 1910	Rb.	193 k. 12	
Wpisowe członków	Rb.	508 k. —	
Składki za r. 1911	"	3764 " 25	
Składki zaległe	"	286 " 75	
Składki na r. 1912	"	157 " 25	" 4716 " 25
<hr/>			
Dziesięcina Oddz. prow.	Rb.	400 k. 08	
Sprzedaż wydaw. własn.	"	2046 " 20	
Sprzedaż wydaw. komis.	"	3298 " 14	
Sprzedaż żetonów Tow.	"	159 " 25	
Wycieczki	"	1024 " 53	
Wypożycz. przezroczy	"	714 " 73	
Konferencje	"	29 " 86	
Wystawa Zdobn. ludow.	"	2263 " 40	
Komisja Dochod. niest.	"	1224 " 82	
Ofiary i drobne wpływy	"	208 " 80	
Zebrania miesięczne	"	177 " 50	
Komisja fotograficzna	"	34 " 15	
Badania nauk. (wpłynęło na ten cel)	"	659 " —	
Przezrocza (zwrot kosztów za zbite)	"	49 " 65	
Kancelarja	"	65 " 69	
Inwentarz Muzeum	"	18 " —	
Ruchomości	"	4 " —	" 12377 " 80
<hr/>			
Fundusz wycieczkowy	Rb.	94 k. 36	
Wydawnictwa Dzieł			
Nałkowskiego	"	2805 " 23	
Album Zdobnictwa	"	288 " —	
Fundusz Budowy	"	131 " 08	" 3318 " 67
Bank Handlowy — podniesiono	"	3656 " 75	" 3656 " 75
<hr/>			
			Rb. 24262 k. 59

ROZCHÓD.

Wynajem i utrzymanie lokalu	Rb.	2117 k.	92	
Pensja pracowników	"	1005	"	—
Wydatki kancelaryjne	"	621	"	54
Inkaso	"	61	"	98
Oddz. prowincjonalne	"	86	"	43
Wydawnictwa własne	"	3309	"	08
Wydawnictwa komis.	"	2596	"	73
Żetony Tow.	"	80	"	—
Wycieczki	"	265	"	74
Wypożyczalnia przezr.	"	67	"	03
Wyst. Zdobnictwa lud.	"	1017	"	83
Wyst. Krajobr. Polski	"	89	"	35
Komisja Doch. niest.	"	423	"	20
Zebrania miesięczne	"	308	"	—
Inwentarz Tow.	"	147	"	38
Inwentarz Biblioteki	Rb.	253 k.	01	
Muzeum — inwentarz	"	110	"	47
Muzeum — pensja ku- stoszki i dr. wyd.	"	664	"	15
Przezrocza	"	435	"	25
Komisja fotograficzna	"	375	"	04
Komisja meteorolog.	"	136	"	25
Komisja fizjograficzna	"	10	"	20
Badania naukowe	"	917	"	20
Stypendja	"	200	"	—
				Rb. 15298 k. 78
Fundusz wycieczek	Rb.	52 k.	80	
Wydawnictwa Dzieł Nałkowskiego	"	780	"	35
Album Zdobnictwa	"	36	"	38
				" 869 " 53
"Ziemia"	"			2000 " —
Różne wydatki	"			260 " 68
Bank Handlowy wniesiono	"			5169 " 21
				<u>Rb. 23598 k. 20</u>
Przychód	Rb.	24262 k.	59	
Różchód	"	23598	"	20
Saldo kasy	Rb.	664 k.	39	

BILANS

	Rb.	k.	Rb.	k.
STAN CZYNNY.				
do R-ku Ruchomości				
wartość w d. 31/XII 911 r.			701	60
do R-ku Zbiorów T-wa				
wartość w d. 31/XII 911 r.			952	51
do R-ku Biblioteki				
wartość w d. 31/XII 911 r.			1399	66
do R-ku Banku Handl.				
saldo z fund. Nałkowskiego	1668	34		
saldo z R-ku Przekaz. T-wa	105	47	1773	81
do R-ku Wydawn.				
wartość w d. 31/XII 911 r.			8529	73
do R-ku Inwent. Muz.				
wartość zbiorów i przezroczy w d. 31/XII 911 r.			9295	96
do R-ku Schroniska na Łysog.				
wartość ruchomości Schroniska w d. 31/XII 911 r.			176	23
do R-ku Zaległ. Składek Członk.				
zaległe składki za 911 r.			515	75
do R-ku Wydawn. komis.				
wartość w d. 31/XII 911 r.			18796	50
do R-ku Wyst. Krajobr. Polski				
wydatkowane			89	35
do R-ku „Ziemi“				
pożyczka			2705	49
do R-ku List. Zastawn.				
3 Listy Zastawne			292	02
do R-ku Kasy				
remanent gotówki w kasie T-wa d. 31/XII 911 r.			664	39
			45893	—

ZAMKNIĘCIA.

	Rb.	z.	Rb.	z.
STAN BIERNY.				
u R-ku Fund. wyd. Natkowskiego.				
saldo w Banku Handlowym w d.				
31/XII 911 r.	1668	34		
gotówka w kasie Towarzystwa				
w d. 31/XII 911 r.	401	18	2069	52
u R-ku Wierzycieli				
należność za wydawn. komis.			19172	50
u R-ku Fund. Budowy własn. domu				
w papierach procentowych	292	02		
w gotówce	131	59	423	61
u R-ku Fund. Wycieczk.				
pozost. gotówki w d. 31/XII 911 r.			66	46
u R-ku Albumu Zdobn.				
saldo w d. 31/XII 911 r.			251	62
u R-ku Skład. Członk.				
wpłacone na 912 r.			157	25
u R-ku Fund. Muz.				
wartość zbiorów i przezroczy			9030	95
u R-ku Kapitału rezerw.				
kapitał rezerw. w d. 31/XII 911 r.			100	—
u R-ku Majatku T-wa				
fundusz w d. 31/XII 911 r.			14621	09
			45893	—

PROTOKÓŁ Komisji Rewizyjnej.

Niżej podpisani członkowie Komisji Rewizyjnej, sprawdziwszy w lokalu Polskiego T-wa Krajoznawczego w dniu dzisiejszym przedstawione im bilans za 1911 r., rachunki, kwity i inne dowody, stwierdzili zgodność tychże z księgami buchalteryjnymi, prowadzonymi zupełnie prawidłowo.

Ciż członkowie Komisji po rozpatrzeniu poszczególnych pozycji proponowanego przez Zarząd budżetu na 1912 r., przewidującego w dochodach 13,800 rb. i w wydatkach tę samą sumę stwierdzili, że został ułożony zgodnie z zadaniami i potrzebami Tow.

Wobec powyższego, Komisja rewizyjna wnosi, ażeby Ogólne Zebranie członków Tow. Krajoznawczego bilans za 1911 r. zatwierdziło, jako też projekt budżetu na 1912 r. i pokwitowało Zarząd z poczynionych wydatków.

Warszawa d. 2 lutego 1912 r.

Konrad Olchowicz

Ignacy Bendetson.

BUDŻET

Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

na rok 1912.

WPŁYWY.

Wpisowe	Rb.	500
Składki członkowskie	"	4800
„ zaległe	"	200
Dziesięcina Oddziałów	"	400
Z wypożyczalni przezroczy	"	800
Z wycieczek	"	600
Z wydawnictw własnych	"	2000
„ komisowych	"	300
Z zebrań miesięcznych	"	150
Z wystaw	"	1000
Z konferencji	"	50
Z wpływów nadzwyczajnych *)	"	3000
<hr/>		
Razem Rb.		13800

WYDATKI.

Badania naukowe	Rb.	2000
Wydawnictwa własne	"	2000
Rocznik T-wa	"	800
Wydawnictwo „Ziemi“	"	1900
Biblioteka	"	300
Muzeum	"	800
Nowe przezrocza	"	440
Konkurs	"	100
<hr/>		
do przeniesienia Rb.		8340

*) Pozycja ta wynosi sumę, jaką osiągnąć ma Komisja dochodów niestałych.

	z przeniesienia	Rb.	8340
Stypendjum	„	200	
Zbiory fotograficzne	„	300	
Zebrania miesięczne	„	400	
Nowe latarnie	„	260	
Zapomogi na wycieczki dla niezamożnej młodzieży	„	100	
Delegacje	„	100	
Utrzymanie lokalu	„	2100	
Pensja pracowników	„	1100	
Wydatki kancelaryjne	„	600	
Inwentarz	„	100	
Inkaso	„	100	
Na kapitał rezerwowy	„	100	
		<hr/>	
		Razem Rb.	13800

Uzupełnienia.

W liście Członków popierających opuszczone zostało nazwisko: *Franciszek Radoszewski* (do str. 21), a w liście Członków-Korespondentów: *Warszawa—Wawrzeński Marjan* (do str. 47).

Sprostowania.

Badania nankowe p. Stolyhwy prowadzone były w pow. *Taraszczańskim* (str. 56 wiersz 7 od dołu).

II.

Oddziały Prowincjonalne.

Oddział Częstochowski.

Członków 72.

W roku 1911 (trzecim działalności oddziału) odbyło się 8 zebrań Zarządu, jedno ogólne roczne i 5 zebrań zwyczajnych miesięcznych. Roczne sprawozdawcze zebranie odbyło się 10 stycznia.

Na miesięcznych zebraniach wygłoszono następujące odczyty: 1) 30 stycznia p. Wróblewski wyowiada odczyt „O Szląsku Austryjackim“; 2) 23 marca p. Mońkowski mówił „O zabytkach budownictwa drzewnego w Polsce“; 3) 29 kwietnia p. Jurakowski mówił „O Wilnie“; 4) 23 maja p. Mońkowski „O stylu odrodzenia w Polsce“; 5) 30 października p. Janowski z Warszawy wygłosił odczyt „O Łysogórach“. Wszystkie odczyty były ilustrowane obrazami nikiącymi i gromadziły od 30—80 słuchaczy.

Wycieczek w 1911 r. odbyło się 4: 1) 15 maja do Sulejowa, uczestników 13; 2) 27 i 28 maja do Łysogór, uczestników 30; 3) 28 maja do Kiele, uczestników 15; 4) 4 i 5 czerwca do Ojcowa, uczestników 8. Wycieczki prowadził p. Wróblewski. Ogłoszone na koniec czerwca ekskursje botaniczne, pod kierunkiem nauczyciela p. Szudejki, nie doszły do skutku z powodu braku uczestników.

Biblioteka oddziału liczy 81 dzieł w 93 tomach i 55 roczników pism krajoznawczych i przyrodniczych, nadto 5 map i kilkadziesiąt rysunków i fotografii.

Muzeum posiada 15 gablotek z 200 okazami mineralogicznymi, oraz 4 gablotki z 300 okazami krajowych motyli. Zbiory tymczasowo mieszczą się w sali wynajętej przy szkole p. Kościńskiego. W końcu 1911 r. Zarząd oddziału przystąpił do reorganizacji Muzeum. W tym celu wspólnie z Towarzystwem

opieki szkolnej i oddziałem częstochowskim Stowarzyszenia nauczycielstwa Polskiego, wybrano komitet, do którego z łona naszego oddziału weszli: pp. Świętochowski i Koźmiński. Komitet postanowił powiększyć zbiory przyrodnicze, utworzyć osobny dział obrazujący przemysł miejscowy i zebrać fundusze na pomieszczenie zbiorów w innym, obszerniejszym lokalu.

Sprawozdanie kasowe.

WPLŹYWY.

Pozostałość z roku 1910	Rb. 140 kop.	35
Procent od sum lokowanych w Banku St. ks. Lubomirskiego	6	45
Wpisowe nowych członków	17	—
Składki roczne 72 członków	216	—
Ze sprzedaży 53 egzemplarzy Rocznika Towarzystwa za r. 1910	10	60
Dochód z biblioteki	1	15
Razem Rb. 391 kop.		55

WYDATKI.

Lokal muzeum i biblioteki	Rb. 60 kop.	—
Lokal na zebrania	25	—
Umeblowanie lokalu muzeum	22	—
Książki i mapy	58	88
Na wydawnictwo dzieł ś. p. Nałkowskiego	25	—
Kolekcja owadów	50	—
Koszta odczytów	27	36
Koszta podróży delegatów	18	17
Dziesięcina Zarządowi Głównemu	21	60
Materiały piśmienne, wydatki kancelaryjne i inne drobne	17	40
Opał i usługa	4	30
Inkasowanie składek członkowskich	6	50
Razem Rb. 336 kop.		21

PORÓWNANIE.

Dochód	Rb. 391 kop. 55
Rozchód	336 „ 21

Pozostałość kasowa na r. 1912 Rb. 55 kop. 34

Pozostałość rb. 55 kop. 34 wynikła z tego, że z przeznaczonej przez oddział sumy, na podtrzymanie ruin zamku Olsztyńskiego, rb. 60, w roku sprawozdawczym nie wydano.

Zarząd.

Prezes *Biegański Władysław*
Wice-prezes *Świętochowski Adam*
Sekretarz *Gay Władysław*
Skarbnik *Plodowski Bolesław*

Członkowie: *Wróblewski Jan, Plodowski Wacław, Dreszer Jan, Monikowski Leon.*

Komisja rewizyjna:

Rozenfeld Karol, Nowak Edmund.

Lista Członków.

Andrzejewska Władysława	Byliński Edward (z Chonia)
Andrzejewski Seweryn	Celmerówna Halina
Austen Aleksander	Chrostowski Aleksander
Bagieński Czesław	Długosz Antoni
Batawia Ludwik	Dreszer Jan
Bellon Franciszek	Fabjanowski Józef (z Rakowa)
Beze Aleksander	Ks. Fulman Marjan
Biegańska Halina	Gay Władysław
Biegański Władysław	Gelbardt Adolf
Bielska Stefanja (z Rudnik)	Grabiński Ignacy
Bielski Stanisław (z Rudnik)	Grossman Jan
Braun Karol (z Herbów)	Grossman Kazimierz
Braun Wacław	Jakubowski Władysław
Biernacki Stanisław	Jakubowska Helena
Buchacz Florjan	Janowski Antoni

Jurakowski Marjan	Nowak Edmund
Jakimowicz Konstanty	Nowiński Józef
Koczalski Henryk	Olewiński Jan
Kohn Edward	Pietrasiewicz Józef
Kohn Leopold	Paciorkowski Maksy- miljan
Kohn Samuel	Płodowski Bolesław
Kohn Waclaw	Płodowski Waclaw
Kośmiński Gustaw	Przygodzki Władysław
Krempicki Stanisław	Rajska Marja
Kruszyński Henryk (z Ru- dnik)	Reklewski Kazimierz
Lechowski Kazimierz	Rozenfeld Karol
Legis Marja	Sadowicz Bolesław
Ks. Magott Józef	Soczyński Tadeusz
Makowiecka Eufemja	Staniszewski Stanisław
Marczewski Józef	Świętochowski Adam
Markusfeld Henryk	Tomczykowa Marja
Markowski Stanisław	Troczyński Stefan
Milewska Stanisława	Wasilewski Leon
Mońkowski Leon	Wolski Gustaw
Naziębło Waclaw	Wróblewski Jan
Nowak Stanisław	Zaremba Władysław

Oddział Chełmski.

Członków 118.

Rok 1911 był kulminacyjnym w rozwoju Chełmskiego Oddziału. Osiągnięta liczba 118 członków daje maksimum tego, co w naszych warunkach, pod względem liczby członków można było zrobić. Zarząd, dostrzegając różne braki, stara się, w miarę możliwości pogłębić swą pracę, to też między innymi, w roku sprawozdawczym, utworzone zostały dwie nowe sekcje: muzealna i wycieczkowa.

Sekcja biblioteczna w osobie przewodniczącego p. Antoniego Kusza i bibliotekarza p. Macieja Jen-

sza, rozpoczęła swoją działalność z początku roku, po zrzeczeniu się tego mandatu, przez p. Bronisławę Łuczowska, i dokonała pewnych zmian i inowacji: np. urządziła czytelnię w lokalu Towarzystwa, z wypożyczalnią książek do domów. Do czytelni sekcja zaprenumerowała, oprócz „Ziemi“, „Wszeczeńświat“, „Kwartalnik historyczny“, „Kulturę“, „Gryfa“ i „Kosmos“.

Należy zaznaczyć, iż inowacja ta nie doznała uznania ze strony członków i gdyby niestanowczość kierowników sekcji, dawno by już upadła dla braku poparcia i zainteresowania się ogółu poważniejszym czytelnictwem.

Stan biblioteki: 95 tomów różnych utworów treści Krajoznawczej własnych, 37 tomów tejże treści złożonych w depozycie; duży atlas, 6 szt. map. i globus.

Nowa sekcja muzealna — dzięki inicjatywie i ofiarności jej przewodniczącego, p. Jana Kicińskiego, osiągnęła duże rezultaty. Pan Kiciński zapoczątkował i zapoznał nas ze sposobami poszukiwań, zbierania i kolekcjonowania, biorąc udział w wycieczkach i na nich gromadząc zbiory do naszego muzeum.

Dzisiejszy stan naszych zbiorów tak się przedstawia: mamy 2 piękne kolekcje minerałów (depozyt p. J. Kicińskiego), 2 kości mamuta, kręgowce, wspaniale zakonserwowane, kolekcję miejscowych motyli, przeszło sto okazów archeologicznych i paleontologicznych, z różnych stron kraju (z uwzględnieniem chełmskiego), wreszcie kilkanaście okazów z dziedziny przemysłu ludowego.

Działalność Sekcji wycieczkowej, mimo niezmiernie wyętej pracy i inicjatywy jej przewodniczącego, p. Władysława Grzymały, z powodu oziębłego odnośnienia się do niej Członków, nie dawała pożądaných rezultatów.

Wycieczki były urządzone co miesiąc. Udałych było tylko cztery z sześciu. Pierwsza odby-

ła się w d. 29 kwietnia na górę Kościuszki pod Chełmem i do kopalni kredy „Antonin“. Nad samym szybem miał prelekcję o „kredzie“ p. Józef Papużyński. (Udział: 26 osób).

Drugą była wycieczka 2-dniowa, podczas Zielonych Świąt, z udziałem 16 osób do Puław, Kazimierza i przez Nałęczów do Chełma z powrotem.

Nader sympatyczną była wycieczka do jeziora „Świtezi“ wołyńskiej, przez Włodawę, Szack do Lubomla. Tu pod kierownictwem p. J. Kicińskiego robiliśmy poszukiwania na t. zw. Chołmach Tatarskich i wyspie Jagielly na jeziorze „Świtezi“. Udział w niej brało tylko 6 osób.

Wreszcie ostatnia wycieczka była do jeziora Bazyljańskiego pod Chełmem, z udziałem 26 osób. Objasnienia co do historii i powstania tego jeziora udzielił, prezes naszego Oddziału, p. Dr. Edward Łuczkowski.

Dla ścisłości należy dodać, iż Zarząd osobiście dwukrotnie urządzał ekskursje w podziemia chełmskie, jest to cały labirynt różnej wielkości korytarzy wykutych w kredzie, lub miejscowym wapniaku, a wijących się pod samym Chełmem.

Właściwa działalność Zarządu objawiała się w scharmonizowaniu funkcji poszczególnych sekcji, pomocy i udziału w pracy.

W roku sprawozdawczym odbyto 7 zebrań miesięcznych z referatami: a d. 5 lutego, odczyt p. Aleksandra Michalskiego „Klasyfikacja ludzkości“ (osób 32). W d. 12 marca, luźna pogawędka p. Antoniego Kusza (osób 36). W dniu 9 kwietnia, odczyt p. F. Lechnickiego, „Ustalenie się Rzeczypospolitej szlacheckiej w Polsce“ (osób 46). W d. 14 maja odczyt p. Tadeusza Kozerskiego, „Z przeszłości ziemi chełmskiej“ (osób 42). W d. 29 października, odczyt p. Eugenjusza Sokołowskiego, „Krajoznawstwo jako praca“ (osób 58). W d. 26 listopada miał odczyt p. Dr. Edward Łuczkowski, „Lecznictwo lu-

dowe“ (osób 31). Wreszcie w dniu 10 grudnia, odczyt p. Feliksa Rutkowskiego, „Półwysep Helski“ (osób 54).

Jedną ze słabych stron naszej działalności, jest niemożność popularyzowania wiedzy Krajoznawczej. Powodem tego jest brak odpowiednich sił. Miasto nasze nie ma średniej szkoły polskiej — nie ma więc odpowiednich specjalistów z różnych gałęzi wiedzy, którzy mogli by i chcieli popularyzować tę naukę.

Zamierzamy dalej kontynuować na rok przyszły dawniej rozpoczętą pracę i zebrania miesięczne, wycieczki, powiększać i kolekcjonować swoje zbiory, a w razie możliwości urządzić serję prelekcji luźnych, które mogłyby zobrazować popularnie zadanie i zakres wiedzy Krajoznawczej.

Kończąc niniejsze sprawozdanie czujemy się w obowiązku złożyć podziękowanie tym Członkom oddziału, którzy nam pomagali w pracy, radą i czynem, czując, że nie tylko spełniają tu swój obowiązek jako członków Towarzystwa, lecz dają dowód zrozumienia, że tylko przy dobrej woli ogółu członków Towarzystwa, może się ono rozwijać i dać rzeczywiste korzyści.

Skład zarządu.

Prezes Dr. *Edward Luczkowski.*

Skarbnik *Marjan Wolff.*

Sekretarz *Aleksander Michalski.*

Członkowie Zarządu: *Anna Fudakowska, Józef Papużyński, Romuald Wyczółkowski.*

Przewodniczący sekcji bibl. *Antoni Kusz.*

Bibliotekarz *Maciej Jenz.*

Przewodn. sekcji muzealnej *Jan Kiciński.*

Przewodn. sekcji wycieczk. *Wład. Grzymala.*

Komisja rewizyjna.

Juljan Kusz, Bolesław Piotrowski, Kazimierz Mi-szewski.

Bilans za rok 1911.

PRZYCHÓD.

Saldo	rb.	144	k.	90
Za wpisowe	rb.	56	k.	—
Za składki	„	271	„	50
Za wynajęcie sali	„	11	„	—
Dochód z odczytów	„	18	„	60
Dochód z wycieczek	„	30	„	36
Ofiara na Muzeum	„	10	„	—
Za wpływ prenumeraty „Ziemi“	„	40	„	—
Wpływ za sprzedaż roczników	„	5	„	55
Dochód ze sprzedaży kart pocztowych	„	10	„	79
			„	553 „ 60
			Rb.	598 k. 70

ROZCHÓD.

Za lokal	rb.	195	k.	—
Za umeblowanie	„	67	„	13
Za światło, opał, usługę	„	45	„	24
Za materiały piśmienne, porto, druki	„	30	„	22
Za prenumeratę pism, kupno książek	„	42	„	01
Koszta organiz. odczytów	„	18	„	25
Koszta organiz. wycieczek	„	9	„	46
Wydatki sekcji muzealnej	„	5	„	72
Na wydawnictwo:				
dział Nalkowskiego	rb.	20		
badania magnetycz.	„	5	„	25 „ —
Za prenumeratę „Ziemi“ i roczniki	„	76	„	10
Zarządowi Głównemu:				
10% za r. 1910	„	6	„	20
10% za r. 1911	„	32	„	75
			„	553 „ 08
Gotówka w kasie				45 „ 62
			Rb.	598 k. 70

Gotówka w kasie Rb. 45 kop. 62.

Lista Członków.

Ks. Adamski Wacław	Kusz Antoni
Boguszewski Bronisław	Kusz Juljan
Bielski Stanisław	Kobusiewicz Kazimierz
Białkowski Stanisław	Kotowicz Edmund
(Wygoda)	Kozłowski Stanisław
Ks. Bernard Jan (Świerze)	Kamiński Henryk (Woj-
sławice)
Brandmiller Ludwik	Kawczyński Czesław
Bruszewski Henryk	(Święcica)
Cichecki Władysław	Kiciński Jerzy (Biało-
pole)
Ciemniewski Adam (Ho-
rodyszcze)	Kwiatkowski Piotr
Czachowski Tadeusz	Kościelski Wiktor
(Hańsk)	Komorowski Konstanty
Cott Wacław (Rejowiec)	(Kazimierówka)
Chrzanowska Marja (Do-
rohusk)	Kozerska Janina (Staw)
Chrzanowski Wincenty	Kossowska Czesława
(Dorohusk)	Dr. Koziecki (Siedliszcze)
Diehl Stanisław	Kochański Aleksander
Fudakowska Anna (Uher)	Kicińska Gabryela
Fudakowski Bronisław	(Kania)
(Uher)	Kiciński Jan (Kania)
Grzymała Władysław	Karpiński Stanisław
Grzymalina Aniela	(Wytyczno)
Gładyszewski Antoni (Po-
krówka)	Koczorowski Gerwazy
Gronowski Władysław	Kondras Franciszek
Głogowski Wiktor	Lipiński Andrzej
Gassner Franciszek	Lechnicki Felicjan jr.
Gassnerowa Marja	(Serebryszcze)
Górnecki Adam	Lechnicki Zdzisław
Ks. Hartman Wincenty	(Bezek)
Hilger Aleksander	Łuczowska Bronisława
Jensz Maciej	Dr. Łuczowski Edward
Jenszowa Izydora	Michalski Aleksander
Józefowski Jan (Husynne)	Miszewski Kazimierz
Kuszowa Bronisława	Marcinkowski Zdzisław
	(Starostwo)

- de Michelis Alfredowa
Mostowski Antoni (Żół-
tańce)
Mojle Marjan
Merkwiczka Antoni
Macher Ryszard
Machezyński Apolinary
(Rejowiec)
Matuszewski Walentyn
Miłek Jan
Niklewicz Jarosław (Wól-
ka Uhruska)
Niewiadomski Feliks
Niwiński Roman
Ołędzki Ludwik (Chy-
lin)
Otocki Antoni (Anto-
nin)
Orsetti Jan (Siennica)
Piotrowski Bolesław
Papużyński Józef
Piotrowska Marja
Poletyło Władysław (Le-
szczany)
Pomianowska Wanda
Rzewuski Wacław (Kasi-
lan)
Ratajewicz Edward
Rzewuski Dominik jr.
(Sielec)
Rokicki Stanisław
Świdorski Antoni
Dr. Sosnowski Mieczysław
(Réjowiec)
Sieniewicz Marja
Szreniawski Stefan
- Świdorska Kazimiera
Sosińska Mieczysława
Śliwowski Marjan
Szenajch Idalja
Sydor Michał
Ks. Sonne Stanisław
Sokołowski Eugenjusz
(Sieprawki)
Trzcńska Elżbieta
Tschinkiel Stefanja
Tor Paweł
Tor Bolesław
Tittenbrun Stanisław
(Dryszezów)
Tarasiewicz Antoni
Ulanicki Roman
Ulanicka Kazimiera
Ulatowski Józef
Wyczółkowski Romuald
Wolff Marjan
Wysocki Jerzy
Wysocka Wanda
Winnicki Karol
Zajdler Władysław
Zasławska Stanisława
Ks. Zakrzewski Broni-
sław (Rejowiec)
Ziółkowski Henryk
Zipser Edward
Zipser Anna
Zawadzki Piotr
Żerdzicki Henryk
Żaboklicki Ludwik (An-
tonin)
Żaluska Janina
Żaluska Kazimierz

Oddział Grójecki.

Członków 65.

Na zebraniu organizacyjnym odbytem w dniu 31 lipca 1911 r. postanowiono otworzyć w Grójcu Oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Wobec ferji letnich, urzędowe zawiadomienie o otwarciu Oddziału. otrzymaliśmy 8 września, za faktyczne zaś rozpoczęcie działalności Oddziału uważać należy datę 29 września 1911 r. t. j. dzień pierwszego posiedzenia Zarządu.

W przeciągu tych kilku miesięcy Zarząd Oddziału odbył trzy posiedzenia i jedno zebranie dla Członków, na którym prezes p. Czekanowski przedstawił słuchaczom cele T-wa Krajoznawczego, dotychczasową jego działalność i zamierzenia jakie powziął Zarząd Oddziału.

Uzupełnił program zebrania p. Henryk Hołownia pogadanką „O Polskich Ziemiach” demonstrując widoki kraju obrazami niknącemi.

Jako jedną z prac bardziej pilnych i nadającą się do warunków miejscowych, Zarząd uznał potrzebę opracowania monografji powiatu.

Ponieważ Centrala odpowiedziała, iż tak schematów, jako też i kierunku w wyżej wspomnianych pracach wskazać nie może, Zarząd Oddziału postanowił na własną rękę gromadzić potrzebne dane.

Zarząd nabył dla Oddziału latarnię projekcyjną, postanawiając dla swych Członków oraz zapraszanych gości urządzać co 2 miesiące zebrania, na których wygłaszane będą odczyty, lub pogadanki treści Krajoznawczej.

Na rok 1912 zaprojektowaną jest wycieczka z Grójca do Warki i Czerska — terminu jeszcze nie ustalono. Wobec nadzwyczaj krótkiego przeciągu czasu, Oddział nie był w stanie wykazać swej działalności w postaci czegoś skończonego, w sprawo-

zdaniu więc może przedstawić tylko swoje zamierzenia i prace przygotowawcze.

Oddział swojej siedziby nie posiada, zebrania więc tak Zarządu jak i dla Członków odbywać będą w łaskawie mu udzielonej Sali Tow. Pożyczkowo-Oszczędnościowego.

Stan kasy.

WPŁYWY.

Wpisowe Członków	Rb. 43 kop. —
Składki Członków	„ 22 „ 75
Za sprzedane pocztówki	„ 6 „ 78
Z puszeki	„ — „ 45
	<hr/>
Wogóle	Rb. 72 kop. 98

ROZCHÓD.

Książki i pieczęć	Rb. 3 kop. 10
Za pocztówki	„ 3 „ 53
Prenumerata tygodnika „Ziemia“	„ 4 „ 88
Na rachunek kupna latarni	„ 20 „ —
1000 kart kwestjonariusza	„ 3 „ —
Wypożyczenie przezroczy	„ — „ 85
Woźnemu za usługę	„ — „ 50
Stół pod latarnię	„ 5 „ —
	<hr/>
Wogóle	Rb. 40 kop. 86

ZESTAWIENIE.

Wpływy	Rb. 72 kop. 98
Rozchód	„ 40 „ 86
	<hr/>

Pozostaje w kasie na 1912 r. Rb. 32 kop. 12

Protokół Komisji Rewizyjnej z d. 7 stycznia 1912 r.

Komisja Rewizyjna na posiedzeniu swem, odbytem zgodnie z art. 27 ustawy Tow., sprawdziwszy księgę kasową oraz rachunki — znalazła takowe zgodne z dowodami i w należyтым porządku.

Józef Cierpisz, Antoni Wojdak.

Skład Zarządu.

Prezes *Czekanowski Stanisław*
Zastępca *Ambrożewicz Stefan*
Sekretarz *Hołownia Henryk*
Skarbnik *Orzeszkowski Stanisław*

Członkowie: *Kotarbiński Wiktor, Pietkowski Bronisław.*

Członkowie komisji rewizyjnej: *Cierpisz Józef, Wojdak Antoni.*

Lista Członków.

Ajewski Stanisław	Kosińska Aleksandra (Lesznawola)
Ambrożewicz Stefan	Kosiński Aleksander (Lesznawola)
Busz Zygmunt (Grodno)	Koźniewski Stefan
Bruszcowski Kazimierz	Kotarbiński Wiktor
Buhardt Halina	Kowalezyk Jan
Borzuchowski Wacław (Moczydłów)	Kozłowski Stefan
Dr. Czekanowski Jan (Pe- tersburg)	Klimowicz-Dowiakowski Stefan
Czekanowski Stanisław (Kośmin)	Kuropatwiński Aleksan- der
Czekanowska Marja	Kredoszyński Stanisław
Cierpisz Józef	Krysicki Jan
Cierpiszówna Zofja	Kudzia Jan
Czarkowska Marja (Głó- dna)	Leżańska Janina
Drewien Stanisław	Michniewski Tadeusz
Górczyński Walenty	Niekrasz Bolesław
Gnińiewski Bronisław	Nowakowski Józef
Garczyński Wacław (Ży- rów).	Olszewska Jadwiga
Hołownia Henryk	Orzeszkowski Stanisław
Horodyńska Bolesława	Olbrycht Stefanja
Janasz Aleksander	Orlewicz Antoni
Janowska Barbara	Poinc Alfons
Jełowicki Stanisław	Pekalski Aleksander
Klein Jerzy	Pietkowski Bronisław
	Piasecka Marja

Paprzycki Jan	Szczuka Józef (Winiary)
Rembowska Marja (Wola Pogroszewska)	Sobota Wincenty
Racięcka Halina (Koci-szew)	Sokołowski Wojciech (Wola-Biejkowska)
Ks. Roguski Stefan	Szyszko Stanisław
Staniszewski Marcelli	Stankiewicz Kazimierz
Srzednicki Antoni	Sydzys Władysław
Szule Emil	Ulański Eugenjusz
Sasyn Kazimierz	Wojdak Antoni
Sędzielska Zofja	Wanke Salomea (Mirowice)
Sokolnik Leon	Wanke Witold (Mirowice)
Sułkoński Stefan	Ks. Wieczorek Tomasz
Szmidt Jadwiga (Brześć Litewski)	Wasiewicz Mieczysław
	Winkler Stanisław

Oddział Jędrzejowski.

Członków 33.

Oddział nasz składa się prawie z tych samych Członków co lat ubiegłych. Obojętność ludności miejscowej na sprawy krajoznawcze nie zmniejsza się, a raczej powiększa, czego dowodem służy małe, bo prawie zupełne nie zwiędzenie zbiorów oddziału i brak pomiędzy członkami rdzennej ludności miasta. Praca w takich warunkach jest powolną, powoli też zwiększają się zbiory nasze: w dziale księkowym przybyło w roku sprawozdawczym parę dzieł godnych uwagi. Kompletując dalej dzieła znakomitych ludzi, urodzonych lub wychowanych na ziemi Jędrzejowskiej, nabyliśmy „Kupiec to jest kształt a podobieństwo sądu Bożego ostatecznego w Królewcu roku 1549 przez Mikołaja Reja z Nagłowic”, „O religji poczciwych ludzi” przez Stanisława Konarskiego z Żarczyc. Do zbiorów przybył nam list własnoręczny ś. p. Adolfa Dygasińskiego, urodzone-

go w Niegosławicach naszego powiatu. Do zbiorów z działu fotograficznego przybyły widoki Małogoszcza i pól bitew pamiętnych. Dział archeologii został powiększony przez jedną urnę, wykopaną w okolicach wsi Motkowice, подарowaną została przez właściciela tej wsi pana Stanisława Górskiego. Do działu numizmatycznego przybyło kilka cennych monet i medali. Dział meteorologiczny został znacznie rozszerzonym. Wychodząc z założenia, że w południowej części kraju niema wcale większej stacji meteorologicznej, że równina Jędrzejowska posiada odmienne warunki klimatyczne w porównaniu z Kielcami i Miechowem, że Jędrzejów posiada dwudziestoletnią średnią pluwiometryczną, oddział postanowił powoli dążyć do utworzenia stacji meteorologicznej 1-go rzędu. W myśl tego postanowienia nabyto przy pomocy Zarządu Głównego heljograf Campbell-Stokes'a (czynny od czerwca), a z funduszków oddziału budkę angielską z czterema termometrami (suchy, zwilgocony, maximum i minimum), mając już przedtem deszczomierz i wiatromierz, pozostaje jeszcze nabycie barometru, hygrometru włosowego, oraz przyrządów samozapisujących. W celu dopatrzenia się bezpośredniego związku zjawisk meteorologicznych na rozwój odpowiednich zarasków wywołujących choroby u ludzi, zwierząt i roślin czynione są stosowne spostrzeżenia.

W roku sprawozdawczym oddział urządził 2 wycieczki: na Św. Krzyż, osób 9 i do Małogoszcza, osób 12, wogóle zaznaczyć trzeba, że organizowanie wycieczek nie cieszy się powodzeniem: próba organizacji wycieczki do Ojcowa spełzła na niczem.

Lokal oddziału jak lat ubiegłych mieścił się w pokoju udzielonym bezinteresownie przez W-ną Panią Emilję Kwiatkowską właścicielkę miejscowej apteki.

Sprawozdanie kasowe.

PRZYCHÓD.

Pozostało z roku zeszłego	Rb.	19	kop.	47
Wpisowe	"	3	"	—
Składki Członków	"	81	"	—
Z wycieczki	"	1	"	30
Za roczniki	"	2	"	50
Składki 2 Czł. zeszł. roku	"	6	"	—
Ofiary	"	13	"	—
Zaciągnięty dług	"	23	"	24
		<hr/>		
Razem Rb.		149	kop.	51

ROZCHÓD.

Do Heljografu	Rb.	40	kop.	—
Prenumerata „Ziemi“	"	6	"	—
Prenum. „Przewod. Antykwarsk.“	"	3	"	65
Budka z termometrami	"	72	"	25
Opakow. i porto budki	"	9	"	10
Drobne wydatki	"	4	"	41
Za roczniki	"	6	"	—
Zarządowi Głównemu 10%	"	8	"	10
		<hr/>		
Razem Rb.		149	kop.	51

Na rok przyszły oddział zadłużył się na 23 ruble 24 kop.

Zarząd Oddziału.

Prezes *Dr. Feliks Przytkowski*
 Wiceprezesi: *Franciszek Adamowicz,*
 Dr. Stanisław Pitass
 Sekretarz *Feliks Wodzyński.*
 Skarbnik *Antoni Sucharkiewicz.*
 Kustosz *Stanisław Brusznicki.*

Komisja Rewizyjna.

Ks. Józef Kociszewski, Karol Gądzik.

Lista Członków.

Adamowicz Franciszek	Mackiewicz Jan
Borkowski Piotr (Rzeszó- wek)	Majewski Edmund
Brusznicki Stanisław	Montwillo Konstanty
Chaloński Jan (Mało- goszcz)	Nawarro Łukasz
Fihel Piotr	Paszkowski Alfons (Tur)
Frank Zygmunt	Dr. Pitass Stanisław
Gadzik Karol	Piotrowski Władysław (Ludynia)
Górski Stanisław (Motko- wice)	Ks. Pluciński Józef
Jeżewski Jan (Dalechowy)	Dr. Przypkowski Feliks
Kabzińska Emilja	Różycki Henryk (Opat- kowice)
Kabziński Feliks	Rumprecht Wincenty
Kasperkiewicz Karol	Sucharkiewicz Antoni
Ks. Kociszewski Józef	Świderski Jan
Kosicki Julian (Nagło- wice)	Turno Gustaw
Laskowski Henryk (Sień- sko)	Wodzyński Feliks
Linowska Janina (Piotr- kowice)	Zembrzusi Bogdan (Chorzewa)
	Zubrzycki Julian (Gru- dzyny)

Oddział Kaliski.

Członków 65.

W roku sprawozdawczym działalność oddziału Kaliskiego weszła na normalne tory.

Zarząd oddziału odbył 11 posiedzeń, poświęconych przede wszystkim sprawom, związanym z organizacją muzeum Krajoznawczego w Kaliszu. O intensywności pracy Zarządu w omawianych kierunkach świadczy korespondencja oddziału: w ciągu roku wysłano 104 listy w różnych sprawach, do za-

rzędu głównego, do „Ziemi“, do obydwu pism miejscowych, w sprawie wycieczek, odczytów i t. p.

Zebrań ogólnych członków oddziału — sprawozdawczych i t. zw. miesięcznych — odbyło się trzy. Wygłaszano na nich referaty i omawiano sprawy aktualne całego towarzystwa, naprz. sprawę prenumeraty „Ziemi“ sprawę wystawy „Krajobraz polski“ i inne. Członków, uczęszczających na zebrań ogólna, było niewielu; liczba ich bowiem nigdy nie była większą od 20.

Na początku roku oddział liczył członków 60; w ciągu roku przybyło nowych członków — 17, ubyło zaś 12, w końcu więc roku 1911 oddział posiada 65 członków. Ubyli wyłącznie członkowie mieszkający po za Kaliszem, którzy w latach poprzednich jednorazowo wpłacili składkę roczną i na tem zakończyła się ich łączność z oddziałem Kaliskim.

Główną troską oddziału na przyszłość jest sprawa zapewnienia bytu i dalszego rozwoju zbiorów muzealnych. Strona finansowa oddziału przedstawia się nieświeżnie: w roku sprawozdawczym zaledwie zdołano związać koniec z końcem pomimo, że lokal wynajęto dopiero w drugiej połowie roku. O trudnościach finansowych, przewidywanych w roku 1912, może dać pojęcie fakt, że normalne dochody oddziału, t. j. roczne składki członkowskie, nie wystarożą na opłacenie komornego, nie mówiąc już o innych zwykłych wydatkach.

Wycieczki. Doszły do skutku następujące wycieczki:

1) Dnia 13 maja wycieczka popołudniowa piesza do wsi Dobrzec.

2) Dnia 25 maja 56 osób odbyło koniami wycieczkę jednodniową do wsi Liskowa. Zwiedzano dom ludowy, sklepy spółkowe, mleczarnię współdzielczą, warsztaty tkackie, kąpiele ludowe i inne instytucje, które zjednały Liskowowi nazwę wzorowej wsi polskiej i rozniosły sławę jego po całym kraju. Wycieczka doznała serdecznej gościnnej opie-

ki za strony księdza Blizińskiego, inicjatora wszystkich wymienionych instytucji.

3) Dnia 28 maja urządzono w gronie 60 osób wycieczkę jednodniową kołami do Gołuchowa w Poznańskiem. Gołuchów, własność dawniej rodziny Działyńskich, a obecnie ks. Czartoryskich, posiada wspaniały pałac, mieszczący wielkie zbiory, składające się z zabytków historycznych i dzieł sztuki.

W wymienionych powyżej wycieczkach do Liskowa i Gołuchowa prócz dorosłych osób uczestniczyła i młodzież szkolna, dla której dostarczyli bezinteresownie wozów czterokonnych pp. Karśnicki z Majkowa, Karwaciński ze Skarszewa i Weigt z Noskowa.

4) W dniach od 3 do 6 czerwca 5 osób odbyło wycieczkę do Włocławka w celu zwiedzenia wystawy artystyczno-etnograficznej.

5) Dnia 8 i 9 października urządzono wycieczkę do Kórnika w pobliżu Środy w Poznańskiem. Uczestniczyło w tej wycieczce 18 osób. Kórnik, niegdyś własność Tytusa Działyńskiego, a obecnie Władysława hr. Zamoyskiego, posiada pałac, niegdyś zamek obronny, z zachowaną do dziś dnia szeroką fosą, wypełnioną wodą. W pałacu znajdują się liczne pamiątkowe historyczne zbiory. W obszernym parku Kórnickim zasługują na uwagę liczne zaaklimatyzowane rośliny drzewne egzotyczne, naprz. magnolie, tulipanowce. Wycieczce udzielał objaśnień na miejscu dr. Celichowski, członek korespondent Tow. Krajoznawczego.

6) Dnia 22 października wycieczka, złożona z 18 osób, zwiedziła Sieradz, gdzie oglądano grodzisko nad Wartą i liczne pamiątki, w kościołach sieradzkich. Wyczerpujących objaśnień historycznych udzielał na miejscu p. Józef Kobierzycki.

7) Od 20 czerwca do 1 lipca włącznie trwała wycieczka do Tomaszowa Rawskiego, w Góry Świętokrzyskie, do Kiele, Chęcin, Miedzianki, Ojcowa, Pieskowej Skąły i Zagłębia. W wycieczce tej zro-

biono pieszo 160 wiorst (ogólna ilość drogi przebyta kolejami, końmi i pieszo przenosi 900 wiorst). Wycieczka doznała wielu ułatwień ze strony zarządów szkół w Tomaszowie i Kielcach, a w Zagłębiu wiele gościnnej opieki ze strony sekcji wycieczkowej miejscowego oddziału w osobach dyr. Sujkowskiego, a zwłaszcza pp. Drzewieckich. Jedynie dzięki energii p. Drzewieckiego wycieczce udało się zwiedzić kopalnię. W wycieczce tej brała udział wyłącznie młodzież szkolna pod kierunkiem dwóch nauczycieli, a zarazem członków zarządu Kaliskiego oddziału, pp. Konstantego Bzowskiego i Hieronima Miaczyńskiego, razem osób 24.

Odczyty. Odczyty publiczne, urządzone przez oddział, gromadziły za każdym razem pokaźną liczbę słuchaczy, wynoszącą od 60—100 osób, nie opłacały się jednak pod względem finansowym. Pomimo to, oddział zamierza je i nadal urządzać, uważając je za jeden z ważniejszych środków szerzenia wiedzy o kraju. Osoby prelegentów i tematy odczytów były następujące: 1) Dnia 5 lutego p. Konstanty Bzowski p. t. „Ziemie polskie pod względem geologicznym“. 2) Dnia 4 marca p. Mikołaj Wisznicki p. t. „Piękno naszego kraju“. 3) Dnia 25 marca p. Leon Ostaszewski p. t. „Półwysep Birsztąński“. 4) Dnia 3 grudnia p. Wacław Jacuński p. t. „Dziedzictwo epoki lodowcowej na ziemiach polskich“. 5) Dnia 17 grudnia p. Michał Rawicz Witanowski p. t. „Starożytny Piotrków Trybunalski“. Prócz powyższych odbyły się dwa odczyty na zebraniach miesięcznych członków oddziału: 6) Dnia 22 października p. Hieronim Miaczyński: „O puszczy Białowieskiej i 7) p. Konstanty Bzowski: „O działalności oddziałów prowincjonalnych Polskiego Tow. Krajoznawczego“ referat, opracowany na podstawie rocznika za rok 1910.

Biblioteka. Na początku roku sprawozdawczego biblioteka liczyła numerów 13 w 26 tomach. W ciągu roku spłacono resztę należności za „Sło-

wnik Geograficzny* i kupiono również na rozplaty komplet „Pamiętnika Fizjograficznego“. Następujące osoby ofiarowały książki: poseł Parczewski, p. Żarski, p. Nieniewska, p. Pieczyńska i p. Lineburg, prezes oddziału Suwalskiego. W ten sposób w końcu roku 1911 biblioteka liczy numerów 23 w 57 tomach i jeden rękopis.

Zbiory muzealne. Zapoczątkowania oddziału, wszczęte jeszcze w roku 1910, w celu utworzenia muzeum w Kaliszu, uwieńczone zostały pomyślnym rezultatem: w dniu 17 grudnia 1911 nastąpiło uroczyste otwarcie muzeum. Śmiało rzec można, że żaden z oddziałów prowincjonalnych Tow. Krajoznawczego nie rozpoczynał pracy w kierunku muzealnym z tak wartościowymi zbiorami, jak Kaliski.

Oddział zawdzięcza to wyłącznie swemu prezesowi, Stanisławowi bar. Graeve, który zbiory swe, od lat wielu gromadzone, złożył w charakterze depozytu do rozporządzenia oddziału.

Najważniejsza część zbiorów tyczy się etnografji pow. Sieradzkiego. Są to manekiny ze strojami ludowymi, albumy wycinanek, wzory tkanin, a na pierwszym miejscu należy postawić 36 obrazów, malowanych przez artystów malarzy Florjana Piekarskiego i Łubińskiego; obrazy przedstawiają typy ludowe, zwyczaje, chaty, dworki i t. d.

Bar. Graeve sprawił również własnym kosztem szafy, ekrany i wogóle umeblowanie muzeum, gdyż fundusze oddziału nie wystarczały nawet na to. Prócz tego bar. Graeve zadeklarował płacić po 50 rubli rocznie do funduszów oddziału wyłącznie na cele muzealne. Prócz przedmiotów, deponowanych przez p. Graeve'go, oddział własnych zbiorów posiada jeszcze nie dużo; na wymienienie zasługują: obraz, przedstawiający mieszczkę Kaliską w typowym stroju, malowany i ofiarowany przez prof. Wacława Ruszkowskiego; żarna przedhistoryczne ze zbiorów ś. p. Glogera, ofiarowane przez zarząd główny; pieczęć miasta Kalisza z r. 1715, ofiarowa-

na przez p. Witanowskiego, prezesa oddziału Piotrkowskiego.

Razem ze zbiorami naszego oddziału umieszczone zostały zbiory t. zw. Sekcji pokazów i pomocy przy Kaliskim Oddziale Tow. Popierania Przemysłu i Handlu; znajdują się tutaj liczne przedmioty z zakresu wszystkich dziedzin nauk przyrodniczych i wyrobry przemysłu krajowego.

Muzeum Kaliskie zostało więc założone wspólnie przez dwie instytucje. Lokal muzealny składa się ze sporej salki o trzech oknach i sąsiedniego niedużego pokoju; lokal ten odrazu okazał się zaścizupłym. O własnym gmachu muzealnym oddział marzyć nawet nie może. W ciągu okresu dwutygodniowego — t. j. od dnia otwarcia 17 grudnia do końca roku, — muzeum zwiedziło — 84 osób, oprócz 300 osób, obecnych na otwarciu.

W najbliższym czasie rozpocznie się praca nad ułożeniem i wydaniem katalogu muzealnego.

Zarząd oddziału stanowią osoby następujące:

Prezes *Stanisław baron Graeve.*

Zastępca prezesa *Stanisław Bzowski.*

Skarbnik *Morja Nieniewska.*

Sekretarz *Konstanty Bzowski.*

Członkowie zarządu: *Józef Dąbrowski, Władysław Lesser, Hieronim Miączynski, Hieronim Niedziałkowski, Melanja Parczewska, Janina Skąpska.*

Prócz tego czynny udział w pracach oddziału przyjmował skooptowany do zarządu p. *Wacław Ruszkowski.*

Sprawozdanie kasowe za 1911 rok.

PRZYCHÓD.

Pozostałość z 1910 roku	Rb. 151 kop. 03
Wpisowe i składki członk. za 1911 r.	„ 163 „ 75
„ „ „ na 1912 r.	„ 15 „ —
	<hr/>
do przeniesienia	Rb. 329 kop. 78

	z przeniesienia Rb.	329	kop.	78
Dochód brutto z odczytów	"	90	"	20
" " z pocztówek	"	35	"	44
" " z zapis. na wycieczki "	"	16	"	59
Zebrań na wydania dzieł Nałkow- skiego	"	25	"	60
Z wejść i ofiar na Muzeum	"	99	"	—
% od sum na książeczkach	"	5	"	41
	Razem Rb.	602	kop.	02

ROZCHÓD.

Mieszkanie, opał i usługa	Rb.	129	kop.	07
Meble i urządzenie Muzeum	"	54	"	05
Książki, prenumerata pism	"	75	"	06
Honorarja i koszty odczytów	"	146	"	30
Koszty urządzenia wycieczek	"	4	"	73
Zakupione pocztówki	"	43	"	54
Przekazane do Warszawy na wyda- wnictwo Nałkowskiego	"	25	"	60
Sprowadzenie żarn Glogera	"	4	"	69
Zaległa dziesięcina przesł. Zarząd.	"	1	"	10
Dziesięcina za rok 1911	"	17	"	87
Na 70 roczników à 20 kop.	"	14	"	—
Porto, książki i materiały piśm.	"	21	"	71
	Rb.	537	kop.	72
Pozostałość na rok 1912	"	64	"	30
	Razem Rb.	602	kop.	02

Komisja rewizyjna, po przejrzeniu w d. 13 stycznia ksiąg, rachunków i kwitów, znalazła wszystko w należytem porządku. Stawia przeto wniosek Ogólnemu Zebraniu przyjęcia sprawozdania za r. 1911.

Członkowie Kom. Rewiz. *E. Bohowiczowa*
Wanda Piotrowska

Lista Członków.

Becki Kazimierz		Ks. Bliziński (Lisków,
Billewicz Franciszek		poczta Ceków)

Bohowieczowa Emilja
Boretti Wincenty
Bruśnicki Feliks
Bulewski Stanisław
Bzowski Konstanty
Bzowska Łucja
Bzowski Stanisław
Bzowski Władysław
Bzowska Zofja
Busz Henryk
Dąbrowski Józef
Dr. Drecki Feliks
Bar. Graeve Stanisław
Bar. Graeve Stanisława
Holtz Markus
Hyżycki Aleksander
Ks. Jasiński Włodzimierz
Kindler Ludwik
Kobierzycki Michał (Bo-
gumiłów, poczta Sie-
radz)
Kozarska Anna
Karska Marja
Kozuchowski Telesfor
Kobierzycki Józef (Sie-
radz)
Krassowski Józef
Kryński Leon
Dr. Krzymuski Feliks
Kubik Wiktor
Kolska Kazimiera
Kokowska Ewa
Kotowska Walentyna
Lech Tadeusz
Leopold Józef

Lesser Władysław
Miaczyński Hieronim
Młynarski Wincenty
Mystkowski Kazimierz
Mystkowska Julja
Mrozowski Roman
Niedziałkowski Hieronim
Nieniewska Marja
Orzel Stanisław
Parczewski Alfons
Parczewska Melanja
Piotrowska Janina
Piotrowska Wanda
Podziemska Halina
Radwan Józef
Rędziejowska Zofja
Ruszkowski Wacław
Ruszkowska Karolina
Rymarkiewiczowa Fe-
licja
Rymarkiewicz Kazi-
mierz
Sander G.
Sikorski Edmund
Skapska Janina
Szarras M.
Sobolewski Czesław
Szumski Teodor
Tarnowski Antoni
(Kliczków, poczta
Błaszki)
Tymieniecki Seweryn
Zaleska Janina
Żurowski Walenty

Oddział Kielecki.

Członków 107.

W roku ubiegłym oddział liczył Członków 107, głównie z pośród mieszkańców m. Kielce.

Zarząd odbył posiedzeń 9. Zebrań miesięcznych odbyło się 5. Na tych ostatnich, oprócz krótkich sprawozdań z działalności oddziału, wygłoszono następujące odczyty:

- 1) „Tajemnice morza” z licznymi przezroczeniami, p. Jarosław Chelmiński.
- 2) „Litwa — ludzie i bogi”, ilustrowany pokazami i mapą geograficzną, p. Włodzimierz Sienkiewicz.
- 3) „Baśń ludowa słowiańska”, p. Włodzimierz Sienkiewicz.

Wycieczek pozamiejskich odbyło się 5 (Mochocice, Tarnoskała, Olsztyn i Złoty Potok, Jaworznia), w których przyjęło udział osób 90. Oprócz tego 2 wycieczki wewnątrz miasta (dla zwiedzenia katedry i skarbcza w Kielcach), w których przyjęło udział 50 osób.

Oprócz tego w porze letniej oddział nasz udzielał wskazówek i pomocy licznej rzeszy młodzieży turystycznej, zwiedzającej Kielce i okolice.

Zbiory muzealne zwiększają się stale ilościowo i jakościowo.

Muzeum nasze liczy obecnie 2271 okazów, należycie i systematycznie opisanych i skatalogowanych przez kustosa, prof. Włoszka.

Okazy te, różnej wartości, składają się z wykopalisk, dokumentów historycznych, map, bogatej kolekcji medali i numizmatów, zbiorów przyrodniczych (bogactwa mineralne ziemi kieleckiej), historycznych zabytków sztuki, książek i t. p.

Następujące przedmioty wpłynęły do zbiorów muzealnych w ciągu 1911 roku:

W dziale	Darów	Depozyt.	Razem
Przedmiotów muzealnych	28	18	46
Monet	103	16	119
Orderów	1	2	3
Wykopalisk	8	—	8
Minerałów	20	—	20
Dokumentów	10	1	11
Map	1	—	1
Fragmentów pism	2	3	5
Rycin, portretów	6	12	18
Książek tomów	23	8	30
Broszur	6	2	8
Okazów ptaków	10	—	10
Razem	221	64	285

Oprócz tego przybyły dwie gabloty, mieszczące kilkadziesiąt przedmiotów, stanowiące własność p. Miecz. Halika.

W księdze pamiątkowej zapisało się 818 osób zwiedzających, z których 593 przypada na młodzież szkolną.

Należyty rozwój Towarzystwa tamowany jest na każdym kroku, wskutek ogólnego zubożenia społeczeństwa na polu pracy społecznej. Dobre chęci i dobra wola jednostek rozbijają się całkowicie o zupełną obojętność ogółu. Jest to objaw nader groźnej choroby społecznej, przeciw któremu walczyć należy z całą energją.

W celu większego ożywienia działalności naszej, Zarząd Oddziału Kieleckiego postanowił obchodzić w roku przyszłym 4 jubileusze: Hugona Kołłątaja, Zygmunta Krasińskiego, ks. Piotra Skargi i Józefa Ignacego Kraszewskiego. Mamy już przyobiecane odpowiednie odczyty.

Oprócz tego na marzec i kwiecień 1912 roku mamy przyrzucone dwa odczyty, pozostające w ścisłym związku z dziejami krajoznawstwa, a mianowicie: „O stylach w budownictwie na ziemiach polskich“ i „Dzieje Arjanizmu w Polsce“ ze szczególnem uwzględnieniem Arjanizmu w gub. kieleckiej.

Stan kasy.

PRZYCHÓD.

Pozostałość z roku 1910	Rb. 310	kop. 02
Wpłynęło na rachunek zaległości	8	—
Wpisowe od nowych Członków	27	—
Składki Członków za 1911 r.	292	50
% od depozytu we Wzajemn. Kred.	17	63
Sumy zwrotne	12	33
Z wycieczek	4	25
Za sprzedaną broszurę i karty pocztowe	10	63
Z puszeki w Muzeum wyjęto	44	86
	<u>Razem</u>	<u>Rb. 727 kop. 22</u>

ROZCHÓD.

Dziesięcina Zarządowi Głównemu	Rb. 27	kop. 80
Mieszkanie	250	—
Usługa i inkaso	34	—
Materiały piśmienne i marki	18	43
Wydatki na Muzeum	47	12
Pokrycie niedoboru z odczytu	14	50
Na wydawnictwo „Geografji“ ś. p. Nalkowskiego	10	15
	<u>Razem</u>	<u>Rb. 402 kop. —</u>

Przychód	Rb. 727	kop. 22
Rozchód	402	—

Pozostaje na rok 1912 Rb. 325 kop. 22

Remanent kasowy dość pokaźny powstał w pierwszych latach istnienia oddziału, obecnie zaś stano-

więc będzie fundusz na zakup niezbędnego aparatu fotograficznego, szaf i gablotek do muzeum i t. p.: Od roku przeszłego robienie oszczędności lub wydatków nadprogramowych jest wprost niemożliwe;— gdyby bowiem nawet wszyscy bez wyjątku członkowie wnosili swoje składki, to ogółem dochód stanowić będzie rb. 300, to jest tyle właśnie, ile wynosi wynajem lokalu dla muzeum z usługą i opalem.

Skład Zarządu w 1911 r.

Prezes *Dr. Zawadzki Mieczysław*
Wiceprezysi: *ks. kan. Bronisław Obuchowicz*
Mieczysław Koczanowicz
Kustosz *Tadeusz Włoszek*
Skarbnik *Kirchner Wincenty*
Sekretarz *Sienkiewicz Włodzimierz*

Lista Członków.

Andrzejowski Stanisław	Halikowa Marja
Amster Konstanty	Halik Waclaw
Beeger Józef	Hempel Joachim
Bojeński Aleksander	Henneberg Adolf
Cichowski Roman	Hennebergowa Anna
Ciechoński Waclaw	Ks. Hübner Władysław
Czarnecki Jan	Hûet Władysław
Ks. kan. Czerkiewicz Bogumił	Janczewski Kazimierz
Dunin Józef	Janiczak Józef
Ks. kan. Gawroński Ludwik	Dr. Jankowski Piotr
Grabkowski Roman	Dr. Jedlicki Łukasz
Grzegorzewski Marjan	Jaskłowski Waclaw
Ks. Grześliński Witalis	Kandaki Włodzimierz
Guzicki Stanisław	Kawczyński Mieczysław
Halik Mieczysław	Kinastowski Roman
	Kirchner Wincenty

- Ks. prałat Kluczyński Aleksander
Klima Ludwik
Kłodawski Teodor
Knichowiecki Julian
Knichowiecka Marja
Kobyłecki Hipolit
Koczanowicz Mieczysław
Kotowski Jan
Dr. Kosieradzki Konrad
Kozłowski Leon
Kozłowski Romuald
Kowalczewski Albin
Ks. Krajewski Teodor
Ks. Krzakowski Jan
Krzanowski Jan
Kunicki M.
Dr. Laskowski Bronisław
Laszczyk Kazimierz
Lenartowicz Zdzisław
Ks. Łopot Mikołaj
Łosakiewiczówna Irena
J. E. Biskup Łosiński Augustyn
Ks. kan. Maciejski Lucjan
Majewski Tomasz
Marberowa Felicja
Markowski Bolesław
Markowska Eleonora
Marusiński Stanisław
Matkowska Jadwiga
Messing Julian
Milicer Józef
Możdżeńska Apolonja
Morawiecki Władysław
Musiał Władysław
Michalko Franciszek
Niesiołowski Zygmunt
Noyszewski Mieczysław
Ks. kan. Obuchowicz Bronisław
Ożarek Stanisław
Pachelski Stefan
Papiewski Stefan
Piwowski Rafał
Padechowicz Edmund
Płoski Arkadiusz
Popiel Paweł
Rachalewski Stanisław
Rachalewska Stanisława
Rózycki Erazm
Rudnicki Ryszard
Rudnicka Celina
Rymkiewicz Zofja
Samsonowicz Jan
Sanecki Stanisław
Saski Bronisław
Schultz August
Sienkiewicz Włodzimierz
Sienicki Stefan
Sielski Zygmunt
Skibiński Leon
Ślaski Zygmunt
Stachurski Stefan
Stankiewicz Józef
Szpakowski Stanisław
Śledzikowski Tadeusz
Ks. Sonik Franciszek
Strzębalski Władysław
Tomaszewski Stefan
Tymiński Tadeusz
Walchnowski Andrzej
Wiśniewski Jan Marjan

Włoszek Tadeusz
Wodzinowski Feliks
Wojtaszek Michał

Dr. Zawadzki Mieczysław
Złasnowski Karol
Ks. Zamojski Wincenty

Oddział Kujawski.

Członków 263.

Oddział Kujawski, istnieje już cztery lata i stale się rozwija. Nowych członków w roku sprawozdawczym przybyło 45, z dawnych ubyło 16. Zarząd oddziału odbył 32 zaprotokółowanych posiedzeń, w których przeciętnie uczestniczyło 10 osób, z liczby 15, biorących udział w pracach Zarządu. Okres wakacyjny trwał 6 tygodni. Ogólnych zebrań odbyło się trzy, w tem jedno roczne i dwa zwyczajne. Wybory na rok 1911 po raz czwarty powołały do Zarządu te same osoby; podobnie pozostał bez zmiany wewnętrzny podział mandatów pomiędzy członkami Zarządu. Oprócz 6 członków z wyboru, w skład Zarządu weszło 9 członków z kooptacji.

Pierwsze półrocze swej działalności Zarząd przeważnie poświęcił pracy nad urządzeniem wystawy etnograficzno-artystycznej we Włocławku, w roli uczestnika komitetu wystawowego, a następnie, występując, jako jej komitet likwidacyjny.

Drugą ważną sprawą, która weszła w dorobek działalności Oddziału kujawskiego za rok ubiegły, była opieka nad wyprawą naukową, zorganizowaną przez Zarząd Warszawski, pod kierownictwem prof. Sawickiego w celu zbadania jezior Chodeckich, leżących na Kujawach.

Część kosztów powyższych badań, jako też opracowania mapy kartograficznej danego terenu

wziął na siebie nasz Oddział, przeznaczając na ten cel ze swoich funduszków sumę 200 rb.

W stosunku do wydawnictwa „Ziemi“, zgodnie z uchwałą powziętą na zebraniu delegatów w Warszawie w r. 1910, Zarząd rozwinął odpowiednią agitację, rezultatem której było pozyskanie w roku sprawozdawczym 50 prenumeratorów, t. j. takiej ilości, do jakiej zobowiązał się Oddział Kujawski.

Starając się utrzymać jaknajściślejszy kontakt z Centralą i mieć dokładny pogląd na całokształt działalności T-wa, Zarząd i w roku ubiegłym miał swoich przedstawicieli na zebraniu rocznym i na zebraniu delegatów oddziałów prowincjonalnych, w Warszawie. W roku 1911 Oddział Kujawski w celu popierania rodzimej turystyki górskiej zapisał się w poczet członków T-wa Tatrzańskiego. Praca w sekcjach z powodu zaabsorbowania członków Zarządu organizacją wystawy nie odznaczała się intensywnością.

Były czynne następujące sekcje: muzealna, odczytowa, wycieczkowa z podsekcją kolarską i fotograficzną.

Sekcja muzealna.

Fakt urządzenia we Włocławku wystawy etnograficzno-artystycznej wpłynął korzystnie na dalszy rozwój działu zbiorów muzealnych przy Kuj. Oddz. Krajoznawczym.

Większa część tych zbiorów znalazła sobie miejsce na wystawie; podległa przytem uporządkowaniu i usystematyzowaniu; szeroki ogół miał sposobność zwrócenia uwagi na ich wartość, co znów wpłynęło na dostarczenie nowych darów i depozytów. Pewna ilość przedmiotów, dostarczonych przez osoby prywatne na wystawę, pozostała pod opieką sekcji muzealnej, bogacąc w ten sposób dział zbiorów.

Oryginalnym i ciekawym nabytkiem z wystawy jest typowa izba kujawska, naturalnej wielko-

ści, która została umieszczona w dotychczasowej sali odczytowej w lokalu T-wa Krajoznawczego. Z posiadаныmi już poprzednio oryginalnymi sprzętami i ubiorami izba ta stanowi całość wartościową pod względem etnograficznym. Ubiory i wewnętrzne urządzenie izby kujawskiej dawnego typu nasz Oddział prezentował na wystawie zdobnictwa ludowego w Warszawie.

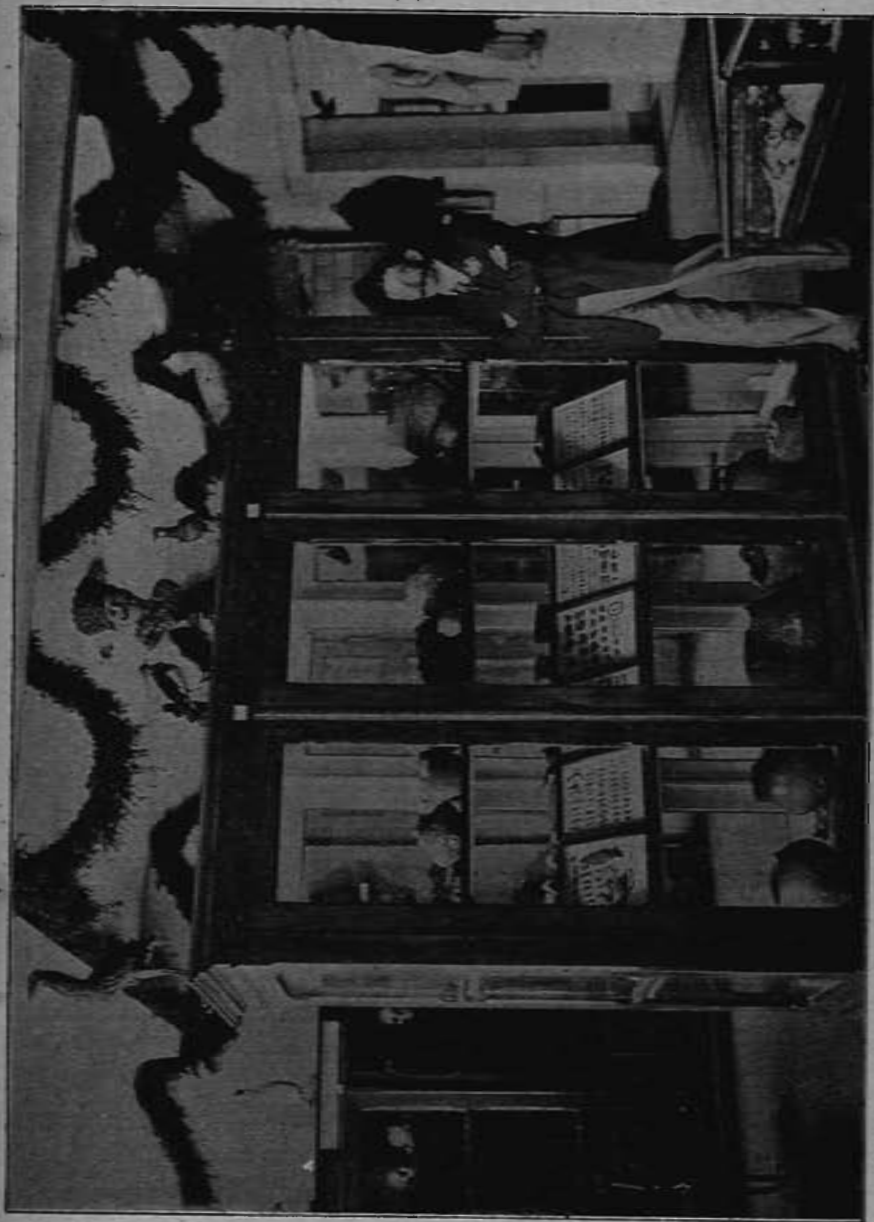
Inwentarz muzealny powiększył się o parę dużych szaf oszklonych, specjalnie robionych na potrzeby wystawy; szafy te dostały się na własność T-wu Krajoznawczemu. Wobec takich nabytków część lokalu, mieszcząca dotychczas zbiory, okazała się niewystarczającą, wobec czego Zarząd uchwalił przeznaczyć na nie i salę odczytową. Obecnie więc dział muzealny korzysta z całego lokalu Towarzystwa.

Pomiędzy rzeczami, godnymi szczególnej uwagi, znajduje się odlew czary, znalezionej pod Włocławkiem w d. 3 maja 1909 r. i pochodzącej według opinii rzeczoznawców z XII-go wieku. Odlew powyższy został przysłany na ręce p. S. Rajcy, członka Zarządu, z Muzeum Narodowego w Krakowie, gdzie znajduje się obecnie oryginał. Czaszy tej poświęcił rozprawę naukową ks. kanonik Górzyński z Włocławka; podobnie zainteresowało się nią wielu wybitnych archeologów.

Biblioteka.

Należy stwierdzić, że dział ten rozwija się bardzo powoli. Biblioteczka Oddziału, której zawładkiem był księgozbiór, odziedziczony po b. Macierzy Szkolnej, zawiera obecnie przeszło 200 egzemplarzy wydawnictw, przeważnie treści przyrodniczej i historycznej.

Oddział Kujawski prenumeruje następujące pisma: „Ziemię”, „Mazura” i „Gryfa”.

ARCHEOLOGIA PRZEDHISTORYCZNA NA WYSTAWIE WŁOCŁAWSKIEJ.

Sekcja Odczytowa.

W roku sprawozdawczym sekcja odczytowa zorganizowała następujące odczyty:

- 1) p. H. Wińczy: „O zwierzętach ginących i zaginionych“.
- 2) p. G. Moczarskiego: „Od Włocławka przez Gopło do Poznania“.
- 3) p. J. Skibińskiego: „Nasz kraj“.
- 4) p. F. Bąkowskiego: „Polskie Pomorze“.
- 5) p. M. Wisznickiego „O pięknie naszego kraju“.
- 6) p. M. Wisznickiego „Piesza wycieczka z Warszawy do Zakopanego“.
- 7) p. Al. Janowskiego „Łysogóry“.
- 8) p. R. Mayzla „Łódź“.

Sekcja Wycieczkowa.

Pod egidą Kujawskiego Oddziału w roku ubiegłym odbyły się trzy wycieczki. Najwięcej interesującą i najliczniejszą była pięciodniowa wycieczka na Kaszuby, która wyruszywszy w d. 29 czerwca przez Aleksandrów Pograniczny, zwiedziła kolejno Toruń, Kościerzynę, Kartuzy, Oliwę, Soboty, Puck, Swarzewo, Wielką Wieś, Gdańsk i Malborg. W wycieczce tej wzięło udział 95 osób z różnych okolic naszego kraju.

Druga wycieczka — do Bobrownik, Nieszawy i Ciechocinka liczyła 30 uczestników z Włocławka.

Trzecia wycieczka w liczbie 65 osób odbyła się w d. 4 marca na wystawę zdobnictwa ludowego w Warszawie. Na rok 1912 sekcja wycieczkowa projektuje następujące wycieczki:

- 1) do Lipna i Skempego;
- 2) do Dobrzyń nad Wisłą.
- 3) na Śląsk pruski i austriacki.
- 4) do Krzywosądzki.
- 5) do Rypina.
- 6) do Warszawy na wystawę „Krajobraz Polski“.

WYCIECZKA KUJAWSKA NA KASZUBACH.

Sekcja fotograficzna.

Sekcja fotograficzna w roku ubiegłym doprowadziła do skutku wydawnictwo serji pocztówek kujawskich, do którego przez czas dłuższy zbierała odpowiedni materiał. Wydawnictwo to jednak wskutek pośpiechu, wywołanego potrzebą posiadania pocztówek na czas wystawy etn.-art., nie należy do zbyt udatnych.

Obecnie sekcja fotograficzna przygotowuje się do więcej kompletnego i artystycznego wydania nowej serji. Organizacja sekcji fotograficznej w końcu roku sprawozdawczego stanęła na racjonalniejszej podstawie.

Mianowicie do udziału w pracach sekcji zaproszoną została p. Burzyńska, właścicielka zakładu fotograficznego, w roli kierownika technicznego

i zakupiony został przez Oddział aparat fotograficzny.

W posiadaniu sekcji znajduje się duży zbiór zdjęć fotograficznych; część tych zdjęć wysłana była na wystawę fotograficzną w Ciechocinku.

Sprawozdanie kasowe za 1911 r.

PRZYCHÓD.

Saldo z r. 1910	Rb.	165	kop.	07
Składki Członków	"	678	"	75
Wpisowe nowych Członków	"	45	"	—
Odnajem lokalu	"	188	"	—
Z odczytów	"	31	"	75
Z wycieczek	"	52	"	—
Ofiary	"	32	"	80
Ze sprzedaży pocztówek	"	29	"	—
		<hr/>		
		Razem Rb.	1222	kop. 37

ROZCHÓD.

Komorne	Rb.	500	kop.	—
Utrzymanie lokalu	"	230	"	32
Koszt pocztówek	"	140	"	—
Wydatki sekcji muzealnej	"	35	"	03
Wydatki sekcji wycieczkowej	"	35	"	50
Wydatki sekcji fotograficznej	"	50	"	—
Wydatki sekcji odczytowej	"	25	"	90
Wydatki kancelaryjne i druki	"	59	"	63
Kupno książek	"	17	"	98
Prenumerata pism	"	10	"	85
Wpisowe i składka w Tow. Ta- trzańskim	"	3	"	20
Dziesięcina Centrali za r. 1910	"	66	"	—
		<hr/>		
		Rb.	1174	kop. 41
Saldo	"	47	"	96
		<hr/>		
		Razem Rb.	1222	kop. 37

Protokół Komisji Rewizyjnej z d. 6 lutego 1911 r.

Na mocy § 27 ustawy Komisja rewizyjna sprawdziła rachunkowość Towarzystwa i znalazła ją w porządku.

Kasa wykazuje gotówką:

w Kasie Towarzystwa . . .	Rb. 164 kop. 34
„ Wz. Kredytu . . .	— „ 73
	<hr/>
	Rb. 165 kop. 07

Komisja Rewizyjna.

K. Xięzopolski, W. Fabjanowski.

Budżet na rok 1912.

PRZYCHOD.

Saldo z 1911 r.	Rb. 50 kop. —
Składki Członków	700 „ —
Zaległe składki	100 „ —
Wpisowe Członków	50 „ —
Dochód z pocztówek	100 „ —
Odnajem lokalu	200 „ —
Dochody nieprzewidziane	100 „ —
	<hr/>
	Rb. 1300 kop. —

ROZCHÓD.

Komorne	Rb. 500 kop. —
Utrzymanie lokalu	200 „ —
Wydatki kancelaryjne i druki.	75 „ —
Wydatki sekcji muzealnej	55 „ —
Wydatki sekcji fotograficznej.	200 „ —
Dziesięcina Centrali za r. 1911	70 „ —
Badania naukowe	200 „ —
	<hr/>
	Rb. 1300 kop. —

Zarząd Oddziału.

Prezes *Antoni Byszcwski*

Wice-prezesa: *Antoni Olszakowski*

Przemysław Kowalewski

Skarbnik *Witold Piasecki*

Kustosz *Cyprjan Apanowicz*

Sekretarz *Jan Skibiński*

Gospodarz lokalu *Jan Seyer*

po nim *Władysław Piechaczek*

Bibliotekarka *Stanisława Grabowiecka*

Przewodn. sekcji odczytowej *Szymon Rajca*

po nim *Ignacy Nowicki*

Przewodn. sekcji wycieczk. *Gustaw Moczarski*

Przewodn. sekcji fotograficzn. *Henryk Wincza*

Zastępcy: *Mieczysława Nowacka, Wanda Olszowska, Aniela Wodnicka, Eustachy Oziębło.*

Komisja Rewizyjna.

K. Xięzopolski, W. Fabjanowski, J. Czernicki.

Lista Członków.

Adamski Feliks (Brzezie
p. Włocławek)

Ambrożkiewicz Władysław

Apanowicz Cyprjan

Aspisowa Aleksandra

Aspisówna Władysława

Bacciarelli Kazimierz (Je-
drowice p. Brześć
Kujawski)

Bacciarelli Wacława (Je-
drowice p. Brześć
Kujawski)

Bauer Ludwik

Bauerowa Adela

Bednarski Edward

Biegalski Antoni

Biskupski Stefan (Mie-
cze p. Grajewo)

Bloch Paweł (Czaple
p. Czerniewice)

Błędowski Zygmunt

Bobiński Michał (War-
szawa, Al. Jerozo-
lińska № 96)

Bojańczyk Marja

Bojańczyk Michał

Borkowski Władysław

Bouchardowa Helena

Boye Anna (Wąsowo
p. Radziejów)

Bowbelski Strzyżysław
(Kutno)

Byszewski Antoni
(Szczytno p. Czer-
niewice)

Byszewska Alicja
(Szczytno p. Czer-
niewice)

Bojańczykowa Helena

Brochocki Józef

Bernhardowa Antonina

- Bernhard Paweł
Burzyńska Lucyna
Certowicz Maksymilian
Chlebowski Walenty
Ciechanowska Felicja
Cybulski Tadeusz
Czamański Herman
Czamańska Ludwika
Czapski Julian (Aleksan-
drów Pogr.)
Czarniecki Eustachy (Ale-
ksandrów Pogr.)
Czempiński Bolesław
(Chodecz p. Czernie-
wice)
Czerniecki Jan
Domański Stanisław
Domaradzki Stanisław
Dulski Anastazy (Grab-
ków p. Czerniewice)
Dzierzbicka Kazimiera
(Osłonki p. Osięciny)
Dziubińska Jadwiga (Kru-
szynek p. Włocławek)
Długolecki
Dworakowski Ludwik
(Szpetal Dolny p. Wło-
cławek)
Eiselt Gustaw (Brzezie
p. Włocławek)
Ejzert Seweryn
Fabjanowska Kazimiera
Fabjanowski Wacław
Fedorowicz Michał
Fiedler Herman
Furmański Rafał
Gabryel Jerzy (Olganowo
p. Czerniewice)
Gajęcki Bolesław
- Gniazdowski Stanisław
(Nowa Wieś)
Gockowski Stefan (Ry-
twiany p. Staszów)
Golde Paweł
Golde Selim
Gontarski Franciszek
Górski Aleksander
Górska Anna
Górski Michał (Świer-
czyn p. Lubraniec)
Graliński (Brzezie p. Wło-
cławek)
Grabowiecka Stanisława
Grabczewska Marja
Grabczewski Aleksander
Grodzicka Marja (Chro-
mowola p. Aleksan-
drów)
Grzegorzewicz Józef
(Brzezie p. Włocła-
wek)
Gulski Jan
Gutkowski Jan
Gutowski Tadeusz
Gałach Ł.
Gajzler Wacław
Górnikiewicz Aleksy
Grabowski Michał
Haack Artur (Dembice
p. Włocławek)
Haackowa Irena (Demb-
ce p. Włocławek)
Handelsman Stanisław
Hecker Józefa
Hettinger Artur
Higersberger Aleksander
(Choceń p. Czernie-
wice)

Higersbergerowa Walerja
(Chocień p. Czerniewice)	Kretkowska Marja (Baruchowo p. Kowal)
Holtz Henryk	Kretkowski Ignacy (Grodno p. Kowal)
Horodyński Franciszek	Krzymuski Henryk (Falborz p. Brześć Kujawski)
Jabłoński Tymoteusz	Ks. Kubicki Władysław
Jasiński Henryk	Kuczyński Waclaw
Jawdyńska Julja	Ks. Kuliński Stefan
(Brześć Kujawski)
Jerin Mieczysław	Kunczyński Stanisław
(Chodecz)
Jerinowa Czesława	Kwiatkowski Antoni
Karśnicka Helena	Karnkowski Ignacy
(Karnkowo)
Kalkstein Maksymiljan	Kielczewski Marjan
Kaniewski Antoni	Kowalewski Antoni
Karnkowski Antoni	Kuczalska Helena
Karpiński Jan (Wola Adamowa p. Czerniewice)	Ks. Kwieciński Wincenty
Karpińska Kazimiera (Wola Adamowa p. Czerniewice)	Kempski Wincenty
Ks. Kieler Stanisław	Langiewiczowa Jadwiga
Kobierzycka Marja	Leppel Walerja
Kocent Bronisław	Linde Cecylja
Kocent Anna	Ludwig Edward (Świech p. Włocławek)
Kuszkowski Jan	Lewandowska Cecylja
Kochanowicz Ignacy	Łaskiewicz Waclaw
Kochanowicz Józef	Łojewski Konstanty
Kochanowicz Michał	Łukawski Bolesław
Kordos Władysław	Łukawski Józef
Kossobudzka Jadwiga	Ks. Majewski Ignacy
Kossobudzki Jan	Markowski Wilhelm
(Aleksandrów Pograniczny)
Kowalewska Władysława	Markowski Józef (Wola Skarbkowa p. Osieczyny)
Kowalewski Przemysław	Meler Eugenjusz
Kowalewski Leon	
Kowalewicz Waclaw	
Kozłowski Józef	
Kretkowski Leon (Baruchowo p. Kowal)	

- Mergel Marja
Mergel Stefan
Michalski Jan
Mierosławski Bronisław
(Czarne p. Gostynin)
Mierosławski Zygmunt
(Czarne p. Gostynin)
Mikulski A.
Milewski Antoni (Dobre
p. Waganiec)
Miłodrowski Adam
Mirewicz Antoni
Młodowska Marja (Wie-
niec p. Włocławek)
Mańkiewicz Franciszek
Moczarski Gustaw
Mokrzycki Edmund
Morawski Władysław
Mühzam Hugo
Miciński Roman
Majczyńska Julja
Namysłowski Jan
Neuman Herman
Neuman Izidor
Niwiński Stanisław
Nowacka Mieczysława
Nowca Władysław (Do-
brzyń nad Wisłą)
Nowicki Ignacy
Nowakowski Z. (Brześć
Kujawski)
Nowicki Zygmunt
Olszakowska Marja
Olszakowska Wanda
Olszakowski Antoni
Ossowska Janina (Dąbrów-
ka p. Czerniewice)
Ostaszewski Eugenjusz
(Chodecz g. Warsz.)
- Osterloff Karol (Nie-
szawa)
Oziębło Eustachy
Ozga (Ostrowy p. Kro-
śniewice)
Ks. Owczarek Wojciech
Panasiewicz Bogumił
(Lubraniec)
Pawłowicz Aleksander
Pawłowski Aureljusz
Piaszczyński Kazimierz
(Borzymowice)
Piasecka Marja
Piasecki Antoni
Piasecki Witold
Piątkowski Wincenty
Pięchaczek Władysław
Potrzobowski Karol
Pruska Bogumiła (Luba-
nie p. Waganiec)
Pruski Aleksander (Lu-
banie p. Waganiec)
Przedpełski Jan
Przyłubski Leon (Kąty
p. Ostrowy)
Przywieczerski Józef
(Falborek p. Brześć
Kujawski)
Przywieczerska Wanda
(Falborek p. Brześć
Kujawski)
Piasecka Helena
Pełczyński Paweł (Brześć
Kujawski)
Paczkowski Zygmunt
Pękalski Wincenty
Pełczyńska Marja
Przybyszewski Bogumił
(Płock)

- Polankiewicz Józef (Pnie-
wo, cukrownia „Mły-
nów“)
- Raczyński Marjan (Cie-
chocinek)
- Rajca Szymon
- Rokicki W.
- Rutkowski Aleksander
- Ruttie Mieczysław
- Ryfiński Roman
- Rosenzweig Leon
- Seyer Jan
- Seroczyńska Marja (Kru-
szynek)
- Siniarski-Czaplicki Jan
(Borzynie p. Czer-
niewice)
- Siniarska-Czaplicka Janina
(Borzynie p. Czer-
niewice)
- Skibiński Jan
- Skierkowski Feliks
- Skrobecki Stanisław
- Ks. Śliwiński Jan
- Służalek Władysław
- Sokolowski Antoni (Wola
Olszowa p. Ostrowy)
- Strzeszewska Julja (Baru-
chowo p. Kowal)
- Studziński Protazy (Rzad-
ka Wola p. Brześć Ku-
jawski)
- Szałkowski Karol (Szpe-
tal Dolny p. Włocła-
wek)
- Świerzkowski (Brzezcie
p. Włocławek)
- Sypniewski Leon
- Syski Ignacy
- Szajewski Ignacy (Da-
bie p. Brześć Ku-
jawski)
- Szałkowski Antoni
- Szczepański Józef
- Szparkowski Józef
- Sztejner Bolesław
- Szwankowska Tekla
- Szwankowski Wiktor
- Szwarcencer Józef
- Szwiling Jerzy
- Szypowski Stanisław
(Biernatki p. Lubra-
niec)
- Syska Eugenja
- Stencki Józef
- Tomaszewski Jan
- Trzeciński Adam
- Trzecińska Helena
- Tyborowski Stanisław
(Kowal, Warsz. g.)
- Ubysz Antoni (Kutno)
- Wardęski Henryk
- Wasilewski Eugenjusz
- Wencel Ludwik
- Wilke Adolf
- Wińcza Henryk
- Wińczyna Regina
- Włocławskie T-wo. Wio-
ślarskie
- Wiśniewski Jan
- Witwińska Helena
- Wojciechowski Jan
- Wodnicka Aniela
- Xięzopolski Karol
- Xięzopolski Mateusz
- Xięzopolska Zofja
- Zaleski Feliks
- Zalewski Józef

Zagleniczny Jan (Brześć Kujawski)	Żybarski Seweryn
Zieliński Kazimierz	Zagleniczna Eleonora (Brześć Kujawski)
Ks. Ziętkiewicz Jan (Chodecz)	Zagleniczna Irena (Brześć Kujawski)
Zimowski W.	Zienkiewiczówna Kamilla
Żółtowski Jan (Kutno)	

Oddział Kutnowski

założony został w końcu roku 1911, sprawozdania więc jeszcze nie złożył.

Oddział Łubelski.

Członków 94.

Rok sprawozdawczy wykazał pewne ożywienie w porównaniu z rokiem poprzednim. Oddział T-wa stał się popularniejszym, a z nim i sama idea krajoznawstwa. Tłumaczy się to głównie: 1) posiadaniem obecnie przez Oddział własnego lokalu, 2) pracą sekeyjną. Z sekeyji żywszą działalność wykazały dwie: wycieczkowa i odczytowa. Dwie pozostałe: muzealna i fotograficzna nie ujawniły widocznej działalności. W ostatnich przecieź dniach roku ubiegłego otworzyło się pole działalności dla sekeyji muzealnej. Ważniejszym momentem w życiu Oddziału jest zapoczątkowanie zbiorów muzealnych i bibliotecznych.

Praca sekeyjna odbywała się głównie przy pomocy osób, wchodzących w skład Zarządu.

Z tym wszystkim Zarząd Oddziału widzi 1) nie dość jeszcze energiczną swą działalność, 2) niedostateczne zainteresowanie się ogółu członków sprawami krajoznawstwa.

Zarząd zdawał i zdaje sobie sprawę, że składa się z osób obarczonych zajęciami zawodowymi i, jako jeden z ważniejszych wniosków, stawia Ogólnemu Zebraniu dorocznemu propozycję zmiany Zarządu.

W roku ubiegłym do Zarządu należeli pp.:

Prezes *Gracjan Chmielewski*.

Wiceprezes *Ludwik Kowalczewski*.

Skarbnik *Stefan Uziembło* (delegat).

Sekretarze *Feliks Rutkowski* (delegat).

Eduard Supronowicz.

Henryk Wiercieński, Felicja Olszewska, Witold Cholewiński.

Po ustąpieniu we wrześniu p. L. Kowalczewskiego, obowiązków wiceprezesa podjął się p. Uziembło.

Na dwunastu posiedzeniach w ciągu roku Zarząd załatwiał sprawy administracyjne tak miejscowe, jak związane z ogólną działalnością Towarzystwa.

Zaraz po ukonstytuowaniu się Zarząd zakrzętnął się koło wyszukania lokalu i umeblowania go, — sprawa przekazana Zarządowi przez Ogólne doroczne zebranie, które widziało w tym jedną z ważniejszych potrzeb, zdążających do podniesienia działalności Oddziału. Dzięki przychylniej decyzji Rady Opiekuńczej Szkoły Handlowej pozyskano na razie bezpłatnie lokal w gmachu Szk. Handl. Od 1 października Oddział mieści się przy ulicy Niecałej № 14.

Wkrótce Zarząd formuje Sekcje i zapoczątkowuje pracę sekcyjną. Odczuwając brak pracy muzealnej, Zarząd powziął zamiar zaopiekowania się Muzeum, należącym do Tow. Rolniczego i Hygienicznego w Lublinie. Dość znaczne zbiory tych Tow. były w zaniedbaniu i prawie niedostępne dla publiczności. Rozpoczynają się długie pertraktacje Zarządu z T-wem Rolniczem. W końcu dzięki głównie zabiegom p. H. Wiercieńskiego i dzięki po-

mocy Rady T-wa Rol. p. Maksymiljana Dobrskiego. Zarządowi udaje się pozyskać prawo roztoczenia opieki nad zbiorami, oraz prawo umieszczenia w lokalu Muzeum zbiorów T-wa Krajoznawczego.

Co do zebrań „miesięcznych“, nie odbywały się one co miesiąc. Zredukowano je do 6-ciu. Miały one zawsze poniekąd charakter „ogólnych“, Zarząd dawał sprawozdanie swym członkom z działalności swej za czas od zebrania do zebrania, radził się członków co do bieżących spraw Oddziału. To też zebrań ogólnych jako takich nie było, nie licząc rocznego sprawozdawczego. Trzy razy na takich zebraniach odbyły się pogadanki-odczyty: 1) p. Stan. Janiszewskiego „Białowieża“; 2) p. Wit. Cholewińskiego „O Wilnie“; 3) p. F. Rutkowskiego „Z biegiem Wisły“. Dwie ostatnie pogadanki ilustrowane były obrazami niknącemi.

Odczytów publicznych odbyło się trzy: 1) p. M. Wisznickiego „Piękno naszego kraju“; 2) p. F. Rutkowskiego „Wielka epoka lodowa“; 3) p. K. Stolyhwy „Człowiek przedhistoryczny w Polsce“. Odczyty te zgromadzały przeciętnie po sto kilkadziesiąt do dwustu osób i dały razem deficytu rb. 17 kop. 25. Frekwencja młodzieży była średnia. Odczyty te urządzone zostały przez sekcję odczytową i zarząd.

Sekcja wycieczkowa zorganizowała 5 wycieczek. Były niemi:

- 1) dwie wycieczki po Lublinie;
- 2) wycieczka do Sandomierza, z uwzględnieniem Puław;
- 3) wycieczka Lubartów-Kozłówka (maj. hr. Zamoyckiego);
- 4) wyc. do Białowieży.

Te wycieczki dały ogólnego zysku rb. 30 kop. 66. Przeciętnie należało do wycieczki 66 osób. Frekwencja młodzieży znaczna. Parę wycieczek nie doszło do skutku ze względu na zbyt nieznaczną liczbę zapisów.

Co do sekcji muzealnej, to, już rozpoczęto porządkowanie zbiorów, która to praca ze względów lokalnych może być poprowadzona należycie dopiero od kwietnia. Wypada nadmienić, że czeka sekcję b. trudna praca, zanim się przyprowadzi zbiory do porządku i skataloguje, aby można było z pożytkiem otworzyć Muzeum dla publiczności. Sekcja i Zarząd pozatym nieomieszkają skorzystać z prawa ulokowania w Muzeum zbiorów Oddziału. Należy rozwinąć starania w kierunku pozyskania dla Towarzystwa zbiorów, w którym to kierunku już poczyniono kroki. W ciągu roku Oddział pozyskał kilka darów; prócz tego zafiarowano parę cenniejszych kolekcji, co stawia pewne widoki na przyszłość.

Sekcja fotograficzna była mało czynną. Zaznaczyć tylko należy urządzenie konkursu na zdjęcia widoków Lublina. Z sumy, ofiarowanej na ten cel przez p. W. Cholewińskiego, wyznaczono nagrodę p. Konstantemu Grabowskiemu.

Jak już wyżej zaznaczono, Zarząd zapoczątkował bibliotekę. Obecnie jest 24 książki. Jeszcze nie wyzyskano wyasygnowanych na ten cel kilkudziesięciu rubli, które przeznaczono na większe dzieła. Sprawę biblioteki Zarząd obecny gorąco poleca Ogólnemu Zebraniu dorocznemu, które odbyć ma się w końcu stycznia r. 1912.

Projekt Zarządu sformowania sekcji popularyzacji krajoznawstwa dotychczas nie został uskuteczniony; jednak jest nadzieja utworzenia takiej sekcji w przyszłym roku. Między innymi do tego celu zmierzać będzie zaprojektowany (na marzec) odczyt p. E. Sokołowskiego p. t. „Idea Krajoznawstwa“.

Ruch Członków.

Na początku roku sprawozdawczego Oddział liczył 73 Członków. W ciągu roku wystąpiło 5 osób, zapisało się 26. Tym sposobem obecnie lista wykazuje:

Lista Członków.

Amborska Janina	Kowerski Stanisław
Arlitewicz Józef	Kuczyński Aloizy
Barszakiewicz Wanda	Kunicka Józefa
Biernacki Mieczysław	Kunicki Władysław
Bochyńska Zofja	Lübek Romuald
Brzeziński Stanisław	Lübek Sławomir
Budny Józefat	Mankiewicz Edward
Chmielewski Gracjan	Markowicz Kazimierz
Cholewiński Witold	Marx August
Chromiński Kazimierz	Matecz Stanisław
Czarniecka Helena	Męczyński Kazimierz
Czarnoluski Władysław	Michniewski Michał
Czerwiński Waclaw	Müllerowa Zofja
Dąbrowski Franciszek	Muszkat Stanisław
Dembiński Michał	Nowosielski Edward
Dobroski Waclaw	Olszewska Felicja
Dział Stanisław	Olszewski Włodzimierz
Gawdzik Edward	Ostromęcki Piotr
Grabowski Konstanty	Papiewska Janina
Herlen Antoni	Papiewska Marja
Hincz Czesław	Pleszczyński Stanisław
Iwański Jan	Polkowska Zofja
Jaczeński Kazimierz	Przegaliński Władysław
Jaczeńska Rozalja	Raczkowski Franciszek
Janiszewski Jan	Radzikowska Stanisława
Janiszewski Stanisław	Radzikowski Stefan
Jaworowski Aleksander	Rayski Konstanty
Jaworski Henryk	Rejer Helena
Kałwajć Jan	Rohland Helena
Kamińska Matylda	Rohland Paweł
Kieciński Jan	Rościszewski Hipolit
Kieñitz Marja	Rutkowski Feliks
Kinclowa Ludwika	Regezyński Edmund
Kocowski Franciszek	Samsonowicz Stanisław
Kościanowski Waclaw	Sauter Tomasz
Kowalezewski Ludwik	Scholtz August
Kowerski Jan	Sekutowicz Bolesław

Sitkowska Jadwiga	Szczerba Tadeusz
Skarzyński Władysław	Schöneich Aleksander
Skawińska Róża	Tuszyński Karol
Smelster Antoni	Uziębło Stefan
Sroczyńska Regina	Westfal Karol
Stanisławski Władysław	Wiercieński Henryk
Stecka Marja	Wiercieński Stanisław
Stera Teodor	Wiśniewska Anna
Supronowicz Edward	Zajączkowska Stanisława
Świerczewski Kazimierz	Zembrzuska Marja

Sprawozdanie kasowe za rok 1911.

PRZYCHÓD.

Pozostałość w dniu 31/12 1910 r.	rb.	61 k.	18
Składki za r. 1911 i zaległe	rb. 231 k. —		
Składki za r. 1912	„ 18 „ 75	249	„ 75
Wpisowe	„	24	„ —
Sprzedaż wydawnictw	„	216	„ 94
Dochód z wycieczek	„	385	„ 22
Dochód z odczytów	„	126	„ 25
Ofiara	„	10	„ —
Ofiara na konkurs fotograficzny	„	25	„ —
Sprzedaż znaczków	„	10	„ —
Odnajem lokalu	„	25	„ —
Sprzedaż fotografii	„	27	„ 80
Sprzedaż kalendarzy p. Lineburga	„	30	„ —
		<hr/>	
		Rb.	1191 k. 14

WYDATKI.

Zakup wydawnictw	rb.	226 k.	12
Koszt wycieczek	„	354	„ 56
Zbiory	„	4	„ 55
Koszt odczytów	„	143	„ 20
Druki i materiały piśmienne	„	24	„ 52
Delegacje w sprawach Oddziału	„	15	„ —
Marki, depesze i kurendy	„	16	„ 37
		<hr/>	
do przeniesienia	rb.	784 k.	32

	z przeniesienia . . . rb.	784 k. 32
Prenumerata pism	4	„ —
Najem lokalu	55	„ —
Znaczki	10	„ —
Nagroda na konkurs fotograficzny . . .	15	„ —
Wydatki ogólne	48	„ 64
Ruchomości	99	„ 25
Przybory do fotografii	16	„ 70
Wpłata do kasy Przem.	100	„ —
Kalendarze p. Lineburga	30	„ —
Dopłata do dziesięciny za rok 1910. .	2	„ 43
	<u>Rb.</u>	<u>1165 k. 34</u>
Pozostałość w kasie w d. 31/12 1911 r. „	25	„ 80

Bilans Lubelskiego Oddz. Polsk. Tow. Krajozn.
na dniu 31 grudnia 1911 r.

STAN CZYNNY.

Kasa.

Pozostałość na dniu 31/12 1911 r. . . . rb. 25 k. 80

Ruchomości.

Pozostałość na d. 31/12 1910 rb. 121 k. 75

W roku 1911 nabyto. . . . 99 „ 25 „ 221 „ —

Zbiory.

Pozostałość na d. 31/12 1910 rb. 2 k. —

W roku 1911 nabyto. . . . 4 „ 55 „ 6 „ 55

Kasa Poż. Przemysł. Lubelskich.

Pozostałość na lokacji na d. 31/12 1911 r. „ 270 „ —

R-k Gracjana Chmielewskiego.

Pożyczka na druk dzieła naukowego. „ 100 „ —

Wydawnictwa do sprzedaży.

Reman. wydawnictw na d. 31/12 1911 r. „ 21 „ 88

Rb. 645 k. 23

STAN BIERNY.

Fundusz dyspozycyjny.

Pozostałość na d. 31/12 1910	rb. 324 k. 43
Zysk na rok 1911.	<u>„ 89 „ 72</u> rb. 414 k. 15

Fundusz Rezerwowy.

Pozostałość na d. 31/12 1910	„ 82 „ —
Wpłynęło wpisowe w r. 1911	<u>„ 24 „ —</u> „ 106 „ —

Fundusz Amortyzacyjny.

Pozostałość na d. 31/12 1910	„ 24 „ 75
20% amortyzacji za 1911 r.	
od rb. 221	<u>„ 44 „ 20</u> „ 68 „ 95

Fundusz na konkurs Fotograficzny.

Pozostałość z ofiary p. W. Cholewińskiego	„ 10 „ —
---	----------

Rezerwa Dziesięciny dla Zarz. Główn.

Za rok 1911	„ 27 „ 38
-----------------------	-----------

Rezerwa składek.

Zapłacono składki za rok 1912	<u>„ 18 „ 75</u>
	Rb. 645 k. 23

Protokół Komisji Rewizyjnej.

Komisja Rewizyjna na posiedzeniu odbytem w dniu 2 stycznia 1912 r., sprawdziwszy stan kasy i rachunki Oddziału Lubelskiego Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego i porównawszy je z dowodami, znalazła wszystko w zupełnym porządku, wobec czego stawia wniosek, aby Zebranie Ogólne rachunki Towarzystwa wraz z bilansem za rok 1911 zatwierdziło i pokwitowało Zarząd.

Lublin dnia 2 stycznia 1912 r.

Członkowie Komisji Rewizyjnej:

Samsonowicz, W. Czerwiński.

Oddział Łąpski.

Członków 15.

Ponieważ większa część Członków nie mieszka w Łapach, dlatego bardzo trudno urządzać wycieczki i odczyty. Mianowicie w 1911 r. odbyło się:

- 1) Zebrań Zarządu 5.
- 2) Zebrań miesięcznych 10.
- 3) Zebrań sekcji 4.
- 4) Ogólne Zebranie 1.
- 5) Odczytów 8.
- 6) 1 wycieczka do Suraza.

Sprawozdanie kasowe.

WPLYWY.

Składki członków	Rb. 45 kop. —
Pozostałość z roku 1910	" — " 16
Za pocztówki	" 2 " 50
	<hr/>
Razem Rb. 47 kop. 66	

WYDATKI.

Za mieszkanie	Rb. 37 kop. 50
Wydatki pocztowe	" — " 66
10% Zarządowi Głównemu	" 4 " 50
Rata za deszczomierz	" 3 " —
	<hr/>
Razem Rb. 45 kop. 66	

Zarząd Oddziału.

Przewodniczący *Edeard Sokolowski*
 Skarbnik *Józef Batman*
 Sekretarz *Helena Wisniewska*.

Lista Członków.

Bieliński Mieczysław	Dydykówna Stanisława
Bruszcowski Józef	Ks. Misiewicz Aleksander

Ratman Józef
Roszkowski Paweł
Sokołowski Edward
Supiński Ryszard
Szablak Aleksander
Wiśniewska Helena

Wiśniewski Leonard
Wiśniewska Marja
Zegrzda Marja
Zwierzyńska Aleksan-
dra
Zwierzyński Antoni

Oddział Łódzki.

Członków 299.

W roku ubiegłym, trzecim istnienia Oddziału Łódzkiego, nie wszystkie zamierzenia udało się Zarządowi pomyślnie przeprowadzić, mimo to rok ten pod wielu względami należy uważać za pomyślniejszy od poprzedniego, a winę tego, że niektóre przedsięwzięcia zaledwie zapoczątkowano, lub doprowadzono zaledwie do połowy, przypisać należy tej okoliczności, iż w mieście naszym ogół inteligencji ogromnie jest zaabsorbowany pracą zawodową i tylko w małej części może się oddawać instytucjom przez siebie umiłowanym.

Zarząd Oddziału, wybrany na ogólnym zebraniu członków w dniu 29 stycznia r. 1911, zmieniony więcej niż do połowy w swoim składzie, gdyż na 12 członków Zarządu pozostało tylko 5 z roku poprzedniego, na organizacyjnym posiedzeniu w dniu 3 lutego, powołał na przewodniczącego p. Józefa Adamowicza ponownie, przeto praca Zarządu potoczyła się tymże torem. Na tymże posiedzeniu powołano do życia sekcję organu „Ziemia“, oraz sekcje: wycieczkową, muzealną i fotograficzną. Zarząd, oceniając doniosłość organu „Ziemia“, jego użyteczność, a nawet niezbędność dla normalnego rozwoju Towarzystwa naszego, a dowiedziawszy się jeszcze w listopadzie r. 1910, za pośrednictwem delegatów swoich, że, z powodu zbyt małej ilości

prenumeratorów, wydawnictwo to narażone zostało na poważne straty materialne, a jeżeli nie nastąpi zmiana na lepsze, to byłoby tak pożądanego tygodnika zostanie poważnie zagrożonym, zaraz w grudniu rozwinął gorącą agitację celem spopularyzowania „Ziemi“ w najszerszym kole łodzian, przypuszczając, a jak się okazało nie bezzasadnie, iż tylko nieznanomość tego pisma jest przyczyną tak małej ilości prenumeratorów w Łodzi, i rzeczywiście liczba 15-tu prenumeratorów z r. 1910. zaraz w początkach roku 1911 powiększyła się wtrójnasób. Aby jednakże prenumerata „Ziemi“ rozwijała się pomyślnie w dalszym ciągu, a zjednani odbiorcy otrzymywali numery regularnie, zarząd utworzył sekcję organu T-wa i oddał ją w energiczne ręce p. Ignacego Hirsza, który prowadził ten dział w ciągu roku ubiegłego, jak przypuszczać możemy, ku obopólnemu zadowoleniu.

Prenumeratorów mieliśmy 76, jednakowoż w kw. 3 i 4-m, z powodu wyjazdu z Łodzi, ubyło nam 10-ciu. Tuszymy sobie, że w roku bieżącym liczba prenumeratorów wzrośnie. W m. marcu, z inicjatywą inż. Hirszberga, zgodnie z odezwą komitetu podejmującego wydawnictwo dzieł ś. p. Wacława Nałkowskiego, zarząd otworzył listę składek dobrowolnych na cel powyższy, przeznaczając od Oddziału Łódzkiego rb. 50, kwotę przeznaczoną w swoim czasie na nagrody konkursowe, a nie użytą wobec niedojścia do skutku konkursów. Tak samo postąpił dyrektor Kloss, przekazując rb. 25, złożone przez niego na tenże cel, inicjator p. Hirszberg złożył również rb. 25. Otrzymałą w ten sposób sumę rb. 100, uzupełniły składki zebrane głównie wśród sfer nauczycielskich do wysokości rb. 165, które w d. 1 listopada złożono na ręce Zarządu Głównego w Warszawie.

W celu zwrócenia uwagi łodzian na istniejący w mieście Oddział T-wa Krajoznawczego, przyjęliśmy zaproszenie Komitetu wystawy materiałów

piśmiennych i pocztówek w Łodzi i wystawiliśmy, w braku własnych, wydawnictwa i pocztówki Zarządu Warszawskiego, za które przyznany został dyplom uznania.

W m. wrześniu, z inicjatywy dyrektora Czesława Świerczewskiego, postanowiono wydać nakładem Oddziału Łódzkiego mapę „Pomorza Kaszubskiego“, opracowaną przez p. inżyniera Franciszka Bąkowskiego. Zarząd porozumiał się już z p. Bąkowskim w tej sprawie. Prace przygotowawcze zajmą około 2 miesięcy. Będzie to pierwsze wydawnictwo sumptem Oddziału Łódzkiego dokonane.

Szczupłość lokalu naszego nie pozwala nam zbiorów muzealnych należycie rozmieścić i udostępnić je zwiedzającym, wobec tego Zarząd, podejmując myśl złożenia tych zbiorów w charakterze depozytu w „Muzeum Nauki i Sztuki“, porozumiewał się już parokrotnie z członkami Zarządu Muzeum, lecz jak dotychczas do wniosków konkretnych nie doszedł.

Zarząd zbierał się jak i w roku poprzednim, we wtorki po 1 i 15 każdego miesiąca z wyjątkiem miesięcy letnich (lipca i sierpnia), posiedzeń było 21, zebrań miesięcznych odbyło się 6, wycieczek miejscowych 2, a zamiejscowych 10.

Skład Zarządu:

Prezes *Józef Adamowicz.*

Wice-prezysi *Wacław Kloss i Lucjan Jętkiewicz.*

Sekretarz *Franciszek Lenartowicz.*

Skarbnik *Sabina Gontarska.*

Kustosz *Józef Radwański.*

Bibliotekarz *Franciszek Wróblewski.*

Przewodn. Sekcja wyc. *Bronisław Jasiński.*

Zarz. Sekcją organu „Ziemia“ *Ignacy Hirsseł.*

Członkowie *Stefan Bagiński, Romuald Miler i Stanisława Smoleńska.*

Komisja Rewizyjna:

Franciszek Hirsberg, August Raubał i Kazimierz Stebelski.

Ruch Członków: W końcu roku 1910 było 273 członków, w ciągu roku 1911 przyjęto w poczet członków 63 osoby, wpisano z listy warszawskiej 4 członków, a że w tymże czasie wykreślono: na żądanie 16, z powodu wyjazdu 15, z powodu nieopłacenia składek 9, zmarła 1 członkini, razem osób 41, w końcu r. 1911 lista wykazuje 299 członków.

SEKCJE:

Sekcja wycieczkowa — najstarsza i najczynniejsza, to też przysparza nam największą ilość członków nowych. Do sekcji tej należą: Bronisław Jasiński i Ignacy Hirszel, ten pierwszy jest przewodniczącym Sekcji i faktycznie w jego osobie koncentruje się cała sekcja, gdyż sam układa program i kosztorys wycieczek, przeprowadza korespondencję i wyjednywa przejazdy ulgowe na kolejach, a nawet co się zdarzało parokrotnie, jedzie na parę dni przed tem zamówić noclegi i konie. Wszystkie wycieczki, z wyjątkiem jednej letniej, którą poprowadził p. Wróblewski, prowadził sam p. Jasiński w czem mu dopomagali dwaj jego synowie, uczniowie szkoły handlowej.

Odbyły się następujące wycieczki:

1. Wycieczka 2-dniowa do Warszawy w dniu 4 i 5 marca (osób 44). W dniu pierwszym zwiedzono bogate zbiory Wilanowskie, lecz niestety, z powodu znacznego opóźnienia się pociągu kolejki Wilanowskiej, trzeba było poprzestać na pobieżnem zwiedzeniu wnętrza pałacu. W dniu 2-m, łącznie z wycieczką kujawską, zwiedzono szczegółowo wystawę zdobnictwa ludowego, a o godz. 12, podzieliwszy się na trzy grupy, puszczono się w 3-ch kierunkach: jedni zwiedzili Stare Miasto, drudzy pa-

łace Łazienkowskie, a trzeci Stację filtrów, niestety w niepożądanym towarzystwie deszczu.

2) Wycieczka druga 2-dniowa do Warszawy (42 osób) w d. 25 i 26/III, w innym komplecie zwiedzono pałace Łazienkowskie i Filtry.

3) Wycieczka 2-dniowa do Złotego Potoka w dn. 7 i 8 maja (osób 41). O 7 rano zwiedzono Jasną Górę, pieszo na dworzec dr. Herbsko-Kieleckiej, skąd udano się do st. Złoty Potok. Drogę ze stacji do Złotego Potoka, przez miasteczko Janów, przebyto pieszo. Gościny w Potoku udzielił nam uprzejmy proboszcz miejscowy, ks. Cugowski, który odstąpił na czas pobytu 3 pokoje i kuchnię do dyspozycji. Wycieczka zwiedziła kolejno: pstragarnię, kamieniołomy wapienia, grotty, skałę z figurą, drugą z krzyżem, na djabelskich mostach nastąpiło miłe spotkanie z wycieczką warszawską, po zwiedzeniu bramy Twardowskiego i napięciu się wody ze źródła Zygmunta, udano się na spoczynek. Następnego dnia wyjazd wózkami do Żarek, z krótkim zatrzymaniem się przy okrężniku (na granicy dóbr i powiatu). Z Żarek wycieczka do Mirowa i Bobolic.

4) Wycieczka do Włocławka i Ciechocinka w dn. 4 i 5 czerwca (osób 50). Przyjazd do Włocławka z d. 3-go na 4-ty w nocy, o g. 4 rano, przy pięknej pogodzie, piesza wycieczka do Spethala, po powrocie do miasta zwiedzenie wystawy Kujawskiej, na wystawie spotkanie z wycieczką z Zagłębia, wspólny obiad i wypoczynek, następnie zwiedzenie wspaniałej katedry i biblioteki seminarjum, po katedrze w ciągu godziny, oprowadzał prof. semin. ks. Gruchalski, udzielając szczegółowych objaśnień; w gmachu seminaryjnym zwiedzono bogate zbiory muzeum djecezalnego gromadzone przez ks. Kubickiego i wspaniałą bibliotekę zawierającą 60,000 tomów skatalogowanych. Obejrzano jeszcze zamek biskupi, 2 kamienice ze szczytami barokowymi w Starym rynku, charakterystyczne

3 stare kamienice przy ul. Królewieckiej i nowo-wznoszony gmach Tow. Wzajemnego Kredytu, zwiedzono również dość szczegółowo gmach Szkoły handlowej, a na końcu ogród publiczny na Zazamczu, nad rz. Zgłowiączką. Wszędzie oprowadzali uprzejmi i niez mordowani gospodarze pp. inż. Olszakowski i Moczarski. Na noc wyruszono do Ciecchocinka, gdzie następnego dnia od 7^{1/2} zrana zwiedzono park, źródło solankowe, warzelnię (objaśnień udzielał inż. Mirecki), łachę Wiślaną, rzeźnię nowoczesną, łaźnię, łaźienki z urządzeniem do kąpieli borowinowych.

5) Wycieczka do Sieradza w d. 18 czerwca. Przy pomocy miejscowego aptekarza p. Stan. Lenkiewicza zwiedzono: fabrykę wyrobów betonowo-cementowych, cementarz grzebalny, z pamiątkowymi nagrobkami, kościoły starożytne: farny i podominański, grodzisko między odnogami Warty, ostatnią pamiątkę z rozdrapanego zamku, wykuty w kamieniu herb Sieradzki, zdobiący obecnie prywatną kamienicę.

6) Wycieczka piesza do Rzgowa w d. 16 lipca (osób 31). Kolejką podjazdową do Rudy pabjanickiej, stamtąd pieszo do Rzgowa, po obejrzeniu starożytnego kościoła pieszo wprost do Pabjanic, gdzie po obejrzeniu byłego zamku i starego kościoła parafjalnego, zwiedzono zbiory T-wa naukowego.

7) Wycieczka przez st. Pływień do Pszczonowa, w dn. 30 lipca (osób 34). Drogę od stacji do Pszczonowa i z powrotem odbyto pieszo, natrafiono na wesele, podziwiano barwne stroje księżaków, dokonano zdjęcia fotograficznego.

8) Wycieczka 3-dniowa do Puław i Kazimierza w dn. 8, 9 i 10 września (osób 42). W dniu 8 zwiedzono gmach Instytutu i park, skąd pieszo dotarto do Włostowic, po obejrzeniu wnętrza kościoła miejscowego z malowidłami z czasów ks. Adama Czartoryskiego, ruszono dalej pieszo piękną

drogą — aleją do Bochatnicy, po obejrzeniu ruin zamczku Esterki, do Kazimierza na nocleg; następnego dnia zwiedzono kościoły: parafjalny i po-reformacki, ruiny zamku, basztę, Janowiec. W dniu 3-im rano, po zwiedzeniu słynnych spichlerzy, a w jednym z nich założonej garbarni, ruszono wózkami przez Puławy ku stacji kolejowej, aby przez Warszawę wrócić na 11 w nocy do Łodzi.

9) Wycieczka miejscowa do Szkoły handlowej kupiectwa łódzkiego i Szkoły rzemiosł fund. Geyerów 24 września (osób 40). Po gmachu Szkoły handlowej, dopiero we wrześniu oddanym do użytku, oprowadzał sam dyrektor W. Kloss, zwiedzono gmach od suteryn gdzie się mieszczą szatnie i sala do spożywania śniadań, aż do 3-piętra, gdzie się mieszczą gabinety: fizyczny, chemiczny i laboratorium, wszystko urządzone z zastosowaniem ostatnich wymagań higieny. Ztamtąd pod linią kolejową przedostano się do Szkoły rzemiosł. pozostającej pod egidą Tow. Dobroczyńności, gdzie działwa uboższa nieomal bezpłatnie kształci się na przedzalników, ślusarzy i stolarzy; szkoła prowadzona jest racjonalnie i cieszy się uznaniem.

10) Wycieczka do gazowni miejscowej w dn. 23 października (osób 42). Najpierw zwiedzono t. zw. Kompresor (przy zakł. gazowym na ul. Targowej) gdzie się gaz zgęszcza i wtłacza w rury, które go doprowadzają do zbiornika, zbudowanego na przeciwnym krańcu miasta, skąd już za pomocą całej sieci rur zasila północną dzielnicę. Po obejrzeniu nowourządzonego laboratorium i wysłuchaniu szczegółowego wyjaśnienia całej manipulacji, udano się specjalnym wagonem kolei elektrycznej na ul. Srebrzyńską dla obejrzenia wyżej wspomnianego zbiornika gazu. Oprowadzał i udzielał objaśnień dyrektor Czesław Świerczewski w czem mu pomagał inż. Ekerkunst.

11) Wycieczka do Zakładu dla umysłowo-chorych w Kochanówce w d. 29/X (osób 25). Zakład

ten pozostaje pod egidą Tow. Dobroczynności, powstał i utrzymuje się z grosza publicznego. Ordynatorem zakładu — dr. Chodźko.

12) Wycieczka 3-dniowa do Zagłębia Dąbrowskiego i Zawiercia w dn. 8, 9 i 10 grudnia (osób 38). Zwiedzono: Będzin (Szkolę handlową i ruiny Zamku), na górze Dorotce pęknięty kościół, Grodziec, miasteczko Czeladź (stary i nowowznoszony kościół i ratusz charakterystyczny), kopalnię i kulturalne urządzenia w „Saturnie“; nocleg w Sielcu pod Sosnowicami, następnego dnia zwiedzono w Dąbrowie: kopalnię „Paryż“, muzeum krajoznawcze i „Hutę Bankową“, wieczorem wyjazd do Zawiercia, gdzie tegoż jeszcze dnia odwiedziono miejscowy bazar dobroczynny. Nocleg w sali klubowej. W dn. 10/XII zrana wyjazd wózkami pod parasolami do Ogrodzienia, gdzie zwiedzono źródła rz. Czarnej Przemszy, ruiny zamku; w czasie zwiedzania deszcz ustąpił śniegowi, który wielkimi płatami zasłał duży podwórzec zamkowy i grupę turystów, dla upamiętnienia tego, zdjęto grupę fotograficzną. Zmęczeni i skostniali turyści ruszyli do Kromołowa, gdzie po obejrzeniu kapliczki i źródła rz. Warty, i fabrykacji samodziaków, podążyli do Zawiercia, wprost do miejscowej szkoły. Oglądanie urządzeń szkolnych, prac uczniowskich, zbiorów entomologicznych, tak wszystkich zaabsorbowało, iż zapomniano zupełnie o śniegu, obiad dokonał reszty. Źródłowych objaśnień o przemyśle Zagłębia udzielił p. dyrektor Sujkowski, o węglu opowiedział p. inżynier Piwo-war; wzorowymi przewodnikami w Zagłębiu byli pp. Sujkowski i Józef Drzewiecki, a w Zawierciu pp. Kulczycki i Piotrowski. Wycieczkę tę, ze względu na ilość i jakość osiągniętych korzyści, na ich różnorodność, a to wszystko w stosunkowo bardzo ograniczonym czasie, należy uznać za najudatniejszą z dotychczas dokonanych.

Sekcja odczytowa. Stanowią ją pp. Wacław Kloss, Stefan Bagiński i F. Lenartowicz. Sekcja

ta i w roku sprawozdawczym miała te wszystkie ułomności co w roku poprzednim, a główną przyczyną jest zupełny brak prelegentów w zakresie krajoznawstwa, korzystanie z sił pozamiejscowych jest połączone z wieloma trudnościami, z powodów wyżej przytoczonych miesięczne zebrania w maju i czerwcu nie doszły do skutku, a w jesieni dopiero w październiku można było zorganizować zebranie miesięczne. Zarząd na posiedzeniu w d. 22 września, w celu poprawienia sytuacji i więcej planowej działalności w sekcji, oddał ją w ręce p. Franciszka Lenartowicza. Na pierwszym miesięcznym zebraniu przewodniczył p. Waclaw Kloss — wiceprezes, na wszystkich następnych p. Józef Adamowicz — prezes, ilość obecnych rozmaita, przeciętnie 50—60 osób. Zebrań miesięcznych odbyło się 6, a mianowicie:

1) W dniu 19 lutego w sali Stow. Techników p. Marcin Heyman — architekt z Kalisza, wygłosił odczyt p. t. „Tworzenie się i rozwój stylów w architekturze“, uzupełniony licznymi, doskonałymi przezroczami.

2) W dniu 19 marca w lokalu Stow. nauczycieli p. inż. Franciszek Hirsberg, odczytał 1-szą część swego referatu p. t. „Rys geologiczny Wyżyny Łódzkiej“, rzecz oparta na źródłowych danych.

3) W dniu 25 kwietnia r. b. w sali Stowarzyszenia Techników p. Waclaw Jacuński, prof. z Warszawy, wygłosił odczyt p. t. „Dziedzictwo epoki lodowcowej w Polsce“. Na tem zebraniu p. inżynier Hirsberg dokończył swój referat p. t. „Rys geologiczny Wyżyny Łódzkiej“.

4) W dniu 8 października w lok. Stowarz. nauczycieli, p. Michał R. Witanowski, prezes Oddz. Piotrkowskiego, odczytał swe „Wrażenia z wycieczki na Kaszuby“, w dyskusji jaka się wywiązała zabrali głos: adw. A. Żelazowski i dyr. Świerczewski rzucając światło na stosunki wzajemne na Ka-

szbach i na znaczenie tego pomorza pod względem balneologicznym.

5) W dniu 19 listopada w lok. Stow. nauczycieli, wygłosiła pani Franciszka Rudnicka: „Ukraina w literaturze XIX-go stulecia“.

6) W dniu 17 grudnia prof. A. Dobrowolski, spółtowarzysz Arctowskiego w wyprawie do biegun południowego, wygłosił: „Znaczenie naukowe wypraw polarnych“, ilustrowane licznymi przezroczami.

W celu spopularyzowania wiedzy krajoznawczej prof. Stef. Bagiński odczytał prace gotowe: „Podole“ i „Żmudź i Żmudzini“.

Sekcja muzealna. Skład jej: pp. S. Bagiński, F. Lenartowicz, Perzyna, A. Parasicz, J. Radwański (kustosz) i Stan. Smoleńska. Zbiory muzealne: a) z przemysłu miejscowego 79 okazów; b) z geologii i mineralogii 90 okazów; c) z archeologii 9 okazów; d) wykopalisk 40 okazów pojedynczych, oraz 6 tab. z naszytymi drobnymi okazami; e) z etnografii 62 okazy; f) z numizmatyki 247 monet, 14 medali, 2 pieczęcie i 4 papierowe asygnaty; g) księgi starożytne 2; h) rękopisy (dokumenty, patenty, akty) 9 sztuk; i) druki (pisma periodyczne, części starych ksiąg) 10 egzemplarzy; k) ryciny (miedzioryty, staloryty, drzeworyty, fotografie, rysunki) 69 sztuk; l) mapy i plany 17 sztuk; m) atlasów 2 sztuki. Wszystko to jednak, jak wspominaliśmy wyżej, niema należytego rozmieszczenia.

Biblioteka liczy 86 dzieł w 129 tomach. W roku 1911 wydano na zakup książek rb. 82, między innymi nabyto „Słownik Geograficzny“, którego brak dotkliwie odczuwał zarząd oddziału. Nabyto również mapę Litwy i Rusi — Bazewicza i mapę Ks. Poznańskiego.

Sekcja fotograficzna. Skład jej: F. Wróblewski przewodniczący, Z. Mittelstaedt sekretarz, W. Borowski, St. Ankersztajn, Piotr Korewa i Ambroży Zajdel. Sekcja utworzoną została dopiero w ciągu

roku, działalność jej ograniczyła się do należytego zorganizowania się, co jest wstępem do pracy systematycznej. Jako główny cel postawiła sobie zebranie charakterystycznych typów i widoków miasta i najbliższej okolicy, w tym celu podzieliła miasto na rewiry, w których uczestnicy sekcji będą planowo dokonywać zdjęć fotograficznych, mając przedewszystkiem na uwadze budynki starsze powoli znikające. Staraniem Sekcji, na wystawę „Krajobraz Polski“ wysłano 92 fotografie, przez uczestników Sekcji wykonane.

Sekcja statystyczna. Skład jej: pp. J. Adamowicz, Cz. Świerczewski, S. Rączkowski, Jan Ruszkowski, W. Maciejewski, Antoni Hübner i K. Kędziński.

W d. 19 lutego na zebraniu miesięcznym pan Kajetan Kędziński podał wniosek utworzenia Sekcji statystycznej, zadaniem której byłoby systematyczne gromadzenie materiałów dotyczących ziemi piotrkowskiej wogóle, a pow. łódzkiego w szczególności, w celu zobrazowania różnych właściwości terenu, stanu gospodarczego, sanitarnego, oświatowego i kulturalno-obyczajowego.

W d. 25 kwietnia Zarząd przyjął program szczegółowy Sekcji, przedstawiony przez projektodawcę i wyznaczył na ewentualne potrzeby Sekcji kwotę rb. 50, kwota powyższa została dotychczas nienaruszona. W d. 5 maja odbyło się posiedzenie organizacyjne, na którym p. Kędziński przedstawił zgromadzony materiał pomocniczy: dziełka i broszurki w liczbie 20 egz., map i atlasów 7 egz., nadto przedstawił obecnym mapę Łodzi, wykonaną w wielkim formacie przez p. Antoniego Hübnera, którą p. Hübner ma ofiarować Oddziałowi, oraz ma opracować dla Oddziału mapę dużych rozmiarów (2 m. \times 1½ m.) powiatu Łódzkiego. Uchwalono na razie ograniczyć działalność Sekcji do opracowania monografji powiatu Łódzkiego, przyczem uwzględnić nie tylko teraźniejszość, lecz i przeszłość.

Bilans funduszu Oddziału w d. 31/XII 1910 r.

STAN CZYNNY.

Gotówka w Tow. Wzajemn.		
Kredytu	Rb. 575 k. —	
W kasie Oddziału	5 „ 23	
Pozostałe znaczki człon-		
kowskie 1 szt. po rb. 1	1 „ —	
Składki członk. 1910 roku		
opłacone w 1911 r.	36 „ 50	Rb. 617 k. 73
		<u>Rb. 617 k. 73</u>

STAN BIERNY.

Wpłacone przez p. W. Klos-		
sa na konkurs krajozn.	Rb. 25 k. —	
Należność księgarni Fische-		
ra za kolportaż „Zie-		
mi“ w 1910 r.	9 „ —	Rb. 34 k. —
Majątek Oddziału		<u>„ 583 „ 73</u>
		Rb. 617 k. 73

Dochody i wydatki 1911 r.

PRZYCHÓD.

Wpisowe od 67 członków		
po 1 rb.	Rb. 67 k. —	
Składki członkow. 1911 r.	781 „ —	
Procenty od kapitału	16 „ 41	
Zysk na sprzedaży pocztó-		
wek	26 „ 72	
Dochód z wycieczek	117 „ 71	
Zysk na sprzedaży wyda-		
wnictw	3 „ 46	Rb. 1012 k. 30
		<u>Rb. 1012 k. 30</u>

WYDATKI.

I. Administracyjne.

Lokal	Rb. 220 k. —	
Dyżury	„ 100 „ —	
Druki i szematy	„ 44 „ —	
Inkaso	„ 28 „ 37	
Marki, przekazy, depesze	„ 29 „ 11	
Różne drobne wydatki	„ 22 „ 15	Rb. 443 k. 73

II. Odczyty.

Wynajęcie sali	Rb. 30 k. —
Prelegenci	„ 30 „ —
Wynajęcie przezroczy	„ 5 „ 73
Wydatki związane z urzą- dzeniem odczytów	„ 11 „ 17
	<u>Rb. 76 k. 90</u>

Za potrąceniem wpływów za wejścia	„ 10 „ 10	„ 66 „ 80
--	-----------	-----------

III. Powiększenie inwentarza.

Prenumerata pism	Rb. 18 k. 10
Kupno książek do bibliot.	„ 63 „ 95
Latarn. projekc. rb. 81 k. 70	
Lampa elektr. „ 29 „ 50	
Ekran	„ 4 „ 88 „ 116 „ 08 „ 198 „ 13

IV. Udział w wydatkach Centrali.

% od składek i wpisów	Rb. 88 k. 45
Wydatki związane z roz- powszechn. „Ziemi“	„ 26 „ 13 „ 114 „ 58

V. Różne wydatki.

Koszta udziału w wystawie pocztówek	Rb. 27 k. 50
Delegacje	„ 7 „ 35
Koszta związane z powiększ. zbiorów muzealnych	„ 10 „ 17
Na wydawn. dzieł Nałkow- skiego	„ 50 „ — „ 95 „ 12
	<u>Rb. 918 k. 26</u>
Powiększenie majątku	„ 94 „ 04
	<u>Rb. 1012 k. 30</u>

Bilans funduszów Oddziału d. 31/XII 1911 r.

STAN CZYNNY.

W kasie Tow. Wzaj. Kred.	Rb. 700 k. —	
Wartość pozost. 3 znaczk. członkowskich	3 „ —	
Wartość pozostałych po- cztówek	19 „ 90	
Wartość pozost. numerów Pomorza 3 n. à 0.50	1 „ 50	
Wartość pozost. 6 rocznik. „Ziemi” 1911 r. po 4.60	27 „ 60	
Gotówka w kasie	36 „ 86	Rb. 788 k. 86
		<u>Rb. 788 k. 86</u>

STAN BIERNY.

Należność Centrali:

za roczniki . . . rb. 8 k. 40	
za wydawnictwa „ 8 „ 09	
dziesięcina . . . „ 88 „ 45	Rb. 104 k. 94
Należność Oddz. Kujawsk. za pocztówki	1 „ 65
Nieopłacona prenum. „Wsi Illustr.” za $\frac{1}{2}$ roku	4 „ 50
	<u>Rb. 111 k. 09</u>
Majątek Oddziału na po- czątku 1911 r.	Rb. 583 k. 73
Powiększenie w 1911 r.	94 „ 04
Majątek z końcem roku	<u>Rb. 677 k. 77</u>
	<u>677 „ 77</u>
	Rb. 788 k. 86

Komisja Rewizyjna, rozpatrzywszy bilans i do-
wody, znalazła bilans w porządku, zgodny z dowo-
dami i jako należyście sporządzony, uznała, że przez
Ogólne Zebranie winien być zatwierdzony.

August Raubał
K. Stębelski
F. Hirsberg

Lista Członków.

Adamczewski Lech	Donatowiczówna Eugenia
Adamczewski Wacław	Draże Łucja
Adamowicz Józef	Drozdowski Wacław
Adamowiczowa Janina	Drozdowski Witold
Adamowiczowa Józefa	Dyljon Henryk
Andrzejewski Aleksander	Dr. Eichler Witold (Pa- bjanice)
Andrzejewski Henryk	Ekerkunst Aleksander
Andrzejewski Teofil	Elznerowiczówna Zofja
Ankersztajn Stanisław	Falcman Wacław
Arkuszewski Jan	Fiedler Konrad
Bagieński Stefan	Fiedler Zygmunt
Barciński Marcei	Fiszer Ludwik
Barczewski Józef	Foerster Paweł
Barczówna Wanda	Fornalska Marja
Dr. Bartoszewicz Stanisław	Gablerowa Ludwika
Becker Eugenjusz	Gajówna Walentyna
Bergerówna Władysława	Dr. Garliński Władysław
Bernhard Antoni	Garlikowski Jan
Birencweig Bernard	Gatke Wilhelm
Bryl Aleksander	Gelade Natan
Bocheńska Janina	Goldflam Aleksander
Bogusławski Kazimierz	Goldmüntz Michał
Borowski Witosław	Gontarska Sabina
Charemza Antoni	Dr. Gorski Korneli
Chodkowski Stanisław	Gostkiewicz Stefan
Chojnacka Marja	Grabowska Zofja
Chorzelski Alfred	Grzybowska Marja
Chrzanowski Józef	Grzyska Janina
Cichocki Bronisław	Gryglik W.
Cielecki Antoni (Zgierz)	Hansen Janina
Czajkowska Aniela	Hansen Karolina
Czeraszkiwicz Jan (Zgierz)	Hansen Małgorzata
Dąbrowski Jan	Heiman Aleksander
Dąbrowski Lucjan	Heinrich Edward
Dobrowolski St. (Zgierz)	Hentschlowa Felicja
Dolewski Ignacy	Heppen Antoni

- Hermanowski Wojciech
Hirsberg Franciszek
Hirszel Ignacy
Horodyński Włodzimierz
Izycka Aleksandra
Jabłońska Eugenja
Jabłońska Zofja
Jankowski Aleksander
Januszewska Zofja
Jarzębowski Juliusz
Jasiński Bronisław
Jasiński Edmund
Jasiński Władysław
(Zgierz)
Jehn Robert
Jelińska Janina
Jętkiewicz Lucjan
Kaffanke Waclaw
Kajzer Roman
Kamenz W.
Kamiński Tadeusz
Kapusta Jan
Kaupowicz Hilary (Zgierz)
Kączkowski Stanisław
Kędzierski Kajetan
Kieruczenkówna C.
(Zgierz)
Kilański Tomasz
Kloss Waclaw
Knapski Bolesław
Kokeli Tadeusz
Dr. Koliński Józef
Koldonek Antoni
Kon Adolf
Konarzewska Bronisława
Dr. Konie Józef
Konzon Naftali
Kopczyńska Zofja
Kopczyński Jan
- Koralowa Ludwikowa
Korewa Piotr
Kossakowska Helena
Kotynia Andrzej
Kowalski Jan
Koziolkiewiczówna Adela
Kozmiński Leon
Kreutzer Stanisław
Kreutzerowa Józefa
Kujawski Waclaw
Kulisz Edward
Kuley Eugenjusz
Kunkel Wiktor
Kułakowski Czesław
Kułakowski Zdzisław
Lange Józef B.
Lechowski W. D.
Leman Jerzy
Lenartowicz Franciszek
Liesel Stanisław
Liesel Maksymiljan
(Zgierz)
Lindner Antoni
Lipińska Alina
Lipowska Seweryna
Lipowski Wł.
Lipschitz Leon
Lolentz Ryszard
Lutrosiński Aleksander
Łopatto Stanisław
Łopatto Szczesna
Łaziński Stanisław
Łuba Marjan
Łukomski Stanisław
Macher Edward
Maciński Jan
Maciński Paweł
Macińska Wiktorja
Majeranowska Bronisława

Majeranowski Piotr
Majeranowska Łucja
(Zgierz)
Majewski - L. Stanisław
Majewska - L. Wanda
Majewski Stanisław
Maj-Majewski Eugenjusz
Ks. Malinowski Ryszard
Ks. Małczyński Walenty
Małkowski Wiktor
Markiewicz Tadeusz
Maternicki Franciszek.
Henryk
Mędrzecki Władysław
Michalski Jan
Michałowski Antoni
Micherski W. T.
Dr. Mierzyński Z.
Miler Romuald
Dr. Mittelstaedt Edward
Mittelstaedt Zygmunt
Mix Paweł
Moczulka Wanda
Müller Sydonja
Müller Wanda
Nelkenbaum Julian
Newe Jadwiga
Nitecki Mieczysław
Nosiekiewiczówna Leonja
Nowak Julian
Nusbaum Bolesław
Oberfeld Roman
Okuszeko Celina
Olczak Stanisław
Osiecka Lucyna
Osińska Eugenia
Dr. Ostaniewicz Edward
(Pabjanice)
Ostrowski Wacław

Oświecimski
Pałaszewski Franciszek
Panufnik Antoni
Parasiecz Anatoljusz
Pagowska Janina
Perzyna Józef
Pełkowska Zofja
Pfeiffer Józef
Piasecki Ludomir
Piechocki Wacław
Pieńkowska Felicja
Pietkiewicz Adolf
Dr. Plichta Stanisław
Pogonowski Józef
Pogorzelska Marja
Pogorzelski Stefan
Pryssewiczówna Janina
Przeździecki Henryk
Radwański Józef
Radwański Stanisław
Ramisch Alfred
Raubal August
Rebel Aleksander
Rothertówna Helena
Rothertówna Jadwiga
Rothertówna Wanda
Rowiński Jan
Rucińska Władysława
Rudnicka Franciszka
Rudnicki Mieczysław.
Wiktor
Rudolf Edmund
Rusin Józef
Rządowski Zygmunt
Dr. Sadkowski Henryk
Sandomierski Zygmunt
Schmidtówna Małgorzata
Schoeneich Janina
Scholtz Otton

- Siemiątkowski St.
Ks. Sienicki Bronisław
Siennicka Lucyna
Dr. Skalski Stanisław
Skawronjek Władysław
Skowroński Zygmunt
Smoleńska Stanisława
Sokolewicz Wacław
Sokołowska Stanisława
Dr. Sonnenberg E.
Stachlewski Aleksander
Stanisławski Adam
Starowicz Jan
Starzyńska Zofja
Stawowczykówna Marta
Stebelski Kazimierz
Sterlingowa H.
Stępowski Wacław
Sulikowski Władysław
Sumiewski Adolf
Surowiecki Aleksander
Suszyński Ignacy
Świątkowski Wacław
Świercz Jan (Zgierz)
Świerczewski Czesław
Szaniawski Czesław
Szonert Ignacy
Szymanowski Jan
Szymański Apolonjusz
Tańska Zofja
Tananiewiczówna Janina
Tauchertówna Otylja
Tomaszewski Kazimierz
Trembecka Helena
Dr. Trenkner Henryk
Tucholski Antoni
Tulin Roman
Tujakowski Teodor
- Trojanowski Eugenjusz
Truszkowski Karol
(Zduńska Wola)
Wasilewski Jan
Wasik Wiktor
Weigt Edward
Weigt Stanisław
Weinertówna Janina
Weiss Bolesław
Weyer Stanisław
Wieliczko Juljusz
Wilks Waldemar
Winnicki Franciszek
Witkowski Józef
Wocalewska Marja
Wojeński Stefan
Wolkowski Roman
Wróblewski Franciszek
Wróblewski Jan
Wróblewski Kazimierz
Wyrabkiewicz Władysław
Wyrzutowicz Jan
Wyrzykowski Henryk
Wyszacki Konstanty
Zaborowski Józef
Zaborski Mieczysław
Zajdel J. A.
Zaleski Karol
Zaleski Marjan (Zgierz)
Zalewska Krystyna
Zarzycka Marja
Zarzycki Mieczysław
Zasacki Konstanty
Zawisza Walenty
Zbijewska Julja
Zieliński Stanisław
Żelazowski Antoni

Oddział Łomżyński.

Członków 56.

Dnia 19 lutego 1911 r. odbyło się w lokalu Kasy Przemysłowców ogólne roczne zebranie członków Oddziału Łomżyńskiego, na które przybyło 24 członków. Na przewodniczącego powołano przez akklamację p. Fr. Tuszowskiego, który na sekretarza zaprosił p. Al. Beręsowicza.

Sekretarz Oddziału p. Napierkowski odczytał sprawozdanie z działalności Oddziału za rok ubiegły 1910 i zamierzenia na rok 1911.

Do Zarządu powołani zostali pp. Stalski, Stopa, Niklewski, Kleindienst, Rościszewski i Bodalski.

Do Komisji Rewizyjnej powołano pp. Zygmunta Skarzyńskiego, Stanisława Woyczyńskiego i Ignacego Dąbrowskiego.

Budżet, przedstawiony przez Zarząd, ogólne zebranie zaakceptowało.

Wybrany Zarząd Oddziału, skooptowawszy pp. S. Dębińskiego, A. Jarnuszkiewiczową, J. Pigłowską i Fr. Tuszowskiego, i podzieliwszy się między sobą czynnościami, odbył w roku sprawozdawczym 6 posiedzeń, na których zdecydowano następujące sprawy:

1) Wydano pierwszą serję pocztówek z widokami ziemi Łomżyńskiej. Na serję tę złożyło się 6 kart, odznaczają się one pięknem wykonaniem i powinny liczyć na popyt. Na piękne to wydawnictwo, kosztą którego wyniosły 300 rb., Zarząd zmuszony został zaciągnąć pożyczkę w sumie 100 rb., co wraz z zeszłoroczną pożyczką, zaciągniętą na kupno aparatu fotograficznego, po częściowem spłaceniu jej w roku sprawozdawczym, stanowi obecnie pokaźną sumę 225 rubli, obciążającą budżet Oddziału.

2) Wynajęto lokal własny, w którym znalazły pomieszczenie zbiory muzealne Oddziału oraz bi-

bljoteka. Jest on jednak zbyt szczupły, aby mogły się w nim odbywać zebrania miesięczne; z powodu więc braku odpowiedniego lokalu, w roku sprawozdawczym nie mogły one jeszcze być wprowadzone w czyn.

3) Zamiaru wzniesienia krzyża na cmentarzystku z epoki przedchrześcijańskiej we wsi Małwica pod Nowogrodem postanowiono zaniechać z powodu braku funduszy; natomiast zwrócono się do Towarzystwa Cesarskiej Komisji Archeologicznej w Petersburgu z prośbą o zaopiekowanie się tym zabytkiem przeszłości.

Na posiedzeniu Zarządu, odbytem w dniu 27 kwietnia, na miejsce p. Stalskiego, który ustąpił z Zarządu, wybrano prezesem Oddziału p. J. Kleindiensta, a na przewodniczącego sekcji wycieczkowej p. M. Bodalskiego. Skonstatowano jednocześnie ten smutny fakt, że członkowie Zarządu, zbyt zaabsorbowani pracą zawodową, pomimo najszczerzych chęci, nie mają dosyć czasu poświęcić się sprawom Towarzystwa, a z pośród osób, rozporządzających wolnym czasem, brak chętnych do pracy.

Zarząd Oddziału:

Prezes *Juljusz Kleindienst.*

Sekretarz *Stefan Dębiński.*

Zastępca sekretarza *Janina Pigłowska.*

Skarbnik *Hipolit Rościszewski.*

Członkowie *Mieczysław Bodalski, Adela Jarnuszkiewiczowa, Tomasz Niklewski, Franciszek Stopa, Franciszek Tuszczyński.*

Przewod. sekcji muzealnej *Tomasz Niklewski.*

Przew. sekcji wycieczkowej *Mieczysław Bodalski.*

Przew. sekcji odczytowej *Adela Jarnuszkiewicz.*

Przew. sekcji popularyzacji krajoznawczej
Franciszek Stopa
H. Rościszewski

Bibliotekarz *J. Kleindienst.*

Członkowie komisji Rewizyjnej:

Ignacy Dąbrowski, Zygmunt Skarżyński, Stanisław Woyczyński.

Sekcja wycieczkowa

przewodniczący M. Bodalski.

Sekcja wycieczkowa, wzorem lat ubiegłych, wytknęła sobie za zadanie poznawanie przedewszystkiem miejscowości, znajdujących się w promieniu działalności Łomżyńskiego Oddziału Tow. W tym celu zorganizowano szereg wycieczek, które, łącznie z urządzonemi w roku ubiegłym, dały uczestnikom możność poznania prawie wszystkich ważniejszych miejscowości Ziemi Łomżyńskiej.

Wycieczki powyższe, ze względu na możliwie niskie opłaty, dały możność uczestniczenia w nich szerszym kołom publiczności, a w szczególności młodzieży szkolnej. Towarzyszące wycieczkom powodzenie wskazuje o dużym zainteresowaniu się tym odłamek pracy Tow.

Wycieczek w okresie sprawozdawczym odbyło się 8 przy ogólnej liczbie uczestników 229.

Wycieczki odbyły się:

I) Do Jedwabnego, odległego o 16 wiorst, dn. 23 kwietnia, przy udziale 17 osób. Zwiedzono szczegółowo miejscowy kościół, szkołę, oraz miano sposobność zapoznania się z drobnym przemysłem mieszkańców. Obejrzano 2 fabryki rękawiczek, fabrykę kapeluszy słomkowych, warsztaty tkackie i miodosytnię.

II. Dnia 14 maja do Wizny, 24 wiorst, uczestniczyło 20 osób. Wycieczka wyruszyła drogą przez Drozdowo i Krzewo, ciągnącą się w części malowniczym brzegiem Narwi. Po obejrzeniu ogólnym osady udano się do kościoła, po zwiedzeniu którego uczyniono szereg zdjęć fotograficznych na cmentarzu kościelnym i na górze zamkowej. Powrotną drogę odbyto przez piękne lasy Bożejowa.

III. Dnia 21 maja do Kolna i Kozła, 35 wiorst, przy niezwykle dużym udziale, gdyż 71 osób, co tymbardziej należy podkreślić, że dzień był dżdżysty i zimny, a w powrotnej drodze uczestnicy byli uraczeni istic listopadową śnieżycą. Po drodze zwiedzono w Małym Płocku kościół, następnie grodzisko i wreszcie ogrody i sady majątku p. Żukowskiego. W dalszym ciągu zatrzymano się w majątku Korzeniste, gdzie obejrzano gorzelnię, obory, stajnie i wogóle całe gospodarstwo. Objasnień fachowych udzielał z całą uprzejmością właściciel majątku, p. Kisielnicki. Kolno obejrzano ogólnie, poczem udano się do pobliskiej wsi Kozła, gdzie zaznajomiono się z fabrykacją piwa w browarze p. Śniegockiego.

IV. Dnia 28 maja do Szczuczyna, 45 wiorst, z udziałem 19 osób. Podczas odpoczynku w Stawiskach obejrzano kościół i oryginalną synagogę. W Szczuczynie obejrzano miejsce, gdzie dawniej wznosiła się rezydencja założyciela miasta Szczuki, a następnie kościół i podziemia, w których mieszczą się zwłoki Szczuki i jego małżonki oraz okolicznej szlachty i ojców Pijarów.

V. Dnia 4, 5 i 6 czerwca samochodem do Puszczy Białowieskiej, w 26 osób. Po drodze zatrzymano się i zwiedzono miasta Zambrów i Bielsk. Wycieczkę tę zaliczyć można do rzędu wycieczek najbardziej udanych w miejscowych warunkach.

VI. Dnia 7 czerwca do wyżyny Czerwonoborskiej, z udziałem 22 osób. Drogą przez wsie Zawady, Gielezyn, Podgórze, Bacze Suche dotarto do st. Czerwony-Bór, skąd szosą zambrowską powrócono do Łomży.

VII. Dnia 18 czerwca do Miastkowa, przy udziale 41 osób. Zwiedzono Miastków oraz 2 młyny wodne w malowniczym otoczeniu miastkowskich lasów.

VIII. Dnia 24 czerwca wycieczka do Ojcowa. Marszruta obejmowała następujące miejscowości:

Łomża, Czerwon-Bór, Puławy, Kazimierz, Janowiec, Sandomierz, Ossolin, Ujazd, Iwaniska, Słupia, skąd przez szczyt gór Łysej i Łysicy do S-tej Katarzyny; następnie przez Kielce, Olkusz do Ojcowa. Po trzydniowym pobycie wśród przepięknych gór Ojcowskich wyruszono z powrotem, zwiedzając po drodze Radom. Doskonała pogoda i ożywiony nastrój towarzyszyły wycieczkowiczom przez cały czas. Powrót nastąpił 4 lipca.

Nie doszły do skutku z różnych powodów następujące wycieczki; do Starej-Łomży, Jednaczewa, Makowa, Małwicy, Kleczkowa i okolic Nowogrodu. Na każdej z wymienionych wycieczek przewodnik wycieczki lub osoba, uprzednio uproszona, udzielali uczestnikom danych o zwiedzanej miejscowości.

Przewodniczyli wycieczkom: pp. Bodalski, Oszubski, Niklewski, Kleindienst i Rościszewski.

Niezależnie od wycieczek wyżej wymienionych, odbyto 20 wycieczek kolarskich, mających charakter ściśle towarzyski.

Sekcja muzealna.

Kierownik T. Niklewski.

Muzeum przy końcu roku 1910 miało okazów 347, obecnie posiada ich 952, przybyło więc w roku sprawozdawczym okazów 605. Złożyły się na to: żarna przedhistoryczne ze zbiorów po ś. p. Zygmuncie Glogerze, oharowane Oddziałowi Łomż. za pośrednictwem Centrali; fotografie gmachów i różnych pamiątek w Ziemi Łomżyńskiej; próbki tkanin miejscowego wyrobu; dokumenty historyczne z czasów porozbiorowych; kolekcja rud z Bolesława pod Olkuszem; nasiona miejscowe; przekroje drzew miejscowych; zielnik, marki, medale, monety i t. p.

Sekcja odczytowa.

W ciągu roku sprawozdawczego zorganizowano 3 wieczory w miejscowym iluzjonie „Mirage“

w połączeniu z przedstawieniami kinematograficznymi, a mianowicie:

1) 3 lutego członek Zarządu p. Stopa miał pogadankę „O Niemnie“, ilustrowaną przezrociami oraz obrazami kinematograficznymi.

2) 6 marca pokazano przezroczka do „Pieśni o ziemi naszej“ Pola, z deklamacją odpowiednich ustępów; deklamację poprzedziła charakterystyka krajobrazu polskiego, wygłoszona przez członka Zarządu p. J. Kleindiensta.

3) 19 maja wygłosił p. Wacław Jacuński z Warszawy odczyt p. t. „Dziedzictwo epoki lodowcowej“.

Wieczory te, pomimo że spotkały się z wielkim uznaniem miejscowego społeczeństwa i zgromadziły setki osób, nie przyniosły spodziewanych korzyści materialnych, z powodu uciążliwych warunków, na jakich właściciele iluzjonu odnajmowali salę Oddziałowi Towarzystwa.

Sekcja popularyzacji krajoznawstwa.

Kierownicy pp. Stopa i Rościszewski.

Jak i w roku 1910, sekcja pracowała w kierunku historyczno-etnologicznym i przyrodniczym. Z pierwszej dziedziny wygłoszono referaty: „Myśliwstwo powiatu Szczuczyńskiego“, „Obyczaje szlachty mazowieckiej“, „Historja ziemi Łomżyńskiej i ziem przyległych do niej“; z drugiej — „Gady i płazy Królestwa Polskiego“, „Żubr, jego pochodzenie i miejsce pobytu“.

Sekcja fotograficzna.

Wobec braku odpowiedniego kierownika, ograniczyła swoją działalność na dokonywaniu zdjęć fotograficznych na wycieczkach.

Biblioteka.

Posiada obecnie 75 książek, rękopisy i kilka tablic poglądowych i map do historii Polski. W ro-

ku sprawozdawczym dary w książkach złożyli pp. H. Wilhelmi, L. Konopka, Szumański, Skiwski.

Ruch członków..

W ciągu roku 1911 przybyło członków 23, ubyło 11, pozostało w końcu 1911 roku 56 osób.

Sprawozdanie kasowe.

Pozostało z roku 1910 Rb. 11 kop. 57

WPLYWY.

Zaległe składki z roku 1910	„	17	-	25
Wpisowe	„	23	-	—
Pożyczka w Kasie Przemysłowców L.	„	100	„	—
Składki Członków	„	139	„	25
Dochód T-wa z odczytów	„	118	-	87
Pozostałość kosztów wycieczek	„	1	-	80
Procent od składanych czasowo pieniędzy	„	3	„	35
Z rozprzedaży pocztówek T-wa	„	14	„	60
Przedpłata na „Ziemię“	„	11	-	25

Razem Rb. 440 kop. 94

WYDATKI.

Przepisywanie, druki i portorja	Rb.	24	kop.	53
Służba	„	22	-	50
Koszta odczytu	„	31	„	87
Reszta dziesięciny należnej Centrali	„	2	„	80
Raty i procenty od pożyczki	„	66	„	18
Prenumerata „Ziemi“	„	11	„	30
Prenumerata „Wspólnej Pracy“	„	3	„	75
Zaliczka na pocztówki okazowe	„	1	„	60
Częściowe pokrycie rachunku wy- dawnictwa pocztówek	„	200	„	—
Przybory fotograficzne	„	9	-	—
Koszta urządzenia stacji pluwiometr.	„	2	„	98
Wydatki muzeum	„	3	„	—
Lokal za trzy miesiące	„	15	-	—

Razem Rb. 394 kop. 51

PORÓWNANIE.

Dochód	Rb. 440 kop. 94
Wydatki	„ 394 „ 51
Pozostałość kasowa	Rb. 46 kop. 43

Lista Członków.

Alchimowicz Konstanty	Łempicki Henryk
Antosiewicz Kazimierz	Makarewicz Maksymiljan
Batogowska Marja	Dr. Marconi Ferrante
Dr. Beber Rudolf	Mieczkowski Adam
Bereśewicz Aleksander	Napierkowski Mieczysław
Bobińska Teodozja (Szczy- czyn)	Niklewski Tomasz
Bodalski Mieczysław	Oppenheim Maurycy
Cabert Edmund	Oszubski Bronisław
Chrystowski Aleksander	Piğłowska Janina
Ciecierski Leon	Pilniakowski Ignacy
Ks. Czarnowski (Szczy- czyn)	Płoński Stanisław
Czubaczyński Karol	Rogiński Antoni
Dr. Dąbrowski Ignacy	Rościszewski Hipolit
Dębiński Stefan	Rychter Józef
Domurat J. (Szczyżyn)	Siwkowski Michał
Filochowski Tomasz	Skarzyński Zygmunt
Gregorjew Stanisława	Stalski Wacław
Grzymkowska Zofja	Stopa Franciszek
Haraburda Antoni	Suchcieki Edmund
Hryniewicz Franciszek	Szczęśna Julja
Jarnuszkiewicz Adela	Szczęśnowiczówna (Szczyżyn)
Kleindienst Juljusz	Tittenbrun Mieczysław
Kłoskowski Wiktor	Tuszowski Franciszek
Komornicki Stanisław	Wądołowska Marja
Korzeniowska Marja	Woczyński Stanisław
Kraft Tadeusz	Zagórska Cecylja
Kraszewska Benedykta	Zagórska Marja
Krzyżanowski Piotr	Zakrzewski An. (Szczy- czyn)

Oddział Łowicki.

Członków 76.

Rok ubiegły, to rok ciężkich klęsk dla mieszkańców Łowicza. Zamknięcie czteroklasowej szkoły żeńskiej, a następnie siedmioklasowej szkoły polskiej męskiej, przygnębiło miasto, stał apatja, zniechęcenie do pracy społecznej w każdej dziedzinie. Ten stan ogólny społeczeństwa odbił się ujemnie na intensywności pracy Oddziału. Parę projektowanych wycieczek nie doszło do skutku, z powodu braku uczestników. Zainteresowanie Członków zebraniem miesięcznym było również bardzo słabe, mimo, że Zarząd dokładał wszelkich sił, aby je uczynić zajmującymi i pożytecznymi. Wobec tego niepodobna winić Zarządu za niezbyt ożywioną działalność. Najlepsze chęci i zapał do pracy paraliżowała apatja ogólna, brak widomych rezultatów pracy.

Oto sprawozdanie działalności Zarządu w roku 1911-ym.

Zarząd Oddziału w d. 18 stycznia podzielił się pracami w sposób następujący: na przewodniczącego Zarządu wybrany został p. Dąbrowski, na zastępców p. A. Chmielińska i ks. kan. Niemira, na bibliotekarza p. Madaliński, na kasjera p. Diehl, na sekretarza p. Hauszyldówna.

Postanowiono powołać do życia następujące sekcje:

- 1) wycieczkową z p. Diehlem na czele;
- 2) odczytową z p. Berankiem;
- 3) biblioteczną z p. Madalińskim;
- 4) muzealną z p. A. Chmielińską.

Z powodu ustąpienia z grona członków Zarządu p. Dąbrowskiego i p. Hauszyldówny, zaproszono do Zarządu w połowie września pp. Horzelskiego i Piaskowskiego. Obowiązki przewodniczącej włożono na p. A. Chmielińską.

Zarząd rozpoczął działalność od rozesłania 400 z górą odezw do mieszkańców Łowicza, okolicy i sąsiednich powiatów, zachęcających do zapisywania się na członków Towarzystwa, prenumerowania „Ziemi“ i zasilania zbiorów T-wa odpowiednimi okazami. Na 400 z górą rozesłanych odezw, 5 osób zapisało się na członków, do Muzeum przybył jeden okaz, pień starego dębu, ofiarowany przez p. Kluga ze Skierniewic.

Zebrania Zarządu zwoływane były 10 razy.

Z tych zebrań dwa nie mogły odbyć się z powodu nieprzybycia wymaganej ilości członków.

Zarząd postanowił urządzać odczyty w każdą niedzielę w lokalu T-wa. Uzyskano pozwolenie gubernatora na wygłoszenie 36 odczytów. Niestety, z zatwierdzonych odczytów wygłoszone były zaledwie trzy, mianowicie: p. Kiślański wygłosił odczyt „O Szwajcarji“, p. Jacuński Wacław „Skarby w Karpatach“, p. Janowski Aleksander „O naszych miastach“.

Stało się to przedewszystkiem z tej przyczyny, że lokal T-wa jest zbyt mały na urządzenie odczytów, a wynajmowanie sali teatru połączone jest z kosztem, obciążającym zbytnio szczupłe fundusze T-wa.

Zebrań miesięcznych dla członków i wprowadzonych gości odbyło się 6:

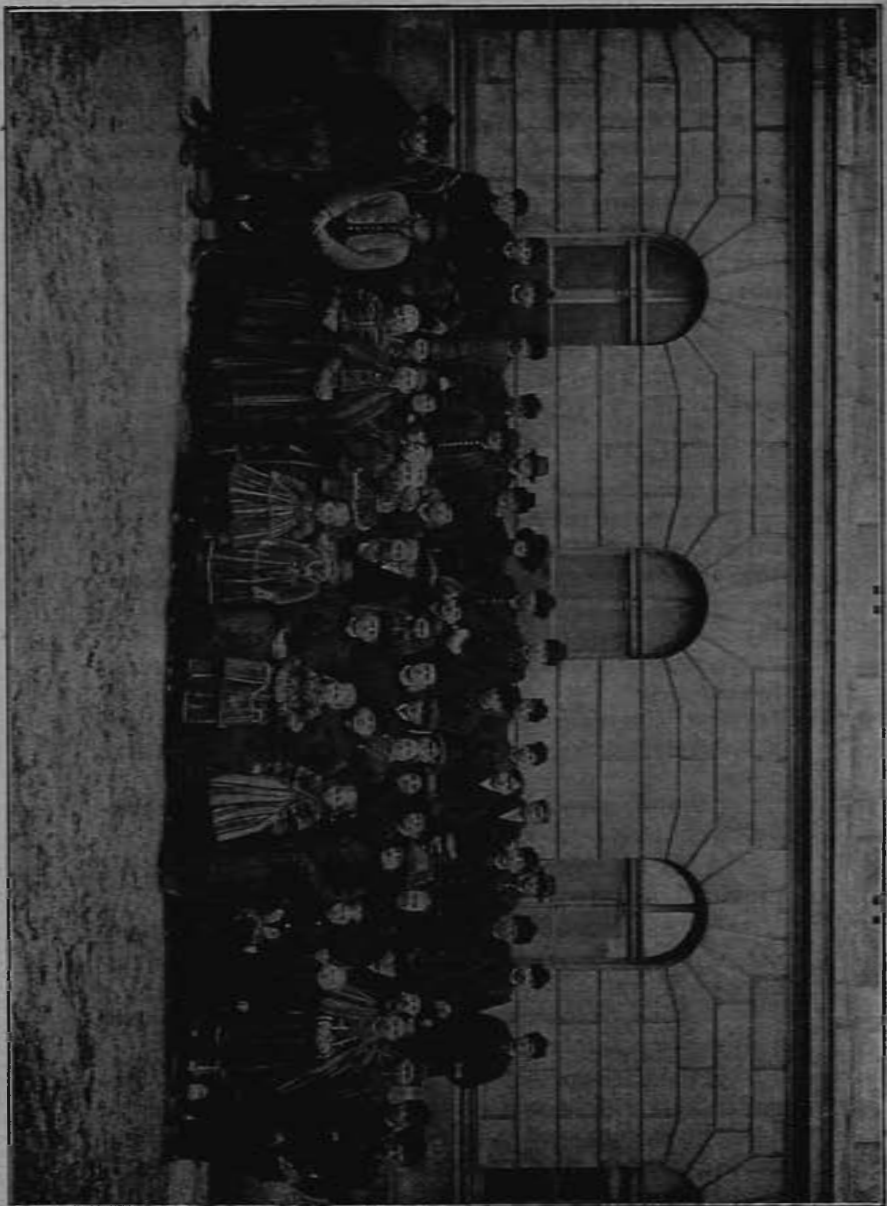
I na pierwszym p. Kiślański wygłosił odczyt piękny i pożyteczny „O Szwajcarji“.

II na drugim p. Chmielińska delegatka zebrania ogólnego w Warszawie zdawała sprawę z działalności T-wa.

III na trzecim p. Chmielińska zdała sprawę z Wystawy Zdobnictwa w Warszawie.

IV na czwartym p. Markiewicz wygłosił pogadankę o nafcie w Galicji.

V na piątym p. Trawińska odczytała pogadankę Karola Hoffmana „Krajoznawstwo u nas“.

WYWIERSKA I DWORCA W WARSZAWIE W PRZYKAZANIE MIAŁO WYWIERSKA I DWORCA

VI na szóstym p. Władysław Tarczyński wygłosił nadzwyczaj pożyteczną pogadankę „O archeologii przedhistorycznej i znaczeniu torfowisk dla historii“. Pogadanka ilustrowana była cennymi i licznymi okazami z Muzeum p. Tarczyńskiego.

Wycieczek zorganizowano 6.

1) Wycieczka d. 5 marca na Wystawę Zdobnictwa Ludowego do Warszawy. Przyjęło udział 63 osoby;

2) wycieczka d. 8 maja do Arkadji 41 osób;

3) wycieczka na Kaszuby w d. 29/VI — 2/VII łącznie z Oddziałem Kujawskim osób 8;

4) wycieczka do Włocławka 11/VI na Wystawę etnograf.-artystyczną osób 7;

5) wycieczka do Zdun i Jackowie w Łowickiem, łącznie z wyc. z Warszawy 24/IX osób 16;

6) wycieczka do Pszczelina 8 października 82 osób.

Niezależnie od powyższych wycieczek, zapowiadanych w „Łowiczaninie“ i za pomocą kurendy — 4-ch członków T-wa zwiedziło Kutno — szkołę polską, jej zbiory i wystawę obrazów.

Ogółem z wycieczek korzystało 221 osób.

Sprawozdanie Sekcji Muzealnej.

Mimo utrudnień z przyczyn natury formalnej i ogólnej apatii społeczeństwa, sekcja muzealna przejawiała żywotną działalność. Zaproszeni ludzie do wspólnego działania w sekcji muzealnej, nieśli jej chętnie swą pracę. To też rezultaty pracy są duże.

Sekcja odbyła 5 posiedzeń.

Na zebraniach postanowiono przystąpić do opracowania katalogu rozumowanego. W danej chwili 63 okazy są już opisane. Praca ta prowadzi się dalej.

W roku ubiegłym rozpoczęta ankieta, tycząca się warunków ekonomicznych i oświatowych wsi

w Łowickiem, objęła już 13 wsi. Wyniki tej pracy są bardzo ciekawe.

W ostatnich czasach nastąpił podział pracy w poszczególnych działach muzealnych. Pani K. Trawińska, wyspecjalizowana w układaniu tablic poglądowych, zgodziła się wykonywać tablice, w miarę napływającego materiału. Pani Chmieleńska, wykonawszy kilka pięknych tablic statystycznych, zdecydowała się pracować w tym kierunku. Pani Sokołowska podjęła się opieki nad napływającymi numizmatami, rozklasyfikowania ich i odpowiedniego uporządkowania. Pani Kołakowska, przy pomocy innych osób, podjęła się zbierania kart geograficznych, etnograficznych i tworzenia z nich albumów.

Sekcja rozwinęła energiczną działalność w zebraniu odpowiednich okazów na Wystawy Etnograficzne w Warszawie i we Włocławku. Udzielano podczas trwania wystaw w dziale Łowickim objaśnień. Komitet tak jednej jak drugiej wystawy okazał zadowolenie i wdzięczność za przyjęcie udziału w podjętych trudach.

Sekcja czyniła poszukiwania i ułatwiała nabywanie okazów etnograficznych. Z tej dziedziny pracy korzystało: Muzeum Etnograficzne w Krakowie, tworzące się Muzeum Etnograficzne we Lwowie, Muzeum Nauki i Sztuki w Łodzi, redakcja czasopisma „Studio“ w Londynie, prof. etnografji Ciszewski, i wiele osób, zamiłowanych w etnografji. Sekcja w ciągu roku ubiegłego wysyłała wycinanki łowickie prócz powyżej wspomnianych miejscowości do: Poznania, Gniezna, Wilna, Mińska, Petersburga, Moskwy, Paryża, na Wołyń i Podole. Członkowie Sekcji odszukują zdolne „wytwórczynie“ wycinanek, z uzdolnienia których korzystały dotychczas za bardzo małym wynagrodzeniem, niemal jedynie sąsiadki, a niekiedy wsie całe. Od dwóch lat prace ciekawsze wysyłane bywają w różne strony kraju, aby dawały świadectwo zdolności twórczych

ludu polskiego i budziły zamiłowanie do wytwórczości rodzimej.

Ostatnio okazy zdobnictwa z Księstwa Łowickiego znajdowały się na Wystawie pracy kobiet w Gnieźnie, otwartej 25/XI—11 r. i miały tam swój dział. O znaczeniu tego działu na wystawie pisze p. Felicja Gosieniecka, znana młoda działaczka: „Ogół nasz nie miał pojęcia o istnieniu księżaków, to też z zapartym oddechem słuchał o nich. Ogół ten zna chłopą polskiego jedynie z tendencyjnych pism hakatystycznych; widzi na ilustracji obok walącego się chlewa, noszącego miano polskiej chaty, domek kolonisty, przypominający estetycznym wyglądem — domki szwajcarskie. Ci, którzy zwiedzali wystawę, a było ich wielu, poznali, że lud polski stoi na wyższym poziomie kulturalnym, niż szerzący fałsz umyślny nauczyciele hakatyści na kresach. Zbyteczne dodawać, jaki wpływ uświadamiający ma podobna wystawa“.

Do działu etnograficznego przybyło: popiersie staruszki-księżanki, rzeźba księżaka — Adama Petryny — wybitnie zdolnego.

Typy księżanek — obraz olejny.

Kapliczka rzeźbiona — praca księżaka Uczciwka.

2 ubiory starodawne kompletne, różne ubranie częściowe.

Wyroby drzewne księżaków.

Ze zdobnictwa ludowego: pajaki, wycinanki z różnych stron Łowickiego, oraz inne drobne rzeczy.

Całkowite ubranie księżackie dużej lalki — dar ks. kan. Niemiry.

Napływać zaczęły pierwsze dary od włościanek, p. M. Karczewska z Bochenia ofiarowała rękawiczki włóczkowe, chustkę starodawną, p. Józefa Ściborówna pas starodawny.

Dział przyrodniczy został wzbogacony przez kolekcje mineralów, skamieniałości, ptaki wypchane i inne okazy przyrodnicze.

Do innych działów przybyło:

Obraz „Chrystus Pan i apostołowie“ — dar. ks. Antosiewicza.

Mapa pow. Łowickiego — praca p. Piaskowskiego

Plany Domu Ludowego i łaźnie w Liskowie, fotografie z Liskowa.

Fotografie z Pszczelina, Mirosławic.

Fotografie z Łowickiego ofiarował Zarząd Główny,

Żarna przedhistoryczne ze zbiorów ś. p. Zygmunta Glogera — dar Zarządu Głównego.

9 obrazków olejnych ofiarowała p. Leppert z Warszawy.

15 tablic higienicznych — kopje tablic dr. Zawadzkiego.

3 tablice anti-alkoholowe.

3 tablice, osiągnięte z opracowania materiału zawartego w kwestjonariuszach ankiety, przeprowadzonej w 13-u wsiach Księstwa Łowickiego.

Mapa ścienna — Systemat wodny Ziemi Polskich — dar T-wa „Uranja“.

Tablice poglądowe różne — dar T-wa „Uranja“.

4 tablice z sadownictwa — dar T-wa „Uranja“.

Narzędzia ogrodnicze — dar T-wa „Ogrodnik Polski“.

Książki — ofiarowała firma Gebethner i Wolff.

Różne monety.

Inne przedmioty drobne.

Fundusze Oddziału są tak szczupłe, że Zbiory nie mogłyby istnieć, a tembardziej rozwijać się, gdyby sekcja Muzealna nie zabiegała o stałe i jednorazowe ofiary.

Pod względem składanych na Muzeum ofiar, rok miniony należy do szczęśliwych. Sekcja Muzealna nie tylko opłaciła samodzielnie lokal, światło, opał, woźnego, wydała nadto na powiększenie zbiorów rb. 277 kop. 84 i powiększyła kapitał na projektowaną w przyszłości budowę domu własnego o 145 rb. — skromny dotychczasowy fundusz, zło-

żony w kasie Wzajemnego Kredytu w Łowiczu wynosi rb. 860 kop. 60.

Na Muzeum wpłynęło:

Z ofiar stałych	Rb. 158 kop. 90
od Komitetu Wyst. Zdobn. w Warsz.	„ 100 „ —
od Komitetu Wystawy z Włocł.	„ 21 „ 64
od p. Lepperta z Warszawy	„ 10 „ —
od p. Franaszkówny	„ 10 „ —
z pogadanek po za Łowiczem	„ 29 „ —
od p. Fel. Gosieniewskiej z Gniezna	„ 12 „ —
od p. Kołakowskiej	„ 6 „ —
z darów drobniejszych od wielu różnych osób	„ 135 „ 87

Razem z ofiar wpłynęło Rb. 523 kop. 41	
ze sprzedaży welniaków, druków i wycinanek	„ 46 „ 54

Razem Rb. 698 kop. 95

Muzeum zwiedzały wycieczki zbiorowe: ze Skierniewic, z Łodzi. Piotrkowa, Szkoła żeńska z Łodzi, — osoby przyjezdne z różnych stron.

Sprawozdanie

z Zebrania Ogólnego Oddziału P. T. K. w Łowiczu

z dnia 30/XII 1911 roku.

Przybyło 20 członków Tow., przewodniczył inżynier Chmieleński, sekretarzem p. Janiszewski Stefan. Porządek dzienny przyjęto.

P. Chmielińska odczytała sprawozdanie Zarządu i poszczególnych sekcji. W ostatnich czasach ubyłoby 10-ciu członków. Zarząd wzywa członków do intensywniejszej pracy niż dotychczas. P. Piaskowski mówi o zadaniach Towarzystwa i przedstawia projekt prac w roku przyszłym. P. Chmielińska mówi o znaczeniu tygodnika „Ziemia“ i wzywa do prenumerowania. Zebrani członkowie wyra-

żają nadzieję, że liczba prenumeratorów nie zmniejszy się w 1912 r., mimo wyjazdu z miasta wielu rodzin.

Do Zarządu na rok 1912 wybrano 12 osób, które podzieliły obowiązki jak następuje:

Przewod. *Jan Chmieleński* (inżynier).

Zastępcy *ks. Niemira, Aniela Chmieleńska.*

Skarbnik *Stanisław Diehl.*

Sekretarz *Wiktór Pstrószeński.*

Bibliotekarz *Antoni Piątkowski.*

Przewod. sekcji wydawniczej *Roman Piaskowski.*

Przewodn. sekcji wyc. *Stanisława Szymanowska.*

Przewod. sekcji odczyt. inż. *Jan Chmieleński.*

Przew. sekcji muzealnej *Aniela Chmieleńska.*

Członkinie Zarządu *Marja Kolakowska, Julja Sokolowska, Jadwiga Tarczyńska.*

Komisja rewizyjna:

Kazimierz Kiślański, Emil Balcer, Karol Rybacki.

Sprawozdanie kasowe

od d. 1 grudnia 1910 r. do d. 1 grudnia 1911 r.

Pozostałość na 1 grudnia 1910 . . . Rb. 8 kop. 51

WPLYWY.

Wpisowe	16	"	—
Składki członków za rok 1910	7	"	75
" " " " 1911	216	"	—
" " " " 1912	3	"	—
Ofiary dobrowolne	8	"	—
Sprzedaż pocztówek	32	"	93½
Sprzedaż wydawnictw	8	"	60
Za prenumeratę „Ziemi“	108	"	10
Z biblioteki	138	"	91
Z odczytów	77	"	65
Z wycieczek	5	"	58

Wpływy ogółem Rb. 631 kop. 03½

WYDATKI.

Lokal	Rb.	48	kop.	80
Pensja wóźnego	"	120	"	—
Pensja bibliotekarki	"	40	"	—
Biblioteka (książki)	"	84	"	77
Koszta odczytów	"	69	"	86
Różne wydatki	"	11	"	61
Kupno pocztówek	"	20	"	05½
Kupno wydawnictw	"	13	"	38
Prenumerata „Ziemi”	"	114	"	20
Piśmienne materiały, porto	"	10	"	39
Dziesięcina Centrali za 1910 r.	"	15	"	—
„ „ 1911 r.	"	25	"	08
Opał i światło	"	22	"	11
Na fundusz imienia Nałkowskiego	"	20	"	—

Wydatki ogółem Rb. 615 kop. 25½

Pozostałość na 1 grudnia 1911 r. „ 15 „ 78

Rb. 631 kop. 03½

Sprawozdanie sekcji muzealnej.

WPLYWY.

Z ofiar	Rb.	523	kop.	41
% od lokacji	"	33	"	33
				<hr/>
				Rb. 556 kop. 74

WYDATKI.

Administracja	Rb.	133	kop.	90
Na zwiększ. zbiorów	"	277	"	84
Na zwiększ. kapitałów na bud. domu	"	145	"	—
				<hr/>
				Rb. 556 kop. 74

Dnia 29 grudnia Komisja Rewizyjna rachunki sprawdzała i uznała je za zgodne z dowodami.

Członkowie Zarządu.

Prezes *Andrzej Dąbrowski*

Zastępcy: *Aniela Chmielińska*, ks. kan. *Jan Niemira*

Sekretarz *Amelja Hauszyld*

Skarbnik *Stanisław Diehl*

Komisja Rewizyjna.

Kazimierz Kiślański, Władysław Tarczyński.

Lista Członków.

Andrzejewski Bazyl	Kleindienst Reinhold
Balcer Eugenja	Kowalski Jan
Balcer Emil	Kwietniewski Stefan
Balcer Franciszek	Klug Edward (Skiernie- wice)
Baranowski Aleksander	Laskowska Zofja
Beranek Wacława	Larzak Zygmunt
Beranek Roman	Łuszczewski Włodzimierz
Brzozowska Barbara	Majewski Ignacy
Chmielińska Aniela	Madaliński Adam
Chmielińska Zofja	Maciejko Karol
Chmieliński Jan	Markowski Henryk
Chmieleński Jan	Hr. Moszyński Jan (Sójki)
Dąbrowska Aniela	Ks. Niemira Jan
Dąbrowski Andrzej	Oczykowska Marja
Diehl Stanisław	Pacho Dominik
Gellens Józef	Paszczykowski Włady- sław
Gierasiewicz Juljusz	Piramowicz Witold
Górska Wacława	Pstrószeński Wiktor
Górska Zofja	Rózycka Janina
Grabiński Edward	Rosenblum Felicja
Goleździnowski Saturn (Sanniki)	Rybaeki Karol
Goleździnowska Zofja	Sanowski Bronisław
Hiller Antoni	Straszyńska Zofja
Horzelski Edward	Szymanowska Stanisława
Janiszowska Jadwiga	Szymanowski Ludwik
Janiszowski Wacław	Szmidt Edward
Janczy Jan	Szymkowski Wacław
Ks. Karpiński	Szyller Edmund
Karlsbad Szymon	Szrejter Stefan
Kiślańska Iza	Starnowski Karol (Kutno)
Kiślański Kazimierz	Tarczyńska Jadwiga
Kozłowska Helena	
Kleindienst Paulina	

Tarczyński Władysław
Trawińska Kamilla
Trawińska Zofja
Trawińska Wiktorja
Trawiński Franciszek
Wasilewski Jakób

Wesołowski Bronisław
Wekstein Anatol
Weisglas Felicja
Wilkoszewski Stanisław
Wardein Stanisław
Wardein Zofja

Oddział Miechowski.

Członków ?
Działalność ??
Stan kasy ???

Oddział ten z godną podziwu stałością od lat trzech żadnych sprawozdań nie przysyła.

Oddział Olkuski.

Założony w końcu roku sprawozdawczego działalności jeszcze nie rozpoczął, stąd i sprawozdania nie nadsyłał.

Oddział Piotrkowski.

Członków 162.

Zmarli:

Baldówna Henryka, Wojewódzki Henryk,
Ziemiński Konrad.

Wstępując w czwarty rok istnienia, Oddział nasz z chlubą może zaznaczyć, że w pracy nad poznaniem ziemi rodzinnej pracował wytrwale i owocnie, współzawodnicząc w tem chwalebnie z silniej-

szymi liczebnie Oddziałami. Że społeczeństwo oceniło ważność tej pracy, najlepszym dowodem zgłaszanie się coraz to nowych członków, których liczba w stosunku do lat dawnych potroiła się. Gdyby równorzędnie z chęcią zapisywania się na członków, szła chęć do pracy, lub chociażby gorliwość w uczęszczaniu na zebrania i wycieczki, powiedzielibyśmy z dumą, że w sennem na ogół życiu Piotrkowa, zajęliśmy wydatne stanowisko. Niestety, jak księga protokołów głosi, daleko jest od tego, gdy i sam Zarząd, częściowo corocznie odnawiany, nie może zespolic kilku osób, przejętych jednym duchem poświęcenia się sprawie tak szczytnej. W roku sprawozdawczym Zarząd odbył 10 posiedzeń, przeważnie w pełnym składzie, miesięcznych zaś zebrań 6, na które członkowie stawiali się nielicznie, choć zawiadamiani byli w porę, lokal Oddziału jest w śródmieściu, dzień i godzina tak są wybierane, aby wszystkich zadowolnić.

Odczytów z przezroczami wygłoszono 7, z tych 2 publiczne za biletami płatnymi.

1) Dnia 18 marca „O Białorusi“ — p. M. R. Witanowski.

2) d. 9 kwietnia „Wspomnienie pośmiertne o Michale Greimie“ — wygłosił tenże.

3) dnia tegoż „O Ślązku Cieszyńskim“ — prof. Wróblewski z Częstochowy.

4) d. 14 maja „Pomorze Polskie“ — p. Franciszek Bakowski z Warszawy.

5) d. 14 października „Wspomnienie z wycieczki na Kaszuby“ — opowiedział M. R. Witanowski.

6) d. 17 listopada „Piękno naszego kraju“ — p. Mikołaj Wisznicki z Warszawy.

7) d. 19 grudnia „Wielkopolskie miasto Koło, jego przeszłość i pamiątki“ — referat z większej swojej pracy wypowiedział p. M. R. Witanowski.

Wycieczek odbyto również 7, na których przewodniczący dawał objaśnienia lub też (jak nap.

w Gidlach) ogłoszono odczyty, nie objęte powyższym wykazem:

- 1) d. 25, 27 lutego — do Warszawy (osób 20);
- 2) d. 23 marca, 4, 5 kwietnia — do Sieradza, Warty, Uniejowa, Łęczycy (osób 6);
- 3) d. 25 kwietnia, 6, 7 maja — do Łowicza, Włocławka, Płocka (osób 4);
- 4) od 23 czerwca do 3 lipca — na Kaszuby, wspólnie z innymi Oddziałami (osób 30).
- 5) d. 27 sierpnia — do Tomaszowa Rawskiego i Błękitnych Stawów (osób 40);
- 6) d. 24 września — do Gidel i Widzewa (os. 20);
- 7) d. 19 listopada — po Piotrkowie (osób 40).

Ostatnią wycieczkę urządzono specjalnie na żądanie miejscowego Stowarzyszenia Polek Pracujących. Oprócz tego Zarząd ułatwiał zapoznanie się z ciekawościami Piotrkowa i okolicy wycieczkom, przybyłym z dalszych stron, jak np. w maju z Częstochowy (osób 10); w tymże miesiącu wycieczce młodzieży z Wolborza (osób 50); w sierpniu — kółku rolniczemu z Wolborza (osób 42). Obszerne sprawozdanie z wycieczek tych pomieszczano w pismach warszawskich i miejscowej „Kronice Piotrkowskiej”.

Dla łatwiejszego wyjaśnienia przybyszm rozmieszczania dawnych obwarowań miejskich, znaczniejszych gmachów i t. p., oraz dla przypomnienia pierwotnych nazwisk ulic, do niepoznania obecnie zmienionych, Oddział wydał własnym nakładem „Plan Piotrkowa Trybunalskiego” na składanej pocztówce. Niezmiernie oryginalne i piękne to wydawnictwo wykonał, według wskazówek Zarządu, prof. Jan Olszewski, artysta-malarz z Warszawy — zupełnie bezinteresownie. Nakład 1,000 egz., w znacznej części już się rozszedł. W celu zebrania materiału do opisu stanu wsi w pow. piotrkowskim, Zarząd wydał odpowiedni kwestjonariusz w 120-tu egz., który w r. p. rozpowszechni. Jako przyczynek do lepszego poznania okolic Piotrkowa, rozpo-

często studja nad rzeką Luciażą, dopływem Pilicy. Dorzuciły one ciekawe szczegóły, a zupełnie nieznaną dotąd, tyczącą się przedhistorycznego osadnictwa w tych stronach. Celem ochrony pamiątek osobna ekspedycja po dwakroć jeździła do Mstowa dla zrobienia pomiarów i zdjęć fotograficznych z baszt warownego niegdyś klasztoru.

Działalność w sekcjach uwydatniła się w następujący sposób:

I. **Sekcja Popularyzacji Wiedzy Krajoznawczej** wyłoniła Komisję, która zarządza 3-ma Oddziałami. Ona to ułożyła, przyjęte i zatwierdzone przez Zarząd: Regulamin dla Komisji i Instrukcję dla Członków konferencji. Dla użytku Oddziałów urządzono w oddzielnym pokoju pracownię, zaopatrzoną w odpowiednie encyklopedyczne podręczniki, oraz wydawnictwa naukowe. Sekcja dzieli się na trzy Oddziały:

a) **Oddział Geograficzny** — pod kierunkiem Marii Chelińskiej, ks. Stanisława Szabelskiego i M. R. Witanowskiego liczył 20 kobiet i 20 mężczyzn — razem 40 osób. Zebrań odbyto 8, wygłoszono referatów 11, a mianowicie: 1) Województwo Rawskie; 2) Województwo Mazowieckie; 3) Województwo Chełmskie; 4) Województwo Malborskie; 5) Województwo Pedolskie; 6) Województwo Pomorskie; 7) Działoszyn; 8) Czarnca; 9) Gostynin; 10) O Kaszubach; 11) Kraków pod względem historycznym i architektonicznym. Zajmowano się przy tem kopjowaniem odpisów z pomników grobowych Piotrkowa, które w wielu razach uzupełnią *Monumenta* S. Starowolskiego. Dotąd zbadano kościoły: Farny, Dominikanów i Bernardynów, odkrywając epitafja zupełnie nieznanne.

b) **Oddział Przyrodniczy** pod kierunkiem Wandy Dobrowolskiej i Leona Starkiewicza. Członków liczone 36 — w tem kobiet 20, mężczyzn 16. Zebrań odbyto 8 — referatów było 9 — mianowicie: 1) Źródła Wisły, 2) O wulkanach, 3) Skąd się wzię-

ło życie na ziemi?, 4) O ewolucji, 5) Przyroda lasu, 6) Obrona roślin, 7) Skąd się bierze sól?, 8) Historia kopalni i warzelni soli, 9) Węgiel kamienny. Członkowie zajmowali się porządkowaniem okazów mineralogicznych i zbieraniem owadów dla muzeum.

c) **Oddział Ludoznawczy** — kierowany przez Józefa Karczewskiego i Helenę Psarską, posiada członków 41, w tem kobiet 22, mężczyzn 19. Zebrań odbyto 12, referatów — 7; były one następujące: 1) Wieś Wadlew w podaniach miejscowego ludu, 2) Zwyczaje i obrzędy wielkanocne ludu naszego, 3) Podanie o ziemi Dobrzyńskiej, 4) Obrzęd pogrzebowy we wsi Niedyszyna, 5) Wieś Grabno i jego mieszkańcy (pow. łaski), 6) Wierzenia ludu z okolic Koniecpola, 7) Uroczystości wielkanocne w okolicach Wadlewa (pow. piotrkow.) Zajmowano się prócz tego gromadzeniem przedmiotów, mających styczność z ludoznawstwem, a więc wycinanek, przedmiotów obrzędowych („kogutek”), pisanek — oraz pocztówek i fotografii typów ludowych. Słowem „Sekcja Popularyzacji” ujawniła w roku bież. wielką swoją działalność, a referaty jej uczestników zasłużyły na to, aby niektóre z nich były drukowane w miejscowej „Kronice”.

II. **Sekcja fotograficzna** zajmowała się w dalszym ciągu gromadzeniem zdjęć fotograficznych z godnych zachowania dzieł sztuki i pamiątek Piotrkowa. Negatywy skorygowane przez członka sekcji p. Szekalskiego, specjalistę, składano do zbiorów Oddziału. Na skutek odezwy sekcji do „Towarzystwa Miłośników Fotografji” — otrzymuje do użytku swego pismo „Fotograf” wzamian za wydawnictwa Oddziału i zdjęcia Sekcji. Członek sekcji p. Z. Majcherski w czasie wycieczki kaszubskiej wykonał sto kilkadziesiąt zdjęć, które formują piękne album. Część z nich pomieszczono w „Ziemi” (№ 32), z kilkadziesiąciu zaś najodpowiedniejszych firma p. Cieślińskiego w Krakowie zrobiła prze-

śliczne przezroczta do odczytu p. M. R. Witanowskiego.

III. **Sekcja Muzealna** opiekuje się zbiorami, w braku jednak kustosa stałego, inwentaryzacja jeszcze nie ukończona. Muzeum posiada okazów do 1,200 sztuk, mianowicie, *Przyrodniczych*: minerałów (95), skamieniałości (92), zoologicznych (11). *Archeologia*: ceramiki (30), epoki kamiennej (50), brązu (30), żelaznej (16). *Ludoznawstwa*: ubiorów (13), wycinanek (50), pisanek (50), pajaków (5). *Sfragistyki*: odlewów (50), tłoków (12). *Paleografji*: pergaminów (9). *Numizmatyki*: pieniędzy (403), medali (58), medalików religijnych (77), plomb (15). *Dziel sztuki*: obrazów (14), porcelany i szkła (10). *Pamiętek historycznych i kulturalnych* (120), okazów cechowych (7). Biblioteka muzealna zawierała: książek i broszur 242 tomy, rękopisów 3, map geograficznych 49, rycin 420, kart pocztowych z widokami i typami 100, fotografii 378, negatywów 129, przezroczy 100 — razem 1,601 sztuka. Do najciekawszych okazów, które zubożyły muzeum należą: „Zwierciadło Saskie“ — zbiór praw magdeburških w tłum. Szezerbicza wyd. w Krakowie 1581 r.; Przywilej opactwa Sulejowskiego — pergamin z XVII w.; miecz krzyżacki, wykopany pod Wolborzem; haft wypukły kościelny z XVI w.; Wykopaliska monet srebrnych z X w. z pod Łowicza; Antemisyum unickie z XVIII w. Sekcja muzealna wysyłała okazy ludowe na wystawę do Warszawy i archeologiczne do Włocławka. Zbiory otwarte są bezpłatnie w niedziele i święta (od g. 2 do 4-ej) — dla członków i wprowadzonych gości. Objasnień udzielają dyżurujące panie.

Projektowane wycieczki na rok 1912.

W maju: Koniecpol nad Pilicą. Gomułin pod Piotrkowem (pieszo).

W czerwcu: Moszczenica pod Piotrkowem (pieszo). Grodno, Kowno, Wilno.

W lipcu: Kruszyna pod Radomskiem.
 W sierpniu: Milejów, Rozprza (pieszo).
 We wrześniu: Skotniki, Wielka Wieś.
 W październiku: Kodręb, Chełmno.

Sprawozdanie kasowe za 1911 r.

WPLYWY.

Pozostałość z r. 1910	Rb. 203	kop. 78
Wpisowe Członków	" 43	" —
Składki	" 297	" 50
Ofiara Piotrk. T-wa Kredyt. Miejsk.	" 25	" —
Wpływy z wycieczek	" 15	" 83
" z odczytów	" 28	" 16
" z wydawnictw	" 21	" 71
Za „Ziemię“	" 119	" 35
	<u>Ogółem Rb. 754</u>	<u>kop. 33</u>

WYDATKI.

Komorne	Rb. 155	kop. —
Utrzymanie lokalu, opał i światło	" 15	" 28
Kancelaryjne i służba	" 40	" —
Muzeum	" 72	" 15
Biblioteka (oprawa i prenumerata książek i pism)	" 96	" 10
Wydawnictwa	" 50	" —
Dziesięcina dla Centrali	" 34	" —
Koszta odczytów, konferencji i wy- cieczek	" 40	" —
Ofiara na wydawnictwa Nalkow- skiego	" 25	" —
Opłata 50 egzemplarzy „Ziemi“	" 200	" 74
	<u>Ogółem Rb. 728</u>	<u>kop. 24</u>
Saldo kasy	" 26	" 09
	<u>Rb. 754</u>	<u>kop. 33</u>

Budżet na rok 1912.

WPLYWY.

Pozostałość z roku 1911	Rb.	26	kop.	09
Wpisowe Członków	"	30	"	—
Składki Członków	"	486	"	—
Wydawnictwa	"	50	"	—
Wpływy z wycieczek i odczytów	"	40	"	—
Nieprzewidziane	"	30	"	—
		<hr/>		
Ogółem	Rb.	662	kop.	09

WYDATKI.

Komorne	Rb.	150	kop.	—
Utrzymanie lokalu, opał, światło i służba	"	40	"	—
Kancelaryjne	"	25	"	—
Wydawnictwa	"	50	"	—
Biblioteka	"	100	"	—
Dziesięcina dla Centrali	"	50	"	—
Odczyty, konferencje i wycieczki	"	30	"	—
Muzeum	"	190	"	—
Nieprzewidziane	"	27	"	09
		<hr/>		
Ogółem	Rb.	662	kop.	09

Protokół Komisji Rewizyjnej.

Stosownie do § 27 ustawy Komisja Rewizyjna, sprawdzwszy księgi kasowe, rachunki i dowody usprawiedliwiające wydatki, znalazła takowe w zupełnym porządku; przyczem okazało się, iż dochód w 1911 r. wraz z remanentem wynosił rb. 754 k. 33, rozchód zaś rb. 728 kop. 24, przeto remanent na rok 1912 wynosi rb. 26 kop. 9, która to kwota znajduje się u skarbnika. Wobec tego Komisja Rewizyjna wnosi, aby Ogólne Zebranie sprawozdanie Zarządu za rok 1911 zatwierdziło.

Piotrków, 28 grudnia 1911 r.

St. Rudzki, Ks. S. Szabelski.

Zarząd.

Prezes *Michał Rawita-Witanowski*

Sekretarka *Halina Jaroszevska*

Skarbnik *Karol Kononowicz*

Członkowie Zarządu: *Jan Bienkowski, Leon Star-
kiewicz, Leopold Szolowski.*

Komisja Rewizyjna.

*Stanisław Rudski, Ks. Stanisław Szabelski, Hen-
ryk Wojewódski (zmarł).*

Lista Członków.*)

Ks. Adamezyk Stanisław (Noworadomsk)	Chelińska Marja
Bauerówna Janina	Chlebowska Aleksandra (Częstochowa)
Białobrzegi Mieczysław	Cholewicki Jan
Bienkowski Jan	Chwedkowski Jan (Beł- chatów)
Bienkowska Józefa	Ks. Cwilong Zenon
Boglewska Marja (Czę- stochowa)	Czermińska Zofja
Borowski Ludwik	Dąbrowska Emilja
Bogusławski Aleksander (Żarnowica pow. Piotr.)	Dąbrowski Józef
Bronikowski Jerzy (wy- stąpił)	Dobrowolska Wanda
Bujalska Marja (Sosno- wicz)	Dobrzański Mirosław
Burdzyński Marjan	Dobrzański Tadeusz
Byczkowski Marjan	Dobrzelewska Bolesława (wystąpiła)
Byczyński Stanisław	Domańska Henryka
Cedrowski Władysław	Dratwa Dominik (Wol- bórz)
Chawłowska Aniela (wy- stąpiła)	Dudziński Florjan
	Dyamentowski Alojzy (Szczerców)

*) Osoby, przy nazwiskach których nie oznaczono miejsca pobytu, zamieszkują w Piotrkowie. O zmianie adresu należy niezwłocznie zawiadomić Zarząd.

- Dyamentowska Eleonora
(Szczerców)
Fajfrowa Franciszka
Federowski Michał (Warszawa)
Fiszer Stanisław
Gintowt Mieczysław
Głowacka Kazimiera
Górzyński Teodor
Grabowski Franciszek
Hellwigowa Bronisława
(Bełchatów)
Hryniewski Stanisław
Jachimowski Cezary
Januszówna Emma (Bełchatów)
Jaroszevska Halina
Jasiński Stanisław
Ks. Jeliński Franciszek
(wyjechał)
Jeż Stefan
Jędrzejewski Zygmunt
Kańska Eugenia
Karbowski Józef
Karczewski Józef
Karczewska Zofja
Kepiński Felicjan
Knorrowsa Marja (Pabjanice)
Klewitz Konstancja
Koch Teofil
Konarzewski Henryk
Konarzewski Wincenty
(wystąpił)
Kononowicz Karol
Kowalska Anna
Kowalska Zofja (wystąpiła)
Krajewski Onufry
- Krawczykowski Józef
Kubicka Helena
Kubicki Witold
Kubik Konstanty (Mosszenica)
Kubiński Jan
Kwiecińska Jadwiga
Leśkiewicz Kazimierz
Ks. Lipiński Eugenjusz
Lipińska Janina
Lipiński Wacław
Ludwikiewiczowa Janina
Łabecki Henryk (Sulejów)
Łopiński Bronisław
Majcherski Zygmunt
Majewski Stanisław
Makowska Aleksandra
Malinowski Walenty
Marcinkiewicz Konstanty
Ks. Margoński Antoni
Makarewicz Aleksander
May L. (Bełchatów)
Missorek Teofil
Munkiewicz Józef
Munkiewiczowa Kamila
Munkiewiczówna Zofja
Ks. Muznerowski Stanisław (Tuszyn)
Nestorowiczówna Helena
Nestorowiczówna Jadwiga
Niepokoyczycka Mieczysława
Nowicki Feliks
Nowicka Helena
Nowicka Wacława
Olszewski Jan (Warszawa)

- Otocki Felicjan (Dobiecín przez Belchatów)
Otto Władysław
Ostrowski Marjan
Paskucki Leon
Paszkowska Janina
Piatkowska Ignacja
(w Smardzewie przez Sieradz)
Pieniążek Stanisław (Domiechowice przez Belchatów)
Piotrowska Czesława
Popowski Henryk
Psarska Helena
Psarski Stanisław (Sulejów)
Psarska Walentyna (wystąpiła)
Pytaszowa Stefanja (Belchatów)
Rothert Karol
Rudzki Stanisław
Ruszkowska Stefanja
Rutke Edmund
Rymaszewski Eugenjusz
Ks. Secomski Kazimierz
Sima Ryszard
Hr. Skórzewska Tekla
(Chełmno p. Noworadomsk)
Smale Antoni
Sobański Antoni
Soczek Ludwik
Srótka Roman (Lelów)
Sommerowa Amelja
Sommer Tymoteusz
Srzednicki Stanisław
Stankowski Franciszek
Stankowski Józef
Starkiewicz Leon
Stolarski Bronisław
Stronczyński Feliks
Strożecka Janina
Strożecki Kazimierz
Strzelecki Kazimierz
Ks. Szabelski Stanisław
Szadkowski Kazimierz
Szafnicki Henryk
Szmidt Jan I
Szmidt Jan II
Szołowski Leopold
Szukalski Jan
Szulc Paweł (wystąpił)
Szretterówna Jadwiga
Szydłowski Stefan (Myszaków)
Trzecińska Helena
Ubysz Kazimierz (Belchatów)
Vogel Roman
Wandelt Oskar (Kłodzice)
Witanowska-Rawita Janina
Witanowski-Rawita Michał
Ks. Wojciechowski Wincenty
Wollny Zofja
Wzdulski Konstanty (Korytno p. Przedbórz)
Ks. Zagrzejewski Antoni
Zagrzejewski Józef
Zagrzejewski Kazimierz

Ks. Zaremba Jan (Beł-
chatów)
Żmigrodzka Józefa

Żuwałówna Józefa (wy-
stąpiła)
Żarska Stanisława (wyst.)

Oddział Pińczowski.

Członków 32.

Faktyczna działalność naszego Oddziału zaczęła się z początkiem 1911 roku.

Stosownie do wskazań Zebrania organizacyjnego działalność ta miała rozwijać się w 3-ch kierunkach: odczytowym, wycieczkowym, i muzealnym. Znajomość miejscowych warunków oparta na przykładach, jakich dostarczają inne tutejsze towarzystwa społeczne, nakazywała Zarządowi przezorność i powściągliwość w wydatkach ze skromnych funduszy oddziału.

Z tego jedynie względu zaniechano na razie zamiaru nie tylko nabycia na własność, ale nawet odnajęcia lokalu dla muzeum krajoznawczego, które stosownie do rzuconego projektu, mieścić się miało w skromnym, na krańcu miasta położonym, historycznym domku, gdzie w XVI w. znalazła pomieszczenie drukarnia arjańska.

Odłożywszy więc sprawę założenia muzeum do pomyślniejszych czasów, Zarząd zajął się przede wszystkim urządzaniem odczytów i zorganizowaniem wycieczek.

W roku sprawozdawczym Zarząd odbył 5 posiedzeń; 19 czerwca, z powodu nieprzybycia wymaganej przez ustawę liczby członków, posiedzenie nie doszło do skutku.

Posiedzenia poświęcone były omawianiu zadań Tow. oraz sprawom bieżącym. 14 marca w krótkim wspomnieniu pośmiertnym oddano hołd zmarłemu Wacławowi Nałkowskiemu, jako człowiekowi i uczonemu.

Zebrań miesięcznych dla członków i wprowadzonych gości urządzono 4. Treścią zebrań były odczyty ilustrowane obrazami niknącymi, oraz komunikowanie członkom ważniejszych spraw bieżących Towarzystwa.

8-go stycznia p. Ponikowski wygłosił odczyt agitacyjny o „Ziemii rodzinnej i rozwoju Krajoznawstwa Polskiego“.

12-go kwietnia p. Ponikowski mówił o „Narodzinach ziemi i działaniu powietrza na skorupę ziemską“.

2-go kwietnia p. dr. Czyżewski w serdecznych słowach uczcił pamięć zmarłego uczonego, profesora wszechnicy Jagiellońskiej, Marjana Sokołowskiego — a następnie wygłosił odczyt o „Mowie polskiej“.

30-go kwietnia p. Ponikowski mówił o „Działaniu wody na skorupę ziemską“.

Do odczytów obrane były przeważnie tematy geologiczne w celu systematycznego przygotowania członków do łatwiejszego zrozumienia rozmaitych zjawisk natury podczas wycieczek krajoznawczych.

Odczyty stale dawały deficyt. Na każdym z nich bywało przeciętnie około 15 osób, w tem 2-u do 3-ch gości, opłacających wejście 15 kop.

Wycieczek w roku sprawozdawczym z trudem zorganizowano 2. Terminy wycieczek były kilkakrotnie zmieniane, to wskutek niepogody, to z powodu zbyt małej liczby zapisów wycieczkowiczów.

25-go maja grupa składająca się z 18 osób zwiedziła kamieniołomy Pińczowskie (2 wiorsty za miastem), gdzie p. Ponikowski udzielał objaśnień co do powstawania rozmaitych skał w przyrodzie.

28-go sierpnia 10 osób pod przewodnictwem p. dr. Czyżewskiego wyjechało do Wislicy. Wycieczkowicze zwiedzili prastarą kolegiatę, wspaniały zabytek architektury gotyckiej, i oglądali wzgórze, na którym ongi wznosił się zamek królewski.

W powrotnej drodze zboczyli do wsi Skorocice dla obejrzenia całego szeregu grot gipsowych.

Biblioteczka oddziału składa się z kilku książek zawierających odczyty i opisy wycieczek; są to przeważnie wydawnictwa Tow. Krajoznawczego. Z 51 osób, które na Zebraniu organizacyjnym zadeklarowały zapisanie się na listę członków, 20 osób cofnęło swoje deklaracje; w ciągu roku Zarząd przyjął 3-ch nowych członków; 2-ch z powodu wyjazdu wykreślił.

Działalności zewnętrznej Oddział nasz nie ujawnił żadnej: nie przyjmował udziału ani w wystawie „Polskiego zdobnictwa ludowego“, ani w wystawie „Krajobraz Polski“.

Sprawozdanie kasowe za rok 1911.

PRZYCHÓD.

Ze składek i wpisów członkowskich	Rb.	109	kop.	50	
Za prenumeratę „Ziemi“ od p. W.					
ze Złotej	”	6	”	50	
Za wejścia na odczyty	”	2	”	55	
Za roczniki Towarzystwa (8 sztuk po 40 kop.)	”	3	”	20	
Za II-e półrocze prenumerata „Zie- mi“ od p. P. z Kazim. W.	”	3	”	30	
Za sprzedaży kart pocztowych	”	8	”	45	
Za sprzedaży 2-ch pozostałych ro- czników „Ziemi“	”	6	”	—	
	Razem	Rb.	139	kop.	50

ROZCHÓD.

Koszta organizacji Oddziału	Rb.	10	kop.	10
Pieczeń Oddziału	”	2	”	20
Odczyty	”	16	”	—
Wydatki kancelaryjne (księgi, ma- terjały piśmienne i t. p.)	”	17	”	75
do przeniesienia	Rb.	46	kop.	05

z przeniesienia . . .	Rb.	46	kop.	05
Prenumerata „Ziemi”	”	67	”	15
Zeszyt biletów członkowskich	”	1	”	—
15 roczników T-wa za 1910 r.	”	3	”	—
Głównemu Zarządowi 10% od składek i wpisowego	”	10	”	95
Ofiara na „Geografję ziem polskich”	”	5	”	—
		<hr/>		
Razem		Rb.	133	kop. 15

STAN KASY.

I. Dochody	Rb.	139	kop.	50
II. Rozchody	”	133	”	15
		<hr/>		
Pozostaje		Rb.	6	kop. 35

Na ogół działalność Zarządu przedstawia się skromnie. W pracach czynny udział bierze zaledwie mniejszość jego (Zarządu) wspólnie z bardzo gorliwym członkiem Oddziału p. dr. Czyżewskim.

Jedynym usprawiedliwieniem Zarządu może być tylko ta okoliczność, iż wszyscy jego członkowie obarczeni zajęciami zawodowymi, nie mającymi nic wspólnego z krajoznawstwem. I ta skromna działalność słabnie jeszcze więcej w drugim półroczu. Osoby uproszone na prelegentów uchylają się od wygłaszania odczytów, tłumacząc się brakiem czasu. Odczyty nie cieszą się powodzeniem, gdyż uczęszcza na nie tylko bardzo nieliczna garstka osób. Wycieczki nie budzą zainteresowania i ledwo dochodzą do skutku. Ci którzy mogliby z pożytkiem pracować dla Tow. zrzekają się mandatów, jak delegat i jego zastępca, lub wyjeżdżają, jak sekretarz Zarządu, inni nie reagują zupełnie na zaproszenia, jak większość komisji rewizyjnej; wreszcie ci co przyjęli mandaty zachowują się biernie. Obojętność członków Oddziału dla spraw krajoznawczych po chwilowym słomianym ogniu, rośnie coraz więcej. Zaległości w opłacie składek są duże.

Jeszcze gorzej przedstawia się stosunek społeczeństwa do naszego oddziału. Stosunek ten najlepiej oświetlą fakty. Wskutek odezwy Akademii Umiejętności w Krakowie do Tow. Krajoznawczego w sprawie udzielenia jej wiadomości o istniejących starodawnych bibliotekach i archiwach na ziemiach byłego państwa Polskiego, Zarząd Pińczowski Oddziału zwrócił się do 6-ciu osób w obrębie powiatu po krótkie informacje w tej kwestji. Rzeczowa odpowiedź nadeszła jedna, a dwie zbyły Zarząd niczem. Na 60 odezwoz rozesłanych do zamożnego ziemiaństwa, zasobnego duchowieństwa i inteligencji prowincjonalnej, w sprawie materialnego poparcia zamierzonego przez Towarzystwo Krajoznawcze wydawnictwa wiekopomnego dzieła ś. p. Wacława Nałkowskiego p. t. „Geografja ziem dawnej Polski“, i na tyleż odezwoz w sprawie przysparzania Tow. abonentów tygodnika „Ziemi“, nie otrzymaliśmy ani jednej łaskawej odpowiedzi, wyraźnie ani jednej. To chyba dostateczne daje pojęcie, jak żywo interesuje się społeczeństwo tutejsze Tow. Krajoznawczem.

Wreszcie pozostaje określić stosunek Zarządu Głównego do Oddziału naszego. Na wniosek Zarządu Głównego zebranie ogólne z dnia 1 listopada poleciło Oddziałowi Pińczowskiemu rozprzedać 10 egz. „Ziemi“ z 1911 r., a w każdym razie odpowiadać za nie materialnie przed Zarządem Głównym.

Na wniosek tegoż Zarządu, zebranie ogólne uchwaliło uznać za konieczne dla wszystkich członków Tow. wprowadzenie przez każdego z nich w ciągu 1911 roku przynajmniej jednego nowego członka.

Wreszcie ostatnie zebranie ogólne z dnia 1-go listopada 1911 r. w Warszawie, również na wniosek Zarządu Głównego zobowiązało wszystkie oddziały prowincjonalne, między innymi: do zorganizowania przynajmniej 6 razy w ciągu roku zebrań miesięcznych, na których mają być wygłaszane odczyty, —

i do urządzania wycieczek krajoznawczych nie mniej niż 6 w ciągu roku; oprócz tego wyrażono życzenie, aby oddziały prowincjonalne zobowiązały się pozyskać na 1912 rok większą ilość prenumeratów „Ziemi“, niż w roku sprawozdawczym.

Nakoniec opłacaną przez Oddziały Zarządowi Głównemu dziesięcinę ze składek członkowskich powiększono do $\frac{1}{10}$ części wszystkich stałych wpływów każdego oddziału *). Przez niewypełnienie wszystkich tych uchwał, Zarząd Pińczowski oddziału ściągnął na siebie upomnienia i wymówki ze strony Zarządu Głównego. Zarząd Główny, nie uwzględniając, że miasteczko nasze jest biedne, że członkowie oddziału, za wyjątkiem paru osób, są ludzie mniej niż średnio zamożni, że Zarząd miejscowy, zajmując inne jeszcze społeczne stanowiska, nie może całkowicie poświęcić się krajoznawstwu, krępuje nasz oddział nowymi uciążliwymi zobowiązaniami wówczas, kiedy nie możemy sprostać dotychczasowym przepisom i warunkom.

Słusznem jednak i zasługującym na uwagę jest napomnienie, dane przez Zarząd Główny niektórym oddziałom, a w tej liczbie i Pińczowskiemu, że nie opiera swej działalności na zasadach demokratycznych, co wyraźnie sprzeciwia się zadaniom Towarzystwa.

Z powyższego wynika, że położenie Zarządu miejscowego jest trudne, stan Oddziału Pińczowskiego krytyczny.

Zarząd, ściślej mówiąc część jego, w przekonaniu, że stan ten nie jest zjawiskiem tylko przejściowym, czuje się zniewolonym do postawienia na zebraniu ogólnem wniosku likwidacji Oddziału.

*) Wiadomość błędna. Dziesięcina Oddziałów jest płacona li tylko od wpisowego i składek członkowskich, co też Oddział Pińczowski sam w niniejszym sprawozdaniu kasowem stosował. (Zarz. Gł.)

PROTOKÓŁ

Rocznego Ogólnego Zebrania Pińczowskiego Oddziału Polskiego T-wa Krajoznawczego.

Ogólne roczne zebranie członków Pińczowskiego oddziału Pol. Tow. Krajoznawczego odbyło się 17-go grudnia 1911 r. pod przewodnictwem p. Zygmunta Ponikowskiego.

Porządek dzienny obejmował: sprawozdanie roczne i wniosek Zarządu zamknięcia i likwidacji Oddziału.

Po odczytaniu sprawozdania i działalności Zarządu p. Jan Szumił poddał krytycznej ocenie tę działalność oraz stosunek członków Oddziału do Zarządu i wyraził przypuszczenie, że Oddziałowi zamiast rozwoju grozi zastój kompletny.

P. dr. Ludwik Czyżewski gorąco zachęcał do dalszej pracy, dowodząc, że tak młody Oddział należy poddać jeszcze dalszej próbie.

Do zdania p. Czyżewskiego przyłączyli się pp. Makarewicz, Ignasiewicz, P. Pachelski utyskiwał na wysokie składki członkowskie; pogład ten podziela większość zebranych.

P. Szczepkowski rozważył działalność Oddziału, stosunek Zarządu Głównego i społeczeństwa do Oddziału, i bez złudzeń optymistycznych zaznaczył, że w Oddziale pracowało czynnie tylko 2-ech członków, gdy reszta zachowywała się biernie, że Zarząd Główny obciąża zanadto zobowiązaniami młody, dający zaledwie oznaki życia Oddział, że społeczeństwo z lekceważącą obojętnością odnosi się do Oddziału, wreszcie wyraził przekonanie, że, jeżeli zebranie ogólne nie wskaże radykalnych środków wzmocnienia i rozwoju działalności, Oddział wskutek tylu niepomysłnych okoliczności zamierac będzie powolnie.

Przewodniczący, rozwijając myśl wynalezienia radykalnych środków, wskazał na konieczność: 1) powołania do Zarządu i na delegatów ludzi energicznych i zamiłowanych do spraw Krajoznawstwa, 2) prawidłowego podziału pracy w Zarządzie, 3) przyjęcia natychmiastowych zobowiązań przez niektórych członków do wygłoszenia odczytów i przychodzenia z pomocą w organizowaniu wycieczek, 4) poczynienia starań w Zarządzie Głównym o zwolnienie z obowiązku ponoszenia kosztów na wydawnictwo „Ziemi“ w stosunku przepisanej normy.

Kiedy zebranie nie dało żadnych konkretnych odpowiedzi na te propozycje, stwierdziwszy, że ilość obecnych członków odpowiada wymaganom § 28 ustawy, przewodniczący zmuszony był poddać pod głosowanie wniosek zamknięcia Oddziału. Wniosek przyjęto większością głosów. Później jednomyślnie uchwalono pozostać w kasie gotówkę, biblioteczkę i księgi Oddziału przeznaczyć na rzecz miejscowej biblioteki publicznej, a 6 nierozprzedanych egzemplarzy „Ziemi“ rozłosować między członków.

W końcu, na wniosek p. Makarewicza, zebranie ogólne złożyło podziękowanie za pracę pp. Zygmunta Ponikowskiemu i dr. Ludwikowi Czyżewskiemu.

Przewodniczący, żegnając zebranych wyraził życzenie, aby pomimo rozwiązania Oddziału, pewne choć szczupłe grono osób, sympatyzujących ze sprawami Krajoznawstwa nie przestawało nadal interesować się i w miarę sił i możliwości, zajmować Krajoznawstwem.

Zgodność z oryginałem świadczą:

Przewodniczący Z. Ponikowski.

Skarbnik A. Boretti.

Oddział Radomski.

Członków 60.

Dnia 29 stycznia 1911 r. urządzono Zebranie Ogólne członków Oddziału, na którym przystąpiono do wyboru członków Zarządu i Komisji Rewizyjnej.

Do Komisji Rewizyjnej wybrano: p. Józefa Wojdackiego, p. Maksymiljana Skotnickiego i p. Marcellego Szafrąńskiego.

Wybrany Zarząd rozdzielił czynności jak następuje:

D-ra Tadeusza Rakowskiego na prezesa,

p. Marię Krakowską na wice-prezesa,

ks. Leona Sobierajskiego na skarbnika,

ks. Jana Wiśniewskiego na sekretarza.

Nadto na członków sekcji: wycieczkowej—p. M. Krakowską, odczytowej — p. Zyg. Hübnera, muzealnej—*ks. Jana Wiśniewskiego*.

W ciągu roku Zarząd zbierał się sześć razy.

W ciągu roku Zarząd powołał na organizatora wycieczek p. Stefana Soltyka, zaś na miejsce na czas dłuższy wyjeżdżającej z Radomia p. M. Krakowskiej—p. Kazimierza Grabińskiego.

Staraniem Zarządu odbyły się dwa odczyty: 25 marca p. Władysława Umińskiego „Japonja i Japonczycy“ i 25 maja p. Aleksandra Janowskiego „Wycieczka po kraju“.

Staraniem sekcji wycieczkowej zorganizowane były następujące wycieczki: pierwsza na Św. Krzyż i do wąwozu Chocimowskiego, w ilości 30 osób; druga wycieczka odbyła się do puszczy Kozienickiej, w ilości 28 osób; trzecia wycieczka na Babią Górę pod Kozienice i do brzegów Wisły.

Nadto pod opieką Oddziału młodzież m. szkoły handlowej męskiej odbyła wycieczkę na Wystawę Zdobnictwa Ludowego do Warszawy, młodzież szkoły handlowej żeńskiej wycieczki do Warszawy i do Ilży,

a siedmioklasowa pensja p. Marji Gajl odbyła wy-
cieczki: do Warszawy, do Ojcowa i do Suche-
dniowa.

Nadto kilkoma cennymi nabytkami zostało wzbo-
gaczone muzeum, chętnie zwiedzane przez młodzież
szkolną.

Nazwiska swe zwiedzający wpisują do specjal-
nej książki.

Sprawozdanie kasowe.

Pozostałość z 1910 r. Rb. 130 kop. 78

WPLŹYWY.

Wpisowe nowych członków	16	„	—
Składki zaległe z 1910 r.	31	„	75
„ „ „ za 1911 r.	133	„	50
Za sprzedaż pocztówek i roczników „	13	„	27
Dochód netto z odczytów	11	„	90
Procent od pieniędzy złożonych w II Tow. Wzajemn. Kredytu „	7	„	90
Za prenumeratę „Ziemi“	79	„	35
Za rocznik „Ziemi“ 1910 r.	4	„	60

Razem Rb. 429 kop. 05

ROZCHÓD.

10% od składek za rok 1911 dla Główn. Zarządu	Rb. 18	„	12
Koszta lokalu	120	„	—
Koszta druków, materiałów piśmien- nych, opłata służby	18	„	—
Kupno pocztówek	7	„	—
à conto prenum. „Ziemi“	65	„	—

Razem Rb. 228 kop. 36

W kasie Tow. Wzajemn. Kredytu Rb. 147 kop. 90

Gotowizną „ 58 „ 73

Lista Członków.

Bielski Stefan	Pietraszewski Stanisław
Hr. Broel-Plater Józef	Przyborowski Walery,
Chmielewski Mieczysław	literat
Dr. Chojko Adam	Rakowska Jadwiga
Cieszkowski Feliks	Rakowski Tadeusz
Ks. Dembowski Piotr	Rodkiewicz Aleksander
Dr. Fidler Henryk	Rusinowicz Lucjan
Gajl Marja	Silnicki Władysław
Ks. Glibowski Marjan	Skibiński Aleksander
Glogier Maciej	Skotnicki Maksymiljan
Gliszczyński Józef	Ks. Sobierajski Leon
Grabiński Kazimierz	Sołtyk Stefan
Gruszczyński Wacław	Suchański Edward
Hryniewicz Jadwiga	Ks. Starzomski Walenty
Hübner Zygmunt	Starzyński Ludwik
Dr. Idzikowski Stanisław	Świdwińska Amelja
Jarzyńska Janina	Święcicki Kazimierz
Jarzyński Prosper	Szafrąńska Wanda
Jastrzębowski Szczęśny	Szafrąński Marcelli
Kanigowski Tymoteusz	Szyjewski Witold
Kondratowicz Helena	Temerson Adolf
Kozierowski Albert	Trzebiński Juljan
Krakowska Marja	Węglińska Zofja
Kuczyński Józef	Wędrychowski Tadeusz
Kuźnicka Maryla	Weresczyński Kazimierz
Łagodziński Feliks	Wickenhagen Karol
Marcinowski Zenon	Ks. Wiśniewski Jan
Marks Kazimiera	Wojdaeki Stanisław
Mierzyńska Zofja	Woszczyński Zdzisław
Pożyczkowo-Oszczędn.	Zabiełło Jan
kasa w Ilży	Zbrowski Franciszek
	Zieliński Stanisław

Oddział Siedlecki.

Członków 78.

W roku sprawozdawczym odbyło się jedno ogólne sprawozdawczo-wyborcze zebranie członków.

Zebrzań miesięcznych odbyło się dwa.

Na zebraniach były odczytane referaty, nad którymi przeprowadzona szczegółowa dyskusja.

Zbiory muzealne i biblioteczne znacznie się powiększyły. Dzięki ofiarności ziemian otrzymaliśmy: 1) Album Napoleona Ordy; 2) Monumenta Regum Polaniae. Cracoviensia, Petropoli 1852; 3) Mapa Dawnej Polski—wydana w Paryżu, 1859 r., w 48 sekcjach i t. p.

Zarząd wybrany w d. 27 grudnia 1911 r:

Jarosław Rakowiecki
Leon Markuszewski
Zygmunt Zdański
Paweł Sokółowski
Juljusz Taborowski

Juljusz Skulciecki
Ignacy Dobraczyński
Hilary Ostrowski
Halina Beresówna
Stanisław Dylewski

Komisja Rewizyjna.

Aleksy Chrzanowski, Marja Liszevska, Tadeusz Urbański.

Sprawozdanie kasowe za 1911 r.

PRZYCHÓD.

Pozostało na d. 1 stycznia 1911 r. . Rb. 103 kop. 09

W roku sprawozdaw. wpłynęło:

Ze składek członkowskich	91	—
Od prenumeratorów „Ziemi“	43	45

Razem Rb. 237 kop. 54

ROZCHOD.

Na prenumeratę „Ziemi“	Rb. 120 kop. --
Na nagrody konkursowe	„ 30 „ —
Zarządowi Głównemu 10% od do- chodu Oddziału	„ 16 „ 30
Na bibliotekę	„ 11 „ —
Na wydatki administracyjne i dele- gacyjne	„ 7 „ 20
	<hr/>
Razem Rb. 184 kop. 50	

ZESTAWIENIE.

Wpływy	Rb. 237 kop. 54
Wydatki	„ 184 „ 50
	<hr/>
Pozostało na d. 1 stycznia 1912 r. Rb. 53 kop. 04	

Lista Członków.

Ks. Abramowicz Wincenty	Jarosiński Adam
Aslanowicz Mieczysław	Jaszczuk Aleksander
Barszczewska-Michałowska	Ks. Juściński Melchjor
Jadwiga	Karpiński Karol
Berezówna Halina	Ks. Kocyk Józef
Ks. Benet Michał	Kitliński Wincenty
Brodzińska Jadwiga	Korsak Aleksander
Budziszewski Ludwik	Kutyłowska Helena
Brodziński Bronisław	Kutyłowski Waclaw
Biernawska Helena	Klempiński Aleksander
Chrzanowski Aleksy	Ks. Kamiński Wiktor
Credo Dominik	Ks. Kropiwnicki Win-
Domańska Marja	centy
Domański Stanisław	Ks. Kulaszyński Ludwik
Dylewski Stanisław	Klebanowska Zofja
Ks. Dworzycki Michał	Klebanowski Sylwester
Dernałowicz Stanisław	Liszewska Marja
Dobraczyński Ignacy	Ks. Makulec Jan
Dmóchowska Janina	Mianowski Juljan
Gorazdowski Stanisław	Markuszewski Leon
Ks. Halbersztadt	Ostrowski Hilary

Ks. Piotrowski Koronat	Szawelski Józef
Proniewicz Aleksander	Szkułtecki Juljusz
Pruski Bronisław	Sunderland Stanisław
Przyłuski Józef	Sztejn Maurycy
Piasecka Marja	Szymborska Zofja
Porowska Klementyna	Sudra Władysław
Paulowa Bronisława	Sieragowska Helena
Raczyński Wacław	Ks. Solnicki
Radliński Tadeusz	Taborowski Henryk
Rudnicki Jerzy	Taborowska Gabryela
Ruszkiewicz Stefan	Taborowski Juljusz
Rakowiecki Jarosław	Urbański Tadeusz
Rolla Marja	Wielowieyski Adam
Rozen Ignacy	Wierzbienta Alfons
Rakowska Zofja	Wiszniewski Eugenjusz
Ks. Scipio del Campo Józef	Wojnarowski Edmund
Ślaski Władysław	Wolfke Józefa
Sokołowska Janina	Zalewska Marja
Sokołowski Paweł	Zdański Zygmunt

Oddział Suwalski.

Członków 47.

Rok sprawozdawczy 1911 nie zaznaczył się wielką frekwencją w Towarzystwie. Z liczby członków 38 — odpadło z powodu wyjazdu z Suwałk 7, zaliczono nowych 16, a więc pozostało na rok 1912 47 członków.

Miała frekwencja tłumaczy się przede wszystkim brakiem własnego lokalu już nie tylko dla pomieszczenia wciąż napływających dzięki ofiarności społeczeństwa darów dla Muzeum Ziemi Suwalskiej, lecz i dla zebrań miesięcznych, tak pożądaných w naszych warunkach, co znacznie mogłoby ożywić Towarzystwo i zainteresować niem szerszy nieco ogół.

Kilkakrotnie omawiany w kilku instytucjach projekt prezesa Oddziału p. St. K. Lineburga o połączeniu trzech tak kulturalnych instytucji jak „Czytelnia Naukowa”, Redakcja „Tygodnika Suwalskiego” i „Towarzystwo Krajoznawcze” we wspólnym gmachu, tymczasowo nie doszedł do skutku.

Wskutek starania Zarządu Oddziału, Suwalskie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu przy podziale oszczędności z r. 1910 pomiędzy miejscowe instytucje kulturalne przekazało na rzecz lokalu dla Towarzystwa Krajoznawczego i Muzeum Ziemi Suwalskiej rb. 100, resztującą sumę mają dopełnić zapisy dobrowolne na listę ofiarną, która wykazuje już kwotę 110 rb., reszta, spodziewać się należy, wkrótce się dopełni i wynajęcie lokalu może mieć miejsce od 1 lipca 1912 r., w którym to czasie mieszkania roczne się wydzierżawiają.

Na rzecz lokalu staraniem p. Julji Sztange i p. St. K. Lineburga urządzono koncert dnia 22 czerwca 1911 r. w sali „Arkadja” i w tym celu, obok łaskawie zaofiarowanej gry na skrzypcach p. J. Sztange, zaangażowano z Wilna artystów: p. Annę Sorokową — pianistkę i p. K. Tatarkiewicza — deklamatora. Z powodu upalnego lata i pory już wakacyjnej zastęp publiczności był niewielki, spodziewany był nawet niedobór i tylko dzięki dobrowolnemu ustąpieniu z umówionego honorarjum do ceny kosztów przejazdu z Wilna wspomnianych artystów, co się z uznaniem tu zaznacza, koncert nie przyniósł deficytu; owszem, wpłynęło nawet do kasy Towarzystwa rb. 17 kop. 45.

Docent Wszechnicy Jagiellońskiej dr. Bronisław Rydzewski zaofiarował się łaskawie wypowiedzieć kilka odczytów wycieczkowych, dlatego też wyznaczono pierwszą wycieczkę pieszą w dniu 3 września w okolice Suwałk — „Dąbrówka-Okuniewicz”.

Wycieczka ta odbyła się przy udziale 26 osób z prezesem oddziału na czele. W Dąbrówce wypo-

wiedział dr. Rydzewski odczyt o geologicznym stroju Suwalszczyzny. Serdecznie podziękowano prelegentowi za ten zajmujący odczyt, poczem udano się do Okuniowca, gdzie zwiedzono jezioro i górę.

Na drugą wycieczkę, wyznaczoną na dzień 8 września do jeziora i fol. Hutta (dawna własność kamedułów), z powodu niepewnej pogody stawiło się 9 osób, z których 4 osoby w drodze się wycofały, a reszta dopięła celu, dwie zaś osobno przyjechały do miejsca.

Zwiedzono stary ogród, taras, obejrzano dom staroświecki. wreszcie pokazał gościnnie gospodarz-dzierżawca folwarku, p. Rydzewski, znajdującą się pomiędzy 2 barakami oryginalną bramę staroświecką z chóragiewką u góry, fundowaną jeszcze w roku 1763 przez kamedułów, przy której zrobiono obecnie schronisko dla trzody chlewnej z wejściem przez bramę.

Wycieczka do jeziora Wigierskiego w dniu 10 września nie doszła do skutku z powodu dżdżystego i zimnego poranka.

W końcu wyjaśnić należy, że inteligentny ogół Suwalszczyzny, nie jest zainteresowany krajoznawstwem wogóle, czego dowodzi zbyt mała liczba prenumeratorów jedyne go organu Krajoznawczego „Ziemia”. Nie pomógł nawet w tym względzie specjalny artykuł o „Ziemii” p. St. K. Lineburga w „Tygodniku Suwalskim”, bo z nadesłanych do rozpowszechnienia 30 egzempl. tego organu na rachunek Oddziału, za które Oddział ma płacić, wzięto za ledwie dwa egzemplarze przez autora artykułu i mec. Zabłockiego, pozostałe zaś 28 egz. oczekują dotąd na nabywców. Zarząd jednak sądzi, że taka obojętność ogółu dla krajoznawstwa rodzimego będzie przelamana, skoro Oddział zdobędzie stosowny lokal, a urządziwszy odpowiednie sekcje w Muzeum Ziemi Suwalskiej, (sekcję historyczną podjął się urządzić własnym kosztem i pracą p. Lineburg i ma już kilkaset zebranych cennych okazów), stwo-

rzy ważną placówkę kulturalną. Gdy się to osiągnie, wówczas można mieć nadzieję, że indyferentny dotąd dla krajoznawstwa ogół, namacalnie widząc pracę Oddziału, poprze jego usiłowania, zapisując się gremialnie na członków Towarzystwa. To są horoskopy na przyszłość, bodaj niedaleką.

Sprawozdanie kasowe.

WPLYWY.

Saldo na rok 1911	Rb. 126 kop. 98
Wpisowe	" 16 " —
Składki członkowskie	" 76 " —
Ofiary w gotówce na Muzeum	" 151 " 55
	<hr/>
Razem Rb. 370 kop. 53	

WYDATKI.

Zwrot p. Z. Niklewskiemu za 5 kwintarjuszów	Rb. 2 kop. 50
Pensja woźnemu za 12 mies.	" 24 " —
Koszt przesyłki żarn przedhistorycznych	" 2 " 45
	<hr/>
Razem Rb. 28 kop. 95	
Saldo na rok 1912	" 341 " 98
	<hr/>
Razem Rb. 370 kop. 53	

Zarząd Oddziału.

Prezes *Stanisław Karol Lineburg*
 Wice-prezes *Andrzej Talko-Hryncewicz*
 Sekretarz *Franciszek Zagórski*
 Kustosz *Henryk Kwiczala*

Komisja Rewizyjna.

Ks. Piotr Kotlewski, Bolesław Rodziewicz, Jan Wierzbicki.

Lista Członków.

Bakinowski Aleksander	Lineburg Marja (War
Bar Kazimierz (Wylko-	szawa)
wyszki)	Lineburg Wiktor (War-
Bienkiewicz Włodzimierz	szawa)
(Kwieciszki)	Mórawski Edward (Ju-
Brzoskówna Irena	stjanowo)
Chelmiński Józef	Dr. Nieciuński Mamert
Drouet Władysław	Dr. Noniewicz Teofil
Gallera Ryszard (War-	Pac-Pomernacki Mieczysław
szawa)	Pac-Pomernacki Władysław
Gasiorowski Zygmunt	ślaw
Gerlachowa Marja	Hr. Potocki Tomasz
Grabowski Bolesław (Wyl-	(Zyple)
kowyszki)	Rodziwicz Bolesław
Gramadzki Ludwik z Szyk-	Russocka Natalja
szniewa	Skapska Anna
Holuszyna Kamilla	Skorupski Bolesław
Talko-Hryncewicz Andrzej	Smolska Zofja
(Stalawka)	Sokołowski Witold Józef
Jacyna Emil (Wylko-	(Wilno)
wyszki)	Staniszewski Stanisław
Janiszewski Romuald	Ks. Staniewicz Franciszek
(Warszawa)	Strawiński Adam (Balla
Dr. Jaworowski Jan	Wielka)
(Augustów)	Wierzbicki Jan
Kolendowa Marja	Wnukowski Lucjan
Konarski Bolesław Piotr	Zabielska Eliza z Olszan
z Dowiaciszek	Zabłocki Gustaw
Korewo Ignacy (Rutka)	Zagórski Franciszek
Ks. Kotlewski Piotr	Zawadzki Jan
Kroll Kazimierz (Detroit,	Dr. Zmitrowicz Ludwik
St. Zjedn. w Amer.)	(Szestakowo)
Kuczewski Ludwik	
Lineburg Stanisław-Karol	

Ofiary na Muzeum Ziemi Suwalskiej złożyły następujące osoby:

w gotówce: Bortkiewicz J., Brzosko H., Gasiorowski Z., Hołub W. z Sejn, Talko-Hryncewicz A., Kassakajtis J., Lineburg St. K., Morawski J., Móraski K. z Wysokiego, Ogulewicz B., Staniszewski S., Strawiński A., Towarzystwo Wzajemnego Kredytu, Wodzyński K. z Promiezia, Zabielska E. z Olszan, Zablocki G., dr. Zmitrowicz i Zyger-Korn E.

w przedmiotach: dr. Bakinowski A., Bujnowski W., Butkiewicz J., Butkiewicz R., Dunin z Kalwarji, Kassakajtis J., Kościółkowski z Wilna, Lineburg St. K., Lipko, Milewski St., Morawska M., art. mal. Piątkowski H. i od żony, Pożarowski I., Radwanowski J. z Warszawy, Rydzewski L., Sobolewska M., Staniszewski St., Steppel W., Strzałecki A. art. mal., Sztangowa J., Szwarcówna Z., Wodnicki A. i Zawadzka M.

Zarząd poczuwa się do miłego obowiązku złożyć na tem miejscu wszystkim łaskawym ofiarodawcom serdeczne staropolskie: „Bóg zapłać!”

Prezes Zarządu *St. K. Lineburg*
Sekretarz *Fr. Zagórski*

Oddział Zawierecki.

Członków 86.

Na odbytem ogólnem zebraniu w dniu 23 marca 1911 r. do Zarządu zostali wybrani:

pp. *Staniław Szymański, Stefan Przyborowski, Konstanty Piotrowski, Jan Pasierbiński, Kazimierz Kasnowski, Tadeusz Walicki, ks. Czesław Chodorowski, Roman Kulczycki, d-rowsa Zasuszyna, Lucyna Kulczycka,*

Stefanja Grodzka i *Fr. Niwińska*, zaś na zastępców pp. *Marcin Ginsberg* i *Fr. Jaros*.

Do Komisji Rewizyjnej powołano: pp. *Aleksandra Grodzkiego*, *Stanisława Rozenbacha* i *Adolfa Kuncewicza*.

Zarząd podzielił swe czynności w sposób następujący:

Ks. Czesław Chodorowski—prezes,
Stefan Przyborowski—I wice-prezes,
Lucyna Kulczycka—II wice-prezes,
Konstanty Piotrowski—skarbnik i sekretarz,
Kazimierz Kaznowski—kustosz.

Przewodniczącym w sekcji wycieczkowej został wybrany p. *Walicki*, zaś w sekcji fotograficznej p. *Kulczycki*.

Do sekcji odczytowej zaproszono p. doktorowę *Zasuszyńną*, pp. *Przyborowskiego*, *Kaznowskiego* i *Walickiego*.

Sekcja wycieczkowa działała dość energicznie. Wycieczek, nie licząc miejscowych (zwiedzanie fabryk), odbyło się 10, a mianowicie:

1. Do Zętkowic i Skarżyc 41 osób.
2. Do Czerny i Tenczynka 7 "
3. Do Pilicy, Smolenia i Wierbki 40 "
4. Do Podlesia 22 "
5. Do Centurji 15 "
6. Do Siewierza (razem z Warszawska) 12 "
7. Do Ogrodzieńca 20 "
8. Do Mirowa—Bobolic 7 "
9. Do Łaz 9 "
10. Do Wieliczki (razem z Zagłębiem) 14 "

Sekcja odczytowa zorganizowała 2 większe odczyty i parę mniejszych podczas zebrań miesięcznych.

P. Aleksander Janowski miał odczyt na temat „Łysogóry“; odczyt p. Chełmińskiego na temat „Od Częstochowy do Ojcowa“.

Na zebraniach miesięcznych przemawiali pp. Kaznowski i dr. Zasucha.

Przewodniczący sekcji fotograficznej p. Kulczycki, przygotował całą serję pocztówek z widokami Zawiercia i okolic, a także wiele zdjęć w większym formacie. P. Kulczycki za swoje zdjęcia otrzymał na Wystawie fotograficznej w Sosnowcu, urządzonej przez oddział Zagłębia, pierwszą nagrodę.

Ponieważ dopiero od grudnia T-wo nasze ma swój oddzielny lokal, więc dotychczas nie mogliśmy jeszcze zająć się tworzeniem muzeum, choć oddział Zawiercki ma obiecaną przez p. Kaznowskiego ładną kolekcję minerałów i skamieniałości.

Sprawozdanie kasowe.

PRZYCHÓD.

Saldo z roku 1910	Rb.	127	kop.	39
Wpisowe za 1911 rok	„	20	„	—
Składki członkowskie	„	232	„	—
Ze sprzedaży odkrytek	„	4	„	82
Ze sprzedaży roczników	„	4	„	20
Zysk z prenumeraty „Ziemi“	„	23	„	—
Z odczytów	„	8	„	41
	Rb.	418	kop.	97

WYDATKI.

Druki	Rb.	76	kop.	50
Wyjazd delegatów	„	22	„	—
Dołożono do odczytów	„	33	„	35
Roznoszenie korespondencji	„	24	„	—
Usługa w lokalu	„	4	„	60
Przyjęcia gości	„	56	„	19
Wynajęcie lokalu	„	9	„	—

do przeniesienia Rb. 225 kop. 64

	z przeniesienia Rb. 225 kop. 64	
Umeblowanie	9	60
Prenumerata „Ziemi“	5	90
10% za rok 1910 (reszta)	8	40
10% za rok 1911	25	20
Kancelaryjne i inne drobne	39	76
	<hr/>	
	Rb. 314 kop. 50	

Rb. 418 kop. 97

„ 314 „ 50

Saldo na rok 1912 Rb. 104 kop. 47

Lista Członków.

X. B. Wajzler	K. Cholewicz
St. Przyborowski	A. Kuncewicz
A. Rutkowska	Br. Szulc
J. Kożuchowska	H. Krasnodębska
K. Piotrowski	Z. Krasnodębski
J. Przepieść	J. Ditl
R. Lamparski	K. Pawłowski
E. Rogaczewski	J. Wycisk
K. Nasiłowski	H. Malczewska
C. Cieszkowski	Z. Krzyżanowska
F. Pogorzelski	Br. Pasierbińska
K. Kubicki	X. Fr. Zientara
Fr. Jaros	St. Rosenbach
E. Budny	St. Czajczyński
W. Fijałkowski	M. Czajewicz
W. Majkowski	J. Mamelok
St. Szymański	M. Ginsberg
J. Kowalewski	A. Ginsberg
K. Kaznowski	S. Wesołowski
J. Pasierbiński	J. Brzeziński
W. Szrajberówna	Wł. Przyborowska
W. Bartkiewicz	H. Arnstein
St. Grodzka	J. Walicki
M. Kaznowska	A. Krotowicz

St. Wilkanowicz
Al. Grodzki
J. Kotowicz
T. Niklasiński
A. Winnicki
S. Winnicka
M. Zasucha
A. Smiela
Z. Czajkowska
E. Gepert
J. Landau
Ig. Maciejowski
M. Szymanowski
A. Berkowicz
M. Walicki
R. Kulczycki

L. Kulczycka
J. Harazna
F. Nadrowski
B. Rydzewska
St. Czaplicki
J. Izaak
J. Mejerowa
A. Żmudowska
St. Hildebrand
J. Walicka
W. Wołoszyński
A. Nowicka
A. Kubowicz
M. Mioduszevska
M. Stypkowski

Oddział w Zagłębiu.

Członków 392.

1) Oddział zreorganizowany w dniu 11 czerwca 1910 roku przy udziale 7 osób a nominalnie 57 członków dawnego oddziału Dąbrowskiego.

W 1910 roku zapisało się 168 członków nowych a w roku sprawozdawczym 235 tak, iż obecnie oddział powinienby liczyć 460 członków, gdyby nie wykreślenie z listy na zasadzie § 12 większości owych dawnych członków z 1908 roku. Poza to wykreśliło się z oddziału 36 członków z powodu wyjazdu, przenosząc się do innych oddziałów, a także 3 na własne żądanie, tak iż obecnie oddział liczy członków 392.

Rok sprawozdawczy jest zatem drugim rokiem istnienia oddziału w Zagłębiu a przez czas tak krótki, Zarząd nie mógł rozwinąć takiej działalności, jakby to było jego życzeniem. Jednakże liczą

ba członków wzrosła znacznie, co samo już świadczy o rozwoju Tow. w Zagłębiu.

Zebrań w roku sprawozdawczym odbyło się 17. Omówiwszy szczegółowo plan zamierzonej monografji Zagłębia Dąbrowskiego, sprawę tę powierzono specjalnej Komisji, która jednakże pracę swą musiała ograniczyć do zbierania materiałów i ułożenia programu, ze względu na ogrom zamierzonej pracy. Jedynie wykonanie mapy Zagłębia, łaskawie podjęte przez p. inżyniera Br. Jasińskiego, posunęło się naprzód, o tyle że mapę tę będzie można wydać prawdopodobnie już w 1912 roku. Wobec uporządkowania zbiorów geologicznych w muzeum, skasowano Komisję muzealną, wybierając na jej miejsce kustosza i zastępcę. Natomiast celem intensywniejszej i systematycznej pracy okazała się potrzeba utworzenia sekcji odczytowej, której powierzono organizowanie odczytów i sekcji dochodów niestałych, która sobie postawiła za zadanie rozbudzenie życia towarzyskiego wśród członków i zasilenie kasy oddziału; tak iż obecnie oddział liczy 7 sekcji: wycieczkową, fotograficzną, przyrodniczą, statystyczno-ekonomiczną, popularyzacji Krajoznawstwa, odczytową i dochodów niestałych.

Opracowanie konkursu przyrodniczego i fotograficznego powierzono odpowiednim komisjom. Urządzenie zaś wystawy okazało się niewykonalne w miejscowych warunkach. Palącą sprawą wobec rozwoju oddziału okazało się wynajęcie własnego lokalu. Od pierwszego lipca udało się Komisji wynaleźć lokal odpowiedni na kancelarję Zarządu, który też wynajęła do spółki z oddziałem Sosnowieckim Tow. Hygjenicznego. Tygodniowe zaś zebrańia członków oddziału odbywały się w sali klubowej. Po zdobyciu własnej siedziby, rozwój Tow. posunął się szybciej, dając możność nieustannej łączności Zarządu z członkami.

W lokalu własnym urządzono dla członków czytelnię czasopism i ustanowiono dyżury członków

Zarządu dla załatwienia bieżących spraw. Wtedy dopiero energiczniej można było poprzeć „Ziemię” i sprzedaż pocztówek, co jak widać ze sprawozdania finansowego przedstawia się dość okazale. Ponieważ zeszłoroczne starania nasze w Radzie Zjazdu górniczego o poparcie materialne urządzenia w Zagłębiu stacji pluwiometrycznej pozostały bez uwzględnienia, Zarząd własnym kosztem sprowadził przyrządy, powierzając ustawienie ich i obserwację p. inż. S. Rudowskiemu, który łaskawie podjął się wyjednać odpowiednie miejsce i bezinteresowny dozór, oraz wysyłania spostrzeżeń do wydziału meteorologicznego Centrali. Wobec zebrań tygodniowych organizowanych przez sekcję odczytowa, Zarząd specjalnych zebrań miesięcznych nie urządzał, wypełniając program tych ostatnich na tychże zebraniach czwartkowych.

Do poważniejszych wydatków należy zaliczyć kupno latarni projekcyjnej, której brak dotkliwie dawał się odczuwać. Wobec tego iż uchwałą walnego zebrania członkowie zobowiązali się dopłacać rb. 1 rocznie, tytułem dobrowolnej ofiary na lokal, Zarząd postanowił rocznik rozdawać członkom bezpłatnie, oraz odstępować 20% od ceny biletów na Odczyty, Koncerty, oraz od ceny prenumeraty „Ziemi”.

Z wystąpień na zewnątrz zanotować należy zorganizowanie wycieczek na wystawy „Starej Warszawy i Kujawską” oraz wysłanie eksponatów na Wystawę Krajobraz Polski.

Zarząd ma nadzieję iż w roku przyszłym Oddział w dalszym ciągu będzie się rozwijał zwłaszcza po wynalezieniu odpowiedniejszego lokalu, wobec tego uważa za niezbędne zaangażowanie stałego płatnego urzędnika, tak dla załatwiania bieżących spraw, jak i sprzedaży wydawnictw.

Prowadząc w dalszym ciągu dotychczasowe prace, Zarząd zamierza ogłosić konkurs na prace folklorystyczne, w celu zebrania legend i podań

górnictwych, oraz na prace monograficzne, do zamierzonego wydawnictwa.

Zarząd zamierza skupić przezrocza od miejscowych stowarzyszeń i pojedynczych osób, a do kompletowania posiadanego zbioru, ułożyć katalog i wynajmować takowe na odczyty i pogadanki dla uniknięcia kosztownego każdorazowego sprowadzania z Warszawy.

W celu powiększenia liczby członków, zamiast dotychczasowej dodatkowej ofiary, projektuje się zobowiązać wszystkich członków do wprowadzenia w ciągu roku 1912 przynajmniej jednego nowego członka, lub wniesienia do kasy wzamian za to składki za niego.

Skład Zarządu.

Prezes *Antoni Sujkowski.*

Wice-prezesa *Bronisław Jasiński, Józef Drzewiecki.*

Sekretarz *Władysław Woliński.*

Zastępca *Edward Komaniowski.*

Skarbnik *Antoni Ujazdowski.*

Zastępcy *Franciszek Solnicki, Wanda Wasilkowska.*

Kustosz *Stanisław Strzeszewski.*

Członkowie *Jadwiga Waśniewska, Kazimierz Wośniewski, Wiktor Strzembosz.*

Komisja rewizyjna *Kazimierz Srokowski, Lucjan Kreczmar, Antoni Rapczyński.*

Radca prawny *Janusz Borowski.*

Lekarz honorowy *dr. Stefan Falkowski.*

Sekcja Odczytowa.

Przewodniczący *A. Sujkowski.*

Sekretarz *J. Drzewiecki.*

Skarbnik *Wł. Woliński.*

Zastępca *E. Komaniowski.*

Sekcja została zorganizowana w dniu 10 maja postawiwszy sobie za zadanie urządzenie odczytów

publicznych i pogadanek na zebraniach członków Tow.

W roku sprawozdawczym ogłoszone były następujące odczyty publiczne:

1) W dniu 21/I dr. Ludomir Sawicki „Rów zakopiański, jako jednostka krajoznawcza”.

2) w d. 25/III Eugenjusz Romer „O Japonji i jej mieszkańcach”.

3) w d. 14/V M. Wisznicki „Piękno naszego kraju”.

4) w d. 8/X Kazimierz Stołyhwo „Upiększenie ciała u ludów dzikich i kulturalnych”.

5) 5/XI M. Wisznicki „Piękno naszego kraju”.

Nie wszystkie odczyty cieszyły się powodzeniem. O ile pierwsze dwa można zaliczyć do udanych pod względem frekwencji i wyników finansowych, to następne przyniosły straty.

Niezmiernie doniosłe znaczenie dla rozwoju Oddziału miały pogadanki, urządzone co tydzień dla członków ich rodzin i wprowadzonych gości. Prócz ogłoszenia referatu na zebraniach tych było komunikowane od czasu do czasu sprawozdanie z działalności Zarządu, oraz zamierzenia wycieczkowe, a również pokazywane były obrazy świetlne, miejscowości, dokąd projektowane były wycieczki. Dyskusyjnego charakteru zebrania te nie miały, co jednakże byłoby bardzo pożądanem. Zebrania te, zastępujące u nas zebrania miesięczne, cieszyły się względem powodzeniem, nie takim jednak, na jakie zasługiwały tak ze względu na wartość wygłaszanych referatów i na ogólne korzyści dla członków, jak i koszty ponoszone przy organizowaniu. Ogółem urządzono 32 zebrania, w których wzięło udział 1,446 członków i 161 gości. Razem 1,607 osób. Referaty wygłosili:

A. Sujkowski „O florze (z zakresu geografji ziem polskich)”, Płodowski „Dawne miasta w Polsce”, Przesmycki „O jurze krakowskiej”, A. Sujkowski „O faunie”, Telakowski „O stylach w architekturze”, A. Sujkowski „O antropogeografji”,

Kaczyński „O pierwotnem osadnictwie“, A. Piwo-
war „O węglu kamiennym“, Kozielski „Wiosna
w przyrodzie“, Warchol „O instynkcie zwierząt“,
Dr. Jadw. Młodowska „O ptactwie przelotnem“,
A. Sujkowski „O ludności ziem polskich“, J. Drze-
wiecki „O metodyce wycieczek krajoznawczych“,
A. Sujkowski „O mieszczaństwie w dawnej Polsce“,
W. Warchołowa „Jesień w przyrodzie“, R. Dany-
szówna „O zmianach w przyrodzie“, A. Sujkowski
„O stosunkach ekonomicznych“, S. J. Czarnowski
„O czasopiśmiennictwie polskiem“, R. Danyszówna
„O geologicznem działaniu wody“.

Sekcja Popularyzacji Krajoznawstwa.

Skład Zarządu:

Prezes *A. Sujkowski.*

Sekretarz *J. Drzewiecki.*

Członkowie: *Warchol, Wrzosek, Rajchert.*

Sekcja została zorganizowana dn. 10 września
1910 r.

Członkowie sekcji, a nawet i inni członkowie
Towarzystwa byli czynni, bądź urządzając i poma-
gając urządzać wycieczki dla osób stojących poza
Towarzystwem, bądź też często informując poszcze-
gólne osoby i rodziny przy zwiedzaniu miejsc go-
dniejszych widzenia, wypożyczając odpowiednie
książki i propagując organ Tow. „Ziemię“.

Sekcja statystyczno-ekonomiczna.

Skład Zarządu:

Prezes *St. Kaczyński.*

Sekretarz *Chiczewski.*

Członkowie: *Hoffman, Piwowar, Sujkowski, Wy-
szynski*

Sekcja zawiązała się w dniu 11 grudnia 1910
r. w celu zbierania danych liczbowych, dotyczą-

cych ludności Zagłębia, wytwórczości przemysłowej, stosunków kredytowych i t. p. zjawisk ekonomicznych i społecznych. Członkowie zbierali się 5 razy. Niesłychanie trudne warunki, przeszkadzające dokładniej badać zjawiska gospodarcze, nie pozwoliły na razie dojść do jakichkolwiek poważniejszych wyników. Jednakże starania i wysiłki dotychczasowe prawdopodobnie nie są zupełnie stracone, członkowie żywią nadzieję, że powoli gromadząc materiały, będą mogli z czasem dojść do wyników, które warte ogłoszenia w druku.

Sekcja dochodów niestałych.

Przewodniczący *Horodyński.*
Sekretarz *E. Komaniński.*
Skarbnik *J. Drzewiecki.*

Sekcja została zorganizowana d. 31 stycznia 1911 na zasadzie § 14 Ustawy, postawiwszy sobie za zadanie zasilanie kasy Oddziału, a także rozwój życia towarzyskiego wśród członków.

W roku sprawozdawczym sekcja zorganizowała jeden koncert przeważnie w celu spopularyzowania melodji ludowych, poprzedzony odczytem prof. Opieńskiego „O muzyce ludowej“. Koncert niedosć udatny pod względem wykonania artystycznego, cieszył się, ze względu na swój niezwykle program, ogromnem powodzeniem. Ze względu na duże koszta poniesione przy angażowaniu artystów, dochodu z tego źródła prawie że nie było, jednakże z innych względów dał on niezwykle dodatnie wyniki. W 1912 roku sekcja zamierza urządzać koncert obrazujący historję muzyki polskiej. Prócz tego, tak ze względu na cel swego założenia nosi się z myślą organizowania zebrań towarzyskich z programem literacko-koncertowym.

Projektowane są również pokazy kinematograficzne krajobrazów z dziedziny przyrody, objaśnia-

ne przez przyrodników, a urozmaicone scenami z podróży, wycieczek i t. p.

Sekcja fotograficzna.

Zarząd sekcji stanowią:

Przewodniczący *Zygmunt Rychter.*

Zastępca przewodn. *Węgierkiewicz Henryk.*

Sekretarz *Sudolski Teodor.*

Zastępca *Dolder Leonard.*

Skarbnik *Drouet Józef.*

Zastępca *Orzechowski Władysław.*

Sekcja zorganizowana w grudniu 1910 w roku sprawozdawczym znacznie rozwinęła swoją działalność w kierunku zbierania widoków kraju, oraz przygotowywania kolekcji przezroczy; w tym celu członkowie Sekcji brali czynny udział w większości wycieczek oddziału i następnie z dokonanych zdjęć przygotowywali do zbiorów przezrocza.

W celu zachęcenia szerszego grona amatorów i pozyskania cennych zdjęć do zbiorów Tow., Sekcja ogłosiła konkurs na zdjęcia z dziedziny krajoznawstwa, wyznaczając za najlepsze prace szereg nagród w postaci żetonów złotych, srebrnych, listów pochwalnych i innych odznaczeń; konkurs udał się nadspodziewanie, zgłosiło się bowiem 11 osób, nadsyłając przeszło 200 fotografii, z których większość według orzeczenia Sądu Konkursowego przedstawiała wysoką wartość artystyczną i krajoznawczą; odznaczono nagrodami 8 prac. z tych 2 poza konkursem; wszystkie zdjęcia zostały wywieszane w lokalu Tow., po upływie zaś miesiąca przesłano na wystawę „Krajobraz Polski“ poczem zostaną zaliczone do zbiorów Oddziału Tow.; w celu ułatwienia członkom Sekcji nabywania artykułów fotograficznych, Sekcja uzyskała znaczną zniżkę cen oraz komisową sprzedaż artykułów fotograficznych krajowego wyrobu w zupełności wytrzymujących

konkurencję tak pod względem cen jak i jakości towaru z wyrobami zagranicznymi.

Sekcja w roku sprawozdawczym nabyła latarnię projekcyjną, ilustrując przezroczami przy pomocy tejże, pogadanki tygodniowe, oraz urządziła kompletną pracownię dla członków odnajmując tymże w lokalu specjalne kasetki do ich wyłącznego użytku.

Projektowane zbiorowe lekcje fotografii i retuszerji zostały zaniechane z powodu braku uczestników, jednakże w razie zgłaszania się, zostaną wznowione.

Prawidłowy rozwój Sekcji był stale wstrzymywany brakiem odpowiednich środków materialnych, budżet bowiem na rok bieżący nie wystarczał na niezbędne potrzeby Sekcji, inwentarz zaś tejże, przedstawiający wartość do rb. 350 składał się w znacznej części z prywatnych darowizn członków i tem tylko należy tłumaczyć znaczną przewyżkę wartości po nad wydatkowaną gotówkę.

Sekcja przyrodnicza.

Przewodniczący *Edward Warchol.*

Zastępczyni *Dr. Jadwiga Młodowska.*

Sekretarz *Zygmunt Brzeziński.*

Członkowie: *Stefan Harlampowicz, Wacław Kozielski, Gabriela Obrepalska, Marja Szonertówna,*

Sekcja przyrodnicza P. T. K. zorganizowana w dniu 1 grudnia 1910 r. liczyła w r. 1911 7 członków. Posiedzeń odbyła 10. Pragnąc rozbudzić zamiłowanie do nauk przyrodniczych i zapoznać z nimi szerszy ogół publiczności, Sekcja postanowiła występować na zebraniach czwartkowych z pogadankami z zakresu tych nauk. Pierwszą z tych pogadaniek wygłosił p. W. Kozielski na temat: „Wiosna w przyrodzie“. Następnie mówiła p. M. Szonertówna o „Hodowli roślin doniczkowych“, p. E. War-

choł o „Instynkcie u zwierząt“, p. J. Młodowska o „Wędrownkach ptaków“ i p. W. Warchołowa o „Jesieni w przyrodzie“.

W tym samym celu wywieszała Sekcja przed pogadankami czwartkowymi szereg pytań, dotyczących najelementarniejszych zjawisk w przyrodzie.

Staraniem Sekcji urządzona została loteria na rośliny doniczkowe, które rozlosowali między sobą członkowie Tow.

Wreszcie Sekcja ogłosiła konkurs na zbiory przyrodnicze. Konkurs dał stosunkowo niezłe wyniki, bo przedstawiono ogółem 12 kolekcji, z których jedna, mianowicie zielnik ucz. kl. III szkoły Handlowej w Będzinie, St. Zembala, przeszedł najśmielsze oczekiwania Sekcji. Zielnik ten obejmuje z górną 300 gatunków, zebranych i ułożonych z prawdziwym pietyzmem i zrozumieniem idei kolekcjonowania. St. Zembal otrzymał też I nagrodę botaniczną — „Atlas państwa roślinnego“ Wilkomma, II nagroda — praska druciana do suszenia roślin — dostała się ucz. kl. IV tejże szkoły, J. Nowakowi. Nagrody za zbiory entomologiczne otrzymali uczniowie szkoły Handlowej w Sosnowcu: I nagrodę — przybory do kolekcjonowania owadów — Miedziejewski z kl. IV — i II nagrodę — „Atlas motyli krajowych“ Dyakowskiego — Ziemiński, ucz. kl. III. Nadmienić należy, że nagrodzeni, zbiory swoje ofiarowali O. w Z. P. T. K. Idea wytyczna Sekcji przyrodniczej pozostanie w roku 1912 ta sama, co i dotychczas, a mianowicie: szerzenie wśród jak najliczniejszych mas znajomości i zamiłowania do przyrody. W tym celu Sekcja projektuje zorganizowanie pogadarek popularnych dla dzieci szkół miejskich i w tym kierunku poczyniła pewne kroki, starając się pozyskać lokal Domu Ludowego, następnie utworzenie choć bardzo skromnego muzeum, które byłoby dostępne dla szerszej publiczności, a gdzie objaśnień udzielałoby członkowie Sekcji. Na wiosnę Sekcja ma zamiar urządzić szereg

wycieczek botanicznych i zoologicznych do najbliższych okolic.

Wreszcie wzorem roku zeszłego Sekcja projektuje zorganizowanie konkursu przyrodniczego, tem więcej, że, chcąc umożliwić kolekcjonowanie, Sekcja nabyła już 7 kompletów i odpowiednich przyborów do bezinteresownego wypożyczenia potrzebującym.

Sekcja wycieczkowa.

Przewodniczący *Józef Drzewiecki.*

Zastępcy *Franciszek Solnicki, Antoni Ujazdowski.*

Sekretarz *Wanda Wasilkowska.*

Kronikarz *Zofja Szwedowska.*

Skarbnik *Kazimierz Janiszowski.*

Członkowie: *Józefowa Drzewiecka, Józef Drouet, Michał Gnoiński, Edward Komaniński, Józef Pietraszewski, Kazimierz Wosiński.*

Sekcja wycieczkowa zorganizowana została dn. 11 czerwca 1910 r. W roku sprawozdawczym Zarząd Sekcji zbierał się 10 razy na posiedzenia.

Zorganizowano 31 wycieczek, w których wzięło udział 953 osoby.

Prócz organizowania wycieczek Zarząd Sekcji miał możność przyjmowania wycieczek z Warszawy, Kalisza i Łodzi. Wycieczkom tym ułatwiono zwiedzanie kopalń i fabryk. Wydelegowano przewodników i kierownika wycieczki, a także zapewniono bezpłatne noclegi i po zniżonej cenie posiłek.

Na podkreślenie zasługują wycieczki górników z kopalni „Saturn“ do Warszawy i robotników z kopalni „Kazimierz“ do Złotego Potoku, jako dowód, że idea krajoznawcza przenika w coraz szersze sfery. Wycieczki te wywarły jaknajlepsze wrażenie na uczestnikach, którzy nie tylko nie żalowali wydanych pieniędzy i wyrazili swe zadowolenie i wdzięczność kierownicze wycieczki p. M. Drzewieckiej przez podziękowanie na szpaltach miejsco-

wych gazet i ofiarowanie na pamiątkę przycisku z kawałka węgla z wyrytym napisem, ale postanowili stale składać pieniądze na podobny cel.

Niestety jednak na ogół nietylko młodzież lecz i członkowie Tow. nie doceniają znaczenia wycieczek, ich celów, korzyści, oraz zadowolenia, wynikającego z poznawania własnego kraju. Dowodem tego stosunkowo nieliczna ilość uczestników wycieczek pomimo to, iż wycieczki były obliczane bardzo tanio ze względu, że były uważane jako środek zachęcający dla celów Tow. Krajoznawczego. Na częściowe usprawiedliwienie naszego ogółu przytoczyć należy, że w roku sprawozdawczym zaczęły dość często urządzać wycieczki i inne Tow. jak „Przyszłość“, „Dom ludowy“, „Cykliści“, „Kółko Piechurów“, i t. p. Zarząd dokładał wszelkich starań, aby zachęcić i uprzystępnąć udział w wycieczkach jaknajszerszemu ogółowi i ten cel stawia sobie jako punkt wytyczny programu na rok następny. To też postanowiono w tym celu wyznaczyć pewną sumę na zapomogi wycieczkowe, również zwrócono się o pomoc w tej sprawie do Tow. Wpisów Szkolnych. Uwzględniając cel tak pożyteczny Szkoła Handlowa w Będzinie ofiarowała na takowy fundusz zapomogę w sumie 130 rubli, opłacając temi pieniędzmi udział w wycieczkach niezamożnej młodzieży. W celu zachęcenia szerszego ogółu do zainteresowania się ideami krajoznawczymi, sekcja ogłasza konkurs na pracę z zakresu krajoznawstwa.

Warunki konkursu.

1) Uczestnikiem konkursu może być tylko członek Tow. Krajoznawczego.

2) Praca konkursowa będzie opis zwiedzonej lub zwiedzonych miejscowości polskich pod względem fizjograficznym, ludoznawczym, historycznym i ekonomicznym.

Uwaga. Praca może być traktowana jednocze-

śnie z uwzględnieniem wszystkich powyższych działów, jak również i pod każdym z nich oddzielnie.

3) Wielkość pracy nie ogranicza się, lecz pożądanym jest opis jaknajwiększej ilości miejscowości.

4) Prace winny mieć cechę indywidualną i muszą być oparte na własnych spostrzeżeniach, choć posiłkowanie się jakimikolwiek pracami naukowymi, a nawet wyciągami z takowych jest dopuszczalne z wymienieniem źródła.

5) Sposób opracowania dowolny. Może to być praca naukowa, monografia, z podróży, dziennik i t. p.

6) Musi być ściśle określone położenie topograficznie opisywanej miejscowości, a pożądane byłoby i odbitki fotograficzne danych miejscowości do ilustracji.

7) Muszą być pisane wyraźnym piśmem.

8) Prace wydane w druku do konkursu nie należą.

9) Każda z prac winna być zaopatrzona w godło i przy niej należy przesłać zapieczętowane koperty, wewnątrz których znajdować się musi imię i nazwisko autora, a nazewnątrz toż samo godło, jak i na pracy.

10) Termin nadsyłania prac pod adresem Sekcji Wycieczkowej Oddziału P. T. K. w Zagłębiu upływa z dniem 1 listopada r. b.

11) Nagrodzone rękopisy zostają własnością P. T. K. z prawem drukowania takowych w tygodniku „Ziemi“, o ile to uznane będzie przez Zarząd Oddziału i Redakcję, bez honorarjum dla autora, oraz z prawem wydania książkowego za odpowiednim honorarjum po porozumieniu z autorem.

Za najlepsze prace wyznacza się 3 nagrody w wydawnictwach naukowych.

W roku sprawozdawczym zorganizowane zostały następujące wycieczki:

Sprawozdania z wycieczek.

Wycieczka do Warszawy w dniu 6, 7 i 8 stycznia 1911. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 35.

O g. 11 udano się do Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, gdzie p. Janowski udzielał szczegółowych objaśnień. Stamtąd, pod kierownictwem pp. Janowskiego i Wisznickiego zwiedzano Stare Miasto. Po obiedzie wyruszono przez most na zwiedzanie Pragi, poczem uczestnicy wycieczki udali się do lokalu Towarzystwa.

Następnego dnia zwiedzano szczegółowo stację Filtrów, hale targowe, Wystawę Sztuk Pięknych w Zachęcie i Powązki. Wieczór przepędzono w teatrze.

Trzeciego dnia o 9 rano wycieczkowicze kolejką wyruszyli do Wilanowa, gdzie zwiedzili pałac, galerję obrazów, park oraz kościół; następnie powrócili do Warszawy na popołudniowy koncert w Filharmonji. Wieczorem udano się do teatru Wielkiego na operę. O 12 w nocy wycieczka wyjechała z Warszawy.

Kulig do Grodzca w d. 12 lutego 1911 r. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 36.

Wycieczka wyruszyła w saniach przez Pogoń, Małobądz i Gzichów do Grodzca i na górę Dorotkę. Potem wyruszono na stację dr. żel. Warsz.-Wied. skąd po podwieczorku udano się na pobliski pagórek i używano sportu saneczkowego do zmierechu.

Wycieczka do Warszawy w d. 12 marca 1911 r. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 20.

W dniu 11 marca wieczorem wyruszyła wycieczka do Warszawy celem zwiedzenia Wystawy Zdobnictwa Ludowego. Zwiedzano wystawę rano, zaraz po przyjeździe do Warszawy. Wyczerpujących objaśnień udzielały pp. Danyszanka i Chmielińska. Po obejrzeniu wystawy zwiedzano Pałace Łazienkowskie, skąd udano się na Stare Miasto.

Następnie pod przewodnictwem inż. Olendzkiego oglądali wycieczkowicze stację telefoniczną. Wieczorem udano się do teatru na „Quo vadis“, skąd wprost na stację kolei.

Wycieczka do Dąbrowy w dn. 24 marca 1911 r. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 37.

Wycieczka wyruszyła do Dąbrowy, gdzie udała się do muzeum im. Glogera. Wyczerpujących objaśnień udzielił. Zarząd sekcji muzealnej w osobach pp. Strzeszewskiego, Jasińskiego i Srokowskiego.

Następnie udali się uczestnicy do Huty Bankowej, a później na kopalnię „Paryż“, której odkrywkę oglądano pod przewodnictwem inżyniera Piwowara.

Wycieczka do litografji p. Bogdańskiego w Sosnowcu w dn. 19 kwietnia 1911 r. Prowadził p. A. Ujazdowski. Osób 6.

Wycieczkę oprowadzał p. Płodowski, udzielając szczegółowych objaśnień o całej fabrykacji i demonstrowając wszelkie wyroby litograficzne, jak etykiety, obrazy, obrazki św., mapy i t. p.

Wycieczka do Krakowa dn. 22—23 kwietnia. Prowadził p. Płodowski. Osób 21.

Przyjazd do Krakowa w nocy. Noclegi w domu emigracyjnym.

Zwiedzono kościół św. Krzyża, Muzeum Czar-toryskich, dom Matejki, kościół Marjacki, Muzeum Narodowe, Bibliotekę Jagiellońską, kościół św. Anny, Uniwersytet, kościoły: św. Wojciecha, Dominikanów, Franciszkanów, Wawel i katedrę, Skalkę, kopiec Kościuszki, park Jordana, Barbakan. Po południu teatr.

Objaśnień udzielali pp. A. Gosławski i St. Płodowski. Wycieczka była nader gościnnie podejmowana i korzystała z bezpłatnych wejść do wszystkich instytucji.

Dnia 6. maja do wycieczki Oddziału Warszawskiego do Dąbrowy przyłączyło się 12 osób, dnia

7 do Będzina, Grodzca i Czeladzi 39 osób; w Sosnowcu 42 osób.

Wycieczka do Tęczyna i Alwernji w d. 25 maja (od Krzeszowic pieszo). Prowadził p. Sujkowski. Osób 23.

Zwiedziwszy wieś Tęczynek z kopalnią węgla i ruiny zamku w Tęczynie, udano się przez Grójec do Alwernji, gdzie zwiedzono kościół i klasztor bernardynów, kamieniołomy w Regulicach oraz podziwiano bajeczny widok na dolinę Wisły, Babią górę i Beskidy. Wysłuchawszy pogadanki przewodnika o ruchach górotwórczych i historii danej miejscowości, powrócono pociągiem w doskonałych humorach, pomimo zmęczenia po przejściu 15 wiorst, porządnego przemoknięcia i zbyt długiego wyczekiwania na „uzgodnione“ pociągi.

Wycieczka do Złotego Potoku w dniu 28 maja. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 55.

Po przyjeździe do Myszkowa zwiedzono w Miączowie fabrykę maszyn i odlewów p. Bauerertza pod przewodnictwem inż. Maro, a stąd końmi, łaskawie zaofiarowanymi przez członka oddziału p. Bauerertza, do Żarek. Następnie udano się pieszo do pobliskiego Leśniowa, gdzie obejrzano kościół z cudowną figurą Matki Boskiej i wyruszone do Złotego Potoku, gdzie wysłuchano objaśnień prowadzącego wycieczkę o grzbiecie Krakowsko-Wieluńskim i historii Potoku.

Wycieczka na wystawę do Włocławka i Ciechocinka w d. 4 i 5 czerwca. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 8. Wycieczka udała się na wystawę, poczem zwiedzono katedrę, seminarjum, park, oraz most na Wiśle. Po przenocowaniu wyjechano do Ciechocinka, gdzie zwiedzono łaźienki, tężnie i warzelnie soli.

Wycieczka górników z kop. „Saturn“ do Warszawy w d. 4 i 5 czerwca. Prowadziła p. M. Drzewiecka. Osób 47.

Wycieczkowicze zwiedzili Stare Miasto, Bielany, teatr Nowości, zbiory Tow. Krajoznawczego,

halle, wystawę obrazów, filtry, pałac w Łazienkach, Powązki, wystawę starej Warszawy i Dynasy. Wycieczka ta zrobiła bardzo dodatnie wrażenie, szerząc zamiłowanie do idei krajoznawczej w sferach robotniczych.

Wycieczka do Złotego Potoku wyłącznie dla robotników wydz. mech. z kop. „Niemce“ w d. 18 czerwca. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 35.

Zwiedzanie Potoku z pogadanką kierownika bardzo się podobało uczestnikom wycieczki, którzy poprosili zaraz o drugą podobną wycieczkę w najbliższym czasie. W przemówieniu swem jeden z uczestników wyraził hołd Towarzystwu, które nie szczędząc trudów, szerzy tak wzniosłe idee, zachęcając ogół do poznawania własnego kraju.

Wycieczka 10-dniowa w d. 24 czerwca, przeważnie uczniów Będzińskiej Szkoły Handlowej, w Łysogóry, do Sandomierza, Puław, Lublina, Kielc i Chęcin. Prowadził p. Reichert. Osób 39.

Wycieczka do Kreczowic i Czerny w d. 25 czerwca. Prowadziła p. M. Drzewiecka. Osób 65.

Dzięki uprzejmości administracji dóbr hr. Potockich zwiedzono park, ogrody, oranżeryę, stajnie, tor wyścigowy, obory, starą wozownię z pamiątkowymi pojazdami, łazienki siarczane i kościół; potem udano się pieszo do Czerny dla zwiedzenia klasztoru karmelitów bosych, pustelni Firlejowej, mostu i doliny Eljasza. Wycieczka była podejmowana przez administrację dóbr hr. Potockich ze staropolską gościnnością, za co, jak również za uprzejme objaśnienia Oddział składa serdeczne podziękowanie pp. Krugseisenowi, Reichardowi, Gacucie, Wojtychowi i Suprawskiemu.

Dnia 30/VI zwiedzała Zagłębie młodzież szkolna z Kalisza w liczbie 29 osób. Zwiedzono Hutę Katarzynę i kopalnię Milowice. Oprowadzał p. J. Drzewiecki.

Wycieczka do Kamienicy Polskiej i Olsztyna w dn. 9 lipca. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 30.

Dzięki uprzejmości zawiadowcy kopalni p. Mirowskiego wycieczka udała się kolejką konną do kopalni rudy żelaznej w Kamienicy. Po zwiedzeniu Kamienicy zapoznano się tu ze sposobem wyrabiania tkanin płóciennych i bawełnianych na domowych warsztatach tkackich. Ta niezmiernie korzystna dla mieszkańców Kamienicy kooperatywa tkacka istnieje zaledwie od roku i dzięki nieustającym wysiłkom prezesa związku ks. Sędzimir, w roku bieżącym miała już rb. 80,000 obrotu przy 5,000 kapitału zakładowego. Wyroby związku „Tkacz“ konkurują z powodzeniem na rynkach w Królestwie i Cesarstwie z wyrobami najpoważniejszych fabryk, a gatunek ich został odznaczony na wystawie w Warszawie. Następnie udano się końmi do Olsztyna dla zwiedzenia ruin i groty.

Wycieczka do Białowieży w dn. 16, 17 i 18 lipca. Prow. p. J. Drzewiecki. Osób 11.

Z Hajnówki rano końmi wyruszono do Białowieży, gdzie po załatwieniu formalności, zwiedzono zwierzyńiec i sąsiednią pobliską wieś Budy.

Trzeciego dnia raniutko wyruszono do puszczy, gdzie przedzierając się po głuchych ostępach, śledzono żubra, napotykając dużą ilość drobniejszej zwierzyny.

Wycieczka do Sławkowa w d. 23 lipca. Prow. p. Wasilkowska. Osób 16.

Zwiedzwszy starożytne miasto, kościół i zabytki budownictwa drzewnego, wyruszono do piaszczystej pustyni Błędowskiej, a stamtąd uroczą doliną Białej Przemszy przez Chwaliboskie do Okradzionowa, gdzie przebywały na kolonjach letnich dzieci z Sosnowca. Powrót końmi do Strzemieszyc, a stąd pociągiem do Sosnowca.

Wycieczka w Tatry w dn. 13, 14 i 15/VIII. Prow. p. Cieśliński. Osób 11.

Stanawszy o 7 rano w Zakopanem, wycieczka wyruszyła przez Świnicę do Morskiego Oka, gdzie przenocowawszy, udano się przez Rysy do Popradz-

kiego Jeziora. Forsowna ta przeprawa zajęła cały dzień, tak że dopiero następnego dnia zwiedzono Jezioro Szczyrbskie i muzeum tatrzańskie w Poprad-Felce. Wycieczka ta doskonale była zorganizowana przy pomocy prezesa turystycznego klubu akademickiego ze Lwowa p. Szenka.

Wycieczka do Ojcowa w dn. 13, 14 i 15/VIII. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 42.

W oddzielnym wagonie, udzielonym przez nac. ruchu dr. żel. nadwiśl., wyruszone w sobotę wieczorem do Olkusza. Przybywszy do Ojcowa około g. 1 w nocy, wycieczka została niemile zdziwiona brakiem noclegów, które zamówiono uprzednio umyślnie przez członka-korespondenta Tow. p. Wolniewicza. Ubolewając nad pogwałceniem kardynalnych zasad gościnności, spędzono noc na ławkach w restauracji, następnych zaś noclegów wyszukał wycieczce przewodnik Konwalijka w stodole. Pierwszego dnia zwiedzono Chełmową górę, grotę Łokietka, Ojcowską i Krakowską bramę, okopy i Pięciopalcówkę. Po obiedzie zwiedzono grotę Wierchowską, skałę Sfinks i Korytanję. Drugiego dnia wyruszone do doliny Bętkowskiej, zwiedzając po drodze grotę Nietoperzową, źródła Bętkówki, skały Sokole oraz wodospady: Szum i Szeroki, następnie ruiny zamku i muzeum krajoznawcze, oraz góry: Złotą i Krzyżową. Wieczorem p. Czarnowski wygłosił pogadankę o wynikach swoich badań nad wykopaliskami i grotami, nawołując chętnych do badania grot, których przeszło 100 jest dotąd nienaruszonych. Trzeciego dnia wyruszone pieszo do Pieskowej skały, zwiedzając po drodze Grodzisko z pustelnią św. Salomei, oraz Sokolicę; po obiedzie i obejrzeniu zamku w Pieskowej Skale — wyruszone z powrotem do Sosnowca.

Wycieczka do Łysogór w dn. 26 i 27 sierpnia. Prow. p. J. Drzewiecki. Osób 8.

Wyruszone d. 26/VIII o g. 8 rano koleją iwandrodzką do Suchedniowa, skąd końmi do Bodzen-

tyna, tu zwiedzono ruiny zamku, kościół i udano się do św. Katarzyny. Odpocząwszy w schronisku P. T. K. i zwiedziwszy klasztor, wyruszono na Łysicę, a stamtąd grzbietem Łysogórskim do św. Krzyża i do Nowej Słupi. O g. 8 wieczorem odjechała wycieczka do Kielc, skąd pociągiem do Sosnowca przybyła o 7 rano.

Wycieczka do Piekar Wielkich i Bytomia w dn. 8 września. Prow. p. J. Drzewiecki. Osób 13.

Wyruszono o g. 9 m. 40, a już o 10 m. 30 wycieczka stanęła w Bytomiu, przywitana przez członka redakcji „Katolika“ oraz pp. Peclów, którzy ofiarowali się za przewodników.

Wyruszono tramwajem do Piekar Wielkich miejsca słynnego z cudownego obrazu M. B. i Kalwarji: Obszedłszy kapliczki, których tam jest 60, podziwiano ze wzgórza wspaniałą widok na pograniczną Brynicę z okolicą i powrócono do Bytomia, zwiedzając po drodze w Rozberku największą na Śląsku świątynię w stylu romańskim. Po obiedzie zwiedzono miasto, kościoły oraz ogromne zakłady drukarskie „Katolika“. Oprowadzani przez uprzejmych gospodarzy, oglądali uczestnicy wycieczki maszyny rotacyjne, linotypy, odlewnie czcionek i matryc, oraz prawdziwie artystyczną introligatornię. Wieczór spędzono w lokalu Stowarzyszenia w gronie inteligencji miejscowej. Wieczornica, urozmaicona popisami, a zakończona ochoczą zabawą, pozostawiła niezatarte wrażenie na uczestnikach, ze względu na niedający się opisać nastrój, co też kierownik wycieczki wyraził w swoim podziękowaniu. Oproprowadzeni na stację uczestnicy odjechali, wyrażając serdeczną wdzięczność przede wszystkim pp. Wolskim i Peclom za nad wyraz życzliwe i wzorowo zorganizowane przyjęcie tej, niestety, nielicznej wycieczki.

Wycieczka do źródeł Przemysły i Pilicy w dn. 17 września. Prow. p. J. Drzewiecki. Osób 21.

Wyruszone z Sosnowca o g. 5 m. 50 rano pociągiem do Zawiercia. Powitani przez sekcję wycieczkową Oddziału Zawierckiego przyjezdni odjechali końmi do Ogródzieńca, a potem do Pilicy.

Dzięki uprzejmości pp. Arkuszewskich obejrzano pałac, park i wały i skierowano się do miasteczka dla zwiedzenia kościoła farnego, klasztoru reformatów i starej bóżnicy drewnianej. Następnie wyruszone do Smolenia, a stąd do Wolbromia. Rozejrzawszy się po rynku nieosobliwego miasteczka ruszone dalej do Podlesia, gdzie pp. Wosińscy podejmowali wycieczkę ze staropolską gościnnością. Spędziwszy godzinkę w miłym towarzystwie uprzejmych gospodarzy, pośpieszono na przystanek kolei dęblińskiej, a stąd nastąpił powrót do Sosnowca o g. 10 wiecz.

Wycieczka botaniczna do parku sieleckiego w d. 24 września. Prow. p. Warchoł. Osób 36.

W celu zaznajomienia się z florą okoliczną sekcja wycieczkowa zorganizowała wycieczkę miejscową do jedynej w Sosnowcu oazy, parku w Sielcu, zwykle zamkniętego dla publiczności. Trzygodzinną wycieczkę urozmaicały interesujące objaśnienia.

Wycieczka do Bukowna, Bolesławia i Olkusza dn. 15/X. Prow. p. Br. Jasiński. Osób 36.

Wycieczka ruszyła z Sosnowca, Będzina i Dąbrowy rannym pociągiem kolei Nadwiśl. do st. Bukowna, gdzie powitał wycieczkę zawiadowca kopalni galmanu Tow. Franco-Ruskiego, p. inżynier Paderewski w towarzystwie sztygarów: pp. Krajewskiego i Regulskiego, oraz nauczyciela Gronkiewicza. Po przebraniu się całe towarzystwo podzielone na partje zeszło do sztolni Czartoryskiej, osuszającej kopalnię galmanu Ulises w Bukownie. Sztolnia ta, odnowiona i wykończona przed 15 laty, datuje swój początek w r. 1548. Hieronim Łabęcki stwierdza, że towarzystwo gwareckie, które tę sztolnię prowadziło, musiało robotę porzucić po 40 latach istnie-

nia, upędziwszy w ciągu tego czasu około 770 sążni chodnika. Część sztolni, pędzona w kamieniu wapiennym, pozostała do dzisiaj w stanie pierwotnym: zwiedzający mogli podziwiać wysoce umiejętną robotę naszych przodków — ściany i sklepienia krzesane w twardej skale, nieledwie wyszlifowane pracowitą ręką górnika. Spód sztolni tworzy sztuczne koryto strumienia podziemnego, odprowadzającego wodę z kopalni do kanału, a następnie do rzeczki Sztoly, dopływu Białej Przemszy. Ilość wody wypływającej ze sztolni, wynosi około 20m³ na minutę. Po chwilowym odpoczynku „na wadze“ ruszyło całe towarzystwo do niedalekiej kopalni galmanu i kruszcu. Kruszec był tu dawno eksploatowany w znacznych rozmiarach, dziś jest już prawie wyczerpany, a odbudowa ma na celu wyłącznie galman, którego użytku dawni górnicy nie znali. Galman znajduje się tu w postaci gniazd, rozrzuconych w dolomicie lub na wapieniu, podścielającym dolomit.

Z kopalni udała się wycieczka do Krążka, gdzie w miejscowej szkole zastawiono gościnny posیفek.

Przy stole biesiadnym, urozmaiconym licznymi toastami i przemówieniami, zeszło kilka miłych chwil, poczem na zaproszenie obecnego Zawiadowcy sąsiedniej kopalni bolesławskiej p. inż. Cisowskiego, udało się całe towarzystwo na odkrywkę bolesławską. Jak na dłoni widać tu cały przekrój warstw rudonośnych: dolomit, gniazda galmanu i kruszcu i przekroje dawnych chodników pokruszczowych. Z wału odkrywki roztacza się panorama z kościołem i wsią Bolesławiem na pierwszym planie, łukiem pasma górskiego w głębi, u stóp którego błyszczy w słońcu piasek pustyni Błędowskiej.

Po zwiedzeniu po drodze pięknego nowego kościoła w Bolesławiu i zdjęciu fotograficznem oryginalnej figury św. Barbary, błogosławiącej przywalonego kamieniem górnika — udała się wycieczka do parku bolesławskiego, własności obecnie Tow. Sosnowieckiego, poczem wyciągniętym marszem do

odległego o milę Olkusza. Niestety, szybko zapadający zmrok nie pozwolił na zwiedzenie ciekawej nader sztolni Ponikowskiej i kościoła olkuskiego. Serdeczne podziękowanie pp. Paderewskiemu i Cisowskiemu za uprzejme i gościnne nad wyraz przyjęcie wycieczki składa Tow. Krajoznawcze.

Wycieczka do Wieliczki w d. 26, 27/XI. Prow. J. Drzewiecki. Osób 54.

Wycieczka wyruszyła na Szopienice o g. 8 rano, przybywając o 11 m. 30 do Krakowa. Po obiedzie zwiedzono Wawel i rynek, poczem uczestnicy udali się do teatru. Przenocowawszy w domu emigracyjnym o g. 8 m. 30 rano pociągiem wyruszono do Wieliczki, gdzie na stacji powitał wycieczkę inż. Piestrzak. Prosto ze stacji udano się na szyb ks. Rudolfa, którym opuszczono się do kopalni. Rozpocząwszy od kaplicy św. Antoniego, zwiedzono salę tańców, kaplicę św. Kunegundy, komory Michałowice, Cesarską, Arcyksięcia, Drozdowską, Rudolfa i Stefanji, następnie przejechano przez jezioro na promie przy świetle jarzących się świec i bengalskich ogni — poczem zwiedzono miejsca, gdzie prowadzone są roboty przy wydobywaniu soli. Wyczerpujących objaśnień udzielał p. Piestrzak. Po wyjeździe z kopalni zrobione było zdjęcie grupy uczestników wycieczki. Po obiedzie p. Piestrzak wygłosił odczyt o Wieliczce, obficie ilustrowany nikiącymi obrazami. Poczem zwiedzono miasto, szkołę górniczą ze zbiorami, oraz salę, gdzie ważą i pakują sól na sprzedaż i udano się na stację, skąd wrócono przez Kraków, Katowice do Sosnowca na 12 w nocy.

Wycieczka sprawiła nader dodatnie wrażenie na uczestnikach dzięki niezmordowanym zabiegom p. inż. Piestrzaka, który poświęcił cały dzień i nad wyraz uprzejmie podejmował wycieczkowiczów. Za tak nadzwyczaj gościnne przyjęcie wycieczki niech nam będzie wolno wyrazić na tem miejscu p. Piestrza-

kowi serdeczne podziękowanie — staropolskiem „Bóg zapłać“.

W dn. 8 i 9/XII odbyto wycieczki razem z Oddziałem Łódzkim; i tak dn. 8/XII do wycieczki do Będzina, Grodzca i Saturna przyłączyło się 18 osób.

W Sosnowcu przyłączyło się osób 20. Dnia 9/XII do Dąbrowy — osób 5. Oddział Łódzki liczył osób 39. Program wycieczki był ten sam, co w dniach 5—7 maja wycieczki Warszawskiej.

W roku 1912 projektowane są następujące wycieczki:

Zakopane.
Częstochowa.
Warszawa.
Piotrków.
Mirów, Bobolice i Zdów.
Podlesice i Morsk.
Budowa tunelu pod Miechowem.
Rabsztyn.
Centurja.
Cieszyn.
Żywiec.

Potok Złoty.
Kalisz.
Łysogóry.
Sandomierz.
Ojców.
Gopło.
Wisła.
Babia góra.
Łowicz.
Lublin i Nałęczów.
Łódź z okolicą.

Sprawozdanie kustosa

MUZEUM IMIENIA Z. GLOGERA.

Kustosz inżynier *Stanisław Strzeszewski*. Zastępca inżynier *Zygmunt Strakowski*.

Muzeum zostało założone 11 czerwca 1910 r. po sprowadzeniu zbiorów z wystawy Częstochowskiej, gdzie odznaczone zostały srebrnym medalem. W roku ubiegłym głównem zadaniem pracy [muzealnej było uporządkowanie i skompletowanie zbiorów, tak, aby można było zobrazować wszystkie systemy geologiczne Zagłębia i Kraju, w możliwie

dokładnem określeniu i skatalogowaniu okazów posiadanego zbioru. W roku sprawozdawczym zbiory powiększyły się o dwieście kilkadziesiąt okazów, tak że obecnie liczymy przeszło 500 egzemplarzy rud żelaznych, cynkowych (galmany i blendy), ołowianych i miedzianych, oraz skał (wapieni, dolomitu, piaskowca, łupku, glinek ogniotrwałych, kryształów, gipsu i szpatu wapiennego) ze wszystkich prawie formacji kraju. Najobficiej przedstawiony jest dział rud, oraz skamielin z formacji jurskiej i odcisków roślin z formacji węglowej. Prócz okazów geologicznych, które są systematycznie ułożone w gablotkach i opatrzone napisami, posiadamy mały zbiorek numizmatów, książek starych, wszystkich polskich czasopism z daru p. S. J. Czarnowskiego, oraz wykopaliska z Ojcowa tegoż ofiarodawcy, nadto posiadamy wartościowe mapy geologiczne Zagłębia, pasma Krak.-Wieluńskiego, kopalń Olkuskich i in. Postawiwszy sobie za zadanie ocalenie i przechowanie możliwie największej ilości okazów petrograficznych i paleontologicznych, jakie się zdarzają w robotach podziemnych, kustosz poczynił kroki we właściwych sferach w celu zainteresowania tą sprawą licznej rzeszy osób pracujących w górnictwie. Niestety usiłowania te nie dały pożądaných wyników, wobec tego Zarząd muzeum w roku przyszedłym ma zamiar wydać odezwę z prośbą o zwracanie uwagi przy robotach i ewentualnie o nadsyłanie do Muzeum znalezionych okazów.

Tak jak dotąd również i w przyszłości kustosz może przeprowadzać wymiany z innymi zbiorami, a także układać w razie potrzeby małe podręczne kolekcje dla użytku szkolnego i muzealnego. W roku ubiegłym tylko Zarząd szkoły górniczej w Wieliczce nadesłał w darze 21 okazów soli, wzamian za co przesłaliśmy takąż ilość okazów rud żelaznych i cynkowych.

W roku 1911 zwiedzały muzeum wycieczki P. T. K. z Sosnowca, Warszawy i Łodzi, oraz wy-

cieczka studentów instytutu Górniczego z Petersburga, szkoły p. Młodzianowskiej z Dąbrowy, starszych klas szkoły Handlowej żeńskiej p. Siwikowej z Sosnowca.

W roku przyszłym Zarząd muzeum zamierza pracować według tego samego programu, powiększając i katalogując zbiory. Muzeum mieścić się będzie nadal w Dąbrowie ze względu na łaskawie ofiarowany lokal przez Radę Zjazdu Górniczego.

Sprawozdanie finansowe.

PRZYCHÓD.

Pozostałość z 1910 roku	Rb. 120 kop. 19		
Składki członkowskie	Rb. 717 k. 50		
Wpisowe	184 " —		
Dodatek	255 " —		
Żaległe składki	47 " —	1203	50
Wpływy sekcji fotograficznej	25	"	21
" " odczytowej	111	"	77
" " wycieczkowej	2349	"	66
" " dochodów niestał.	14	"	75
Za wydawnictwa	8	"	85
Za pocztówki	128	"	83
Za żetony	72	"	60
Za prenumeratę „Ziemi“	262	"	45
Za wynajęcie sali	3	"	—
Ofiary	2	"	03
		<u>Rb. 4032</u>	<u>kop. 84</u>

ROZCHÓD.

Najem lokalu	Rb. 338 kop. 50
Służba	55 " —
Wydatki kancelaryjne	134 " 08
Kupno ruchomości	203 " 65
Wydawnictwa do biblioteki	29 " 65
Kupno roczników	40 " 40
	<u>do przeniesienia Rb. 801 kop. 28</u>

	z przeniesienia Rb.	801	kop.	28
Inkaso składek	"	7	"	99
Koszt zwołania ogólnego zebrania	"	18	"	—
Dziesięcina	"	96	"	—
Różne wydatki	"	21	"	48
Wydatki sekcji fotograficznej	"	184	"	02
" " odczytowej	"	169	"	27
" " przyrodniczej	"	81	"	—
" " muzealnej	"	71	"	76
" " wycieczkowej	"	2351	"	45
Kupno wydawnictw do sprzedaży	"	27	"	—
Kupno pocztówek do sprzedaży	"	89	"	40
Kupno żetonów do sprzedaży	"	68	"	—
Abonament „Ziemi”	"	302	"	30
		<u>Rb.</u>	<u>4288</u>	<u>kop.</u> 95
Pozostaje na d. 31/XII 1911 r.		13	"	89
		<u>Rb.</u>	<u>4302</u>	<u>kop.</u> 84

Stan majątkowy.

STAN CZYNNY.

Gotówką w kasie	Rb.	13	kop.	89
Inwentarz ogólny	Rb.	203	k.	65
" sekcji fotogr.	"	145	"	05
Wartość żetonów	"	10	"	60
" wydawnictw	"	22	"	14
" pocztówek	"	49	"	97
		<u>"</u>	<u>431</u>	<u>"</u> 41
Muzeum geologiczne	"	1050	"	—
Należności od członków	"	452	"	—
		<u>Rb.</u>	<u>1947</u>	<u>kop.</u> 30

STAN BIERNY.

Należności od członków wątpliwe	Rb.	250	kop.	—
Kapitał Oddziału czyli rzeczywisty majątek	"	1697	"	30
		<u>Rb.</u>	<u>1947</u>	<u>kop.</u> 30

Projekt budżetu na 1912 r.

DOCHÓD.

Wpisowe	Rb.	60	kop.	—
Składki	"	1380	"	—
Zaległości	"	300	"	—
Sekcja wycieczkowa	"	25	"	—
" odczytowa	"	100	"	—
" dochod. niestałych	"	50	"	—
Ze sprzedaży wydawnictw	"	100	"	—
		<hr/>		
	Rb.	2015	kop.	—

ROZCHÓD.

Lokal	Rb.	400	kop.	—
Administracja	"	120	"	—
Służba	"	120	"	—
Opał i światło	"	50	"	—
Druki i materiały piśmienne	"	75	"	—
Porto	"	75	"	—
Umeblowanie	"	75	"	—
Utrzymanie czytelnicy i biblioteki	"	75	"	—
Zakup prezency	"	50	"	—
Cele naukowe	"	150	"	—
Sekcja fotograficzna	"	300	"	—
" przyrodnicza	"	150	"	—
Muzeum	"	50	"	—
Dziesięcina	"	150	"	—
Różne nieprzewidziane	"	175	"	—
		<hr/>		
	Rb.	2015	kop.	—

Protokół Komisji Rewizyjnej.

Komisja Rewizyjna, na posiedzeniu, odbytem w d. 1 lutego 1912 r., sprawdziwszy stan kasy i rachunki Oddziału w Zagłębiu Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, i porównawszy je z dowodami jak również sprawdziwszy bilansy i projekt budżetu na 1912 r., znalazła wszystko w należytem porządku, wobec czego stawia wnioski: 1) aby Ogólne Zebranie

sprawozdanie finansowe Oddziału wraz z bilansem zatwierdziło i pokwitowało Zarząd; 2) aby Ogólne Zebranie projekt budżetu, przewidujący w dochodach i rozchodach po 2015 rb., również zatwierdzić raczyło.

Sosnowiec, 1 lutego 1912 r.

Kazimierz Srokowski
Lucjan Kreczmar
Antoni Rapczyński

Lista Członków.

Adamczyk Stanisław	Chudzyński Aleksander
Bańbura Łukasz	(Niwka)
Bauerertz Stanisław	Chrzanowski Stanisław
(Myszków)	(Niwka)
Biernacki Tomasz	Charemza Czesław (Bę-
Bogdańska Julia	dzin)
Bonikowski Aleksander	Czechowski Władysław
(Zagórze)	Cissowski Stanisław (Ol-
Borowski Janusz	kusz)
Brzostowski Jan (kop.	Chiczewski Feliks
„Saturn“)	Dr. Czajkowski Józef
Barańska Zofja	Czajkowska Aniela
Burczyński Edmund	Chorzela Izidor
Bykowski Czesław (Dą-	Cwierczakiewicz Józef
browa)	Czuryłło Feliks (kop.
Bieńkowski Stanisław	„Saturn“)
Bednarski Roman (Dą-	Charłampowicz Stefan
browa)	Celler Feliks (kop. Paryż)
Barański Edward	Czerwiński Kazimierz
Borek Antoni (Milowice)	(Będzin)
Budzyński Przemysław	Czerniewski Stanisław
Brochocka Wanda (Bę-	(Granica)
dzin)	Czaplińska Jadwiga
Brzezińska Zofja (Granica)	(Sielce)
Baciówna Zofja (Czeladź)	Cichoński Władysław
Cieśliński Ludomir	(Dąbrowa)

- Cieślik Piotr
Drzewiecki Józef
Drzewiecka Marja Józefowa
Drzewiecka Marja (Niwka)
Drzewiecki Włodzimierz
Dawidson Stanisław (kop. „Saturn“)
Dalder Leonard
Drojecki Mieczysław (Dąbrowa)
Danielewiczówna Karolina
Danielewiczówna Jadwiga
Dąbrowski Jan
Długołęcka Saturnina
Dobrowolski Franciszek
Dąbrowski Franciszek (Niemce)
Dutkiewicz Piotr (kop. „Saturn“)
Dębicki Feliks
Dudziec Antoni (Zabkowice)
Dworzańczyk Józef (Niemce)
Fiutowski Aureljusz (Miłowice)
Finczek Franciszek (Będzin)
Dr. Falkowski Stefan
Frycz Feliks (Niwka)
Frasunkiewicz Waclaw
Fasań Jan
Filo Jan (Będzin)
Figurski Przesław
Fijałkowski Józef (Granica)
Ferdynandzki Mieczysław
Gnoiński Michał (Grodziec)
Gawlikowski Stefan
Gadomski Felicjan (Dąbrowa)
Goebel Władysław
Gadomski Stanisław
Ginberżanka Julja
Grabiński Franciszek
Glajzer Marjan (kop. „Saturn“)
Gumińska Helena
Grabińska Dominika
Gumiński Witold
Gumińska Janina
Gimbutówna Helena (Sielce)
Gimbutówna Romana (Sielce)
Gadt Leon
Gajewski Antoni
Gałkiewicz Antoni (Granica)
Goldhaar Bronisław (Dąbrowa)
Goldhaarowa Zofja (Dąbrowa)
Gawlik Daniel (Dąbrowa)
Gwoździk Roman
Gdesz Edmund
Gurtzman Tadeusz
Grossówna Irena (Będzin)
Grabiański Kazimierz
Horodyński Władysław
Hołubski Antoni (Niemce)
Hem Maksymiljan (Dąbrowa)
Hoffman Kazimierz
Halerzówna Eugenia (Niemce-Ostrowy)
Hauke Karol

Hawran Marjan (Milowice)	Krzyżanowska Helena
Jasiński Bronisław (Dąbrowa)	Kaczyński Stanisław (Będzin)
Januszewska Marja	Kamiński Władysław
Jankiewicz Leon (Będzin)	Konarzewski Waław
Janiszewski Kazimierz (Sielce)	Krzemieniewski Feliks
Januszewska Zofja	Karska Jadwiga
Jeleńkowska Jadwiga	Kowalczewski Stanisław (Dąbrowa)
Jamrocha Teofil (Sielce)	Kielanowski Zygmunt (Grodziec)
Jaszowski Kazimierz (Będzin)	Kozłowski Józef (Dąbrowa)
Janota Walenty (kop. „Wiktor“)	Kozłowska Cecylja (Dąbrowa)
Jurkowska Janina (Gzichów)	Kieszkowski Władysław (Gzichów)
Jakubowicz Stefan (Sielce)	Kozłowski Stanisław
Kossakowska Janina	Kuliński Andrzej
Kąkolewska Salomea	Karmański Kazimierz (Sielce)
Kawecki Tadeusz (Pogoń)	Krzymuska Jadwiga (Będzin)
Kołudzki Lucjan	Karkosik Stanisław (Sielce)
Kwiecień Feliks (Dąbrowa)	Kaczmarek Władysław
Kobyłecki Stanisław (Dąbrowa)	Krasińska Kazimiera
Krajewski Lucjan	Krasiński Waław
Kozielski Waław	Klimaszewski Tadeusz (Dąbrowa)
Kontkiewicz Stanisław (Niemce)	Kazibutowski Stanisław (Grodziec)
Karski Lucjan	Królikowska Felicja
Krasnodębski Aleksander	Kosiński Edward (Dąbrowa)
Kepiński Marjan (Będzin)	Kowalski Zygmunt (Czeładź)
Kreczmar Lucjan	Karney Józef (kop. „Saturn“)
Kreczmarowa Marja	
Kwiatkowski Stefan (Będzin)	
Kolankowska Stefanja (Będzin)	
Komaniewski Edward	
Krzyżanowski Adam	

- Krajewski Jan (Zabkowice)
Krajewski Cyprjan (Dąbrowa)
Kuligowski Zdzisław
Kołakowski Wiktor
Kozmiński Wawrzyniec
Kurakowski Alfons
Krawczyk Franciszek (Milowice)
Kamiński Seweryn
Kulesza Bolesław
Kurak Zygmunt (Milowice)
Kalabiński Ludwik
Lipiński Jan (Dąbrowa)
Likiernikowa Gizella (Radocha)
Lewicki Roman Waclaw
Lipski Mirosław
Liszkiwicz Józef (Będzin)
Linkfeld Ryszard
Lengiewicz Henryk (Sielce)
Liebich Brunon
Łaszczewski Henryk
Łukaszewska Marja
Łazowska Halina
Malinowski Władysław
Mirecki Teodor („Saturn“)
Musiałek Józef (Będzin)
Mizerek Zdzisław
Musiałkowski Waclaw (Będzin)
Młodzianowska Leokadja (Dąbrowa)
Majewska Wanda
Młodowska Jadwiga
Maternowski Ignacy
Majewski Tadeusz (Zabkowice)
Meżyński Wincenty (Grodziec)
Malinowska Helena
Michael Artur (Sielce)
Mikanowicz Zygmunt
Moszczyński Andrzej
Moszyński Bronisław (Niemce)
Małachowski Edward
Mika Stefan
Marwegowa Jadwiga
Ks. Maliszewski Bolesław (Będzin)
Meyer Stefan (Milowice)
Musiał Stanisław
Mevè Ludwika
Nowakowski Jan (Zagórze)
Nowakowski Józefat
Nowakowski Eugenjusz
Niczewski Juljusz (Dąbrowa)
Nałęcki Michał
Nawrocki Władysław (Milowice)
Noblin Herman (Będzin)
Orłowski Stanisław
Odalski Władysław
Odalska Marja
Ochocki Roman
Olszewska Romana (Sielce)
Ocioszyński Jujan (Dąbrowa)
Ostrowski Henryk (Granica)
Płodowski Karol

- Przesmycki Piotr (Dąbrowa)
Pawłowski Stanisław (Zagórze)
Pudłowski Aleksander
Podkowiński Wincenty
Płodowski Stanisław
Podkowińska Jadwiga (Będzin)
Podczaski Władysław (Saturn)
Pawłowicz Jan
Pomorski Mirosław (Sielce)
Piwowar Adam (Zabkowice)
Piwowarowa Halina (Zabkowice)
Piekarski Stefan
Pieczyński Jan (Saturn)
Pietraszewski Józef
Połomski Ksawery (Dąbrowa)
Pierwocha Piotr (Sielce)
Piątkowski Ludwik
Pogonowska Marja
Popiel Ludwik
Przybylski Tadeusz (Pogoń)
Piwowar Ryszard (Dąbrowa)
Przyłucki Antoni (Saturn)
Pawłowski Władysław (Dąbrowa)
Przybylski Stefan (Dąbrowa)
Pogorzelski Kazimierz (Dąbrowa)
Piaskowski Bolesław (Dąbrowa)
Pyzikowski Franciszek (Sielce)
Paliga Józef
Piechowski Jan (Saturn)
Ks. Pieńkowski Bolesław (Sielce)
Rudowski Szymon
Rychłowska Julja
Radoszkowska Jadwiga
Rychter Zygmunt
Rogalewiczowa Aleksandra
Rogalewiczówna Aleksandra
Raczko Stanisław
Rapeczyński Antoni (Dąbrowa)
Raźniewski Stanisław (Saturn)
Raykowski Jan
Reicherowa Mery
Reicherowa Róża
Różycka Jadwiga
Rychterowa Kazimiera
Rzadkiewiczowa Helena
Rusek Adam (Dąbrowa)
Ks. Raczyński Franciszek
Rudowski Leon
Rudnicki Klemens (Dąbrowa)
Rudnicka Marja
Rabicki Jan (Sielce)
Rychter Eugenjusz (Miłowice)
Rogowski Henryk

- Raczyński Edward (Będzin)
Rajchert Emil (Będzin)
Rajchertowa Wanda (Będzin)
Ks. Rogójski Mieczysław
Swierczyński Adam
(Szrodula)
Smoczarski Adam (Saturn)
Stratilato Stanisław
Sotkiewicz Feliks
Sudolski Teodor
Sterczyński Jan
Stawicki Włodzimierz
(Renard)
Świerczyński Michał
(Dąbrowa)
Strzeszewski Stanisław
(Dąbrowa)
Sujkowski Antoni (Będzin)
Sujkowski Władysław
(Sławków)
Solnicki Franciszek (Grodziec)
Srokowski Kazimierz (Dąbrowa)
Straszewicz Mieczysław
Skibiński Eugenjusz
Szwedowska Zofja (Będzin)
Sznajder Ludwik
Szymanowski Stanisław
(Dąbrowa)
Siarkowski Jan (Sielec)
Szumielew Borys (Będzin)
Skrzyński Ignacy
Strzembosz Wiktor
Sotkiewicz Waclaw
Sulimierski Jan
- Sturclówna Helena
Strzelecka Celina
Szonertówna Marja
Siwikowa Józefa
Suchorska Zofja
Sterczyńska Wanda (Będzin)
Szabliński Wiktor
Strokowski Zygmunt
(Dąbrowa)
Szlągowski Władysław
(Grodziec)
Starkiewicz Antoni
(Dąbrowa)
Szewczyński Henryk
Schroeter Edward
Schroeter Zofja
Solecki Marjan (Sielec)
Szonertowa Władysława
Strzyżykowski Bronisław
Szol Waclaw
Sztajnduchert Romuald
(Granica)
Śliwówna Helena
Szczepkowski Izydor
Strzelecki Konstanty
Sitarski Waclaw (Dąbrowa)
Statkowski Józef (Dąbrowa)
Siedlecki Juljusz (Granica)
Seiler Rudolf (Sielec)
Skrzypkowski Feliks
Słowikowska Eugenja
Sulimierska Halina
Skrzypiński Władysław
(Zabkowiec)

- Słomska Stanisława (Milowice)
Strzałkowski Seweryn
Tworzyński Bohdan
Turski Marceli (Grodziec)
Tyszkowa Zofja
Turowski Jerzy
Telakowski Edmund
Trennerówna Janina (Dąbrowa)
Tucholski Bronisław (Dąbrowa)
Tarnowski Stanisław
Toruń Piotr (Milowice)
Tyszka Aleksander (Niemce)
Tyszkowa Jadwiga (Niemce)
Ujazdowski Antoni
Ufnalewska Zofja
Woliński Władysław
Woliński Jan
Walewski Teofil
Włodek Wojciech (Niwka)
Węgierkiewicz Henryk
Wolski Stanisław
Wasilkowska Wanda
Wojciechowski Tomasz
Wejtko Józef (Dąbrowa)
Winter Emil (Niwka)
Wierzbowski Stanisław (Będzin)
Woźniakowski Stanisław
Wasilewski Witold
Warchoł Edward (Będzin)
Winer Stefan (Będzin)
Wosiński Kazimierz
Wosińska Aniela
- Wierzbowski Władysław (Będzin)
Wrzosek Stanisław (Będzin)
Woyde Bronisław (Będzin)
Waśniewska Janina
Wasilewski Józef
Wyszyński Henryk (Sielce)
Wierzbowska Wanda (Będzin)
Warchołowa Wanda (Będzin)
Waśniewska Jadwiga
Wasik Teofil (Ząbkowice)
Węgierkiewiczowa Izabella
Waszczyńska Czesława (Będzin)
Waszczyńska Antonina (Będzin)
Wilczyński Stefan
Winczakiewiczówna Berta
Wyszacki Edward
Wybraniec Adam (Granica)
Wołkowicz Maksymiljan]
Wardzichowski Wiktor (Będzin)
Weiss Stefan
Wołkowicz Aleksander (Radocha)
Wiśniewski Franciszek
Wnuk Antoni (Milowice)
Znojek Teofil (Będzin)
Zielewicz Stefan (Dąbrowa)
Zieliński Kazimierz

Zapolski Gracjan (Zagórze)	Żółtowski Alfons
Zilinger Franciszek (Będzin)	Zawadzka Marja (Saturn)
Zilinger Waldemar (Będzin)	Ziółkowski Sławomir
Zilingerowa Marja (Będzin)	Żerański Henryk
	Zalewski Maksymiljan
	Zołędziowski Maksymiljan
	Żukowski Juljusz

Z ŻAŁOBNEJ KARTY.

Członek-Korespondent Polskiego Tow. Krajoznawczego

Michał Greim.

Zmarły w Kamieńcu Podolskim 15 stycznia n. st. 1911 r. członek-korespondent Polskiego Tow. Krajoznawczego. Michał Greim urodził się 15 września 1828 r. w Żelechowie w Królestwie Polskiem.

W młodości pracował w drukarni A. Krethlowa w Warszawie i 1 lipca 1848 r., po złożeniu egzaminu ze sztuki zecerskiej, uznany został za zecera przez urząd starszych zgromadzenia drukarzy warszawskich. Pracował w drukarni po-jezuickiej w Lublinie, a następnie był wezwany przez wice-gubernatora do drukarni rządowej w Kamieńcu Pod., gdzie pracował od 1852 do 1856 jako zecer, zaś do 1872 był zarządcą tej drukarni.

W 1872 r. otworzył zakład fotograficzny (po Kardyszu) i drukarnię i odtąd rozpoczyna pracę naukową, zbierając materiały fotograficzne do etnografji i archeologii. W ciągu swego pracowitego żywota zostaje członkiem licznych Towarzystw naukowych, a mianowicie:

W 1862 r. Towarzystwa lekarzy podolskich, w 1877 r. rosyjskiego Tow. lekarzy podolskich; w 1875 r. Cesarско-Rosyjskiego Tow. Geograficznego, w 1876 współpracownikiem Komisji Antropologicznej Akademji Umiejętności w Krakowie i członkiem rzeczywistym Warsz. Tow. Zach. Sztuk Pięknych — w 1884 r. Cesarского Towarzystwa miłośników przyrody, antropologii i etnografji w Moskwie. W 1885 r. za zbieranie arcydzieł sztuki i przemysłu otrzymał medal brązowy na wystawie w Norymberdze. W 1886 r. zostaje członkiem podolskiego gubernjalnego komitetu statystycznego, w 1890 członkiem rzeczywistym podolskiego komitetu eparchjalnego historyczno-statystycznego, przemianowanego w 1903 r. na towarzystwo historyczno-archeologiczne. W 1899 r. wybrany został na członka czynnego Tow. Numizmatycznego w Krakowie; w 1902 członka-delegata Towarzystwa opieki nad polskimi zabytkami sztuki i kultury w Krakowie, a w 1906 r. takiegoż w Warszawie, i w 1906 r. członkiem-korespondentem Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Warszawie.

Za fotografie i światłodruki otrzymał medale srebrne na wystawach we Lwowie w 1895 r., Kijowie w 1897 i w Warszawie w 1900 r.

Nadto był radnym miasta Kamieńca od 1879 do 1888 r. i dyrektorem opieki nad więźniami od 1875 r.

Od 1872 r. zbierał i gromadził zabytki archeologiczne. Posiadał bibliotekę, kolekcję mebli, zbroi, obrazów, sztychów, materji, numizmatów etc. Część tego znaczną wyprzedał jeszcze za życia, reszta była zlicytowana po jego śmierci.

Spis prac jego drukowanych: M. Greim. „Monnaies Polonaises. Extrait de l'Annuaire de la Société de numismatique, année 1888. Macon 1888. 8 str. (Recenzje: w „Kwartalniku Historycznym“ 1888. zesz. IV, str. 594—595 — A. Ryszarda i w *Zapiskach Numizmatycznych*, t. II, Nr. 19, 1889, str. 9—12).

Artykuły: w *Zapiskach Numizmatycznych*: „Wykopaliska monet w okolicach Kamieńca i sąsiedniego miasta Chocimia“ (1886 r. III, t. I, Nr. 7, str. 123—127) w *Wiadomościach Numizmatyczno-Archeologicznych* w t. I-m: „Moniety Carstwowanija Imperatora Aleksandra II^a St. Petersburg 1888, przez Wielkiego księcia Jerzego Michałowicza (r. I, 1889, Nr. 2, szp. 39—40 recenzja).

Wykopaliska monet w gubernji Podolskiej 1) we wsi Horbasowie, pow. latyczowsk.; 2) blisko m. Nimirowa, pow. braclawsk. (R. III, 1891, Nr. 1 (7) szp. 165) i 3) we wsi Tatarzyskach — pow. uszyck. (Nr. 2 (8) szp. 207).

Bulhakow F. I. „Ilustrowannaja istorija knigopieczatanija i tipografskawo iskustwa“ St. Petersburg 1889 (Nr. 4 (10) szp. 259 (recenzja) w t. II: „Wykopaliska monet w gub. Podolskiej w m. Zińkowiecach, pow. kamienieck., m. Barze, pow. mohyl., w Parchilówce, pow. jampolski, w Stanisławówce, pow. latyczow., w Pieczyskach, pow. ploskirowsk *) w Lewkowcach tegoż pow. **) w Warynce, pow. latyczowsk. i w Słobódce, pow. kamienieck. (R. V, 1893, Nr. 2—3 (10—17), szp. 91—92).

„Wykopaliska monet w gub. Podolskiej we w. Tatarzyskach, pow. uszyck. i w. Laszkowicy, pow. kamien., (R. VI, 1894, Nr. 1—2 (19—20), szp. 185).

„Moniety Carstwowanija Imperatora Nikołaja I, St. Petersburg 1890, przez Wielkiego Księcia Jerzego Michałowicza (Nr. 1—2 (19—20), szp. 158—160, Nr. 3—4 (21—22), szp. 220—232 (recenzja).

„Russkija moniety czekanniennyja dla Prussi, 1750—1762, Gruzii 1804—1833, Polski 1815—1841,

*) Reprodukcyjna w której znalezione było wykopalisko — tamże 1909, N. 5, str. 87—98.

**) Reprodukcyjna kłopotki w której znalezione to wykopalisko — tamże N. 6, str. 112.

Finlandii 1864—1890, St.-Petersburg 1893, przez Wielkiego Księcia Jerzego Michałowicza Nr. 3—4 (21—25), szp. 232—233 (recenzja),

„Mennica warszawska w r. 1810“ (Nr. 3—4 (21—22), szp. 233—240, 1895 r., Nr. 1 (23) szp. 280—283, Nr. 2—3 (24—25), szp. 326—327.

„Wykopaliska monet w gub. Podolskiej we w. Florynie, pow. ołgopolsk., Sokoleckim lesie, pow. braclawsk., w Ostapkowcach, pow. płoskirow. i w Tarczyskach, pow. kamien.“, (R. VII, 1895, Nr. 2—3 (24—25), szp. 340—346); w tom. III: „Wykopaliska monet na Podolu we w. Łuce, pow. braclaw. i w Łopatynicach, pow. lityńsk.“, (R. IV, 1897, Nr. 1—2 (31—32), szp. 268).

„Numizmatyczna konkurencja rabinów“ (R. X, 1898, Nr. 4 (38), szp. 499).

„Wykopaliska w Bessarabji w okolicach Chocimia“ (Nr. 4 (38), szp. 501—502); w t. IV: „Wykopaliska monet na Podolu w 1) Żwańcu, pow. kamienieck. i 2) w Jarach, pow. bracl.“, (R. XII, 1900, Nr. 3—4 (45—46), szp. 270).

„Wykopaliska monet na Podolu we w. Łysogóree, pow. lityńsk. i w Serebryńcu, pow. mohyl.“, (R. XIII, 1901, Nr. 2 (48) szp. 375).

„Monety Rzymskiej republiki“ prof. W. B. Antonowicza“ (z kijewsk. Uniwersitetsk. Izwiestij 1900, NNr. 6, 7, 8 i 9), (Nr. 3—4 (49—50), szp. 395 (recenzja).

„Portrety Michała Potockiego i króla Augusta II w Kamieńcu Podolskim (pamiętka traktatu Karłowickiego 1699 r.)—(R. 1906, Nr. 68, str. 519—522). Portret Augusta II zalicza do prac Sylwestra, gdyż jest to kopia z oryginału Sylwestra, znajdującego się w pałacu królewskim w Dreźnie.

„Wykopaliska numizmatyczno-archeologiczne, dotyczące Polski“ (R. 1909, Nr. 4, str. 62—63, Nr. 5, str. 81—82 i Nr. 7, str. 121—124). Wyciąg ze sprawozdań Cesarskiej komisji Archeologicznej w Petersburgu za 1903—1905 r.

„Cennik monet polskich“ (Polskija i Litowskija starinnyja moniety 1506—1795, ich cieni i stiepień riedkosti. Sostawił i izdał W. Gartman, Syzrań 1901)—(Nr. 8, str. 153—154 (recenzja).

„Pieczęcie polskie w bibliotece wileńskiej“ (Nr. 9, str. 171—173 i Nr. 10 str. 189—190). Wy-
ciąg z katalogu przedmiotów muzeum w Wilnie.

„Złote monety rzymskie, znajduwane na Podó-
lu (Nr. 11, str. 202—204) w okolicach Kamieńca“.

„Wykopalisko monet na Podolu“ (we w. Wo-
tochach, pow. kamienieck.), (Nr. 12, str. 221—223).

„Srebrne monety rzymskie, znajduwane na Po-
dolu“, (R. 1910, Nr. 3, str. 42—43), w okolicach
Kamieńca.

„Staraja monieta“, Miesięcznik numizmatyczny
z rycinami, Nr. 1, styczeń 1910, Petersburg (Nr. 8,
str. 133—134 (recenzja).

Al. Prusiewicz.

TKST DO T. A. JESTENI LUDWIA

DE STAN

III.

Dział naukowy.

TEKST DO T. Z. „SZTUKI LUDOWEJ“

dla „STUDIO“.

Zabytki archeologiczne wykopaliskowe, dobrane na ziemiach następnie Polskę stanowiących, świadczą o wpływach, jakie ongi na ziemiach tych panowały. O ile stan nauki obecnie na to pozwala stwierdzono, że wpływy te szły od wschodu, północy, południa i zachodu. Jest dotychczas kwestją sporną czy Słowianie stanowili ziem tych ludność pierwotną — za pewnik naukowy jedynie uchodzi, iż tak zwana epoka grodziskowa „Burgwalltypus“ (vitrified forts) jest ściśle ze Słowianami związana.

Słowianie epok przeddziejowych, o ile prace: I. Peisker „Die älteren Beziehungen der Slawen zu Turkotataren und Germanen und ihre Socialgeschichtliche Bedeutung“ wykazały, żyli na ziemiach tych w zależności. Od wschodu gnębiły ich племя tursko-tatarskie, od zachodu i północy germańskie.

Powstanie państw słowiańskich związane jest z przewrotem wewnętrznym, z ruchem ludowym, dążącym do wyjarznienia się z pod obcego ucisku. Zbuntowane masy ludowe słowiańskie wynoszą jednostki z pośród siebie na tron. Jednostki te stopniowo dzięki przeważnie zaciężnym drużynom, zyskują wpływ i wolę swoją narzucają następnia opornym. Zwolna pojawiają się królowie, a z drużyny rycerskiej wytwarza się szlachta. Ziemia poczyna być przez króla rozdawana w posiadanie zasłużonym członkom drużyny. Że zaś na ziemi tej siedzieli już mieszkańcy słowiańscy, przeto poczyna

się zarysowywać pierwsza uraza między dawnymi a nowymi posiadaczami ziemi.

Historja pierwszych wieków historycznej Polski, już nawet chrześcijańskiej, zawiera wątle lecz dostateczne wiadomości o rewolucjach chłopskich. Podawane one są przez kronikarzy-zakonników jako karygodne zamiary powrotu do pogaństwa — tkwi jednak w nich protest przeciw zmianom socjalnym jakie niosą dążenia do średniowiecznego ustroju kastowego. Stopniowo stanowisko szlachty i rycerstwa umacnia się i wzrasta tak, iż królowie Polscy popadają w zależność od tego stanu, a 1422 r. wydają w Czerwińsku przywilej, podkopujący zasadniczo wolność stanu włościańskiego. Zależność „chłopa“ od „pana“, podobnie jak w całej Europie, staje się faktem, będzie ona to mniejsza to większa, zależnie od woli i usposobień osobistych „pana“, ale pomimo humanitarne rozporządzenia Tadeusza Kościuszki 7 maja 1794 pod Połańcem, pomimo ofiarę i szlachetne przykłady tych panów, którzy własno-wolnie chłopów w dobrach swoich od wszelkich pańszczyznianych uwolnili ciężarów, (1846—1863), zależność ta dotrwa przeważnie do 1864 roku.

Królestwo Kongresowe, którego zdobnictwo ludowe (chłopską sztukę) tutaj omawiamy, stanowi kawał ziemi wykrojony sztucznie na kongresie Wiedeńskim 1815 r. Jest to kraj bez naturalnych granic, którego części wschodnie mają charakter ludności rusińskiej, zachodnie mazowska pruskiego, południowe porzecza Wisły i okolic Krakowa, północne zaś charakter sąsiednich, istotnie Litewskich krain. Ta dostępność i przypadkowa, kartograficzna jedynie, odrębność krain, które materiału nam dostarczają, wyklucza jakąś zasadniczą oryginalność w stosunku do ziemi polskich ościennych — (Austria-Prusy). Razem z innymi ziemiami dawnej Polski historycznej i ziemie Królestwa Kongresowego przebywały rozmaite zmiany i ewolucje. Już w bardzo odległym średniowieczu kolonizacja niemiecka pó

wsiach a zwłaszcza miastach, przynosiła tu wpływy obce — niemieckie.

Nieustanne wojny, które niemal cały okres istnienia średniowiecznej Polski wypełniają, wojny przeważnie zwycięskie, dorzucały do miejscowej chłopskiej ludności element napływowy, obcy z jeńców wojennych złożony. Będą to Niemcy, Rusini, niekiedy Turcy i Tatarzy. Napady łupieżcze Litwy, Jacewicy, Tatarów, Węgrów również na wielkie przemieszanie ludności wpływały. Wielkie dwory magnackie, a nawet szlacheckie, utrzymujące dworzan i milicję, niekiedy rekrutowania z elementu obcego (Węgrzy, Wołosi, Szkoci) wpływały na mieszanie się ras, wprowadzanie odmiennego obyczaju i stroju.

W epoce Zygmunta I-go po kraju rozechodzi się znaczny wpływ włoski. W epokach nam bliższych gdy wojny Napoleona I-go prowadzą chłopów polskiego do Włoch, Hiszpanji, Moskwy, powracający żołnierze przynoszą pod strzechy reminiscencje widzianych obcych wyrobów. Mało jednak z tych wpływów wyczuć się daje obecnie. Rozliczne przyczyny są tego powodem. W pierwszym rzędzie postawie jako zasadnicze: materiał budowlany (drzewo i słoma) bezładne skupienie domostw stykających się słomianemi dachami, a stąd częste pożary, niszczące doszczętnie wsie całe z domostwami i sprzętarnstwem. Lud, jego życie i zwyczaje stosunkowo niedawno zwróciły uwagę naszych przygodnych badaczy. Poczęto zbierać po amatorsku podania, pieśni, gwarę. Pojęcia były takie, iż jeśli kto pomyślał jak Józef Kraszewski „Sztuka u Słowian“ Wilno 1860 o „sztuce ludu“, to wydawało się to tak dziwnem, iż znalazło echo dopiero w 1902 w Kazimierza Mokłowskiego pracy „Sztuka Ludowa“. Zwolna pojawili się poważniejsi zbieracze. Z tych najwydatniejszymi będzie Kolberg, następnie Zygmunt Gloger, dr. Jan Karłowicz, wysoko ukształcony, zapoczątkował naukowe ludu badanie. Uczony

prof. Stanisław Ciszewski dopiero w 1910 objął we Lwowie pierwszą katedrę etnologii na uniwersytecie. Wszystko to były i są wysiłki jednostek, gdyż poparcia rządu w tym kierunku u nas niema.

Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie, któremu zawdzięczamy znaczną część zebranego materiału, jest instytucją udziałową, czysto prywatną.

Towarzystwo Krajoznawcze również instytucja prywatna. Z powyższego wynika, iż ani całkowitego, ani równomiernego materiału posiadać dzisiaj jeszcze nie możemy — przekracza to bowiem możliwość i środki osób prywatnych. Brać też należy pod uwagę czysto miejscowe stosunki polityczne. Chłop niemal lat 40 patrzył nieprzychylnie na inteligenta — wszelkie naukowe badania poczytywał za niebezpieczne dla siebie. Łączył zabobonne uprzedzenia do niezrozumiałych dla swojego umysłu czynności z usprawiedliwioną obawą szkód materialnych lub następstw niepożądanych, które człowiek „zapisujący” coś o jego bycie zwykł mu być sprowadzać. Są u nas okolice (np. Ojców), gdzie wyraz „książka” wywołuje paniczny strach u chłopów; oraz obawę wysiedlenia z okolicy. Dodajmy do tego wielkie odległości od dróg żelaznych i szosowych, brak wygodnych punktów oparcia dla badaczy, ciągle niebezpieczeństwo zaczepki i długiej procedury ze stron władz policyjnych, gotowych zawsze do aresztowania „szpiega” lub „agitatora”, a będziemy mieli obraz tych trudności na jakie nauka na obszarze Polski kongresowej od 1815 po 1911 r. ciągle trafia.

* * *

Chata i strój oto dwa zbiorniki zdobniczości ludowej.

Chata przeważnie z drzewa, słomą pokryta — w okolicach bogatych w materiał drzewny budowana na „węgiel”, „zamek”, a w uboższych na oszczędniejszą „ryglówę”.

Nie można twierdzić, aby w zarysach chaty włościańskiej nie odbiły się wpływy stylów, które w Polsce całej ongi panowały.

Zdobniczość chaty chłopa polskiego leży w pięknej sylwecie ogólnej — w poszyciu strzechy słomianej — w malowaniu ścian zewnętrznych — w pięknym związaniu węglów — w wypuszczeniu po za węgly profilowanych belek ściany, („rysie“ chat w Nieborowie), w linjach słupków drewnianych dźwigających „podcienia“.

Jeżeli chata jest stara, jeśli czas położył na niej swoją patynę, to malowniczość jej leży w harmonji koloru, stanowi ona piękną, barwną plamę w krajobrazie.

Piękno wnętrza leży w „pająkach“ i „wycinankach“, ozdoby te kiedyś prawdopodobnie z zaboconą wiarą w „urok“ i „złe spojrzenie“ związane, obecnie w niektórych stronach zanikły, w innych trwają jeszcze, jako motyw zdobniczy. Barwna skrzynia, kilimy, pięknie zasłane łoże, ławy i stolki, oraz szafa, misy i solnice, wreszcie kropielnica na święconą wodę przy drzwiach oto niekiedy przedmioty zdobne deseniem rytym lub malowanym — haftem — lecz zawsze ciężkość ich artystyczna leżeć będzie nie w kształcie, lecz w zdobieniu i barwie. Wytworność zewnętrznej formy, piękność linii zasadniczej nie stanowi artystycznej wartości tego, co lud wytwarza w dziedzinie swej sztuki. Harmonja lub nawet dysharmonja barw oto właściwe piękno sztuki ludowej.

Zupełnie identyczne walory przeważają w stroju chłopa. Strój ten również nosi zanikające cechy stylów, które ongi panowały w Polsce *). W gubernjach południowych, jak kielecka strój ten w upodobaniach do pewnych wzorów (kwiaty na materjach

*) Wpływy renesansu wskazuje włoska nazwa deseni — zwanych przez chłopów filóry = flory = kwiaty.

gorsetów, spodnic, chustek, fartuchów), zachował piętno barokowe. Są zapatrywania, iż nie zawsze strój i jego ozdoby był wytworem ludu samego (np. czarne krzyże sukman chłopów z Miechowskiego przypominają należność tego chłopca do zakonników Miechowskich, kanoników Grobu Świętego t. z. Krzyżaków). Można przypuszczać, iż i w innych okolicach wola pana i tu swoje piętno wycisnęła. Strój ten dość ubogi w ogólnych liniach ma niekiedy piękne fragmenty — jak wyszycia, hafty, a zawsze bardzo piękne ubarwienie. Stroju dopełnia czapka lub kapelusz; pas i buty. Czapki są bardzo różnorodne i piękne w zarysach zewnętrznych. Pasy niekiedy bardzo bogate — a zawsze ciekawe w motywach zdobniczych i barwnych zestawieniach. Kobiety ubierają się barwnie. Zasadnicze linje stroju kobiecego są mniej szczęśliwe — znaczne tu zmiany wprowadziły wpływy duchowieństwa wietrzącego wszędzie grzech i pokusę. Barwność i piękność haftów, wzorów i wyszyć stanowi główną cechę i zaletę stroju kobiety.

Strój kobiecy nderza względnie małym przystosowaniem się do warunków klimatycznych Królestwa Kongresowego. Obecnie zaczynają się radykalne zmiany w tym kierunku.

Ze strojem bezpośrednio związane jest tkactwo i haftarstwo. Tkactwo przeważnie utrzymało się w części północnej i zachodniej kraju — południe już od lat 60 przestało produkować materiał tkacki.

Łowickie, Opoczyńskie oraz Podlaskie i kraj Kurpiów oto główne ostoje tkactwa. Niekiedy przejawiają się tu motywy prastare, jednak trzeba przyznać, że lud nasz posiada wrażliwość dziecięcą, a rad przyswaja sobie to, co gdzieś zobaczył, a co mu się „udało“ (spodobało), stąd niekiedy zarzuca własne tradycyjne motywy zdobnicze, a wprowadza to, co mu się jako nowo-modne podoba.

Z tkactwem związane przyrządy jak „kadziel“ i „prześlica“ oraz „wrzeciono“, a w niektórych oko-

licach „kółko“ niekiedy w kształtach i zdobnictwie zdradzają bardzo interesujące tradycje. Tu wspomnieć wypada o warsztacie tkackim, który jest jeszcze zabytkiem odległej starożytności, a czasami nosi na sobie zdobienia właściwe ornamentacji w drzewie wykonanej. Przy tkaninach i ich praniu używana bardzo prymitywna „kijanka“ drewniana również bywa zdobiona. Przedmioty codziennego użytku jak narzędzia do niecenia ognia, krzesiwa kute przez kowali chłopów noszą cechy zdobnictwa, a typem pozwalają się wylegitymować z okresów archeologicznych wczesno historycznych tych ziem.

To co chatę otacza, t. j. płoty i parkany, również nosi pewne cechy poczucia piękna. Słupki u płotów bywają niekiedy zaciosywane w pewne formy. Słupy parkanów również.

Płoty „grodzone“ są w niektórych okolicach w desenie niepozbawione tradycji i wdzięku.

Przy drogach na rozstajach stoją t. z. „figury“ tj. krzyże przydrożne, figury te w rozmaitych częściach Królestwa Kongresowego rozmaite mają rozmiary, a niekiedy i odrębność. W południowych częściach często będą to czworoboczne słupy murywane z nyzami na figury lub obrazki. Na szczycie takiej figury umieszczona postać siedząca „Jezusa bolejącego“ zwykle produkt mało miasteczkowego, lub nawet wiejskiego snycerza. Będzie to typowa rzeźba chłopska, gdzie często dluto zastępuje nóż, a technika drzewnego snycerstwa przenosi się na kamień.

Drewniane krzyże z rozpiętym Jezusem, o niebywalej ilości żeber z kutym żelaznym kogutkiem, lub choragiewką wiatrową na szczycie, z insygniami męki Pańskiej na słupie — będą na południu mniej wysokie, ku północy coraz wyższe, a na Litwie ogromne. Prócz krzyżów i słupów murywanych chętnie funduje lud tak zw. kapliczki, które do drzew przytwierdza. Kapliczki takie są przeżytkiem

t. z. szafiastych ołtarzy, pospolitych w gotyku i renesansie. Boki t. j. skrzydła odrzucono, a zatrzymano tylko środek—dodano galeryjkę, daszek, krzyżyk i oto gotowy „fetysz“, któremu lud wielkie znaczenie i moc przypisuje. Niekiedy przy drogach, lub pod kościołami wiejskimi spotykamy „figury“ świętych wyszłe z pod dłuta chłopskiego artysty samouka. Rzeźby te, które profesor W. Łuszczkiewicz zaliczał do „chłopskich“, nieudolnością proporcji, a rzutem draperji przypominają barbarzyńskie wyroby romańskie. Tradycji gotyku nigdy nie zdarzyło mi się wyczuć w tych pracach. Wszelkie krzyże kute, żelazne umieszczane na krzyżach drewnianych, kapliczkach, słupach kamiennych lub murowanych, są przeważnie dziełem ręki kowala-chłopa we wsi osiadłego. W kowalszczyźnie tej można znaleźć niekiedy dużo sztuki i zręczności, a zawsze pełnię charakteru.

Poczucie piękna zdradzają okucia wozów — zwłaszcza też w częściach południowych kraju. Zakończenia dyszli t. j. „pieski“ oraz przednie części wozu t. j. „przodki“ bywają pokrywane przez kowala żelazem, które zdobią motywem „półksiężycą“ „krzyżą“, „koła“ a niekiedy „oka“ („Ziemia“ 1910/11).

Zamki u chat i skrzyni, oraz kłódki i klucze bywają również albo piękne kształtem „serce“ „koniczyna“ lub zawsze ciekawe zdobieniem. W tym kierunku jednak mało mamy jeszcze zebranego materiału.

Przyrządy rybackie, chociaż mało zdobne, jednak jako kształt w ogólnych zarysach mają dużo wdzięku, związanego z cełowym przeznaczeniem.

Uprząż na konie, mimo iż silnie zmodernizowana, jednak jeszcze niekiedy nosi cechy piękna.

Uważamy, iż u nas zdobnictwo ludowe najtypowiej i najmniej zmienione utrzymało się w obrzędowych zwyczajowych przeżytkach, t. j. w „jajach barwionych“, „pisankach“ zdobnych barwami: (czerwona, błękitna, biała) i wzorami (swastika, drzewko,

spiral, koło, trójkąt, krzyż), w pieczywie obrzędowym (placki weselne) „kołaczki“, „korowaje“, „osutki“, „orzeczki“, „szczodraki“, w rytualnie-zabobonnych symbolicznych przedmiotach jak „rózeczki“ starostów weselnych (drzewko—phallus), „wieńcach“, „koronach“ weselnych i dożynkowych (uroczystości z końcem żniw związane) w „gaikach“ (obchody ze zmianą pór, roku lub przesileniem dnia i nocy stojących w związku), również w „wycinankach“ i „pająkach“, o których przy wnętrzu chaty wspominałem. W wymienionych wyżej przedmiotach „zdobnictwa“ ludowego o ile się zdaje, jakieś odwieczne tradycje zabobonne utrzymały się. Barwa i motyw „deseń“ pisanek, jaj obrzędowych, które kościół exorcyzmuje, przeznaczonych do dzielenia się i spożywania w dniach, z kultem *nowego słońca* związanych, których zawartość stanowi symbol płodności i nowego życia (odżycia natury) zdają się mieć na celu zabezpieczenie od sił nieczystych, ujemnych (urok) tych właśnie cennych pierwiastków. Barwy pisanek i motywy zdobnicze w odległych epokach uchodziły za pierwszorzędne, sił tych neutralizatory.

Tak ozdobione (uzbrojone, zabezpieczone) „pisanek“, stanowią często dar dla osób życzliwych lub kochanych. (dzieweczyna daje je parobczakowi), wraz z życzeniami pomysłności (żywołności). Identyczne motywy zabobonne (prastarej wiary) działały przy zdobieniu „koron“ weselnych i „dożynkowych“, oraz ciast obrzędowych weselnych. W motywach zdobniczych, prócz ordynaryjnych podkreśleń samego obrzędu (spiral, krzyż, różga), znajdziemy w zdobieniach tych ukryty odwieczny motyw zabezpieczający ciasta, które rozdawane są każdemu z uczestników obrzędu po kawałku.

Do kategorii symbolów odwiecznych, zaliczyć trzeba „rózeczki“ starostów weselnych (drzewko—phallus), różeczki te grają ważną rolę, są one niezbędne przy zawieraniu małżeństwa. Wykonanie „rózeczki“,

„kórony“ poza tradycją, świadczy wymownie o skali poczucia piękna u ludu danej okolicy.

W niektórych ludowych zabobonnych obrzędach, związanych z przesileniem dnia i nocy jak „gwiazda“ i „gaik“, „turoń“, również występuje instykt zdobniczy ludu. Wstęgi używane do zdobienia niektórych tych przedmiotów, jakkolwiek obecnie przez wyrób fabryczny zastąpione, niemniej jednak w motywach potrzebom estetyki ludowej odpowiadają.

Reasumując charakter całego materiału zdobnictwa ludowego, wypada podkreślić, iż na całym obszarze Królestwa Kongresowego, zawsze wyczuć można wiekową (odwieczną) przynależność tych ziem do potężnego ogniska ludów środkowo-europejskich. Zachodnie prądy, wytwór cywilizacji ludów romańskich, niekiedy w karykaturze i przyswojeniu, ale wyczuwalny co krok na tych ziemiach, stanowią naszą odrębność. Z północy wpływ Litewskie (Skandynawskie), od wschodu Rusińskie b. drobne zresztą istnieją, jednak *cała masa nasza, to nierozdzielnie związane z materską, Europą zachodnią dziecię.*

Wpływów bizantyjskich na ziemiach Królestwa-Kongresowego brak.

Na ziemi naszej, skrawku dawniej potężnego państwa Polskiego, *byliśmy i jesteśmy synami kultury zachodnio europejskiej.* Taki los przypadł nam w udziale. Wpływ ten i przynależność z dumą podnosić będziemy, potwierdza go sztuka klas oświeconych naszych, oraz sztuka ludu naszego, i dalej będziemy go utrzymywać!

Marjan Wawrzeniecki.

Spis rzeczy.

	Str.
Rozwój Towarzystwa	3
Protokół Ogólnego Zebrania	6
Działalność Zarządu	12
Zebrania miesięczne	14
Kalendarzyk zebrań na rok 1912	16
Kronika żałobna	17
Lista Członków	21
Członkowie-Korespondenci	44
Wydział Meteorologiczny	48
Komisja Fizjograficzna	50
Badania naukowe	55
Komisja Muzealna	57
Biblioteka	58
Komisja Wydawnicza	61
Komisja Oddziałów Prowincjonalnych	63
Komisja Dochodów Niestalych	64
Wystawa Zdobnictwa Ludowego	65
Materiały do „Studio“	69
Wystawa Krajobraz Polski	70
Wystawy obce	75
Sekcja Miłośników Gór	75
„Ziemia“	77
Wydanie dzieł Nałkowskiego	84
Komisja Wycieczkowa	85
Zamierzenia wycieczkowe na rok 1912	97
Schronisko	98
Konkurs	100

	Str.
Komisja Popularyzacji Krajozn.	100
Komisja Fotograficzna	103
Komisja Handlowa	104
Sprawozdanie Kasowe	106
Budżet na rok 1912	111
Oddział Częstochowski	115
„ Chełmski	118
„ Grójecki	125
„ Jędrzejowski	128
„ Kaliski	131
„ Kielecki	139
„ Kujawski	144
„ Kutnowski	157
„ Lubelski	157
„ Łapski	165
„ Łódzki	166
„ Łomżyński	184
„ Łowicki	192
„ Miechowski	203
„ Olkusi	203
„ Piotrkowski	203
„ Pińczowski	214
„ Radomski	222
„ Siedlecki	225
„ Suwalski	227
„ Zawiercki	232
„ Zagłębia	236
Wspomnienie o Michale Greimie	271
Zdobnictwo ludowe	279

„ZIEMIA”

tygodnik ilustrowany, specjalnie krajoznawstwem polskiemu

POŚWIĘCONY

wychodzi w Warszawie od 1-go stycznia 1910 r.,

pod redakcją

KAZIMIERZA KULWIECIA.

„Towarzystwo Krajoznawcze, powołując **Ziemię**, jako swój organ, do bytu, spełniło tym swój obowiązek obywatelski, rzeczą zaś społeczeństwa jest czyn ów należycie ocenić i poprzeć pracą, która jest pracą dla wszystkich i za wszystkich, a niema przed sobą innych widoków, prócz dążenia do prawdy i służenia tą prawdą narodowi, aby widział lepiej drogi swoje i poznał „samego siebie“ w tem, co mu Ojczyzna o nim powiada“.

(Z. Dębicki. *Książka* Rok 11. № 2).

„**Ziemia** ma za zadanie nietylko propagandę i popularyzację krajoznawstwa ojczystego, lecz, może więcej jeszcze, skierowanie go u nas na drogę właściwą, ustalenie metody ogólnej badań krajoznawczych i wyniesienie z poziomu amatorskiego gromadzenia materiałów do wyżyn nauki, wyciągającej z nich wnioski i podającej ją szerszemu ogółowi w formie konkretnej“.

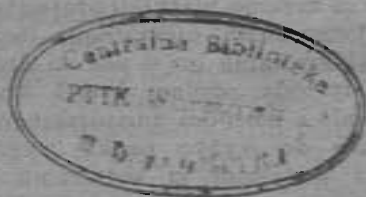
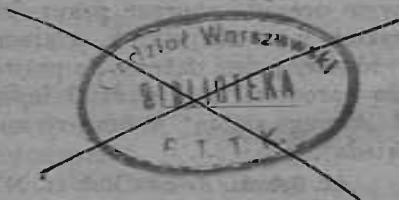
(M. Brensztejn. *Goniec Wileński*. 1910. № 210).

„**Ziemia**” wydawana na wykwintnym papierze, jest obficie i pięknie ilustrowana.

Przedpłata w Warszawie: rocznie rb. 5, półrocznie
rb. 2 kop. 50. Za odoszenie do domu dopłaca się
kop. 15 kwartalnie. — Z przesyłką pocztową: rocznie
rb. 6 kop. 50, półrocznie rb. 3 kop. 30, kwartalnie
rb. 1 kop. 65. — Za granicą: rocznie rb. 8 (18 kor.,
• 18 mar., 22 fran.).

==== Cena numeru pojedynczego kop. 15. ====

Adres Redakcji i Administracji:
Warszawa, Aleje Jerozolimskie 29—1.

Wydawnictwa Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Wydawnictwa książkowe.

	Rb. z.
Odczyty krajoznawcze: „Ziemia rodzinna“ p. Al. Janowskiego, „Nieznane zakątki kraju“ p. K. Hoffmana, „Podole“ przez Al. Janowskiego, „Przemysł ludowy w Królestwie“ p. M. Malinowskiego, „Gopło“ p. Al. Janowskiego, „Z pow. Trockiego do Szczyrku“ p. K. Łapczyńskiego	5
Przewodnik po Druskiénikach przez Stanisława Grzegorzewskiego (z 30 rysunkami, mapą i planem)	50
X wycieczek po kraju p. Al. Janowskiego, II wyd. dopełnione wskazówkami z zakresu przyrodznawstwa, nakreślonymi przez S. Karczewskiego, S. Kontkiewicza i K. Kulwiecia	10
Krzemieniec („Tam gdzie się urodził Słowacki“) przez K. Hoffmana, z 5-ciomą rycinami	20
Przewodnik po Częstochowie i okolicy z 40-ma ilustracjami, planem miasta i mapą okolic, 75 kop., w ozdobnej oprawie	1 —
Metodyka Wycieczek Krajoznawczych. Dzieło zbiorowe	60
Opis historyczno-statystyczny parafji Międzyrzeckiej. Opracował ks. Adolf Pleszczyński, kand. św. Teologii, Kanonik Katedry Lubelskiej, były pleban Międzyrzecki	1—20
Rocznik Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego za rok 1907—25 kop., 1908, 1909, 1910 i 1911 po	50

Wydawnictwo Oddziału Kujawskiego.

Ilustrowany przewodnik po Włocławku (z planem miasta)	25
---	----

Wydawnictwa Oddziału Piotrkowskiego.

Przewodnik po dawnym opactwie Cystersów w Sulejowie. Skreślił M. R. Witanowski	10
Wspomnienia o starym Piotrkowie Trybunalskim. Opowiedział M. R. Witanowski	30

ALBUMY:

Album „Ziemi“. Z naszych krajobrazów	50
--	----

